

LA REVISTA

QUADERNS DE MIL NOU CENTS TRENTA-CINC

ANY XXI.—JULIOL-DESEMBRE

H O R A C I

—

C A N T S E C U L A R

FEBUS, i tu, la reina de les selves,
Diana, llum del cel, tan adorables
com adorats, feu vostres les pregàries
d'aquests sants dies

en què el vers Sibil·lí volgué manar-nos
que la flor de les verges i dels joves
per als déus que han triat les set col·lines
diguin el càntic.

Sol nodridor, que fuges i retornes,
i fas els dies nous, sigui ta cursa
prou feliç per no veure cap grandesa
com la de Roma.

Tu que madures les humanes fruites,
suau Ilithia, protegeix les mares,
o bé Lucina, si la prefereixes,
o Genitalis:

fes prosperar la nostra descendència,
Dea, i el jou dels Pares a les dones
cenyeix, que de molts fills sigui nodrissa
la llei de núpcies,

per tal que vegin, en retorn de joia,
després de deu vegades onze anyades,
himnes i jocs, l'aplec d'aquests tres dies
amb les tres vetlles.

I vosaltres, verídiques, oh Parques,
segons les dites, —tant-de-bo ho confirmin
els esdeveniments!— destins felïços
uniu tothora.

Que la Terra materna, ben fruitada
de froments i ramats, coroni Ceres
amb espigues; que rebi, junt amb plujes,
l'aura de Jove.

Serva dels raigs la fúria continguda,
bell Apol·ló, i els jovencells escolta;
Lluna del doble corn, reina dels astres,
escolta les puel·les.

Si Roma és obra vostra, si els il·líacs
batallons han cobert la riba etrusca,
si transportant ciutat i lars creuaven
rutes difícils

després de veure, dins de Troia en flames
sense perill per ells, el pur Eneas
sobrevivent, obriu-los via lliure
vers la fortuna:

Déus, concediu l'alta virtut als joves,
doneu als vells la beneïda calma,
i a la raça de Ròmul les riqueses,
infants i glòria;

i això que implora el descendent il·lustre
d'Anquises i de Venus, que ho obtingui,
sacrificant bous blancs, damunt les vàries
sorts enemigues.

Temen els Medes al qui, en mar i terra,
porta els feixos albars; Indis i Escites
temorecs del seu braç, ja l'interroguen
com un oracle;

L'Honor, la Pau, la bona Fe perduda,
Pudor antic, Virtud mig esvaïda,
tornen ja; i el Corn ple de l'Abundància
de nou es vessa;

si el déu profeta, i el seu arc que brilla,
centrant la joia de les nou Camenes,
amb el seu art que sap guarir les plagues
del cos tan feble,

si Febus guaita benvolent la cima
del Pal·latí, l'Estat romà i el Laci
fa benaurats, i ens obre un segon lustre
sempre més pròsper;

i la que regna en l'Aventí i en l'Algid,
Diana, escolta atenta les pregueres
dels decemvirs, i als vots d'infants aplica
l'oïda amiga.

Tals sentiments Jove i els déus acceptin;
així ho espero de retorn a casa,
jo, docte chor, que de Diana i Febus
dic els elogis.

A. ESCLASANS, trad.

RAFAEL MASÓ I VALENTÍ

Arquitecte i poeta. L'home que havia guanyat la suprema benedició d'estructurar la fervorosa efusivitat vital que l'arborava, mereixia aquest feliç lligam que avui invoquem a la seva memòria amb un díptic francès de Xènius:

Tout art me charme. Au fond pourtant, je ne respecte
Que ce côté par où l'artiste est architecte.

HORACI EN LES LITERATURES IBÈRIQUES

(FRAGMENT DEL TEXT ORIGINAL DE LA CONFERENCIA DONADA A ROMA, EL 7 DE MAIG DE 1935,
A L'ISTITUTO DI STUDI ROMANI)

En la línia lírica de Garcilaso —i també de Camoens, perquè no hi ha gaire dubte que coneixia la seva obra— trobem Fray Luis de León. Un gran poeta que, per un pudor més aviat complex, defugia de considerar-se poeta. Quan al llindar de la senectut, els precés del seu amic Pedro Portocarrero van decidir-lo, baldament sense que a la fi es realitzés el projecte, a imprimir un recull dels seus poemes, Fray Luis n'explicà la gènesi en aquests termes: «Entre las ocupaciones de mis estudios en mi mocedad, y casi en mi niñez, se me cayeron como de entre las manos estas obrecillas, a las cuales me apliqué más por inclinación de mi estrella que por mi juicio o voluntad». ¿Desdeny de la poesia? Al contrari, idea molt elevada d'ella i desig de preservar-la del tosc concepte vulgar. La poesia era per a Fray Luis «una comunicació del aliento celestial y divino;» el seu tema adequat, per tant, és Déu mateix, el seu amor i la seva llei; altrament pot esdevenir un joc perillosíssim per la seva mateixa dolçor.

Difícilment, doncs, podia el greu teòleg mirar-se els seus poemes sinó com una mena d'exercici, però remarqui's bé, de noble exercici de l'ànima, al qual, malgrat el que donarien a entendre les esmentades paraules prefacials, es pogué ara i adés lliurar sense neguit de consciència, àdhuc en plena maduresa, revisant fins i tot repetidament els versos ja escrits. Ara, ¿escrupolosa complaença d'artista, això? Potser sí; però també, i més, una forma d'humilitat: si Santa Teresa —de qui Fray Luis, no s'oblidi, edità les

obres— per humilitat escrivia amb deliberada negligència, en l'espaiat treball i cura de Fray Luis hi havia també la convicció humil de no ésser com els profetes, en qui el mateix Déu que els inspirava proveïa que llur manera de dir fos semblant a llur pensament i que els mots i les coses estiguessin d'acord. Hi havia, encara, humil amor i respecte a la seva llengua, i un exprés sentiment del deure d'il·lustrar-la, és a dir, d'armar-la contra la pedanteria dels qui la trobaven dura i pobra.

Tot això explica l'especial estima, en rigor potser només l'especial tranquil·litat, amb què Fray Luis mirava les seves nombroses traduccions i paràfrasis, no solament de la poesia que considerava la més alta de tots els temps i llengües per la inspiració, això és, la del *Càntic dels Càntics* i del llibre de Job, dels Salms, etc., sinó també de la que sentia més perfecta per la realització d'art, —com la de Virgili i Horaci—. Vet aquí els purs exercicis de Fray Luis, la garantia que més o menys confessadament cercava per a poder estimar els seus assaigs personals! Era nova, i així ho creia ell mateix, aquesta consciència de com un art exigent i meditat és necessari per a assegurar la sinceritat del poeta i alhora l'eficàcia de la seva paraula per comunicació d'encís: «El hablar bien es negocio que de las palabras que todos hablan elige las que convienen, y mira el sonido de ellas, y aun cuenta a veces las letras, y las pesa y las mide y las compone, para que no solamente digan con claridad lo que se pretende decir, sino también con armonía y dulzura». Horaci, ben cert, no hauria vacil·lat a signar això.

No es veuria gaire la raó de la vària aven-

tura de Fray Luis de León com a traductor i àdhuc com a poeta original, sense tenir en compte la seva sensibilitat, viva fins a ésser malaltissa, amb tot allò que el terme comporta de facilitat d'afectar-se tant per impressió dels sentits com per via intel·lectual —i això simultàniament. «Darrera les aparències físiques persegueix les realitats espirituals», s'ha dit d'ell, i és cert; però no és complet, perquè el característic en Fray Luis, és que retroba sense marrada tota la realitat en el mot en si, que per a aquest platònic sembla ésser cosa i idea en unitat. D'on el fet, curios només de primer antuvi, que tot el seu món intern sigui teixit inextricablement d'experiència personal i d'experiència de lectura, d'actualitat i de record, de pensament, d'imatge i de música, de paraula viva, de realitat lírica, en suma. D'on aquella omnipresència de la seva ànima en tot allò que diu, en les febleses no menys que en la perfecció del seu art.

Per aquí potser es podria explicar que, tot sentint superior Virgili, «que en todo lo que dijo venció a los demás», estigués sempre més prop d'Horaci, com d'un poeta que pel pur art del ben dir, sense nosa de somnis, li mantenia immediates, familiars, simples, sobretot precises dins llurs quadros reals, les coses d'un món que el seu ull de dibuixant trobava bell, i del qual enyorava evadir-se, molt més per contemplar la suprema Llum que el fa bell i penetrar el secret d'aquesta bellesa (pensi's en l'oda *Quando será que pueda*) que no pas per fugir de la vanitat, la injustícia i el brogit dels homes: per a això, la quieta i lliure vida en el camp li bastava —com al mateix Horaci.

D'aquest punt d'afinitat partí —com qui parteix del seu propi home mitjà, raonable—, prou assabentat sobre les condicions de la vida i de l'home mateix; si Horaci, per a no ésser solemne *vates*, resta viril i somrient pedagog, Fray Luis, per l'ascesi d'una dolorosa experiència i d'una cada vegada més intensa contemplació intel·lectual, ascendeix. Si a trenta anys anhelava:

Vivir quiero conmigo,
gozar quiero del bien que debo al cielo,
a solas sin testigo,

libre de amor, de zelo,
de odio, de esperanza, de recelo;

cap als cinquanta anys, per la força de la música, però en rigor sobre les ales de la paraula, la seva ànima s'eleva fins a la font i l'harmonia del moviment còsmic:

Traspasa el aire todo
hasta llegar a la más alta esfera,
y oye allí otro modo
de no precedera
música, que es de todas la primera;

però encara la beatitud ultraterrenal li apareix com un transsumpte, supremament redimit, de la seva cara soledat d'antany, només que, en l'èxtasi, les imatges, ja d'indole més aviat general, sensibles i alhora abstractes, acaben esdevenint etèries de tan transparents, interjectives de tan intenses:

¡Oh campos verdaderos!
¡Oh prados con verdad frescos y amenos!
¡Riquísimos mineros!
¡Oh deleitosos senos!
¡Repuestos valles de mil bienes llenos!

Reminiscència homèrica, tòpica en tota la poesia clàssica, aquella «clarísima luz pura», aquella eterna primavera que floreix més enllà dels estels? Sens dubte, però, més aviat ja som en el viu del mateix misteri de l'«ansia ardiente» que fa la unitat perdurable de l'home a través dels temps. Horaci, tan viril davant l'ombra que creia absoluta, era piadós, no dels déus literaris dels mites —era massa literat ell mateix per a això—, sinó dels déus populars de la terra viva que petjava; Fray Luis, el teòleg, aspirava més vivament al déu de la seva ànima i dels seus ulls profunds, que al de la teologia. La distància que en això separa els dos poetes, és immensa, evidentment; però un paral·lel no és impossible, i algú pensarà que potser un pont tampoc.

Si hem suggerit fins a quina altura de poesia absoluta, universal, arribà Fray Luis de León partint de la mitjana humanitat d'Horaci i buidant el seu contingut cristiano-platònic dins formes i fórmules d'estirp horaciana, no creiem que calgui una vegada més detallar semblances i diferències i manlleus. Conserva sempre d'Horaci, no el mo-

viment superficial, que un tot altre esperit havia de fer canviar, no cal dir, almenys en el *tempo*, sinó aquell art peculiar a tots els lírics autèntics d'estructurar l'oda, no per un pla previ, sinó en el seu moviment mateix, des de l'arrencada.

Quant a les seves vint-i-quatre versions d'Horaci, prou se n'ha fet així mateix l'anàlisi. Hi ha totes les inexperiències que es vulgui; però segurament cap traductor no ha superat encerts de creador com fer correspondre el *voltus nimium lubricus aspici* de l'oda XIX del llibre I per una meravella de vers com aquest:

grande deslizadero a quien le mira,

que ens dona una frase d'Horaci, ja no transposada, sinó potenciada de la seva certa abstractesa a una plàstica síntesi de drama i escena i concepte. A part de tot d'altres reeiximents, completen l'encís d'aquestes versions el canvi d'imatges, la modernització de certes comparacions, la substitució fins i tot de noms propis en algunes, en al·lusió a misterioses circumstàncies personals.

* * *

Deixem de banda el cas únic, absolut, de Sant Joan de la Creu. Els tres altres grans lírics del Segle d'Or espanyol —Herrera, Góngora i Lope de Vega— s'allunyen, no precisament del mestratge clàssic, sinó de la mesura mitjana que Horaci representa.

El sevillà Fernando de Herrera, per sobrenom «El Divino», se n'eleva per una mena de voluntat rigorosa de més força. La vida i la seva percepció immediata, tot i que tan poderosament captava, per exemple, els valors de la llum, no li bastaven per a la seva idea de la poesia, i cercà nova força en el concepte i llenguatge endins. Concebia en una llengua més sintètica que no era la corrent de què disposava. Ultrant el principi de la selecció, adesiara ens alarma, és cert, amb uns modes afectats i maquinals; però quan culmina sobre ell mateix, ens fa sentir el que Góngora havia de realitzar, no per al seu temps, sinó per a tres segles després: un llenguatge líric ja no comunicatiu

d'ànima a ànima, sinó expressió pura; ara, que en Herrera, i aquí hi ha l'essencial diferència, les relacions dins el seu sistema expressiu reproduïen les dels conceptes en el contingut, hi ha encara, per tant, una comunicació d'enteniment a enteniment, mentre que en Góngora teixeixen un món irreal, o, com millor s'ha dit, antireal, autònom en ell mateix i complet.

Si per a Herrera la poesia cal que a l'harmonia de les parts afegixi «dignidad y grandeza y veneración, con una nota de severidad», es comprèn que la Bíblia i Píndar se l'enduguessin més que Horaci, tot i que va fer-ne traduccions admirables i que en les seves *Anotaciones a las obras de Garcilaso* n'insereix amb orgull de degudes a alguns poetes del seu cercle. Ens referim a les seves cançons i odes. Les reminiscències d'Horaci hi són aquí i allà, juntament amb altres; però té raó Menéndez y Pelayo a considerar horaciana en conjunta la cançó III, a don Juan de Austria per la seva victòria sobre els moriscos: l'única, significativament, escrita en lires i amb passatges sencers que evidentment procedeixen de les odes a *Cal·liope* i a *Drusus Neró*. Molt més belles són les estrofes estoiques de la cançó II; per exemple:

Aquel que libre tiene
de engaño el corazón, y sólo estima
lo que a virtud conviene,
y sobre cuanto precia
el vulgo incierto, su intención sublima,
y el miedo menosprecia
y sabe mejorarse,
solo señor merece y rey llamarse.

Ara, el que en suma és horacià, és el seu propi sentiment d'ell com a poeta. Pfandl cita a propòsit l'oda *Non usitada*. Ningú, en efecte, com Herrera podia pensar d'ell mateix, metamorfosejat en cigne:

...neque in terris morabor
longius invidiaque maior
urbis relinquar.

Sí, Horaci; però molt espanyolescament sempre encara, un Horaci exaltat.

Ja pel que havem indicat, es comprèn que en l'obra de Góngora fos deliberadament defugida tota imitació d'Horaci: el que s'hi

pugui collir d'horacià no té cap significació essencial. Va més amunt en una mena de rabent projecció esbiaixada, i, en la seva sàtira, per aquella dualitat del gran cordobès, tan representativa del seu segle i de la seva nació, molt més avall, diríem endins d'un antiatzur de realisme —altrament, sàtira sense altura moral ni unitat de propòsit.

Quant a Lope de Vega, síntesi de l'enorme i contradictòria exaltació de la seva Espanya, l'horacianisme, quan és en la seva lírica pròpiament dita, així mateix s'exalta; però s'exalta en el goig irrefrenable de cantar, de vessar una ànima que s'ha lliurat amb fúria a la vida, i amb igual fúria es dona a totes les aventures del virtuosisme literari. Va d'extrem a extrem, de la inconsciència a l'escrúpol, dels models populars a la màquina culta, dels models clàssics al més encara-

mel·lat neopetrarquisme, però sempre amb força, una força que ara es dona en tensió, ara en fuga, ara simplement en joc o, ja Vossler li ho ha dit, en genial coqueteria. Si també s'assajà, per punt, a traduir alguna cosa d'Horaci (IV, 13: «Ya mis ruegos oye-ron», en el llibre II de l'*Arcadia*) més aviat prengué d'Horaci dos motius, l'*O navis* i el *Beatus ille*, com a pretext de partença per a nombroses variacions i amplificacions: les del primer, en les *barquillas* de caràcter íntim, la nau simbolitzant la seva animeta tempestejada; les del segon, desbordants d'un rar sentiment directe de la natura: la més bella, una de les obres mestres de la lírica castellana, la cançó «Oh libertad preciosa», que clou el primer llibre de l'*Arcadia*.

.....
CARLES RIBA.

EDUARD MARTÍNEZ-FERRANDO

Fou un convençut de la Catalunya totalitària en el modern recobrament lingüístic. La finesa amb la qual proclamava la unitat del català, féu guanyar al seu matís llevanti de terres de València la més graciosa naturalitat equidistant del tipisme local i del mimetisme de les capitals de província.

CABANYES, POETA HORACIÀ, JUTJAT PER MILÀ I FONTANALS

Alfons Maseres ha incorporat a la lírica catalana (potser caldria dir «ha reincorporat», però ara no tenim lleure per a escatir-ho) l'obra total de Manuel de Cabanyes. (V. Poesies completes de Manuel de Cabanyes, (Preludis de la meua lira, Càntic nupcial, Poesies pòstumes). Versió, pròleg i anotació d'Alfons Maseres.—Col·lecció Popular Barcino, volum CXIV, Editorial Barcino, Barcelona).

Incorporar Cabanyes a la nostra lírica vernacle és retre un homenatge al primer dels nostres poetes horacians. LA REVISTA vol associar-se a aquest homenatge fent un altre anostrament complementari a aquell i és incorporant al cabdal de la llengua el bell estudi que el gran Milà i Fontanals escriví sobre el poeta de Vilanova, estudi intítulat amb gran encert: Una pàgina d'Història literària.

Aquest estudi de Milà i Fontanals figura en l'edició pòstuma dels Preludis de mi lira, feta a Barcelona el 1858, i consisteix en els dos articles que signats amb unes senzilles inicials (M. M.) publicava Milà al Diario de Barcelona dels 25 i 29 d'abril del 1854. Notem que, com que l'edició prínceps dels Preludis no duia nom d'autor, Milà va callar ací també el nom del poeta, com un nou tribut de respecte a la modèstia de Manuel de Cabanyes, retut vint anys després de la seva mort.

Com sigui que Milà i Fontanals cita diversos passatges de l'obra de Cabanyes, nosaltres en donarem la traducció catalana, feta amb tanta cura per Maseres.

Heus ací el text íntegre del treball de Milà i Fontanals:

UNA PÀGINA D'HISTÒRIA LITERÀRIA

I

No fa gaire més de vint anys, que en aquest mateix periòdic i, segons tenim entès, per un dels seus actuals col·laboradors, amic i company de l'autor de l'obra analitzada (1), hom donà un encertat examen de la breu collecció de poesies líriques que amb el modest títol de *Preludis de la meua lira* acabava de veure la llum pública, tot guardant el seu autor, segons l'expressió de què es val en el pròleg, un incògnit obscur. D'aleshores ençà res no ha estat prou perquè el nom del poeta eixís de la voluntària foscor on ell el deixà,

(1) Joaquim Roca i Cornet.

o almenys perquè assolís una justa celebritat: ni el molt honorós acolliment que a la publicació varen dispensar dos escriptors que passaven llavors per ésser els oracles de la crítica espanyola i un dels quals és encara el patriarca de la nostra literatura nacional; ni l'edició pòstuma d'alguns fragments força inferiors als que amb tanta modèstia com encert va triar el poeta per a figurar en el seu reduït aplec; ni algunes reminiscències que en escriptors més recents palesen el seu estudi; ni els continuats elogis d'escassos, però decidits admiradors; ni sengles articles biogràfics dedicats al poeta en el Diccionari d'Autors Catalans i en el seu suplement, negats, és cert, en el diluvi

de molts noms o desconeguts o llorejats, només, amb les modestes palmes claustrals o acadèmiques. La majoria dels qui parlen o llegeixen i escriuen l'idioma que va usar l'autor dels *Preludis*, no han sentit tan sols esmentar el nom d'aquell ni el d'aquests, i molts d'altres que no es troben en el mateix cas hauran esperat la publicació promesa i no realitzada de les obres pòstumes del mateix escriptor, per a decidir si les poesies que coneixen i que probablement haurien estat el millor títol de recomanació per a les referides obres, s'han de qualificar de col·lecció adozenada i una de tantes, que un cop llegides es condemnen a l'oblit o bé dignes d'ésser conservades i apreses de memòria. Direm, tanmateix, que si la publicació dels inèdits era de desitjar pels qui esperaven amb això de completar la fesomia literària del poeta o assolir curiosos aclariments d'alguns versos de les seves poesies, cal cercar en aquestes, certament, la major part de l'enginy de l'autor, els fruits més assaonats dels seus estudis, el focus on es condensaren els seus darrers pensaments, allò que fou, allò que hauria estat. Es molt cert que amb el temps aquell privilegiat talent hauria produït obres diferents i potser superiors, car tot podia esperar-se de qui tan ben armat aparegué a la lluita literària, de la qual als vint-i-cinc anys d'edat, va arrencar-lo violentament la mort, enemiga com sempre de les nostres glòries provincials.

Les setanta-nou pàgines de què consta la col·lecció (incloent-hi el pròleg i les notes) comprenen dotze poesies menors, dotze odes; nom que no és pres ací en un sentit vagorós i indeterminat, sinó en el d'un gènere fix, és a dir, de la reproducció de les formes que va emprar Horaci en els seus poemes lírics, prenent-les o imitant-les dels models grecs, els cinc o sis llibres d'odes dels quals han de considerar-se com un compendi universal. Hom jutjarà probablement amb això el nostre poeta com un imitador de tercer o quart ordre, que rep de mans dels nostres clàssics antics i moderns formes antigues i ja per molts manipulades. D'allò que no cal dubtar, tanmateix, és que fou deixeble i, fins allí on pot ésser-ho un veritable talent, imitador d'Horaci; és molt de creure que estudiés amb assiduitat Luis de León i algun altre clàssic, i clarament palesa en el seu estil que apreciava molt les poesies escadusseres de Moratín, amb les quals, segons el nostre parer, la

fama ha estat poc equitativa. La completa adopció de certes formes particulars va servir molt i molt al nostre poeta per a assolir una excel·lent execució; i a desgrat de les dificultats que, segons diu amb alguna exageració en el pròleg, "hagué de vèncer per a escriure en una llengua l'estudi de la qual li era tan costós com el de qualsevol idioma estranger", a desgrat de certes llibertats aventurades que cadascú podrà judicar a la seva manera, sempre que no confongui la gosadia amb la ignorància, creiem que hom el pot assenyalar en això com un model gairebé perfecte. Als qui, després d'haver negat al nostre país tota aptitud artística, convingueren que podia envanir-se de posseir disposicions musicals; als qui, després d'haver-li concedit aquestes i d'altres, i l'entusiasme i les idees, li oposen com un mal inguarible l'absoluta impossibilitat d'expressar-les de la manera convenient, els oferirem victoriosament, com a mostres, no sols de correcció, no sols de bellesa en la forma, sinó també de gràcia i de pompa, en el vers i en gèneres molt allunyats, l'exemple de l'autor dels *Preludis de la meua lira*, i de Carbó, al qual hom deu quatre balades que valen per moltes, i en la prosa, sense altres que callem, els de l'insigne Campmany i de l'illustre Piferrer.

El nostre líric era, doncs, clàssic, però clàssic a la seva manera: si el gènere que cultiva és antic, el seu pensament és nou i jovençà; si les seves formes ofereixen, no pas certament la immobilitat, però la perfecció estatuària, el sentiment bull en el fons de les seves composicions. A més, aquestes formes (i que hom ens premeti la repetició d'aquest mot que emprem a manca d'un altre de millor) no s'han de tenir per mortes o caduques, per rovellades o sense brill, car essent molt belles per elles mateixes, poques vegades foren emprades i mai no ho foren per vulgars imitadors de les formes clàssiques. Per bé que la veritable i autèntica poesia lírica antiga, és a dir, la dels grecs, va conservar, com podem veure, un caràcter més ingenu i menys culte que la del propi Horaci i dels seus deixebles moderns, els qui són creditors a aquest títol ofereixen, encara, certes delicadeses d'execució i de sentiment artístic que no estan sempre a l'abast de tots els lectors, ni de tots els aficionats. Per altra part, hi ha tants i tan diversos classicismes com segles i èpoques literàries; car el del Renaixement italià no és el dels francesos del segle XVII, ni aquest és el d'An-

drée Chénier i Ugo Foscolo, ni el d'Alfieri i Francisco Manoel (1).

Amb l'autor de la *Captiva* i amb el dels *Sepulcres*, ofereix no poques semblances, potser causals, el nostre poeta, el qual va aplicar-se assíduament a la lectura d'aquells dos, amb el to fogós i robust dels quals sentia consonar les seves pròpies inspiracions. Alhora, però, altres i variadíssimes influències contribuïren a formar i a modificar el fons del seu pensament poètic, per bé que totes s'harmonitzessin sota l'imperi d'una originalitat independent i d'un estil propi i constant. Potser Lamartine, sense cap dubte l'autor del *Geni del Cristianisme*, potser excessivament Byron, i àdhuc el veritable predecessor d'aquest a França, dins la divuitena centúria, nodriren la seva ment i la seva fantasia en una època en què la literatura espanyola gairebé no s'havia adonat del camí que havien emprès les idees literàries. Elements en part oposats i tumultuosos, ¿haurien continuat tancats en la forma que el poeta es va prescriure?; ¿no l'hauria, potser, escantellada la general adopció de maneres poètiques, en part noves i en part

(1) Aquest poeta portuguès (que hom no ha de confondre amb l'amic de Quevedo i autor de la *Història de la Guerra de Catalunya*) va néixer el 1734; les seves poesies foren impreses a París el 1808 i potser pel mateix poeta, que va morir molt vell. Com que l'autor que analitzem pren d'aquest poeta portuguès l'epígraf de la seva primera oda i com que creiem que admirà especialment les seves composicions, copiem de Sismondi el següent fragment de la seva oda als cavallers de Crist, on Francisco Manoel suposa que el Mestre Joan de Silva parla a un candidat de l'Orde:

Por feitos de valor, duras fatigas
se ganha a fama honrada
naõ por branduras vis, do ocio amigas.
Zonas fria e queimada
viraõ de Cangro, á ursa de Calixto,
cavalleros da roxa cruz de Christo.
Eu ja a Fé, e os teus reis e a patria amada.
Na guerra te ensinei
a defender, com a tingida espada.
Co a morte me affonsei
pela fé, pelo rei, e patria. A vida
se assim se perde.—A vida é bem perdida.
Ja com esta, (e arrancou a espada inteira)
ao reino vindiquei
a croa que usurpou maõ estrangeira
fiz ser rei o meu rei
com accões de valor, feitos preclaros
nas linhas d'Elvas, e nos Montes Claros.

Pel que es refereix a Alfieri, sabem que l'autor dels *Preludis*, no solament s'agradava del seu estil, sinó que va traduir una de les seves tragèdies, i que Herminosilla li desaconsellà l'estudi d'aquest autor, perquè el trobava dur i republicà.

més candoroses i nacionals?; alguns símptomes d'abaltiment i d'amargor que hom nota en ell, ¿haurien deixat illès el seu noble entusiasme, la seva passió per allò que és gran? Creiem que el seu talent no s'hauria negat a admetre tota mena d'innovacions literàries i que la seva ànima no es trobava pas completament a recer de les pròpies tempestats i de les exteriors; però després d'una transformació literària i potser d'una transitòria lluita interior, s'hauria presentat encara més gran, més puixant, i si no exempt de cicatrius, coronat amb el llorer de la victòria.

II

Expressament hem reservat a l'anàlisi especial de les composicions publicades amb el títol de *Preludis de la meua lira* un bon espai, que hom reconeixerà tanmateix insuficient si hom pensa en les moltes belleses que contenen, que poc conegudes són pel que a llur mèrit es refereix i l'escassetat del nombre d'exemplars que en circulen. Començarem per quatre que no dubtem a qualificar, a boca plena, d'obres mestres.

La primera s'intitula *La independència de la poesia*, i és una oda d'assumpte literari: qualitat que no ha d'estranyar quan n'hi ha moltes d'Horaci que la presenten, i quan Schiller ha exposat líricament, no solament idees generals d'estètica, sinó la qüestió de les dues escoles dramàtiques. *La independència de la poesia* ofereix tota l'animació, tot l'entusiasme i, en fi, tot el sentiment que el gènere consent, i a més es distingeix, no pas menys que les altres que amb ella colloquem al primer rengle, per una perfecció exquisida en l'execució i tanta riquesa com economia en els pensaments. Que hom jutgi per les dues primeres estrofes:

Com una casta i ruborosa verge
s'alça ma Musa, i mentre polsa, tímida,
les cordes de son arpa solitària,
la veu del cant eleva.

Enllà, profans! Metzina tan funesta
com la del flonjo pler que corromp l'ànima
no endolcirà son greu accent amb ritmes
sadollats de cadències.

El final d'aquesta oda és essencialment literari, puix que versa sobre una mena d'anècdota relativa a Horaci; però que els lectors no temin res, puix no hi ha res en aquest final que tingui regust

de llibre escolar o bé que faci olor de fum de quinquar.

*Fill cruel! Fill ingrati! El cel va dar-li
una màgica lira i l'art insòlit
d'arravatar com ell volgués les ànimes
i fer dels cors una esca; etc.*

L'oda a Cinti en hendecassíl·lacs lliures pertany a un ordre d'idees massa preponderant, avui, en què la poesia, lluny d'aixecar i d'enardir l'esperit s'ha complagut molt sovint a desencoratjar-lo i abatré'l. Però si la gravetat i la noblesa, si una resignació dolorosa bastessin per a abonar composicions d'aquest gènere, considerariem aquesta com una de les més admirables, ja que no de les menys amargues:

*¡Que inútilment, oh Cinti, s'arrosseguen
i sense pler els dies de ma trista
joventut! El fantasma de la glòria
afalagà amb fàl·lacs esperances
un jorn la meua angoixa...*

... ..
*La rosella de vida momentània
aixeca el front, per un instant, de terra;
ve el pagès amb l'arada, l'arrabassa,
i mor. Gota de rou que l'alba llença
al curs de l'Orinoc, ¿amb què reforça
les onades immenses? Duta amb elles,
finirà sens profit, desconeguda.*

Si no la transcrivim íntegra, és impossible de donar una idea completa de *La missa nova*. Sembla que aquesta composició sigui tota ella il·luminada per la pura fulgència de l'Arc de Sant Martí:

*Així com l'Iris, de pau penyora,
que l'erma gèpa de les muntanyes (1)
lliga a les sales roents i esplèndides
on roda el sol...*

Totes, o la majoria de les composicions religioses dels poetes moderns, ofereixen una reproducció fecunda i generalment oportuna de l'estil

(1) En demanar a Alfons Maseras l'autorització per a transcriure ací els fragments de la seva versió, el nostre amic hi ha accedit tot pregant-nos de corregir, com ho hem fet, aquest vers que en l'edició de la Col·lecció Barcino diu:

que l'erma cima de les muntanyes

i en el qual el traductor vol fer desaparèixer el castellanisme *cima*, que ací és substituït per *gèpa*. Respectem aquest escrúpol lingüístic de Maseras tot recordant que el mot *cima*, bandejat per Fabra en el seu *Diccionari*, és emprat sovint per Verdaguer i d'altres mestres de la lírica catalana.—(N. de L. R.)

sublim i arravatat de l'antiga poesia hebraica: observem a *La missa nova* el reflex, no direm de la poesia, sinó de la blana i pura resplendor del Nou Testament; en aquest concepte, aquesta obra pot assenyalar-se com una de les més originals en la seva classe. Hem indicat ja que no es pot judicar per fragments; però tampoc no ens podem estar de presentar les primeres estrofes:

*¿Qui doncs, s'avança, modest i tímid,
cobert de vesta càndida i fúlgida,
al tabernacle, casa terrena
d'Adonai?*

*Es, fidelíssims, Joan, el jove
que per les vies del just camina
i sense màcula, entre els heretges
servà el seu cor.*

Hem d'advertir que el final d'aquesta composició ens sembla defectuós, per tal com l'última estrofa és poc preparada, la qual, per una imitació inoportuna dels finals d'Horaci, trenca la marxa tranquil·la i assossegada amb què es succeeixen les anteriors.

L'oda que comença:

*Perdó, celeste verge,
si als teus honestos llavis
vaig arrancar, costós, un sí d'amor;
perdó si al teu pit càndid
i als teus pacífics somnis
la calma assossegada vaig torbar.*

És l'única amatòria de la col·lecció i, per aquesta estrofa, hom pot jutjar de quina manera ho és, amb quin to de resignació, amb quin sentiment més pur i concentrat. Ací ja no hi ha res imitat, res d'escola ni de regust literari; res no hi manca, res no hi sobra; res no hi ha de violent ni de precipitat.

Com que no tractem de presentar un examen minuciós de totes les odes, no direm res de l'adreçada *A un amic en el dia del seu sant*, que és la més feble, ni de l'enginyosa però estranya alegoria *La meua navegació*; ni de *La meua estrella*, que en altres col·leccions podria figurar com excellent. Anotarem *L'Or*, on el final, tan ben preparat i de tan galana execució, alludeix la separació d'Amèrica:

*Joia fatal! Mai no l'haguessis, mare,
i en platges oceàniques,
arrencada a ta sina, mort no hauria
per les sagetes índiques,*

ai las! i per l'espasa de Toledo,
 del teu jovent la plèiade...

 i escarni no farien-te
 tos fills llunyans, els quals tan abatuda
 t'han vist, que la llur ànima
 rebel de febre ingrata s'encenia..., etc.

Hi ha altres composicions més desiguals, però en totes, quantes belleses! Quina bella conclusió la de *El Còlera Asiàtic*, on hom parla de la guerra de Portugal!

Oh bells lligams d'amor! Cauen a trossos
 a l'hòrrid cop del ferro fratricida:
 s'estremeix la Natura.
 I udolant, Ulissea,
 damunt les torres, no les veus?, les fúries
 vaguen de Montiel i les de Tebes.

¡Quina impetuositat, quina plenitud, en algunes estances de *L'Estiu*!

Als tossals de la pàtria
 fill com sóc del Mitjorn, ardent i ubèrrim,
 vinc a adorar-te, oh sol, i en tu gaudeixo.
 ¿Per què al conjur d'aquests roents, oh dea,
 raigs benefactors, d'entusiasme i vida
 generadors, les testes
 dels herois altra volta
 més ufanes encara no ressusciten
 com el gemat botó de l'assutzena?

Ens costa molt de no afegir noves cites i potser hauria valgut més copiar una oda sencera que presentar extractes sempre insuficients.

La poesia a Marci, on hom oposa els antics costums als nous i que acaba narrant el jurament exigít al rei Alfons pel Cid i l'enuig del monarca, ens va semblar en altre temps digna d'ésser comptada entre les millors, però sense passar ara a l'extrem oposat, opinem que aquesta composició escrita en hemistiquis i versos de sis síl·labes que es proposen recordar els dodecasíl·labs de l'antiga poesia castellana, inspirada per records nacionals i engalanada amb imatges romancesques, ofereix

ensem un caire horacià i reminiscències del líric llatí, i de tot això resulta un conjunt quelcom estrany i discordant.

Els hendecasíl·labs lliures a Colom, que formen l'última i més extensa poesia de la col·lecció, tot i que no es distingeixen pas per aquella precisió lírica que tant fa recomanar les altres poesies, ens semblen dignes de comparar-se i àdhuc d'equiparar-se amb *I Sepolcri* de Fòscolo. Tanmateix, la composició del nostre poeta és animada de records més gloriosos i d'un sentiment més bla que la del poeta italià. Per una imitació força visible de l'Adamastor de Camoens, l'Oceà parla a Colom i augura els futurs destins del Nou Món. Heus ací les darreres paraules que dirigeix a l'heroi genovès:

.....Les més cruels angoixes,
 Colom, d'aquesta vida, no són llargues:
 l'heroi, però, té eternitat de glòria.

Hom pot deduir, segons sembla, d'aquest darrer vers, que no havia deixat d'afalagar el nostre poeta el *brillant fantasma* de què ens parla en els seus hendecasíl·labs a Cinti. Fóra certament estrany que enmig de l'isolament literari gairebé complet en què degué viure abans de la publicació de les seves poesies, hagués endevinat completament la natura aèria i nuvolosa, per bé que enlluernadora, del geni de la glòria, el qual potser li reservava, en l'esdevenidor, inesperats desganyys. Car, en efecte, les palmes que aquest geni dispensa, les hauria vistes *profanades per fronts vulgars*; i potser ja hauria conegut com són de capricioses les decisions que hom li deu, en considerar els diferents graus d'apreciació que hom dispensà a les seves pròpies composicions. Potser pel caràcter especial d'aquestes poesies, l'instable geni s'hauria negat a arrencar-les de l'obscuritat. Veurem si la nostra crida actual el podrà fer cedir en alguna cosa.

M. MILÀ I FONTANALS.

1854.

MOTIU HORACIÀ

Les fulves nuvolades contreuen el cel. Brilla i trona
com lluita de déus la nit cega:
rompent la fúria alada dels braus aquilons, cau la pluja
de dards sobre l'Urbs fatigosa.

Amic, Hebe eterna, del cor dissipant-nos els greuges,
amb pas de deessa ens somrigui;
deixem que els xiprers negres amb plor immortal —do de Febus—
endolin l'evàndria col·lina.

Mentre la calamarsa ressona estrident en les teules
i esfulla abrilenques corol·les,
de murtra i vivaç api cerclem-nos anit les crins flaves
untades de nard aquemeni,

i tombats al triclini es buidin les àmfores velles:
brindem per la vida que vola
en plomes de somnis, abans que a la terra ens inclini,
palpant, la canície caduca.

Als nombres consonin els membres: polsem els set nervis
sonors amb amor i dits àgils.
i els anys que s'esfloraren de nou s'uniran al verd calze
formant una flor sempre fresca.

Així l'audaç Aquil·les al so de la lira bicorne
calmava en son pit els oprobis:
davant, en silenci, libava l'heroica harmonia
la força del fill de Meneci...

MIQUEL DOLÇ DOLÇ.

Roma, abril 1934.

JOAN-MIQUEL VIDAL I EL VUITCENTS A VILANOVA

A la plaça vilanovina, correntment coneguda per plaça dels Cotxes i d'una manera oficial revolucionària per plaça de Riego —totes les modernes revolucions espanyoles tenen com a millors heroïcitats la destrucció de temples i el canvi de noms de plaçes i carrers— hi ha un gran casal, sobri i emblanquinat, conegut per «cal Don Juan». ¿Qui era aquest *Don Juan*, aquest tenorio en to menor vilanoví, acabalat propietari sens dubte de la vila, si les terres que tingué guardaven relació amb el volum del seu estatge? Com extravagant almenys, si no com a boig, passa al través d'algunes dades que d'ell ens han donat el nostre estimat pare (al Cel sigui), la virtuosa dama que fa pocs mesos moria Sra. Dolors Valentí i l'amic dilectíssim Gustau Galceran, aquest aportant-les ja de manera indirecta, pel que havia sentit contar a la seva preada senyora mare. Encara algun record, sobretot de la casa, ens hi ha afegit en una ben recent conversa el veterà senyor Manuel Creus. «El *Don Juan* —així li deien al meu poble— o sigui Joan-Miquel Vidal i Mascaró, fill únic de Joan Vidal i Gallart i Maria-Anna Mascaró i Nin, nasqué el 1795, sens dubte a Vilanova on degué morir vers el 1865. La llegenda de les extravagàncies de *Don Juan* anà rodolant de mica en mica per les penyes d'intellectuals de la vila costanera i d'aquella inoblidable de la Biblioteca-Museu Balaguer (on, fent companyia a la pose senyorívola del senyor Basora —a Balaguer nosaltres ja no l'hem aconseguit—, a la figura nerviosa i secardina d'Oliva pare, a l'animada verba del senyor Ricart «del Gas» i a l'arqueologisme acolorit de l'aquitecte Font s'hi reunien Josep Oriol Puig, l'esmentat Galceran, Joan Fabré i Josep Pollès fill), degué collir-la el dramaturg en llengua castellana Jacinto Grau per aprofitar-la més o menys com a tema d'una de les seves obres (1). Però el *Don Juan* estrofolari d'aquella llegenda seria el *Don Juan* dels seus darrers anys, vençut

(1) *Don Juan de Carillana*.

pels contratemps d'amor i de fortuna, els primers coneguts lleument de nosaltres per les referències alludides, els altres molt més clarament expressats en el copiador de cartes de la seva mare i d'ell que hem pogut amb calma explorar.

Vilanova: segles XVIII i XIX, equival a dir —segle XIX sobretot—; el segle XX ja no compta: Vilanova no és res més ara que una «colònia murciana» d'ençà de l'obertura de la Fàbrica Pirelli i d'haver-se allí instal·lat grans obradors de M. Z. A. Vilanova —segle XIX, primeries de segle XIX, evoca les grans i belles cases senyorívoles, l'estada allí de Pau Rigalt, decorador d'algunes d'elles, la Vilanova de la Casa Cabanyes, de la casa Papiol, de la casa Ceferí Ferret, de la Cínia de l'*Indiano*, de la Casa Coloma..., la Vilanova dels patricis enriquits en el comerç del vi, en les activitats ultramarines i fins, relativament, en disciplines de l'intel·lecte...

A Casa Vidal de la plaça dels Cotxes la fortuna ja era feta del pare de Joan-Miquel; a *Don Juan*, en una forma o altra, li tocava «rebentar-la». A això degué dedicar la seva curiositat geogràfica, la seva fallera de justícia pertocant a drets pràcticament prescrits, oblidant-se de les seves obligacions estrictes de cada dia, una mica embalat sempre i no pensant ben bé —essent a Marsella o essent a Vilanova— en la seva bona mare atribulada pels deutes.

En les cartes de Joan-Miquel referent a petits negocis o als plets que el clivellaren, s'hi veu en el detall el reflexe d'un home intel·ligent: la bogeria degué ésser el posar plets. La fallera dels viatges (potser una mica desfocada en el copsament directe dels pocs anys de les meves fonts: deien si feia el viatge entre Marsella i Vilanova completament a peu) era freqüent, el passat segle, en joves vilanovins i ensenyorí Joan-Miquel, com ho palesa aquest fragment d'una carta seva:

«A Dn. José Batlle y Carreo (abans veí de Sitges i domiciliat a Madrid; 19 maig 1827). *Repetidas veces me acuerdo de nuestra salida a La*

Granja y Escorial y ojalá que la Europa mostrase un rostro más sereno porque de este modo pudiese verificarse nuestra expedición a París y Londres de tanto tiempo proyectada».

No solament dels seus viatges, àdhuc vers els seixanta anys, sinó també de la seva ideologia i del seu arborat estil epistolar, en són prova els fragments de cartes a Bonaventura de Ballaster, resident a Villaclara (Cuba):

(25 desembre 1854) «...he paseado cuatro meses por el alto Pirineo y Cerdaña Francesa con motivo de los disturbios de Barcelona y Madrid...»

(19 octubre 1855): «Al regresar del habitual paseo de verano en la alta montaña hallo la favorecida de Vd. de fecha 20 de abril último; y por ella veo disfruta de cabal salud, la misma que me asiste a Dios gracias. Este año el paseo ha sido más placentero que el anterior, pues el cólera ha sido poca cosa en nuestro Principado y en el vecino Reino de Francia: sólo en Rosas y algún otro pueblo del Ampurdán ha hecho sentir sus misteriosos estragos que juzgo son los mismos que los antiguos ya desde el gran Hipócrates calificaron de Quid divinum: es decir que no pudiendo apear jamás su origen no pudieron tampoco dar con el remedio. Opino que el cólera que afligió el verano último Mataró y esta villa, pueblos en extremo limpios y aseados, tuvo por principal origen el calor fuerte y la acción violenta del fluido eléctrico.

El globo tiene varias oscilaciones y movimientos interiores cuyo principal móvil ignoramos — bien es verdad que la coincidencia del gran terremoto de mediados del siglo pasado que destruyó la ciudad de Lisboa con el resfriamiento de varias fuentes termales del Pirineo que aún permanecen frías, así como lo quedaron por tres días las de Caldas de la Malavella, pueblo situado a 15 horas al Este de Barcelona, nos ha hecho palpar la gran influencia de este gigante invisible que tan claramente concibió el gran Feijóo Montenegro y sugirió en 1793 la idea del telégrafo Eléctrico al sabio y Bondadoso Médico de Cámara Dn. Francisco Salvá i Campillo habitante en la calle de Petritxol de Barcelona; lo que puede verse en la Gazeta de aquel año del Mes de Marzo publicada en Madrid » I en P. D.: «Olvidaba decir a Vd. que veo con júbilo y placer lo resueltos que están esos vecinos leales para rechazar las intenciones de los Piratas Americanos: la justicia de una buena causa da un valor sin igual a los combatientes como bien se vió en la Batalla del Bruch contra Bonaparte».

(Primer juliol 1860) «Muy Sr. mio y de mi aprecio: Celebraré que la presente le halle con la buena salud con que Dios me asiste sin merecerlo: juzgo que Vds. gozarán de tranquilidad y alegría al ver lo victoriosos que han quedado nuestros

Ejércitos en África pues de este modo nuestros detractores de Norte América enmudecerán y quedarán reducidos en cosas de guerra a lo que naturalmente puede dar de si un pueblo nuevo que no tiene amor de familia ni recuerdos Históricos que le fervoricen y enorgullezcan». I en altre indret de la mateixa carta: «Algunas veces pienso que del modo que van civilizándose las Antillas con el establecimiento de telégrafos eléctricos y caminos de hierro es ya vergonzoso que se hable de anexión al Norte inmoral: Santo Domingo, la Jamayca, Puerto Rico, Cuba, etc, pueden formar una hermosa Nación Independiente con el tiempo».

I de les infantils extravagàncies amoroses del nostre Don Juan fou del que en va restar més pòsit — fossin o no ben certes — en la trapaceria vilatana. Una Maria dels Dolors degué turmentar-lo de debò amb el seu desmenjament o amb la seva franca negativa, tant o més que el plet perdut amb Cristòfol Vivó. Ell s'agenollava en el lloc del confessionari que Dolors ocupava volent assegurar-se del confort que l'amada podés tenir-hi, ell estava esperant llargues estones al carrer, ben arrambat al mur de la mansió de la donzella, no ja per poder veure-la sinó per solament oir qualsevol remor possiblement d'ella i ell anava pels carrers — «pues vivo como labrador y muy retirado», escriu en una carta —, senyorialment vestit, però amb un cavaguet (per arrencar herbes nocives) i amb uns espolsadors (per no deixar descans a la pols del seu calçat) recollint totes les desferres de sabates per la possibilitat que siguessin de Maria dels Dolors.

Els concos som, davant la vida, una desferra humana: Joan-Miquel Vidal va ésser un conco i va ésser un fill únic. Si es vol, Don Juan degué ésser un neuròtic a claps. La carta darrera que d'ell coneixem no el retrata pas com a guillat en les seves velleses, sinó com aconhortat sant cristià esperant el terme de la vida — que, no obstant, intentaria voluntàriament tallar, qui sap si per l'amor no correspost, qui sap si per la butxaca ja buida —; diu així, íntegrament:

«Sr. Alcalde y Ayuntamiento. Calafell.

25 abril 1865.

Molt Srs. meus y de mon respecte: Me alegraré que estas breus ratllas los encontrarian ab la bona salut que me asisteix a Deu gracias.

Vuy no ignorar lo molt bon afecte que sempre he portat á tots los habitants d'eixa població y aixís los estimaré facian lo favor de veurer en que consisteix la extraordinaria contribució que paga la Comafarella puig estos dias que D. Sebastia Torrens medidor de terras de los afamats

de aquesta comarca ha passat a valorar dita Hisenda hi ha trobat que aixó no pot ser sino una grave equivocació y aixís los demano ab tota eficacia facian lo favor d'esmenar dita equivocació.

En lo-entretant me renovo als seus ordres y si ab alguna cosa so útil encarque a la edad de 70 años; poden disposar de est son mes afecte y humil servidor Q. S. M. B.»

El conco és dues vegades infant, per poc que pugui; i en cas de tenir la mare viva, ella, així que el fill està ben humiliat pels rebufs de l'Amor o de la Fortuna, es desfà per a salvar-lo del desesper o del pessimisme corsecador. En la tragicomèdia del *Don Juan* vilanoví, la vera víctima fou Maria-Anna, mare seva. Mentre ella patia i s'endeutava, Joan-Miquel devia somniar el seu viatge a Londres i París, o sinó, devia «instruir-se». Els nombrosos fragments de cartes de Maria-Anna, altrament interessants sota nombrosos punts de vista—cartes que hem mirat d'adaptar a l'ortografia actual, sempre que no afecti gens ni al lèxic ni a la sintaxi característics de l'època, o del lloc—, podran millor fer veure aquest punt.

JOSEP-F. RÁFOLS.

CARTES DE MARIA-ANNA MASCARÓ AL SEU FILL JOAN-MIQUEL VIDAL

A Joan-Miquel Vidal i Mascaró. Barcelona.

Vilanova i Geltrú, 1.er juliol 1822.

[*Anna-Maria Mascaró celebra que el seu fill es trobi bé a Barcelona i li parla de moltes de les amistats de la capital.*]

A J.-M. V. i M. Pontús. V. 15 juliol 1822.

[*Incertesa de la mare respecte al lloc on és el seu fill.*]

A J.-M. V. i M. Pontús.

V. 18 juliol 1822 [Text íntegre:]

Estimat fill meu: esta se dirigeix en dir-te que me escrigas si estás o no amb salut, pues dos correus hi ha que no he tingut carta tua, i me fa discòrrer si estás malalt o no, i aixís no fassis falta en escriure-me per traure-me de cuidado. Nosaltres per ara estam sens novedat tant en quant a salut com en tota altra cosa. Tots los mencionats en la tua última de 7 te retornen les memòries, i en especial la tua mare que de cor te ama.

A J.-M. V. i M. Marsella. V. 1.er d'agost 1822.

[*La mare està concirosa per la tardança en tenir notícies del fill. Relació de l'abandonament en què resta Vilanova per la manca de patrulles.*]

*

A J.-M. V. i M. Marsella.

V. 18 agost 1822. [Principals paràgrafs:]

Molt estimat fill: tinc rebudes les tues dos estimades, la una de 2 y la altra de 8 del corrent, i me alegro que en totes dos me dius que goses de perfeta salut (encara que amb molta porqueria), benefici que per lo present nos assisteix, a Déu gracies, en companyia del teu fiol Asbert [*Joan-Miquel Asbert i Rafecas, vingut de l'Havana, vers on havia partit tres anys abans; obligat ara a tornar per haver-lo emmalaltit el clima (1)*], qui arrivà ahir havent fet quinze dies de quarentena en Mahó i alguns dies en Arenys a on tingueren una visita de Mossen Antón amb sa divisió, però crec que no succeí cosa de cuidado a causa d'haver-hi acudit Milans. Lo dia de Sant Domingo entrà lo Romagosa a Vilafranca, i hi hagué molt soroll, i morts d'una part i altra, però penso que foren més de la part del Romagosa, i fou esto la causa que no tinguesem festa de les Neus, sent aixís que estava enramat lo altar, i en est dia se enterrà i feren los oficis funerals al Sr. Rector que havia mort lo dia de Sant Domingo a les 5 del matí, i molta gent digueren que era cosa particular que en lo dia que feia 40 anys que ell essént ecónomo havia votat a Maria Santíssima no se fassés la sua festa (que se feu lo diumenge immediat), sinó les funcions d'ell... Aquí han fortificat lo convent dels descalsos, i ara fan espitlleres per tota la paret de la Rambla, i segons diuen aixís com antes tota la gent d'armes se devia recollir als descalsos ara diuen que no. I he oït dir si fortificaran algunes cases, però no se lo que se determina: lo que és cert que la major part de la Provincia està en soroll, i me apar haver oïr dir que a les Castillas tampoc no estan quiets. Déu Nostre Senyor nos assistesca i fassia que ens governien aquells que sia de son agrado. Me alegro que te divertisses a la fira de Bellcayre, i per ara no pensias amb mocadors, i diu la tua

(1) [D'una carta de Maria-Anna Mascaró a Josep Cirera, de Tarragona (27 febrer 1823):]

«... Jo no se si vosté te present un noi que quan vosté estava en ésta habitava a la nostra casa, i ajudava la missa a Mossen Joan, i sempre anava amb nosaltres; pues aqueix és el fillol de qui jo li parlo, que com nasquè a casa, i també és fillol del meu fill, per esto se diu Joan-Miquel, com ell...»

tia que cada dia te diu los tres parenostres als tres Reis de l'Orient, i tu que fasses lo mateix, i que vingues, i ara amb lo noi Asbert te molta feina a enraonar, i ell li sab contar moltes coses que me fan riure...

*

A J.-M. V. i M. Marsella. V. 2 setembre 1822.

[Carta excepcionalment escrita en castellà. La mare pregunta al seu fill dades sobre la collita de Burdeus, li conta com va la de Vilanova, d'algunes famílies de quina població li parla; i la família Cabanyes aquella setmana es traslladava a Barcelona, i es deia si també hi passaria a viure la família Creus.]

*

A J.-M. V. i M. Marsella. V. 5 setembre 1822.

[Notícies sobre la collita a Vilanova i alguns canvis de casa de vilanovins.]

*

A J.-M. V. i M. Marsella.

V. 16 setembre 1822. [Principal paràgraf:]

...Antes d'ahir tinguerem lluminàries i musica per la vila, i ahir una missa, i a la nit també hi hauria tornat a haver lluminàries, però un ploviscó ho impedí; i esto diuen que se feia per l'entrada del general Morillo a Lleida...

*

A J.-M. V. i M. Marsella.

V. 3 octubre 1822. [Principals paràgrafs:]

...Segons me dius tu goses de perfeta salut, benefici que logrem tots nosaltres, per lo que se te oferesca; encara que amb bastants sustos, pues com los facciosos se mantenen prop del Vendrell i Tarragona, de tant en tant se tem que no baixien en esta com succeí lo dia 21 o 22 del mes passat, però, gràcies a Déu no fou aixís; però tenim un comandant d'armes tan rigorós que mortifica molt la gent amb les guardies i fortificacions, i ara se diu que vol fortificar molt dos cases, una a Vilanova i una altra a La Geltrú, perquè en cas de venir los facciosos i haver de retirar, los nostres tingan un punt de defensa més prop que lo Convent dels Descalços, i segons se diu la de Vilanova serà la nostra casa, i si és aixís ja pots pensar lo transtorn que me donaran; jo faré alguns passos per veure si ho podré evitar; no se si ho podré lograr...

...Tu me dius que incessantment te apliques en instruir-te (encara que no me dius en què),

i jo m'alegraré que l'instrucció que procures per la subsistència del cos no te servesca de detriment per la tua ànima pues la verdadera sabiduria és lo Sant Temor de Déu. M'alegro que t'engreixies tant com me dius, però t'asseguro que a pesar dels sustos, és tant lo que m'engreixo que tothom qui me veu n'està aturidit; i no se de que dependeix, perquè me apareix que menjo tant com menjava antes. La tia Maria te saluda, i diu que sies bon minyonet...

*

A J.-M. V. i M. Marsella.

V. 19 octubre 1822. [Llarg fragment inicial:]

Estimat fill meu: en contestació a les dos tues estimades la una de 16 i l'altra de 25 de setembre últim, a la primera te dic que ja tinc lo baul tencat i ple amb tot lo que tu demanes menos los dos parells de sabates embotinades, perquè, com ja te deia en la carta de 3 del corrent no ha pogut ser perquè el sabater ha fugit i no he sabut per qui fer-te-les fer, i per qui te les enviaré, perquè no conec a ningú. A dins el baúl hi trobaràs la capa grossa, la casaca negra de paisà, la levita de panyo blau, dos pantalons blaus, l'un girat i compost, i com lo blau clar era dolent ne he fet fer un del més semblant que se ha trobat, lo gec de panyo, les dos calses curtes les unes de cassimir negre i les altres de línquins, uns calso-tets de tela, dos xupatins un de panyo blau i un de negre, y l'ermilla de cassimir ben adobada que encara que vella te farà servei, quatre llençols de catre de tela, dos coixineres, dos gorres, i un dormidor per si algun dia tens mal de cap, dos benes, quatre draps d'afeitar, tres mocadors de butxaca, dos mocadors de mussolina per lo coll, set camises les sis de tela i la una de percala, quatre parells de mitjes de seda, tres de negres i un de blanques, deu parells de fil, i tres de cotó, hi he posat les de cotó blau i les de color de llí perquè jo no se lo estil de la terra i potser un dia defang te faran servei, lo corbatí de vellut negre, les sabates, la ullera de sis canons, i la mangala capsada d'or, i també te hi he ficat la banya de calçar les sabates, i el got de cuiro, i si ja ne tens alló no ocupa lloc. Dilluns dia 21 marxen la dida i lo noi [Joan-Miquel Asbert i Rafecas, ja esmentat] per veure si podrà pendre ofici, però no xocolater, perquè diu que no te coratje, perquè tingué lo vòmit molt fort, i lo deixà molt dèbil, i a ells entregaré lo teu baúl. Me alegraré que pugues lograr la recepta per clarificar lo vinagre, i ja guardaré lo que tenim. En la segona carta te dic que per ara no tinc intenció de deixar la

Patria, i si la cosa no pitjora, tampoc de deixar la casa; perquè com ara los facciosos son lluny d'èsta, no tenim temor a dins de la vila; ara a fora si que no se pot sortir gaire perquè hi ha unes quadrilles que jo no se si en diuen del Campanera, o Borregaire, o jo no sé com ne diuen, que van per los pobles, i se fan donar contribució, i si troben agraviats d'alguna cosa, maten a alguns, com succeí tres o quatre setmanes atrás que anaren a trobar el masover del Galceran allí prop de casa del Parolet, i lo deixaren mort allí on treballava, i lo dia de Santa Teresa mataren al pobre hereu Calses-blancs una hora més amunt del Mas-gròs, estant treballant a la sua vinya, i feren marxar un noi que tenia amb ell, i se quedaren al pobre del seu pare, i després no el trobaven, perquè l'havien colgat de pedres, i a fe que ni un ni altre eren milicianos; això si que fa tremolar perquè la gent no gosen anar a treballar les terres; perquè tenen por que un pícaro no els matia. Jo est dia era amb lo Josep a la Farella, i per lo camí vaig saber la mort, i l'alarma i tanca de portals que hi hagué a la vila, i la eixida de la tropa que com feu molt soroll no agafá ningú; pero jo no hi aniré més porque no voldria pas trobar un plaga que me donàs un susto; a més de que ara ja havem plantat allà vinya i garrofers. La tia Maria *sicut erat in principio*, i tot lo dia parla de tú: la una vegada diu que voldria que fossis ací, i l'altra vegada diu que no li fas cap falta, i aixís anam passant...

*

A. J.-M. V. i M. Marsella. V. 6 novembre 1822.

[*Fa referència als pactes recentment fets de la hisenda d'ells a Mas-Gros, als impostos i al tarannà neguitós de la tia Maria. Diu també:*]

...De des de lo dia 24 d'octubre que tenim allotjat lo comandant d'Armes, i nos molesta bastant. L'altre comandant que hi havia estava en casa de Don Zeferino [*Don Zeferino Ferret, una de les personalitats més destacades en la Vilanova d'aleshores, auditor de Província i Terç Naval de Barcelona, autor de «Reflexiones sobre las prescripciones y confiscaciones en las guerras intestinas»— primer llibre imprès a Vilanova—i de «Exposición de las causas que más han influido en la decadencia de la Marina Española» (1), possessor d'una mansió espaiosa i bellament decorada per Pau Rigalt a la vilanovina plaça de Sant Pere*], i esta molestia i crescuts pagaments diuen que son perquè tu i ell sou en França, però Déu

(1) R. Ferrer i Perera, *Cronologia d'algunes personalitats vilanovines*, «La Veu de Catalunya», Barcelona, 4 agost 1935.

sab perquè és, pues tu sabs que quan tu eres en esta nos mortificaven tant com podien, i ara s'excusen amb això...

*

A. J.-M. V. i M. Marsella.

V. 24 novembre 1822.

[*S'hi parla principalment d'obres a la casa de la vila i de millores a les terres.*]

*

A. J.-M. V. i M. Marsella.

V. 23 desembre 1822.

[*Carta tractant quasi exclusivament de temes agrícoles particulars.*]

*

A. J.-M. V. i M. Marsella. V. 17 febrer 1823.

[*Després de dues cartes angoixoses per no tenir notícies del fill; d'elles, la una porta la data 30-XII-1822, l'altra porta la data 19-I-1823, en la carta de febrer, Maria-Anna es mostra molt refractària a vendre part de la seva hisenda, amb tot i les grans càrregues que la mortifiquen.*]

*

A. J.-M. V. i M. Marsella. V. 27 febrer 1823.

[*La tia Maria, germana del pare de Joan-Miquel, demana, davant del jutge, totes les deixes dels seus passats, junt amb la casa vella i totes les pensions atrassades a Anna-Maria Mascaró, cunyada seva. Tota la carta és una relació d'aquest fet i de les incidències que promou, i termina demanant consell immediat al fill. Porta aquesta P. D.:*]

El noi de la dida (qui un mes hi ha que ha plantat botiga d'adroguer) acaba de parlar amb la tia, i amb ses manyetes apar que la ha dulcificada un poc; però no ha volgut donar el sí i de lo resultat t'avisaré altre correu, però sobretot tu escriu.

*

A. J.-M. V. i M. Marsella.

V. 3 març 1823. [*Fragment inicial:*]

Estimat fill meu: Don Zeferino Ferret me feu portar una carta de 18 de febrer, qui arribà en esta lo dia últim de est mes, i arribà bo, però molt atropellat, segons ell me digué quan jo lo vaig anar a visitar, i me digué que te saludava. Ahir rebí la tua estimada de 5 de dit febrer encloses en ella les tres del Vendrell, i la del Sr. Miquel Torrents, que luego fiu portar a sa casa, i les del Vendrell avui les faré tirar al correu. Jo me alegro de la salut que goses, i desitjo que continuies en ella, de la que nosaltres disfrutam per lo present a Deu gràcies. Ja te deia en la mía última de 27 febrer que la tua tia me

havia citat, i que demanava tots els drets que te en la tua casa, i que havent procurat una composició, ningú la havia poguda reduir. i que per esto se necessitava vendre molt, atenent l'estat en que tu ja sabs que està la tua casa; i per postdata te deia que qui la havia amansida un poc era lo noi xic (qui te saluda, i no ha rebut la tua carta) i ara te dic que per medi de ell s'ha lograt la composició, i avui se concluirà a casa de dit noi a on anirà lo Dr. Miró a qui ella demanà per la seva part; i Mn. Joan ja ha parlat amb ell perquè procura que sia lo menos que puguia ésser perquè no quedem tan gravats; lo anar a casa la dida és elecció de la tia Maria; i vol que lo noi t'escriga una carta en nom d'ella; i quan te tornia a escriure te diré del modo que se haurà compost; i esto no serà fins que tu vingues, i ni firmaré un paper.

*

A J.-M. V. i M. Marsella. V. 6 març 1823 (1).

[*S'hi dona compta de com es resolgué la citació de la tia Maria. També Maria-Anna expressa les dificultats en què es troba per a remetre al seu fill els 300 duros que aquest li demana.*]

*

A J.-M. V. i M. Marsella.

V. 10 març 1823. [*Text íntegre:*]

Estimat fill meu: sens ninguna tua a que contestar no deixo d'escriure-te perquè no vull

(1) [*En aquesta mateixa data escriu Anna-Maria Mascaró la següent carta —d'una garbosa ingenuïtat— A Cayetano Viñals y Ballester. Habana:*]

Mon sempre estimat Cayetano: a sou degut temps rebí la tua estimada carta de 15 de desembre de 1822, i en ella me dones molta alegria al veure que me dones esperança de poderte acompanyar amb lo falsó a la ma, en alguna de les mies vinyes, que serà per a mi de molta satisfacció. En totes parts se veuen coses que disgusten, i que no les havíem vistes mai; però sempre a casa és a casa, i me pareix que amb la reunió dels propis apar que se passa millor los treballs; a lo menos a mi m'ho pareix aixís. Jo tinc lo meu fill de des de lo dia 27 de juny prop-passat fora de casa, que marxà amb molta promptitut; pues jo no ho vaig saber fins lo dia antes de marxar a la una de la tarde, i se dirigí a Barcelona, i en seguida a Marsella a on permanece de des de lo primer d'agost de dit any. Lo motiu que tingué per marxar no m'el comunicà, encara què es de opinar que fou per les coses del temps. Quan tornarà jo no ho sé, perquè ell res me en diu en les seves cartes. Lo Joan-Miquel Asbert agrai molt la tua memòria, i me ha dit que te volia escriure separadament; i per esto no te dic res d'ell. En les cartes últimes que vingueren d'eixa ja venia la noticia d'haver prés o no se si castigat als caps de la sublevació, i tal vegada eix serà lo motiu de la quietut d'eixa terra; y sentiria que eix fos lo motiu que te detingués de venir, i que antes de morir no tingués el gust de veure-te esta ta més apassionada i segura servidora:

MARIA-ANNA VIDAL I MASCARÓ.

defraudar-te les noticies que corren per esta. Ahir a migdia se acabà lo temps de presentar les execucions de quintos, que fins ara no he pogut saber los que son exempts pues que apareix que los Regidors no se saben determinar. Ja hi ha una altra quinta que demanen 9 homes dels 44 o 43 que demaven; esto es a part dels 40 marinos que ja tenen fets, i a més d'això una altra quinta de Milicia activa, que no obrarà sino durant la guerra. Jo penso que la mira dels regidors és poder fer los quintos amb diners; que no se si ho logran.

No puc deixar de dir-te lo que me digué lo Ramon Nin dos dies atràs parlant de tú de si tornaves, o no, i me digué que ell pensava que si Déu N. S. m'enviava la mort a mí, essent tu fora de casa, la Nació se apoderaria de tots los bens; a més de que Dn. Zeferino me digué que [*nom il·legible*] li havia dit que estaven indeterminats si vindrien a Catalunya o si anirien a Amèrica, i també me digué lo mateix senyor que lo fill del Sr. Agustí Miró, i lo Sr. Pi també volien venir a esta, i tu ja veus lo que ha fet Dn. Zeferino, i sos companys. Jo tot esto no t'ho dic per donar-te cap consell, sino perquè reflexionis lo que te convé, i obries amb la deguda prudència i coneixement.

La tia Maria, que te saluda amb tots los acostumats, per ara te quietut.

*

A J.-M. V. i M. Marsella.

V. 17 març 1823. [*Text gairebé íntegre:*]

Estimat fill meu: als 11 del corrent vaig escriure-te [*carta no transcrita en el copiadore; sols resumida*], i vaig entregar la carta al Sr. Nin del Vendrell, o a son company Guimerà perquè li entregàs a ell, pues en l'ocasió d'anar jo a casa del Sr. Agustí Miró (a on posarem) no se trobava en casa lo Sr. Nin, i ell m'havia dit que si jo te volia escriure ell dins breu temps te veuria. Ells me donaren molt bones noticies de lo que m'alegrí moltíssim. En aquella carta te deia que per ara estàvem amb quietut en quant a la tia Maria, i anem seguint aixís mateix gràcies a Déu. També te deia que no sabia si farien quintes o si farien los soldats amb diners; i ara te dic que los milicianos fan los que els toquen amb diners, i los de llei i patriotes també; pues ara han passat lo Sr. Miquel Torrents (altre dels Regidors), lo Sr. Olives, lo Sr. Quintana, i dos homes més, que lo un era germà del Cots, a fer un captiri perquè ningú tinga d'ésser quintat i jo he ofert 8 duros dient que molt més oferiria a no trobar-se la casa en lo estat en que se troba, i

Mn. Joan també ha ofert 2 duros; i amb esto pareix que tindrem lo alivio de no tenir quintats.

Lo Sr. Passarell reservadament m'havia dit que t'escrigués que per ara no vinguesses perquè te farien ésser soldat, pues penso que los regidors anaven un tant discordes; però me ha servit de consol al veure que han fet est captiri; i me apareix que el dit Passarell te té bona llei.

*

A J.-M. V. i M. Marsella.

V. 24 març de 1823. [*Fragment inicial:*]

Estimat fill meu: les moltes proves que tenia del mal modo amb que tu rebies les senyals que jo te donava de la mia bona voluntat, i amor a tú, m'havien d'haver fet dessistir d'haver-me ficat en res teu; però com so mare i d'aquelles que estimen més la salvació del fill que no la sua prosperitat temporal, no me puc estar algunes vegades de fer algunes diligències per saber la conducta d'un fill que Déu N. S. m'encomanà; i no és ninguna cosa impròpia, sinó molt cristiana i molt posada en raó, majorment procurant-ho d'un modo prudent i dissimulat; pues quan jo estava amb molt cuidado de tú per haver-hi dos mesos que no n'havia tingut notícies, me vaig valer del Sr. Cots (que me digué que tenia un corresponsal molt bo) perquè te dirigís una carta; i per altra part li vaig dir que no sabent jo les tues ocupacions li estimaria que m'informés d'elles i esto que fos com si eixia d'ell mateix: si ell ha fet publicitats jo no tinc la culpa; i sia del modo que sia, jo no he fet cap mal, sinó molt bé; pues jo sempre so mare i tu sempre ets fill, i encara que tu rebs tan mal totes les coses que jo obro com a mare, algun dia potser que les ploraràs; pues Déu N. S. aborreix tanta supèrbia com tú teus, i desprecia uns fills que tracten als pares amb tant despreci; pues quan marxares ho havies escrit al Sr. Martí, al Cirera, al Cabanyes demanant-li consell, i no sé a qui més, i a la mare rés, com si fos la persona de més poc respecte per tú, que tot lo món se va admirar de la tua gran cruesa i poc respecte a mi; i fou una burla la tua marxa, per les postures que feres amb la pistola, lo dia antes de marxar, que moltes vegades al veure al fill del Sr. Ventura Roig he baixat los ulls de vergonya...

*

A J.-M. V. i M. Marsella.

V. 21 abril 1823. [*Fragment:*]

...Veig lo que me dius faràs en cas de guerra; per ací uns hi creuen molt i altres ho dubten;

però, lo que és cert, en València hi ha bastant soroll, pues cerca Murvedra hi ha hagut una batalla molt renyida, que los lliberals han perdut (segons diuen) alguns cents homes; amb tot, en lo correu d'ahir les notícies foren de molta pausa, en quant a guerra; contrari del correu precedent, que tot era activitat; veurem lo que serà. Lo Dr. Zeferino se asegura que és a Barcelona a casar-se amb la Nieves de Valdezano, que diu que ell portà la dispensa de Roma, perquè l'havia portada a les fonts, i Dn. Jacinto se casa amb la neboda de Dn. Pau Sala, que penso que per est fi tots son a Barcelona; antes se volia casar amb la filla del Matons, però com no li podia deixar viudetat lo retxassaren, i ella se casa amb un de Sant Feliu de Guixols; que tots estos casaments son molt estranys no hi ha dubte, però ara no se veuen altres coses.

*

A J.-M. V. i M. Marsella.

V. 8 maig i primer de juny 1823. [*Dues cartes ajuntades donant notícies especialment de contribucions i de les collites.*]

*

A J.-M. V. i M. Marsella.

V. 3 juny 1823. [*Fragment:*]

...En la carta del Llunas te deia que lo dit Sr. Pere Pi havia vingut tres vegades a casa per poder-me encontrar i m'havia dit que t'escrigués que sens falta te n'anasses de França luego, i a la major brevedat perquè les Corts estant tractant un assumpto que si s'arriba a decretar, serà molt contraria a tos interessos la tua existència a França, i aixís ix, i pósat en part segura, allà on t'aparega a tu millor, i que t'escriuria diferents cartes, perquè ne rebesses alguna.

Ja veus que ara ho faig dirigint-te les tres ja dites, i vejes de poder-me escriure allà on sies, perquè, en cas necessari, pugua jo ensenyar la tua carta fent veure que no existeixes en territori francès. Estem ara molt transtornats pues antes d'ahir vingué un comissionat amb un orde del Rota, Gobernador de la Província de Barcelona, i de Mina, General de les quatre províncies de Catalunya, en que manen a tothom que manifestien tots los fruits que tinguen, i no volen deixar-nos més que provissió per dos mesos, perquè diu que si lo enemic ve no trobia provissions, i diu que tot ho volen a dins de Barcelona, de manera que la gent trauen foc...

*

A. J.-M. V. i M. Marsella.

V. 14 juliol 1823. [*Moltes notícies sobre la collita, les contribucions i els llogaters de cases; també Maria-Anna conta al seu fill.*]

...estem amb lo disgust de tenir presos en Vilafranca per orde de Milans, que se trobà allà amb la sua divisió, al Sr. Rector de la Geltrú, al Ramon Nin, a l'Antonet Vidal, perquè no trobaren al Ciego i al Saró de la Geltrú; los tres, i altres que ahir tornaren, que entre ells hi havia la Pubilla Calba; no se sabia per què los havien presos, perquè alguns d'ells totes les taxes que los havien fet pagar havien pagat; pero lo Nin hi anà com a comissionat de l'Ajuntament per fer l'entrega dels diners...

[*I vers al final de la carta.*]

Jo me pensava que escriuries a la tia Maria perquè estaria molt estufada; i si acàs li escrius digues-li que tinga cuidado que no s'espantia l'escaparata de Sant Tomàs, que quan vindràs tu li acabaràs de fer-li compondre, i te saluda, junt amb les minyones.

*

A J.-M. V. i M. Marsella.

V. 8 Agost de 1823. [*Anna-Maria està molt angoixosa per la tardança en escriure del seu fill, al qual li dóna moltes notícies relacionades amb les terres que poseeixen. També li diu.*]

Lo dia 4 del corrent vingueren en esta los francesos, i no se el número que eren; però creuré que a lo menos devien ser uns dos mil; vingué un general francès, que no se com es deia, i estigué en Casa Papiol, i lo general Sarfielt que estigué en Casa Coloma, i nosaltres tinguerem un de Cavalleria, que marxà la mateixa nit, però digué que tornaria. Jo he oït dir que Sarfielt tornaria avui per mudar l'Ajuntament però no se lo que te de veritat.

*

A J.-M. V. i M. Marsella.

V. 17 setembre 1823. [*Fragment.*]

...En esta tenim permanents una curta porció de Francesos; pues moltes vegades no arriben a cent; però tenim una gran quietut, i no vingué Sarfielt per mudar l'Ajuntament sinó que se mudà sens venir ell, i lo Batlle és lo Magí Onclet, i lo Regidor Decano és lo Dr. Miró, i subbatlle penso que és lo Amer, i el síndic no me recorda. Hè oït dir que han elegit estos perquè

als que tocava no han pogut ser elegits per certs motius. Nosaltres per ara estem bons, i tan grassos, i en especial jo, que tothom me dona sobre perquè me torno tan grassa, i no se a que atribuir-ho pues m'apareix que menjo menos que antes. La teva tia te tal qual de quiètot, no obstant que alguns dies dona algunes mossegades; però ara a prés de bon grat a Mossén Joan, i ell la acontenta i anem passant... [*Moltes altres referències a reformes de la casa i als conreus.*]

*

A J.-M. V. i M. Marsella. V. 26 setembre 1823.

[*Maria-Anna està admirada del repòs que, contra costum, dóna la «tia Maria». Llargues relacions de l'estat de la collita i d'obres a fer a la casa.*]

*

A J.-M. V. i M. Marsella. V. 28 octubre 1823.

[*A més a més de detallades notícies sobre la verema, aquestes altres d'interès polític.*]

...Nosaltres per ara estem sens novetat, i amb molta quiètot, i los francesos matí i vespre obren i tanquen les portes, i alguns païsans ronden a les nits, i se va amb més cuidado de des de que uns amb capa de realistes robaren en una casa que estaven allotjats, passant de 800 duros, roba i joies; pero en lo demés, hi ha molta quiètot.

...No hi hagué foc a la vinguda dels francesos, pues com ja dies havia que se sabia que volien venir determinaren l'Ajuntament i Pàrrocos anar-los a rebre, i com los Milicianos havien marxat a Tarragona, se creia que la cosa aniria quieta; però no pogué ésser aixís perquè esperant lo avís de la vinguda, al matí a les vuit ja arribaren i a les hores alguns de l'Ajuntament, Parrocos, sos vicaris, esto és de Vilanova Mn. Nicolau (perqué Mn. Pau havia marxat per capellà dels Milicianos), i per una casualitat nostre M. Joan anaren a donar la benvinguda als generals Monsei i Sarfielt, i tot anà amb quiètot. Feren fer varios pregons perquè se presentassen los Milicianos; però fins pocs dies hi ha no s'acabaren de presentar, perquè molts temien per los disbarats que feren lo dia que fusellaren en estàtua al Baró d'Eroles; però fins ara no s'ha dit res a cap miliciano, però apareix que encara no se tenen per segurs...

[*Prossegueix breument la carta el 30 del mateix mes, dient.*]

Avui se dona per cert que avui mateix se fa l'entrega de Barcelona i Tarragona, no se si serà

veritat, però tothom creu que sí; Déu facia sia per glòria de Déu, i be nostre que bastant ho necessitam. Ja vaig llegir la carta al Dr. Vidal, i te retorna les memòries, com també la tia Maria, Mn. Joan, casa la dida, &c.

*

A J.-M. V. i M. Marsella. V. 4 desembre 1823.

[*Ultra notícies d'interès agrícola, aquestes que fan referència a la situació general:*]

Lo Dr. Vidal, que dies atràs no estava molt bó, es del parer que ja és hora que vingues, que les coses apareix que presenten bon estat; i lo Sr. Baró d'Eroles dies atràs entrà en Tarragona de a on Dn. Josep Manso es Governador i encara que essent lo Sr. Baró Capità General de la Província no haja entrat a Barcelona, se discorre que és per acabar d'aquíetar los camperols, que eren molt acalorats i ell s'ha estat a Valls, o algún altre poble de per allí, però a Reus no hi ha anat, perquè se digué que temps atràs los de Reus no volgueren admetre les tropes del Baró, sinó francesos, i ni los francesos ni el Baró mai més hi han volgut anar. Aquí ara no tenim francesos ni tropa, i tenim bastanta quietut; no obstant que com los milicianos estaven tan engreïts i opriemien tant als de la Llei, estos ara se en recorden i de tant en tant succeeix alguna desgràcia.

... Ja te vaig dir que el Satorras no havia vingut, i tots los Barcelonins i altres forasters ja son fòra, menos alguns que a les sues terres no els volen; i per totes parts hi ha molta quietut; i en prova d'això Mn. Joan va a passar festes a Barcelona, i tu ja saps que és molt poruc però lo Sr. Francisquet li ha escrit que hi vaja sens cap temor...

*

A J.-M. V. i M. Marsella. V. 13 desembre 1823.

[*Després d'haver donat compte al fill de les malalties entre coneguts de Vilanova, Anna li diu:*]

... Per ara a casa no hi ha novetat i la tia Maria sempre m'està dient que t'escrigui que vingues, que la gent li diuen que no hi ha por de rés, i ella, noi, dida i demés, i en particular Mn. Joan, te retornen les memòries. Veig la dificultat que hi ha de lograr la recepta per clarificar lo vinagre: paciència, nos aconsolarem amb lo llibre que dius que portaràs. M'alegraré que l'estada que has fet en la Rectoria de Bonaveisse no sia estat per falta de salut, sinó per passar millor lo calor, pues segons tu m'escrigueres, me pensava que estaves amb lo Dr. Coma, i altres. Penso que la setmana entrant estrenarem lo trull, que

tothom diu que serà de molta utilitat per nosaltres. Déu ho fassa. Avui tenim una perdiu, per dinar, i si vols venir te donaré la mia part; no és del fondo del Miró, sinó de Ribes.

*

A J.-M. V. i M. Marsella.

V. 1.er gener 1824. [*Fragment inicial:*]

Caríssim fill meu: rebí la tua estimada de 19 de desembre que acaba i alegrant-me de la tua salut i dels sentiments que t'animen, no puc deixar de dir-te que he consultat el Sr. Pí i li he manifestat la tua carta, i m'ha dit que ell era de parer que, ara per ara, no convenia portar ningú francès a ésta, sent tan incerta la ganància; majorment no sabent com quedaran les Amèriques, i que a ell li apareixia que lo millor seria que poguesses adquirir lo modo de la clarificació, i que en sent en esta, tu i ell exposàseu algunes botes de ví, i comensàseu per poc, i si resesxía a les hores enviaseu a buscar un francès i la cosa passaria avant. Jo li vaig dir que li estimaria molt que lo que ell me deia ho posàs a un paper, i jo lo enclouria a la tua carta.

*

A J.-M. V. i M. Marsella. V. 8 i 19 gener 1824.

[*Fan referència quasi exclusivament a millores agrícoles.*]

*

A J.-M. V. i M. Marsella. V. 29 gener 1824.

[*Maria-Anna dóna compte al seu fill de les gestions fetes (aprofitant l'estada de Mn. Joan a Barcelona) per a què entressin en relació, mitjançant Joan-Miquel, el comerciant barceloní Sr. Francesc Fontanelles i la casa «Maurí, Calçada i Companyia» de Marsella. També li parla de les fortes ventades de Vilanova i del preu del vi.*]

*

A J.-M. V. i M. Marsella. V. 8 febrer 1824.

[*Fragments especialment lligats amb la carta de 29 gener:*]

Estimat fill meu: En resposta a la tua estimada de 28 del prop-passat gener dic: que per aquí corra molt la tua unió amb eixos Srs. Maurí, Calçada i C.^a, però com las cosas van tan embolicades no se si lograràs que ningú t'emplei; amb tot, sempre que me ve alguna ocasió de parlar de la tua societat, no deixo d'alabar als teus socis,

com ho vaig fer lo dia de la Candelera, que me trobava a casa del Romeu de Calafell a celebrar la festa de la Mare de Déu de la Cova, i me digué que t'escrigués que li enviasses a dir los preus dels gèneros, i grans, i de drogues, que tal vegada amb algún company farien alguna cosa; i Mn. Joan (que fins demà no arriba) m'escrigué de Barcelona que lo Sr. Pere Mayol li havia dit que havia tingut carta tua, i que, si s'oferia ocasió, no deixaria d'emplear la vostra casa, i que ell s'alegraria molt de que vingués la tal ocasió, i ja te deia en ma antecedent de 29 gener que el Sr. Fontanellas havia dit a Mn. Joan que t'escrigués que posases en noticia del dit senyor los preus dels gèneros, grans, &c. que veurà si se pot fer algún negoci, pues que atenent als crescuts drets que tenen los gèneros estrangers no se pot fer gran cosa; però que noticiant-li tu los preus tal vegada se podrà fer.

... Veig lo que me dius en quant a la contracta, però a mi m'apareix que treballant tu per la casa, si no logres alguna comissió hauràs treballat molt sens guanyar res; que a lo menos te deurien fer la vida, que és una cosa que fins els gossos se le guanyen, i tu ja sabs del modo que ens trobem...

*

A J.-M. V. i M. Marsella.

V. 23 febrer i 16 març 1824.

[*Les dues darreres cartes de Maria-Anna al seu fill mentre aquest va viure a Marsella. S'hi parla de la propaganda que la mare fa per la casa comercial marsellesa ja esmentada, de les càrregues d'ordre econòmic que sobre Maria-Anna pesaven i d'afers agrícoles. Potser Joan-Miquel tornà a Vilanova en ocasió de saber malalta la tia Maria, morta el 8 de setembre de 1824 (segons Joan Miquel ho comunica al Sr. Josep Mas, de Vilafranca, set dies mes tard). En 3 de març de 1825 Joan-Miquel —qui havia armat ja causa contra un senyor Sardà— escriu al seu procurador de Barcelona, senyor Salvador Llongueras, per emprendre una justa causa contra Cristòfol Vivó. Aquest plet fou el desgavell de casa seva, segons es veurà en les cartes següents de Maria-Anna al fill, quan aquest, per causa del plet també, passà llarga temporada a Barcelona.*]

*

A J.-M. V. i M. Barcelona.

V. 6 juliol 1829. [Fragments:]

Estimat Joan-Miquel: aqui te remeto les lletres que ahir me portaren de Sitges; i s'ha escrit al

Notari Ferret que avui per lo correu envii a l'escrivà de cámara los Autos del Plet; i aixis vejes tu de fer diligències per veure si ha arribat o no.

En un dels diaris de la setmana passada vaig veure que posaven en venda el 1.er tomo de David perseguido, que és lo que falta a casa, i aixis vejes si lo pots comprar, perquè hi ha los tres del Hijo de David perseguido; i de David perseguido no tenim sinó lo segon i tercer tomo; i aixis l'obra no val res.

*

[*En totes les cartes posteriors a la immediata precedent, a més de notícies sobre els llogaters i les feines del camp, que Maria-Anna dóna al seu fill en les estades d'aquest a Barcelona, destaca el plet amb Vivó. Segueixen alguns passatges ben significatius a aquest respecte i alguns paràgrafs evocadors de costums i d'indumentària de l'època.*]

*

A J.-M. V. i M. Barcelona.

V. 16 juliol 1829. [Fragment:]

...En quant al Vivó també m'ha dit Dn. Tomàs que això que diu que lo teu Pare li havia donat llicència d'anar de contrabando se li deu fer provar per escrits; pues ell pot dir lo que vol; i jò dic que és una gran falsedat; pues lo teu pare jamai volgué negociar amb contrabando; pues jo havia sentit exclamar molt a una parenta sua que mai volia fer semblant negoci; i una vegada veient que no podia negar a certa persona (a la qual se mirava un tant obligat) a deixar-li alguns diners per semblant negoci, fou amb lo pacte que no havia de percibir ganancia sino la capitalitat; i aquella persona li regalà vellut per una ermilla que a ell apareixia que mai li feia goig; vejes com pot ser veritat lo que diu lo Vivó, que si hagués estat aixis no hauria tingut tant deliri per cobrar; sinó que s'ho hauria donat per perdut; pues atenent als tractes del teu Pare m'apareix que se podia afirmar amb jurament que és fals lo que el Vivó diu.

*

A J.-M. V. i M. Barcelona.

V. 3 agost 1829. [Fragment:]

...Jo no sé com eixirem del Vivó, pues per ací corre que com és una cosa tant vella, ja ha prescrit; però a ell potser no li valdrà; i és cert que no li devia valer, perquè el meu marit sempre

anava a trobar a l'Apotecari Oliver dient-li que escrigués al seu cunyat Vivó perquè el pagàs, ensenyant-li la carta que tenia d'ell, que per esto està tota esquinsada de portar-la a la butxaca; i el dit Oliver sempre s'el treia del davant amb excuses, i per esto ha passat tant temps.

*

A J.-M. V. i M. Barcelona.

V. 10 agost 1829. [*Fragments:*]

Caríssim fill meu: en contestació a la tua de 7 del corrent te dic que m'alegro moltíssim de la sentència que ha eixit contra Vivó; i Déu facia que ho vejam tot complert, perquè no se burli de nosaltres un estufat, i al mateix temps nos servesquia d'algun alivio.

Dn. Tomàs te dona mil enhorabones, i diu que judica que no s'haurà publicat la sentència de Vivó, pues ací no s'ha oït a dir rés; i que quan puguis enviis una copia de la sentència perquè tingam lo gust de poder llegir-la.

Ja comensen a portar xindries, i molt més grosses son les de prop que les de més lluny, que al principi les robaren, i te les guardo quasi totes per tu, perquè pugues refrescar-te.

*

A J.-M. V. i M. Barcelona.

V. 17 agost 1829. [*Fragment inicial:*]

Estimat fill meu: amb molta alegria rebí la tua afavorida d'antes d'ahir, ajunta la copia de la sentència contra Vivó; qual sentència tots lo que l'han vista diuen que no podia eixir millor, gràcies a Déu, i al cuidado teu i de Dn. Tomàs, qual te dona un sens fi d'enhorabones, i se les dona a ell, perquè pensa que la nostra sentència encamina be la sua: i ell fins ahir tampoc rebé la copia de la nostra sentència, i jo veient que lo dimecres no vaig tenir carta tua, estava tement d'algun destorb que, gràcies a Déu, no ha estat.

De xindries n'hi ha de molt bones, i de molt poca closca, i altres que no ho son tant de bones, i amb molta closca, i jo vaig menjant las que temo que se passarien; i de melons ne tenim dos dotzenes de la part més prop, que de la més lluny no n'han portat sinó quatre, i encara dolents; i de xindries ne devem tenir una cinquantena, i penso que ara devem ser a mig lloc; de melons n'havem menjat de molt bons i a l'apariència dolents.

De véremes no s'en parla pues fins ahir no portarem a casa cap raïm de les vinyes d'ésta; dijous te diré com estarà la verema de la coma, pues dimecres penso pujar-hi. Ara anem a vendre l'ultima bota de ví vell que tot s'ha tingut de donar a 4 quartos, pues dos vegades he provat de posar-lo a 5 i sempre lo he tingut de tornar a 4, i cada dia se senten crides a 3, i a les tavernes temps hi ha que li venen.

*

A J.-M. V. i M. Barcelona. V. 19 agost 1829.

[*Curt paràgraf en què es manifesta l'alegria de les amistats de la casa Vidal per la sentència contra Vivó:*]

...El Dr. Vidal, a qui vaig participar la nostra alegria, te dona mil enhorabones, i diu que te xindries per refrescar, i que t'espera amb desig de riure.

*

A J.-M. V. i M. Barcelona.

V. 23 agost 1829. [*Final de la carta:*]

...Veig que tu ara me dius que s'ha apellat; veurem com anirà la cosa, i Déu fàcia que vagia be.

En quant a la roba me sembla que demanes un disbarat; pues si vols venir pel veremar i després necessites tornar-t'en, tu mateix pendràs la que voldràs, perquè altrament no farem sinó passejar la roba, pues si hagués tingut la maleta t'hauria enviat alguna cosa, però enviar lo baúl és un engorro; jo esperaré lo correu del dimecres, a veure que diràs. Qui t'estima la tua mare Maria.

*

A J.-M. V. i M. Barcelona.

V. 27 agost 1829. [*Fragment:*]

...Tu no me dius a on ha apellat Vivó, pues ací alguns parlen del Tribunal d'Alçades i altres del Consell d'Hisenda, i jo no puc respondre rés; i tinc entés que ells estan molt animosos, i he oït dir que el vell o jove Vivó avui ha marxat a Barcelona.

L'estadant de la botiga de mar ha carregat dos o tres viatgers a Sitjes, i no crec que hagia vingut en ésta, però me n'informaré; i me causa una gran admiració que vulgues tanta roba, com si haguesses d'estar molt temps a eixa, o haguesses de fer algún viatge; perquè m'apareix que encara que Vivó hagia apellat no serà pas necessaria

sempre la tua presència per a instar al Procurador; i me sembla que amb algú viatge tot sovint que fasseses n'hi hauria lo bastant, i no faries un gasto tan seguit, i tu ja sabs com estem; però tampoc no voldria que poguesses dir que per causa mia haguesses perdut lo plet; i tu no deixes de veure que a casa hi ha moltes coses que atendre; i jo so vella, i no tinc la major salut.

*

A J.-M. V. i M. Barcelona.

V. 31 d'agost 1829 [Fragment:]

...No me digueres a on havia apellat Vivó, sinó que en vintidós del corrent me dius *viendo que Vivó ha apelado, y no es caso de dejar la cosa &c*, i si algú me preguntava a on havia apellat Vivó jo no podia respondre pues no ho sabia; i en set del mateix mes, en una apostilla, me dius *Domingo Creus es del Tribunal de Alzadas*, i no me dius que sia Jutge.

Ningú m'atolondra, ni parlo amb donetes, ni lo sabater m'ha dit res, pues no l'he vist sinó una vegada, que m'entregà la solvència, los meus capítols matrimonials i l'acta de la casa xica, i me digué que no tenia més papers nostres; i l'adroguer fou qui me digué que un dels Vivó marxava a Barcelona, i me digué que li havia dit la Madalena pescadora, a qui el Vivó fa moltes visites i la hi fa creure que perdrem, segons me digué lo mateix noi, ni ningú comerciant d'Amèrica m'ha parlat res contra nostre plet.

*

A J.-M. V. i M. Barcelona. V. gener 1831.

[*Ha passat cosa d'un any i mig. Altra estada de Joan-Miquel a Barcelona. Dos fragments de carta:*]

Caríssim fill meu: en resposta a la tua que rebí ahir de 29 del corrent te dic que l'ermilla que demanes quasi nova la trobaràs a Casa Pasqualí, que la vaig enviar amb la roba del Ramonet, i dos o tres corbatins los tinc planxats, i lo escriptoriet no l'he trobat, i si lo trobo ja te l'enviaré; de camises, si t'en falta alguna fes-te-la planx ar aquí, pues la major part les tens en eixa.

La Mayner ahir m'envià la carta del Sr. Llongueras [*procurador de Joan-Miquel a Barcelona*] que adjunta te remeto la contestació, i jo no se perquè me dirigeixes los deutors quan tu ja sabs que no tinc diners per pagar. Dos dobles de quatre tinc, que la una és de la Cerverina i l'altra

del ví blanc que no m'en prengueren sinó set cargues, i lo demás se quedà a la bóta i no me l'han volgut venir a buscar; i te les remetré, i tres mascelines de plata, i alguns parells de sivilla i los guarniments del sabre, que ho podràs vendre i fer-ne diner pues jo no se com fer-ho per enviar-te'n.

*

A J.-M. V. i M. Barcelona.

V. 18 febrer 1831. [Fragment:]

...Lo Rabiando [*ordinari de Barcelona a Vilanova*] m'ha portat la roba sens llista, com tu me deies que la portaria, i li he demanada i m'ha dit que no en tenia, i m'ha entregat 4 camises, 7 mocadors, 5 parells de mitjes i uns paücs, i m'ha demanat mitjes i n'hi en donaré 4 parells dins d'un mocador.

No venint tu totes les coses s'atrasen, pues ja veus com està La Coma, i aquell home que hi vol anar ja va venir lo altre dia per parlar-ne, i com tu no hi ets no poguerem parlar res, i mentre hi estarà la Quimeta m'apareix que tot anirà a la flim-fosca; perquè jo crec que la meitat de temps no hi ha ningú, i ella no te sinó vent al cap, i aixís no se pot mirar amb indiferència. Si el pagés pren la Masía del Notari i les oliveres, serà millor per tú per barrejar lo ví amb lo del Prat que tu tems que no sia clar. Determina i escriu.

*

A J.-M. V. i M. Barcelona.

V. 24 febrer 1831. [Carta sencera:]

Estimat fill meu: van tres o quatre ratlles per acusar-te lo recibo de les dos tues, la una de 19 i l'altra de 23 (que acabo de rebre) del corrent mes, i en sa resposta te dic, a la primera que el pagès vol variar pactes, i per esto no hi ha res fet; i diu lo Sr. Rector de La Geltrú que vingues (no tenint feina precisa) que a la tua vista arreglarem les coses de casa, pues los acreedors no tenen espera; i a la segona dic que molta gent de ésta te feien a Madrid; i Déu fassa que tot vagia bé com ho desitjo, pues la veu comuna és que el Vivó te molts diners i molt valiment a Madrid, i això me dona molt cuidado, pues nosaltres no tenim ni diners ni valiment; però Déu ho farà tot bó, que aixís ho desitja la tua Mare, Maria Anna Vidal.

P. D. Corren veus si esperen que l'Alcalde estiga bo per manar-nos pintar la casa, i aixís, si pots, maneja't.

*

A J.-M. V. i M. Barcelona. V. 17 maig 1831.

[*Transcripció gairebé completa d'una carta d'Anna-Maria després d'haver perdut Joan-Miquel (al 30 d'abril de 1831) el plet amb Cristòfol Vivó a Madrid:*]

Caríssim fill meu: avui per lo correu he rebut los tres papers que t'encloc, esto és: la carta de Dn. Victorino Esteban Maza, lo compte de gastos i la còpia de la sentència a favor de Vivó que m'apareix una cosa molt breu i molt confusa, i jo so de parer que qui ha gastat tants diners pot gastar-se alguna cosa més per tenir una junta d'advocats per veure lo que devem fer; i vindrà lo que Déu serà servit. Jo de la sentència i carta de l'Agent m'en quedo copia per ensenyar-la a Dn. Zeferino Ferret, que segons tú me dius en la tua, que acabo de rebre, se troba en ésta que jo no ho sabia, i jo no sé si és afectat a Vivó, perquè ara com menos se parla millor és.

A mi me sembla que si podem acudir, i trobasses algú que te ho prengues a feina feta, ara que ja tenim dos sentències guanyades fora millor per nosaltres, per eixir-nos de mals de caps; però tu fes lo que te apareixi a be; i jo a Madrid no vull escriure hi perquè temo que el Maza nos hagia enmassats pues el seu modo d'escriure no m'agrada gens, i si tú prens junta d'advocats fuig d'aquells que els tingues per sospitosos, i no hi miris cap respecte.

*

A J.-M. V. i M. Barcelona.

V. 22 maig 1831. [*Fragment inicial:*]

Caríssim fill meu: aixís com la carta que m'escrigueres lo dia 17 del corrent m'animà un poc, la d'avui me desanima; i és molt temible que Urgell no sia comprat (con tu ja temies antes) i aixís ara miro més necessari que mai la junta d'Advocats; i m'ha dit Dn. Sebastià-Antón Pasqual que a la Junta hi crídies a Urgell i Carrera; per lo mateix que son contraris d'opinió, i després o lo Dr. Rey que diu que és habilíssim o algún altre de la tua satisfacció; pues Dn. Antón és de parer que hi ha molta intriga perquè nosaltres dormíam...

*

A J.-M. V. i M. Barcelona.

V. 5 juny 1831. [*Dos fragments:*]

...No estic ja per venir a passar 8 o 10 dies a eixa sens objecte particular; pues la mia edat no és per passeigs; i solament antes de morir desit-

java anar a visitar a Maria Santíssima de Montserrat; però per ara tampoc me miro amb coratge; y solament m'obligaria a venir a eixa si tu me diguesses que en companyia d'algún amic havies passat a demanar alguna minyona honrada i que fos corresponent a nosaltres, que aleshores procuraria esforçar-me en venir a eixa, o be que per precisió tingués d'eixir de casa que procuraria adquirir un xic de coratge; i digues a eixos senyors Gabarrons que tindria molta alegria de veure los, i que jo no se com pagar-los tans favors com nos fan; i que jo tindria una gran satisfacció de poder-los hospedar, per tot lo temps que ells gustien, en ésta sua casa, que procuraria pagar-los los bons oficis que ells nos feren a nosaltres, i especialment a mí.

Sobretot escriu-me si podem esperar algún alivio en quant al plet pues quan veig los deutors me maten; pues veig que los afavoreix la justícia [*als Vivó*]. Si veus als Gabarrons mil memòries; i tantes gràcies.

*

A J.-M. V. i M. Barcelona.

V. 9 juny 1831. [*Text íntegre:*]

Joan-Miquel: al rebre ahir la tua carta acabava de marxar de casa lo Neguit, que vol de totes maneres diners, pues diu que havent-se d'encarregar de les terres del Lleó de Cubelles necessita moltes centes lliures per pagar los gastos, i jo li vaig dir que t'ho escriuria. La dida te moltes ganes de cobrar, i la Teresa de casa del Baró ja m'ha enviat alguns recados.

Per saber alguna cosa del plet vejes-te amb Dn. Sebastià-Antón Pasqual, que se troba en casa Carrera, que penso té algún medi bo per saber alguna cosa.

Veuré el Cesqueda, i li diré lo que tú me dius; a l'oficina hi anirà el general que estava a la muralla, i a la caseta que hi estava el difunt Tallara hi està un clavataire.

No tenen la culpa los que tenen terres al Prat si s'ha mort lo blat; pues és general en tot lo terme; pues el Nin que no te terres a Mar no fa sinó mitja collita, i encara segà primerenc; lo gendre del Josep a Vilanoveta no collirà quasi res. Nosaltres al Prat hi tindrem més de quaranta garberes, però poc grà, segons diuen los masovers; però crec que encara n'hi ha de més danyats que nosaltres.

Avui t'enviaré la maleta amb la cota, casaquilla, los pantalons que me demanaves, dos o tres camises, alguns corbatins, i algunes mitjes, i paücs; no se s'hi podran anar-hi los linquins.

P. D. Sobretot luego la Junta d'Advocats, i no déixies passar de cap manera la proporció que tens de Dn. Sebastià-Antón, pues jo se que te molt bon medi per saber de nostre plet; i jo se que desitja tornarse'n a casa sua quant antes, i no sia cas que de dormir, i tal vegada d'escoltar gent comprada, no et pèrdies.

*

A J.-M. V. i M. Barcelona. V. 15 juny 1831.

[*Text íntegre de la darrera carta de Maria-Anna al seu fill, continguda en el copiador:*]

Joan-Miquel: escric avui perquè no sé demà si podré, pues estic de purga i anit de bany; pues molts dies hi ha que me trobo molt desganada; i

m'ha dit avui un facultatiu que sinò me medicava prompte perillava en breu de tenir una malaltia.

Responc pues a la tua carta que al teu escriptori no hi havia sinó una unsa d'or que demà servirà per pagar lo catastro, i quatre duros en or que serviren per pagar los treballadors; i jo encara no he pogut pagar l'apotecari per la malaltia passada, no obstant de tenir molt temps hi ha lo compte.

Una vegada que no se publica la mandatòria, vina tu a casa, vendràs lo que voldràs, no faràs gasto, i arreglaràs los masovers pues jo no me vull posar en res; i quan notifiquin la mandatòria si és necessari tornar a eixa algùn dia, aleshores podràs tornar-hi. No puc més.

[*Maria-Anna morí el 1841 o 1842.*]

EDWIN ARLINGTON ROBINSON

Aspre i desencisat, aquest poeta americà de la vella tradició, mort suara, ha estat enaltit com un dels més purs de l'Amèrica anglesa. No el trobaríem entre la pomposa societat de les figures, però la seva companyia assenyalarà sempre l'esclat inicial de la renaixença poètica a la seva terra. Això vol dir que la seva obra, més que no apariència, té un sentit, i que soledat i pensament hi ritmen acords perfets.

POEMES

DE J. GIMENO-NAVARRRO

LA PORTA TANCADA

La porta estava tancada;
jo vaig trucar per entrar.
La porta estava tancada,
mes una veu demanà:

«Què portes?»—«Porto neguit,
porto impaciència i passions
i, apretat contra el meu pit,
un blanc farcell d'il·lusions».

No es va pas la porta obrir,
mes la veu m'acomiadà:
«Això és poc. Torna demà.
Demà... qui sap! Potser sí».

.
Demà, en la vida, són anys.
Davant la porta tancada
m'ha dit la veu amagada:
«Què portes?»—«Una alenada
febrosa de desenganys.

Ni impaciència ni passió;
el blanc farcell és un drap.
Pots obrir-me».—«Encara no.
Tu encara penses: qui sap!»

Tampoc la porta s'ha obert.
Qui sap!—ha dit. Potser sí
que, sol, en mig del desert
n'espero quelcom de mi!

Derrotat, las, abatut,
sense veu i sense febre,
com un paisatge de gebre,
davant la porta he caigut.

M'han obert i m'han alçat,
i ha dit la veu: «Tot és teu».
Déu meu què he vist quan he entrat!
I amb quina pau m'he trobat
quan he entrat a dintre meu!

AIXÒ QUE ARA VE...

POEMA DE MALALT

(Al Dr. Josep Barjau).

Tots els dijous, des d'un alt finestral
que dóna a uns pins novells de tendres pinyes,
es llancen els meus ulls a un caminal
que neix i es perd fonent-se entre les vinyes.

Tots els dijous, des d'un dijous de juny
que deixí els meus trenta anys a Barcelona,
m'aboco al finestral i esguardo el lluny
per on vindrà, com sempre... I m'acarona

un vent que m'esvaeix la melangia
de sentir-me malalt, des d'aquell dia
que la vida em furtà la meva, avara...

Oh poder atraient del caminal
tan petit, tan vulgar... tan immortal
com això que ara ve: la meva mare!

LLENYA AL FOC DE SANT JOAN

Només l'alfàbrega verda
i el crepuscle al meu costat.
I aquesta nostàlgia gerda
i aquests nois que ara han passat...

Que ara han passat, empenyent-se,
suats, sota l'aire fi
del capvespre, i enduent-se
la màquina de cosir

de casa: que avui és nit gran
i senten els nois quimera
perquè sigui la foguera
més viva de Sant Joan.

Més viva! Potser ho serà...
Però el foc d'aquesta nit,
a mi sí que em cremarà
els records damunt del pit.

Inútil màquina que ara
suaràs tot el rovell!
Te'n recordes de la mare?
No sents, encara, la pell

de les seves mans cansades,
després d'obrir els finestrons
en les fredes matinades,
posar-se en els costurons,

recosint-los pels costats,
per fer encara útils i fins
els vestits aprofitats
que ens donaven els veïns?

I del temps aquell, tan gris,
podràs recordar-te, encara,
quan, sense treball el pare,
no podíem pagar el pis

i la mare, dia i nit,
deixava la clavellina
del seu viure, pel neguit
d'acabar uns vestits de nina?

D'aquesta cosa tan tendra
i tan vella que ara em portes,
què en trobaré per la cendra,
pels ferros d'ànimes mortes?

Ni senyal de la ferida...
I no obstant, quan t'encendran,
fugint amb tu fugiran
trenta anys de la meva vida.

C O N F I D È N C I A

Tenies la porta oberta
i es veia tota l'eixida.
La nit, càlida i desperta,
sentia mandra, avorrida.

Per distreure-la, amagada
sota un vel de la nit bruna,
tragué el cap, blanca i callada,
com una núvia, la lluna.

Jo veia tota l'eixida
com un conte de quimera:
l'altiu tronc de la palmera,
i el safareig, i l'ocell...

Jo veia tota l'eixida
sota la lluna atrevida
que t'aclaria la pell.

Tu estaves sola. L'oreig
et duia sentors de menta
per si et marcia el mareig.

Mes tu, distreta i contenta,
t'oblidaves de la menta
i, sola, renta que renta
abocada al safareig.

La nit robava el tissú
de les randes de la lluna.
Jo pensava: «Ha d'ésser una
i cap més. Si fossis tu!»

La palmera de l'eixida
alçava el coll, impacient.
Baix les palmes, la florida
dels dàtils era d'argent.

Tu has estès la roba neta
damunt les cordes tivants...
Després has obert l'aixeta
i t'has esbandit les mans.

No saps? Quan era petit,
això tan lleu que has fet ara,
ho feia també de nit,
després del treball, la mare.

Per què preguntar-te res?
T'ho ha preguntat ningú?
La roba que ara has estès...
la meva... Si fossis tu!

POEMA DE L'AMOR HUMIL

Vindràs per sobre les coses
com una cosa sagrada:
desapercebuda i sola,
sense mentida a la cara,
sense l'engany del color,
tota pensativa i pàl·lida.

Sense sedes ni velluts
ni collarets ni arracades,
vindràs vestida només
de percalina barata:
amb la bata de treball
de quan ixes de la fàbrica.

Que et sé pobra com abans
i pobre hauràs de trobar-me.

Pobre com sempre, assegut
prop dels vidres, esperant-te.
Tu aniràs cap al balcó
i, mentre regues les plantes,
el crepuscle t'encendrà
la pal·lidesa de nacre.

Jo et diré, baixet: «Quan vulguis...»
Tu em miraràs a la cara,
encesa també pel foc
del sol vermell de la tarda,
i diràs només, també:
«Vaig fins al forn. Torno ara...»

I et llevaràs de matí
per no fer tard a la fàbrica.
Abans, però, hauràs comprat
el dinar meu a la plaça
per endur-me'l al taller,
que està massa lluny de casa.

I a la nit, cap al balcó,
a regar de nou les plantes
i a mirar-nos en silenci
el sol ponent a les cares.

I així sempre, tots els dies:
un bes, el treball, les plantes...

Tu saps això i, per saber-ho,
vindràs contenta a trobar-me,
passant per sobre les coses
com una cosa sagrada.

PAISATGE D'HIVERN

La tarda s'enfonsa, lenta,
dins un pou de boira fina.
La nit s'apropa i camina
pensativa i macilenta.

El verd és ocre i és bru
i el crepuscle ve tacat
d'un morat tan poc morat
com mai no l'ha vist ningú.

La dèbil pluja es passeja
per l'aire absent de perfum.
Passa un tren, fosc, d'atzabeja,
i la pluja li neteja
la cabellera de fum.

I aquest arbre, que el remulla
el fresc record de la sembra
i té només una fulla
dient-li adéu al desembre

i adéu a la soca torta
i a aquesta ala negra i morta
d'oreneta, que ha quedat
oberta, enyorant el vol,
com un ventall oblidat
de noia que portés dol,

com se'm filtra i em remulla
aquesta angúnia secreta
que el meu paisatge em despulla
i em diu adéu com la fulla
a l'ala de l'oreneta!

ROMÀ RIBERA

Per damunt de les escoles i amb viril oposició als canvis de les modes i dels gustos, ens caldria fer impossible la desolació de constatar que un artista català, altre temps afalagat per la popularitat, moria sol, vell i sense llit a l'Hospital, el mes de maig del 1935, a Barcelona.

LA NOIA DEL POMELL DE CAMÈLIES

Era una tarda de gener: els arbres brandaven llurs troncs nuosos i el cirerer mostrava ja els novells borrons tot just nascuts, encara no esclatats. La gebrada havia esporuguit les violetes i la vella cameliera, amb les fulles brillants, ombriuament verdes, lluïa l'esclat esplendorós de les blanques i delicades flors sota l'empar del cedre centenari.

Queia la tarda finament damunt les muntanyes morades i el sol emporprava els terrats i els balcons més alts, d'esgroguiada claror; hom endevinava, al defora, l'encrueliment del vent gelat.

Dintre la cambra hi havia el rar perfum d'un ramell de mimosa, evocador missatger de badia mediterrània, arraulides, les menudes boles, en una mort prematura, provocada per l'escalforeta benigna del vell braser de tapa estranyament lluent i rica.

* * *

De la poltrona, la tapisseria de la qual representa una festa de pastores i pastors que dansen cerimoniosament sota garlandes de roses i murtra, salta el superb gat d'angora, amb el coll encintat de blau i enarca voluptuosament el llom ran la tebiesa del foc mig colgat de blanquinosa cendra.

S'estira amb endropiment i d'entre la finor del pelatge, ixen els unglots mansament amenaçadors.

Fa uns quants passos indecisos i s'atura, encuriós, a guaitar el papagai roig i gris que, dins del silenci, dormita.

Tot d'una gira el cap sobtosament: s'ha obert la porta feixuga i una figureta amable, entra.

Es una velleta polida que arrepenja

la seva mà menuda damunt d'un bastó de banús.

Duu un fermall de vori ran del coll i els cabells molt blancs, gairebé centellejants, li fan dolç el rostre. Els seus menuts ulls inquietos sotgen la cambra, s'apropa al braser, en treu la tapa, amb el punxó escarbota el caliu... es redreça penosament, i, amb el bastó de banús, company d'hores tristes, acaricia el gat endropit en l'aguait.

S'apropa al finestral guarnit de mussolina i randes, i adreça el seu esguard blavenc i viu, tarda enllà.

* * *

El jardí és blanc de claror. Es cruel la nuesa dels arbres. En un balcó, una clavellina branda junt al palmó que el vent i les pluges han ennegrit. El sol que fuig fa ganyotejar els vidres. La tarda és suau dintre de l'estança recollida. La vella dama s'estremeix i el gat, feblement, miola.

Un reng de núvols, vorejats de roig, taca la blavor marcida del cel.

I la velleta guaita, encara. Els anys no li han llevat comprensió ni li han eixarreït el cor. El rostre s'ha emmusteït, però no l'expressió de la blava mirada ni la serena altivesa del seu port senzillament noble.

Viu ben sola amb el superb gat d'angora i el vell papagai.

No té consol de fills, ni cap infant no li fa curtes les negres hores de les vetlles llargues.

Tanmateix, la seva solitud és amable, i la seva companyia és apreciada per la vàlua d'un mot enginyós i la innocent alegria del compresiu somriure.

S'encanta, ara, amb el lliri d'aigua que és el broll del surtidor. Pensa que els peixos vermells són arraulits sota la roca molsosa

amb llur panteix incessant i llur mirar inexpressiu.

Pensa que aviat vindrà el bon temps i que serà dolç de prendre el solei al recó on creixen mojac i floreixen les xeringuilles blanques amb el cor daurat de polsina.

Llavors xisclaran les orenetes ratllant brunzents el tebi atzur amb llurs fines ales i faran llur niu de fang i brolla a la galeria més alta, o bé sota la cornisa ampla de la casa veïna, o bé a la canal, o bé...

S'aparta del finestral. Els vidres glaçats encomanen fredor. El papagai es passa el bec per les llargues plomes de la cua i s'endinsa en eterna indiferència. La velleta estira el cordó capçat de metall i tira el feixuc cortinatge una mica; li dol de colgar-se en la fosca, i renuncia a crear una murada entre la tarda tan bella i la cambra on és.

Damunt la tauleta de xicranda, el paner dels fils reposa, lluny de l'abast del gat joganer; el cabdell de llana rosa, ben entortolligat, resta immòbil.

Un toc llunyà de campanes emplena la cambra tota, d'enyorament i repòs.

* * *

La velleta s'asseu a la poltrona tapissada de pastores i pastors graciosament aturats en la dansa, damunt dels quals el pas dels anys només deixa rastre de descoloriment, i els ulls se li ni van devers un bell quadre: representa una noia: té els ulls molt blaus i les galtes gerdes i pàl·lides fan destacadissos els somrosats llavis, tan delicats de forma, que hom n'admira la bellesa. Els seus cabells, partits en bandós, tenen rossor de blat. Damunt del fons obscur hom remarca més bé el vestit, blanc de marfil, fet de gases, plena de volants la faldilla que un marc barroc talla per la meitat. Els braços nus tenen clotets als colzes i les mans, damunt del ventre inexistent, sostenen un pomell de camèlies roges, amb fulles brillloses, ombrívola-ment verdes. En finir l'escot castíssim, del qual emergeix l'esveltesa del coll, un fermall de vori invita a la comparança.

I la velleta, mentre el gat juga grotescament amb el cabdell de dolça llana rosada, mentre els núvols han esdevingut, d'empor-

prats, grisos, i la fosca del capvespre s'enfila acariciadora al cedre centenari que vetlla blanques camèlies, es passa la mà menuda per la blancor dels cabells i la deixa lliscar, amb recança, per la galta marcida.

Pensa que és sola i recapacita que no és cert. Té la companyia de la noieta gentil de la pintura, i un instant li sembla, dins la quietud ombrosa, que amb un gest espontani li ofrena les flors que havien estat vives i fredes al tacte. S'imagina que avança i que tremola el bust ple de gràcia i que la faldilla, completant-se, abandona el quadre, i que el menut cap es gira damunt l'esveltesa del coll. Els volants es gronxen...

Rondina el papagai i la velleta somriu.

S'aixeca, sempre mitjançant l'ajut del bastó i s'apropa devers la calaixera ventruda ornada de coures. Abans acaba de tirar el pesant cortinatge, després d'encendre el llum amb pàmpol color malva.

L'ombra de la velleta s'ageganta damunt de la llisa paret. En la quietud dels recons s'hi recolza la fosca.

Recorda que al calaix de baix del vell moble, dorm, plegat conscienciosament, el mantell que la mare lluïa en vetllades solemnials i que li ofegava el brunziment de les amples faldilles sedoses: és un mantell de ric serrell i feixuga seda. Grans flors badades, rarament acolorides, s'hi escampen capriciosament. Hi ha flors i fulles i poncelles en bonica barreja. Com era escaient de lluir-lo damunt les espatlles nues, enfredorides sota la rellentor de les nits estiuenques i pensar, a l'ombra de les englantines apenjolades de flor, en les mars que havia travessat, totes blaves i verdes, damunt del navili que esquivava amb coratgia la brava investida de les ones enfurides, o acceptava, cerimoniosament, la mansa carícia del líquid dolçament escumellant en el repòs de la tempesta.

La velleta deixa el bastó de banús damunt de la calaixera, amb compte a no tocar el nacrat cargol marí que crida planyívola-ment la mar quan hom l'apropa a l'orella, ni el curiós tinter de notari que carrisqueja en ésser descargolat, i, enduta pels records, obre un calaix del qual surt un perfum molt trist de codony.

Amb les mans un xic tremoloses, extreu

del calaix, curiosament endreçat, una vella capsa folrada d'un ric domàs deslluït. L'agafa amb amor i, prenent el bastó, va cap a la poltrona vora del braser.

Arrepenja el bastó al finestral i obre la capsa silenciosament, ¡Quants de records a dintre! Sembla que hagin fugit tots, faceciosos, a escampar-se per l'estança.

* * *

Hi ha un pomellet de menudes flors blavisses: el rovell dels filferros que en formen els troncs ha tacat la cinta que els entortolligava...

...Era un ball: hi havia coloraines de fanals en el parc immens on arribaven les evocadores notes d'un deliciós vals de Chopin. L'herbei ben cultivat dels parterres festejava l'heura enfiladissa abraçada als troncs negres.

En l'encreuament del coll de randa, unes mans masculines havien col·locat el pomellet de flors adés caigut...

Una cridòria propera havia robat l'encís de la soledat i provocat la tímidesa.

Tornaren al saló on una dama, famosa per les seves aventures, arrencava al piano les notes alades d'una polonesa.

Després... uns quants encontres al passeig durant l'hivern proper, a l'hora càlida del sol i del cel ample... i la partença tot d'una.

La velleta flaira les flors: cap perfum, pensa. I dubta si mai ha enyorat d'haver-ne sentit.

En un recó de la capsa hi ha, amanyogada, una cinta blava i un càndid carnet de ball: «tots els balls concedits»... Recorda, del saló, l'esclat engegador dels llums i la sumptuositat del parquet rellisquent, junt amb l'admiració, gairebé devota, desvetllada per la muller d'un gran polític, nadiua d'una illa llunyana, vestida de groc, molt bruna, de la qual hom deia que tenia un amant poeta, una gran passió per les orquídiess i, al capçal del llit, ornat de tuls i llaços verds, un bust arrogant del gran Bonapart.

Hi ha també, dins de la capsa, una poncella de tarongina, de cera, ofrena d'una amiga molt bella que es va maridar sense amor. En donar-li la flor del seu ramell, va dir-li amb

emoció a la veu acariciadora: —Perquè siguis ben sortosa... — i ella l'havia desada, plens els ulls, encara, del tremolor espantadís dels ciris regalimosos i els narius d'ofegosa sentor d'encens. L'església apareixia rutilant de lluminàries i el gest desolat d'una imatge era de dolor. Blancs pètals de roses collides a l'alba encatifaven el camí dels esposos i la blancor intensa del vel de la núvia s'havia fos al contrallum en eixir.

La velleta sospira. Pensa que els records, després de tants anys, ja no li pertanyen: són de la joveneta del pomell de camèlies i ampla faldilla de volants... Es pot dir que li fa mal de robar-li els llunyans secrets; si no fos que estan junyits al seu cor...

A fora ja és fosc. Només el batre del vent a les branques dels arbres i la lluna rodona enfilada en la nit transparent com cristall. El gat nevós ha abandonat el joc i el cabdell rodoladís, tot esbullat, reposa.

La cendra colga el foc, xardorós encara, i el cargol nacrat de damunt la calaixera ventruda serva el ressò de profundes remors submarines recollides en el silenci dels bancs de corall.

Al mig de la capsa, sota un retrat de primera comunió, un lligall de cartes, desvetlla emocions.

Les mans fredes de la bona velleta les treuen amb respecte. N'hi ha molt poques: cinc encara no: quatre, només. El temps ha esgrogueït els carpetes i ha esmolat els cantells del paper.

Són escrites en caràcters fins, elegants; ample l'espai entre els mots; gens espesit l'interliniat. Enèrgica la signatura. Cap d'elles no duu data. Per què cal? Les mans embalbides obren una de les lletres a l'atzar: deixen el carpeta a la capsa. Abans d'encetar-ne la lectura, la velleta es posa les ulleres parsimoniosament. El gat ronca prop del foc.

La lletra parla de somnis, de projectes a realitzar, de sentiments eternament renovellats... qui ho sap? Es un escrit ple de passió continguda, de necessitat de gravar, part, només, d'allò que ofega el cor tothora d'exaltació inconscientment revelada mitjançant el fervor i la fe.

«...sempre. Ahir volia llegir i tu eres damunt les pàgines esdevingudes mortes de

sobte, del llibre que ja no m'era company, amb el teu somriure més dolç. L'aparició havia emplenat de claror tota la cambra... Hauria volgut conservar l'encís del somni, però l'anhel d'una besada el va malmetre. Jo no volia que fugissis i en l'enyor de l'estança, sobtosament solitària, vaig dir el teu nom molt baix. Si t'hagués tingut prop, t'hauria besat les mans i acariciat els cabells que t'acaricien...»

La velleta aixeca la testa que els anys han ennoblit i esguarda la noieta del pomell de camèlies que conté el mig somriure. —Que bonica... —pensa—. A poc a poc, molt a poc a poc, esquinça la lletra i la deixa, enseriosada amb excés, damunt la cendra càlida del braser. Un bocí cau giravoltant a la gruixuda catifa que colga la remor de petjades, i el gat, despert suara, vol abastar-lo, faceciós, amb les potes davanteres i no reïx.

Aviat del braser fins al sostre s'enlairen esbarriats torterols de fum. Es bonic de mirar com es retorcen els cantells de paper abans d'ésser convertits en flama blava i roja.

Una altra lletra, encara, tempta d'ésser llegida: parla d'enuigs i la dicta l'engelositament d'un suposat menyspreu.

«...per què has volgut inferir-me el greuge del teu abandó? No m'ho mereixia. Altrament ja podia pensar que, com a dona, eres coqueta. Vaig errar-me: ets voluble; però vull creure, per a bé teu, que ignores com em va ésser punyent de constatar la teva visible complaença en acceptar el braç de X. A la nit, abatut per la realitat dels fets, vaig procurar vèncer-me i vaig venir a la teva llotja, febrós i malalt, i ni un esguard de compassió eixí dels ulls blaus que tant estimava...»

Com havia plorat, la noieta del pomell de camèlies, davant d'una inculpació que no mereixia. Com s'havia entristit d'ésser jove i com li havia dolgut l'estimar. Havia tastat l'amarguesa de la incomprensió en ésser jutjada per la violència.

Més lletres: la tercera. Havia vingut de molt lluny. De quina terra? De l'altre cantó de mar. Aigua i més aigua a impossibilitar les esperances d'una possible felicitat.

«El teu dolç record m'acompanya tothora. La separació ha fet més viva la presència. Ets encara dins dels meus braços, i la tebio-

nesa del teu cos palpitant és junt a mi més real que la flor que em donares i que no m'abandona...»

Com aquest paràgraf havia esporuguit la noieta del pomell de camèlies. Si només ballant l'havia abraçada... Ella li havia donat una flor del seu pomell: una camèlia roja. L'havia besada llargament abans de fer-li'n ofrena i el contacte dels llavis ardents havia ennegrit uns quants pètals. Els vehements mots de la lletra havien torbat la puresa dels seus somnis i havia enyorat qui estimar en la dolça quietud de les llargues nits tardoreques, esfullada, la darrera rosa, sota l'embat del vent fred.

I aquesta lletra, junt amb les altres, és esquinçada i llançada al foc quiet del braser.

Té fred la velleta. Un fred molt fi dins del cor que bat lentament. El gat, d'un bot, li puja a la falda, i ella l'acull tendrament després d'adreçar un darrer esguard consirós als ulls blaus de la noia del quadre.

* * *

Ha gelat durant la nit. Al surtidor, el gruix de glaç reflecteix el cel. El gebre lluu damunt les plantes al bat del sol esporuguit. I la cameliara, a l'empar del cedre centenari, ha badat la darrera flor de l'anyada.

Dintre la cambra, estranyament perfumada de marcida mimosa i codony, separada del matí pel sumptuós cortinatge, lleument aclarida pel llum de pàmpol malva, regna un silenci profund.

El papagai bat les ales i canvia de lloc pressosament. El gat, cargolat com una bola, es deixonda i salta de la falda a terra: enarca el llom, s'estira, i frega voluptuosament el seu cos elàstic, per les faldilles de la velleta molt blanca, ja freda... s'aparta i passeja per l'estança miolant tristament.

Damunt la catifa, tombada, hi ha la capsa folrada de domàs deslluït i damunt la cendra gelada del braser uns bocins de paper, mig cremats, tremolen.

En el quadre de marc barroc, la joveneta de daurats bandós i bust gràcil, somriu i mira la velleta morta, tot estrenyent, contra l'ampla faldilla de volants, el pomell de camèlies roges, dintre les mans rarament menudes.

MERCÉ RODOREDÀ.

A CONTRACLAROR DEL SENY

Rafael Masó i Valentí.

L'any 1930 m'escaigué d'anar als Jocs Florals de Girona, presidits per Manuel de Montoliu. El poeta de la Flor natural, Ventura Gassol, havia elegit reina de la festa la senyoreta Maria Macià, filla del qui fou primer president de la Generalitat restaurada. Aquell any havia estat premiat el meu llibre *Represa de la primera ofrena* i m'acompanyaren a la festa la meva muller i un dels nostres fills.

De retorn a casa anotava al meu Dietari: «*1 novembre.* Passat el dia a Girona amb Angelina i el nostre fill Narcís. Record de la meva primera anada a Girona fa vint-i-tres anys en plena agitació de tots els ferments de la post adolescència i sota la màgica novetat de les prèdiques del Glosari de l'Ors, quan feia el descobriment de les valors de la vida i era abellit de trobar aplicacions concretes a totes les enyorances infinites i indefinides després de la mort de la meva mare, barrejades amb el desig de les germanes que mai no he tingut (a la llar gironina de Rafael Masó hi eren amb els pares més de sis germans i germanes); amb les exigències de l'amor absolut; amb el frenesí de l'amistat abstracta i total i amb les contradiccions del cor pur i de la ment apassionada. Record indivisible de les primeres lectures de Stendhal i el paisatge de la tardor gironina. Record d'altres anades a Girona, l'any que l'Ors presidí els Jocs Florals i en Riba guanyà la Flor, i l'any de la meva Flor i la senyoreta Montsalvatge, reina de la festa; i l'any de la meva lectura del llibre d'Epigrames. Resseguits tots els llocs de les passejades sentimentals d'antany i retrobades moltes amistats, però al ple de la vida madura.

»On es parada aquella ardor de la juvenesa? Ara m'explico aquella rancúnia de Sagarra

i de Mínguez contra Girona, que no els torna les flames juvenils.

»Constatat decididament que ciutats com Girona, són més escaients al subjectivisme desorbitat dels vint anys que no a la objectivitat viril d'avui».

Amb la meva muller havíem visitat Rafael Masó a la seva casa del carrer de Santa Eugènia. Es la darrera vegada que l'he vist, i ara, en evocar el seu record no és d'ell aquesta darrera presència que em revé a a l'esperit, sinó temps endins, a l'any 1907, la silueta viril i amorosa, un esguard, uns llavis molsuts i una barba negra —pòlida i negligida— xalina d'artista, sabates de caminador, gec d'amples butxaques plenes, pantalons ben planxats però un punt curts; i la veu, una màgica veu solemne i festosa, prenedora i vaga, propícia a prefigurar el que fou realitat: la muller, els fills, l'honor de l'ofici, després d'haver estat música.

Aquest és el galan jove, Rafael Masó, de la meva minyonia l'any del soldat, i l'any del premi del consistori als Jocs Florals, de Girona, que presidí Joaquim Ruyra i la reina dels quals fou Aurora Bertrana.

Rafael Masó que n'era Secretari, n'havia estat també un dels principals animadors i continuadors.

L'any 1903 —primer de la restauració sota la presidència de Francesc Matheu, guanyà la Flor, Jaume Bofill i Mates, i fou Reina-col·legiala, encara—, Esperança Bru, que havia d'ésser la muller de Masó i Valentí; i l'any 5 els presidí Joan Maragall, i fou reina Angelina Masó, germana gran del nostre amic.

Josep Carner i els companys anomenats cal·ligeneics —nom amb el qual volíem dir

servidors i suscitadors, alhora, de la bellesa—tinguérem premi aquell any 1907.

Plegats fèiem l'anada a les Festes de Girona, i els més novells —com jo mateix—, ens embriagàrem de gironisme.

El dia 9 de novembre, publicava *La Veu de Catatunya*, amb la meva signatura, aquest record de Girona:

«L'altre dia, al caure la tarda, per l'admirable Devesa resplendent en aquella hora amb tot l'or i la púrpura de la posta, pensava jo que era una bella cosa l'espirtual unió de Girona amb el novembre, sota d'un cel apoteòsic...

»Hores placèvoles passades a Girona en companyia de benvolguts amics i la festa dels Jocs Florals, el discreteig dels migdies i dels vespres per les voltes tradicionals... I més que això, la placidesa de conversar d'estètica amb el senyor Joaquim Ruyra, i de novel·la, amb el senyor Prudenci Bertrana; la delícia de recolzar-se de nit en la barana d'un pont, i renovar en companyia d'Emili Vallès, Miquel Ferrà i Manuel Raventós, antics romanticismes escolars: la beatitud d'aquell passejar pels carrers esglaonats i solitaris de la ciutat vella o pels claustres de la Seu o pels afores cap a la vall de Sant Daniel o les arbredes del riu, amb Rafael Masó, l'incomparable Rafael Masó, que tant estima Girona i que tan bé sap amorosir i transfigurar totes les coses de Girona.

»Ell amb gran amor va mostrar-nos tots els recons amables de la ciutat gloriosa, i va dir-nos el secret d'aquells llocs on l'emoció és reculliment i suavitat de l'ànima... Ell ens guiava i ens deturava davant del capitell de les columnes romàniques, o ens entretenia en la contemplació d'un finestral gòtic o d'un retaule i descobria als nostres ulls la delicadesa de les policromies d'una creu o dels ferros d'una porta o del dibuix d'una gàrgola... i no content, encara ens cantava la glòria de les antigues muralles i el triomf de l'eura en la pedra envellida i la gràcia d'una flor o d'un arbre o d'un raig de llum... I quan els nostres ulls es sentien fatigats de tanta meravella i la nostra ànima neta d'un bany de claror, llavors ens duia a casa seva i ens feia seure amb els seus, en una ampla

taula en la qual tot reia... allí floria la maduresa de l'amor. El pare i la mare venerables, presidien la taula i ordenaven totes les coses; la germana gran llescava el pa i el repartia (oh com era més olorosa aleshores i més resplendent la divina albura del pa!), les germanes petites feien alegres comentaris de joia, i els germans i els cosins i els amics glossaven de banda a banda la gran serenor d'aquell dinar saborosíssim. Després quedaven sols els germans amb nosaltres i Rafael Masó, que és un exquisit poeta, llegia els seus versos, aquells versos admirables, en els quals, tota la vida familiar és enaltida amb la màgia d'una rica inspiració filla d'amor: I hauríeu vist (gràcil tendresa!), com la mare i les germanes, de la porta estant, escoltaven els versos; i hauríeu vist com un cop finida la lectura, entraven al menjador i besaven al poeta i el beneïen mil voltes mentre el sol meravellat s'encantava. Hores placèvoles desfullades a Girona en uns dies clars de novembre...»

Aquest és el Rafael Masó en unitat amb una immortal Girona, que cap altra imatge no desdibuixaria del meu record i que l'experiència dels anys i la intimitat de noves amicals convivències feren més profunda i més inesborrable encara.

I em sembla avui que l'acoloriment de la primera imatge es conserva fresc d'ineditat immediata i permet destriar, sense profanació, alguns dels seus matisos.

M'escrivia l'amic aquell mateix any 1907, en donar-me notícies del millorament de la seva estimada, després d'una malaltia de més d'una mesada... «Les febres li han definitivament desaparegut, i em diu que ja s'ha refet amb les bondats del sol que l'ha anada a amanyagar darrera els vidres i que ja li torna l'alegria i el benestar de la sanitat... oh com ha sofert!, un mes i tres dies de romandre quietament ajeguda. Ella que és argentviu i ella que té el moviment d'una mustel·la...»

I un altre dia, amb una fulla tardoral dels arbres de la Devesa entre els plecs de la llarga epístola de paper satinat i lletra petita i atapeïda, promet:... «et contaré coses d'aquesta estimada ciutat meua, coses d'aquells jardins incomparables, d'aquelles arbredes tan fines

de colors com els sentiments que desperten; et diré i et parlaré d'aquelles lloses que re-trunyen al passar... del meu viure en aquell baixet menjador; d'aquella delícia de veure'm insistentment pregat per dibuixar unes lletres a un mocador... A tu que estimes la vida de la taula patriarcal t'explicaré les seves alegries incomparables i et diré d'aquells dinars de Nadal... Tot t'ho aniré contant, però en dia tal que sàpiga que els colors del sol i de les roses han tornat a l'escollida».

Aquella promesa tingué compliment i ben aviat, després d'un intercanvi epistolar vehe-ment en el qual s'esplaiaven les confidències entre crits lírics i paraules mig trencades d'amistat arborada d'absolut, la seva signa-tura gairebé notarial amb la divisa *Déu i ton nom*, autoritzava una mitja confessió:

«Hem acabat de sopar. Un sopar-alegria, car mon pare ha contat coses de Bolònia, on passà part de la seva joventut, que han fet néixer claretats i rosades alegries al rostre de la meva mare; car el meu germà gran, ha baixat satisfet del seu buffet per la ajustada i admirable redacció d'una demanda; car les meves germanes han glosat mil revellides cançons en tebi cercle al ritme de la agulla, i de la cruixenta roba; i car jo tinc les mans encara plenes... d'un tremolor alegre que m'ha encomanat la meva Escullida quan a set hores de la nit l'he trobada sortint de son Col·legi. —Ha sigut un sopar-alegria! Tota la gràcia de l'amor s'ha vessat sobre les con-verses i sobre dels menjars. Les paraules, les rialles, els ulls, els llassos del cap, com cap dia, han brillat clars; claríssims!, i tot ha esdevingut joiosament sonor.

»Els vidres del menjador són entelats. (Ja sé que un altre dia vaig dir que s'entelaven per a més ben recollir i tancar aquella llum i escalf d'amor d'aquest reclòs rosat—. Ara ho torno a dir perquè és una nota molt justa i es fa ben necessària ara que aquí al menjador hi florirà la més ingènua, la més preciosa expansió familiar!).

»Seu, amic meu!, seu en aquell *divan* que abans t'he mentat. Estaràs al costat de la mare! —Allí l'he feta seure jo perquè a petició meva ara es va a jugar a *Escarbat bum-bum*. Oh Delícia! — Jo no sé per què ho he demanat!

Jo no sé si és per a negar-me en les excel·lències imponderables d'aquesta infantilitat que tant aïmo, o... si per a recordar... un dia; un dia llunyà!, en què molt ingènuament la meva estimada (tenia setze anys), es posava a la falda de sa mare amb un gest dilectíssim per a mostrar-me les gràcies d'aquest joc.

Sia com vulgui! Ara es va a jugar a *Escarbat bum-bum* i ja s'hi juga! — (Sí!, tu ets ànima noble, delicadíssima!: sabràs descobrir-ne els encants, per tant, puc descriure i explicar!) A la meva germana gran li ha tocat amagar. ¡S'agenolla als peus de la meva mare; posa el cap en sa falda (¡Com em recorda la gràcia i la lleugeresa col·legiala de la meva Escullida!). (Ploro d'alegria). —La meva mare li clou els ulls i comença la gat-zara de la cançó —. *Escarbat bum-bum...* I és cridada l'*arrecadeta d'or*. I entre un relligiós silenci avança la *arrecadeta d'or* que li don un copet minúscul. Això, seguit d'una rialla ofegada entre robes i entre mans i entre altres rialles sonores que es converteixen en cançó *Si de llum no n'hi ha...* Oh! Oh! Acalorada, roja, enlluernada gira el cap, la meva germana, gran, i signa qui l'ha tocada. ¡No l'ha endevinat! ¡No ha signat l'*arrecadeta d'or*, sinó que ha senyalat el «pensament de vellut». (*L'arrecadeta d'or*, temerosa, massa ingènua!, mirava en terra per a què els ulls no la descobrissin) —. ¡Oh graciosíssima repetició, d'unes mateixes coses: de l'escarbat que es va amagar, de combinació i composició de noms; de cançó sorollosa-ment cantada, de copet donat i de rialles esclatades! —. ¡Sempre lo mateix, però sempre tant hermós! — ¡Sempre tant intensament poètic! —. ¡I sobretot, sobretot!, aquest tocar a amagar als grans, i aquesta gentilíssima invenció de noms. —Oh! Per què?, per què aqueixa costum? ¿per què aqueix instint poe-tisador en les coses populars? Quina delícia! Vaig a fer una corona d'aquests noms, vaig a enfil·lar-los en garlanda per a recreació de les teves orelles. ¡Posa al costat de «L'arrecadeta d'or» i del «pensament de vellut» la *sabateta d'argent*, y després el *pom de clavells* i el *cabellet de princesa* i la *cuqueta de llum* i la *estrella de diamants*. I posa-hi encara al costat la *careta de neu* i l'*ullet d'angel* i l'*es-quellerina de plata* i la *rateta de la mel* i la

cinteta de les festes i el rajolí de cristall!...
Oh! Diga'm si aquest ambient de poesia i d'amor no és el propici per a la pau i l'alegria!! Diga'm si hi pot haver festes més amades que aquestes? No és possible!

»Mes ara, penso que potser és un malfet l'haver-te així generosament introduït dintre de casa. ¿No serà un contrast massa crudel el amb què et trobaràs després —aquestes ratlles esvaïdes— dins de la teva, on mitja vida domèstica ha mort —des del moment en què morí la per tu tan venerada mare— i on hi falta també (tu fores el que me'n feres adonar) l'element decoratiu i l'alegria que es diu: «germana». —Si ha de ser així estimat, si he de portar-te un amarc record i una torturadora anyorança no voldria pas haver-te dit res de lo que t'he dit. Perdona-m'ho! Sols és aqueixa plenitud de benestar de què goso i que, realment!, se'm vessa, lo que m'ha fer ésser lleuger i fins potser inoportú! —Sento tan endintre aquesta felicitat, me l'estimo tant, i em sento tan ple de la seva possessió, que, involuntàriament —millor diré instintivament— em sento inclinat a fer-ne l'elogi i a contaminar-la als demés amb la paraula».

L'espontaneïtat infantil —equidistant de la por al ridícul i de la ironia— que ha conservat intacta tota la vida amb profunda seriositat, també d'infant joiós, explica que si els anys no han pogut patinar la imatge viva de Rafael Masó alliberat del temps, tampoc no hagin empetitit la delicada fidelitat de l'intercanvi afectuós valoradora dels detalls més insignificants de la polidesa i enaltidora de la intimitat amb la pudícia que és la naturalitat dels homes espiritualment més rics.

Així em sembla d'ara mateix la finesa de regraciar una postal de Manuel Raventós i meva, des de Madrid, l'any 1908, amb el dibuix del cistellet de palla amb una llimona, recordatori amorós que li havia estat ofert aquells dies i de datar el comiat d'unes hores passades a Canet de Mar, el mes d'agost d'aquell any 8, amb aquestes paraules: «Quatre ratlles que et diguin que ja sóc a Girona. Aquesta Girona que ja em figurava no estimar però que realment estimo encara. Sí. Perquè ara, avui, només que de seure en aquest meu recó —el sol al balcó, la cortina tersa com

una galta, el terra fresc d'un fresc regat, les parets alegres d'uns ninots meus—, ja m'he sentit tot amarant d'una xiroia alegria i d'un festós benestar».

Mai més no havia d'ésser contradit el lligam de Girona amb Rafael Masó i la realització vocacional de l'home, de l'arquitecte i del poeta serà també sempre més una apassionada ofrena, una honrosa servitud de ciutadania a honor de Girona i de la nostra terra.

Els Jocs Florals de Girona, l'any 1911, presidits per Eugeni d'Ors, i en els quals fou atorgada a Carles Riba la Flor Natural, guanyen avui, incorporats a la història, el prestigi d'una pública solemniat síntesi d'aquell moment amb tanta felicitat escaïença sintetitzat per la significació del nom i de l'obra de Rafael Masó i Valentí.

Invocava l'Ors, en el discurs presidencial, pompós com la millor retòrica del D'Annunzio: *Girona a punta de tardor, no és, en veritat, menys subtil que Venècia en hora de primavera.*

I definia:... «*Santa Maria della Salute, iglesia preferida, iglesia meva, iglesia octogona bastida segons el somni de Polifil, clàssica i apassionada, sòlida i marinera, vertical i caragolada, graciosa i noble, uniforme i nacrina, religiosa i racional...*»

La definició d'orsiana (d'aquell discurs el *Diario de Gerona*, propietat de la família Masó, en féu un tiratge que recorda les edicions acadèmiques franceses) expressava el sentit, entre el somni i el cànon, d'aquells Jocs Florals, en els quals, nodrit de les primeres humanitats, Carles Riba deia:

.....
«Titir s'és adormit a l'ombra del faig remorosa.

Penja encar de sa mà la lleugera flauta de canyes

on hi roman la gràcia dels cants que tot just meditava

i ells, visió devinguts, el somni li omplien de ritmes».

.....
i en els quals, Rafael Masó (acompanyat de Manuel Brunet amb el pseudònim «Hermes», premiat per unes barroques *Transforma-*

cions, de Josep Carner, per la poesia essencial dins la seva obra, *La dona forta*, de Bofill i Mates, guanyador del premi de Josep Clarà, i de Miquel Ferrà, traductor de *L'Art*, de Gautier, i del *Moisés*, d'Alfred de Vigny) exaltava amb poètica fuga verbal l'aplicació humil del seu ofici:

CANÇÓ DELS MANOBRES AL FER ANAR LES PALES

A - i - zum - la - là!, pala batidora
sobre aqueix pa bru, salta oh tu llagosta
morro gris d'argent, camella ronyosa;
i tu vell sedàs, destria la brossa
amb un ull molt noble.

A - i - zum - la - là!, tomba, pala, tomba!
Pasta aquest pa bru que és el pa de l'Obra.
Nostres ulls fas cecs de la calç que els toca
nostres peus fas solls; més... ens rius tan dolça
quart de lluna fosa!

A - i - zum - la - là! Tresca humil manobre,
els maons al coll, la menta a la boca;
ara pren un sac i ara pren la corda
que de no rodar l'alta corriola
ha posat veu ronca.

A - i - zum - la - là! Les galledes ploren
quan fan via amunt amb la corriola;
mes pel nostre braç l'aigua fresca corra
i ens duu de l'infant i del pit de l'Esposa
la noció més dolça!

A - i - zum - la - là! La lliçó ens la donen
els núvols i els sils i el matxo que us porta
molt alegrement les daurades sorres.
Pel nostre obeir és que s'alça l'Obra
tan alta i tan forta!

A - i - zum - la - là! Obediència, dóna
noblesa al treball, fortlesa a l'Obra.
Quan el sol riurà sobre l'Obra tota
besarà als humils més que als que avaloten;
i alçant els ventalls, besarà la vostra
cabessada humil, matxos que heu dut sorra
i a damunt la pols que en la roba ens flota
també ens besarà les espatlles fortes
als dòcils manobres.

Home de Fe, vinculada a la llar i a la pàtria, Rafael Masó féu de la seva vida pública i privada la pura irradiació d'aquella Fe.

El mes de novembre de l'any 12, en tornar del viatge de nocces, saludava als amics: «Comaneu al Senyor que la caritat i la pau siguin en l'estatge dels nous esposos Rafael Masó i Esperança Bru, les portes del qual se us afranqueixen en penyora de ferma amistat».

Vingueren els anys d'exercici professional i de benedicció damunt la seva llar. Creixia l'obra del constructor i, després d'una fervorosa espera, fou pròspera la paternitat, acompanyada d'una profunda atenció a les coses de la ciutat i als guanys de l'esperit col·lectiu dins aquell sentit que la primera generació noucentista havia après del mestratge de Prat de la Riba, i havia practicat en companyia de l'Ors.

De l'obra de l'arquitecte no m'és adient parlar-ne. D'altres ho han fet, entre ells, els senyors Pericas i Ràfols, amb cordialitat i justesa.

Només vull dir que Rafael Masó home, poeta i amic, en contacte amb el poble i amb els nuclis selectes, mai no oblidà les lleis del seu ofici. L'interès amb què col·labora a les tasques d'estabilització de LA REVISTA, la generositat esmerçada a encoratjar tota manifestació d'art (un dia l'exposició de terracuites, de Fidel Aguilar, un altre dia, els primers passos de Fagnoli o l'edició dels inèdits de Joan Badia, realitzada sota el patronatge d'Octavi Saltor, i sempre les iniciatives de la plèiade gironina dels Bertrana, Montsalvatge, Rahola, Tharrats, Pla, Dalmau, Palol... mereixen esment sota la llum de l'aforisme de Xenius:

«*Tout art me charme. Au fond, pourtant, je ne respecte que ce côté par où l'artiste est architecte*».

Bella vida estructura per la suprema Llei. L'esposa i set fills —Rosa, el primer i Esperança el darrer, com la mare—, entre la Rosa i l'Esperança, ha tingut un adéu sortós el poeta arquitecte, la veu del qual, després de mort ressona amb entusiasme a les pàgines de *La revista de S'Agaró* —número d'estiu

de 1935, en el comentari *Rafecs*, que al·litera màgicament lírica i tècnica.

I el cristià —lluny de Crist, no hi ha arquitectura vital ben resolta— ens ha dit també un *a reveure* exemplar.

El seu recordatori prega:

«A ell, arquitecte que bastí cases a Déu, doneu-li, Senyor, estada i part de la Vostra».

J. M. LÓPEZ-PICÓ.

CARLES JORDÀ

Intensitat de vida, netedat de conducta. No sabríem confegir altre elogi a la memòria de l'amic i a honor del ciutadà enaltidor de la catalanitat essencial.

MIQUEL POAL I AREGALL

En parlar d'ell ara mateix, com vint anys enrera als inicis de LA REVISTA, l'esmentàvem sempre entre els joves. El seu entusiasme no mai desmentit; la seva capacitat de treball; la seva il·lusió arborada sense defalliment, entre l'intel·lectualisme i la popularitat, confirmaven, amb afirmació vital, una classificació literària que avui el defineix dins el nostre record i valora les qualitats de l'amic, del company i de l'escriptor.

ELS AMICS D'HORACI

I. - AUGUST

La màxima grandesa de Roma flamejava sota la púrpura imperial de Gaius Iulius Caesar Octavianus Augustus, nat el 23 de setembre del 63, a. J. C., sota el consolat de C. Antoni i de M. Tul·li Ciceró. Provenia de família eqüestre, emparentada amb la Casa Júlia, i de Gaius Iulius Caesar, de l'ordre patrici. La seva mare, Actia, era filla de Júlia, germana petita de Cèsar. Aquest cregué descobrir en el jove Octavi, mogut per l'amor que li portava, un hereu possible; li concedí moltes distincions, sobretot militars, àdhuc abans que fes el seu servei regular. El 13 de setembre del 45, Juli Cèsar l'adoptà com a fill, i l'envià a l'Il·líria per tal que hi rebés la instrucció militar. Feia mig any que Octavi era a Apol·lònia quan rebé la nova de la mort de Cèsar, i pel maig del 44 anà a Roma, on amb el nom de Gaius Juli Cèsar Octavià reivindicà els seus drets de fill i hereu del dictador difunt. I així s'inicià la carrera i la fortuna política d'August.

La literatura de l'època d'Horaci és un mirall de la Roma d'Àugust. El mite lluminós de Cèsar i la renovada admiració per la glòria de la república conquistadora, que va a la posta en el senat sereníssim, la tranquil·la concepció difusa de la pau romana que somriu al món, a les ciutats i als camps, les metròpolis radiants de riqueses i de joia, de glòria i de gaudis, l'àrdua fadiga dels nous legionaris i la sagaç administració de la burocràcia augústea: tot troba un ressò en la festívola i admirable literatura que omple de llum i d'honor la cort i el segle d'Àugust, amb Horaci com a centre d'equilibri i mesura, aquell Quintus Horatius Flaccus, poeta líric, el definidor perfecte de l'*aurea medio-*

critas, tan fraternament semblant al *seny* ancestral dels catalans, reflex de la mare Roma damunt el cel, el camp i el mar de la nostra terra.

L'emperador August fou literat, home de vasta cultura, escriptor pur i elegant. Instruït en lletres llatines pel retòric Epídius, a l'escola del qual conegué Virgili, jovenet, i en lletres gregues per Apol·lodor de Pèrgam, Arius d'Alexandria i Atenodor de Tars. Diu Suetoni que sentia un gran amor per l'estudi, que cultivà àdhuc en els períodes més agitats del seu govern, i que durant la guerra de Mòdena no deixà passar ni un sol dia sense llegir, escriure i exercitar-se en la declamació. Protegí els poetes i prosistes, i ell mateix escriví molt en vers i prosa. Se li coneix un poema en hexàmetres, «*Sicilia*», que existia encara en l'època de Suetoni, i que sembla que era una descripció de l'illa famosa. El segle II d. J. C., existia també un llibre seu d'epigrames, dos dels quals s'han salvat. Començà una tragèdia, «*Ajax*», que ell mateix destruï. En temps del triumvirat escriví versos satírics contra Asínius Pol·lió, i més tard, quan morí el fillastre Drusus, compongué la seva vida en prosa i l'epitafi. Coneixia perfectament els autors grecs, i declamava fragments d'Homer, Esquil i Sòfocles, així com escrivia i improvisava versos en grec. Són conegudes les Epístoles d'Àugust als familiars, en fragments. Era un bon declamador; de pronunciació bella i correcta, d'eloqüència fluida, neta, ràpida i majestuosa; d'estil elegant i clar. Dels discursos al poble, al senat, als soldats, i de les *Laudationes funebres* en resten testimoniats i fragments.

Féu també estudis filosòfics, fruit dels quals foren les *Hortationes ad philosophiam*, compostes en imitació de l'*Hortensius* de

Ciceró, i el *Rescripta Bruto de Catone*, resposta al panegíric que de Cató d'Utica havia escrit Brutus. Tampoc menyspreà els estudis geogràfics i portà a termini la carta geogràfica del món, amb la qual Agripa havia volgut ornar el seu pòrtic i que la mort li havia impedit de finir. Obra d'August fou també la *Chorografia*, que serví de font als geògrafs posteriors, i especialment a Plini, el qual declara en la seva Història que féu la descripció de l'Itàlia, introduint només algunes modificacions a l'ordre de les notícies aplegades per August.

Per bé que el gran protector d'Horaci fou Mecenas, cal esmentar la volguda protecció indirecta d'August. Se sap que l'emperador volgué atorgar-li el càrrec de secretari seu, i són coneguts els paràgrafs de la carta d'August a Mecenas, que traduïts diuen: «Abans jo sol podia respondre la correspondència dels meus amics; però ara, afeixugat d'ocupacions i malalt, voldria treure de casa teva el nostre amic Horaci. Que vingui, doncs, abandonant la teva taula tan curulla de paràsits, a la meva taula reial; i ell m'ajudarà no poc en la tasca d'escriure les meves cartes». Horaci refusà noblement l'alta distinció, al·legant motius d'independència. Seguí, però, essent amic i convidat d'August i Mecenas, i pagà lleialment l'amistat i la fina protecció d'ambdós convertint-se en un veritable poeta àulic, lloant en les seves odes no tan sols la figura d'August, sinó també la dels seus nebots Tibèrius i Drusus. Fent compliment a l'emperador, i a requeriment d'ell, l'epístola I del llibre II (*Cum tot sustineas*) li és dedicada. Horaci, a l'hora de la mort, declarà verbalment que deixava tots els seus béns i obres a Octavi August.

II. - MECENAS

Gaius Cilnius Maecenas era descendent d'una antiquíssima i molt noble família etrusca d'Arezzo, que pel costat patern apertanyia, ja feia algunes generacions, a l'ordre eqüestre romà. Nasqué el dia 13 d'abril d'un any no precisat, però que era vers el 60 a. J. C. Les seves relacions amb Octavià començaren probablement el 42 a. J. C., ran

de la batalla de Filipos. Per les seves grans condicions d'hàbil diplomàtic i d'amic fiat i devot, anà convertint-se en un dels consellers més escoltats d'Octavià, al costat del qual ja sembla que es trobava el pare l'any 44 a. J. C. Mecenas fou encarregat, l'any 40, de demanar per a Octavià la mà d'Escribònia, i contribuí valuosament, també, a l'estipulació del tractat de Brindis. L'any 38 anà a Grècia, a sol·licitar l'ajut d'Antoni per a la lluita contra Sext Pompeu. El 37 figurà entre els principals autors de l'acord de Tarantus. El 36, durant la guerra amb Sext Pompeu, Octavià l'envià a Roma per tal de mantenir l'ordre. Maecenas sapigué complir el perillós i difícil encàrrec, aleshores i durant tot el temps en què, dins una posició veritablement singular, sense cap càrrec oficial, però amb poders gairebé il·limitats, continua essent el representant d'Octavià a Roma i per tota l'Itàlia. Quan Octavià es convertí en August, Gaius Cilnius Maecenas, que per menyspreu aristocràtic de tota mena d'honors volgué restar sempre en la condició de simple cavaller, desaparegué gairebé del tot de l'escenari polític. S'anà tancant cada dia més dins el cercle literari que s'havia format al seu entorn (car ell també era literat) i que comprenia Virgili, Horaci, Vàrius, Plòtius Tucca, Quintil·li Varus, Arístius Fuscus, Vàlgus Rufus, Domítius Marsus, i Properci. Dedicant-se a aquesta noble activitat, obeïa la inclinació vocacional del seu caràcter, aconseguia múltiples avantatges a favor seu, i exercia una profunda influència damunt aquells escriptors a favor d'August, prop del qual, per bé que ja no era el conseller d'altre temps, la seva opinió encara era considerada de gran pes. Les seves relacions d'amistat amb August experimentaren els darrers temps algun refredament, tal vegada produït, d'una manera fonamental, per les infidelitats de Terència, la seva muller. Mecenas passà els darrers anys de la seva vida turmentat per la febre i els insomnis inguaribles. Morí l'any 8 a. J. C., ben poc abans d'Horaci. Deixà a August les seves immenses possessions d'Itàlia i d'Egipte.

Gaius Cilnius Maecenas era el model perfecte del gran senyor, tan ric de virtuts com de vicis, dotat d'excel·lents qualitats d'ànima

i d'enginy. En realitat, fou un d'aquells homes que, tot i mantenir-se sempre discretament al segon pla dels esdeveniments, contribuí d'una manera fonamental a dirigir-los i encarrilar-los. L'emperador August li degué molt en la seva progressiva ascensió vers el poder suprem i la instauració del nou ordre de coses, i durant tota la seva vida trobà en Mecenas un confident lleial i noblement enèrgic. La prova està en què, durant les absències de l'emperador, aquest mai no dubtà en lliurar-li la direcció dels assumptes de l'Estat.

Mecenas era senzill i humil, un veritable aristòcrata intel·lectual, i refusà tots els càrrecs públics, acontentant-se amb el títol de cavaller romà, per tal de poder salvaguardar la seva independència davant August, i gaudir lliurement de la vida, únic retret que li feien els contemporanis. Aspirà a la glòria de la poesia, però el seu estil era massa ornat i ampulós. Tenia un excel·lent do de gents, i un perfecte criteri per a distingir el veritable talent dels escriptors. Virgili merescué d'ell que l'indemnitzés de la pèrdua del patrimoni en ocasió de la distribució de terrenys entre els veterans. Horaci, el gran amic en vida i mort, fou afavorit per Mecenas amb la finca «*Sabinum*». Ambdós testimoniejaren en llurs versos la gratitud que li devien i l'afecte que li professaven.

Existeixen diversos camafeus amb el bust de Mecenas. Al Museu del Louvre, de París, hi ha un magnífic retrat en marbre. Mecenas tenia una testa nobilíssima, veritable exemplar de la grandesa romana. Front ample i harmoniós, ulls profunds, boca petita i enèrgicament contreta, pòmuls lleument demacrats, i nas correcte. El conjunt de les seves faccions dóna una meravellosa sensació de serenitat i energia, de rudesia i elegància, de decisió i domini de si mateix.

Mecenas i Horaci, o l'amistat perfecta. Li fou presentat per Virgili i Vàrius, i l'any 38, nou mesos després, Mecenas el cridà vers el grup dels seus amics i protegits. Pot ben dir-se que l'ombra tutelar de Mecenas aclareix tota l'obra poètica d'Horaci, en múltiples composicions amb esclat dominador i radiant. Mecenas morí l'any 8 a. J. C. Fidel a la prometença feta en els seus versos, Horaci

el seguia en la mort, com l'havia seguit en la vida, poques setmanes després. Horaci, a l'Esquilí, fou enterrat al costat de Mecenas, per manament emocionant de l'emperador August.

III. - VIRGILI

S'ha dit que Horaci, en les seves «*Sàtires*» (I, 3, 30 i següents), pensava en Publi Virgili Maró quan descrivia aquell que ell esguardava com el millor dels homes, malgrat la ruda escorça sota la qual s'amaga un cor excel·lent, i malgrat, també, la cara mal rasurada, la toga mal drapada i les sabates massa amples. Tal aparegué Virgili a Horaci, quan ja tenia edat d'home, i així també devien veure'l aquells que freqüentà durant els seus anys d'estudi a Roma; però la seva inefable suavitat, el seu candor i la delicadesa dels seus sentiments tenien tals atractius que ningú no hi restava insensible.

No descriurem ara la vida de Virgili, prou coneguda. Parlarem només de la seva amistat amb Horaci. Ja sabem que Virgili fou qui el presentà a Mecenas, obrint-li així la porta de la protecció, la producció i la glòria. Foren companys en el viatge a Brindis, (39 ó 37 a. J. C.), contat per Horaci. S'havia reunit pel camí amb Mecenas i Horaci, amb el qual l'unia, feia poc, una cordial i fidel amistat, feta de fraternitat i admiració literària. Els acompanyaven Plòtius Tucça i Vàrius, els seus íntims, els mateixos als quals August devia confiar més tard la cura de publicar la «*Eneida*». Són coneguts els nobles versos d'Horaci en els quals anomena tots tres, esmentant-los com les ànimes més belles i més sinceres que la terra hagi creat mai, i a les quals ell, Horaci, es troba unit amb la màxima tendresa.

Hi ha el costum d'oposar les psicologies de Virgili i Horaci, presentant-nos el primer com un ésser lligat profundament a la terra nadiua, d'una manera essencial i amb totes les fibres del seu ésser, i el segon com un poeta primordialment ciutadà, que estima el camp no pas per ell mateix, sinó per la calma i el repòs que hi troba. En realitat, a Horaci li plau la ciutat perquè hi observa la comèdia humana i perquè el diverteix el moviment i

el pintoresc del carrer. Però també li plau recollir-se i concentrar-se; i és aleshores quan experimenta la nostàlgia d'aquella vida senzilla que altre temps havia conegut, i d'aquells paisatges lluminosos que ell sap pintar amb quatre mots evocadors i amb una traça màximament elegant. Horaci estimà el seu domini de la Sàbia amb quelcom més que un arrauxament o una tendresa enderiada d'home madur que defensa el seu benestar. Cal dir, també, com a complement del llaç d'unió entre ambdós, que si Virgili era tímid i esquerp, la reserva una mica malficiada amb la qual s'embolcallava Horaci davant la gent inconeguda no devia pas venir tota de la independència ferotge del seu caràcter, sinó també, i en una gran part, del camperol que ell havia estat, i la infantesa del qual s'havia obert al gust de la solitud, deixant-li marca per tota la vida.

La producció poètica de Virgili comprèn les *Bucòliques*, compostes entre el 43 i el 37; les *Geòrgiques*, del 37 a 30; i la *Eneida*, que deixà inacabada. Visqué solter, i per bé que posseïa una casa a la ciutat, a les Esquilies, no lluny dels famosos jardins de Mecenas, preferia sojornar a la Campània, a Nola, a Nàpols o a Sicília. De salut delicada, conservà sempre els posats continguts i l'exterior una mica inculte del camperol, amb el seu color pigmentat, d'estatura alt, prim, una mica corbat. La seva paraula, agradable i matissada quan llegia els seus versos en petites reunions d'amics, no era fàcil ni viva. Els seus familiars elogiaven el seu caràcter recte, lleial, sincer, i la seva ànima honesta, cànvida i tendra. El seu ideal era noble i el seu treball poètic d'una consciència admirable. Polia i retocava els versos, sense fadigar-se mai; produïa lentament, però cada dia, i mai no es sentia satisfet de la seva obra, amb la qual cosa devia avenir-se amb Horaci. Diuen que abans de finir la *Eneida*, en la qual havia treballat deu anys, volgué contemplar amb els seus propis ulls els llocs on hi havia hagut Troia. Portant com a salutació i penyora de bon viatge els vots i el poema d'Horaci (*Carm.*, I, 3), marxà vers l'Orient; però possiblement com a conseqüència d'una insolació, agafà les febres a Megara. Ja el viatge per mar l'havia fadigat molt. Pocs

dies després del seu desembarc a Brindis hi morí, el 21 de setembre de l'any 19 a. J. C., als cinquanta anys fets. Fou soterrat a la seva tan estimada ciutat de Parténope, on havia passat gran part de la seva adolescència.

Horaci, que estimà Virgili entranyablement, amb amor de germà, l'esmenta en la Sàtira V (*Egressum magna, me exceptit Aricia Roma*), que és com un diari de l'excursió feta des de Roma a Brindis, en companyia de Virgili, Mecenas, Plòtius i Vàrius, i en l'Oda a la nau que s'emmena Virgili a l'Orient.

Foren dos grans poetes ben diferents, però un nexa els uneix: l'amor a Roma, a August i a Mecenas. Si Virgili, el suau, era fonamentalment un èpic, Horaci, l'irònic, era primordialment un líric. Però la grandesa del vers llatí no sabia pas a qui d'ambdós lliurar la victòria. S'apleguen i es complementen, com en un doble matís etern de la glòria poètica romana.

IV. - POL·LIÓ

Gaius Asínius Pol·lió fou polític, orador, historiador i poeta romà. Nasqué l'any 75 a. J. C. i morí el 4 d. J. C. D'adolescent va dedicar-se a l'oratoría; ben dotat naturalment per a l'eloqüència, i d'una gran capacitat d'estudi, aviat obtingué una gran fama al fòrum, on ja a l'edat de vint anys pronuncià un meravellós discurs que era una dura diatriba contra Gaius Cató, a causa de les irregularitats que aquest havia comès a benefici de Pompeius i de Crasus, els seus protectors. En esclatar la guerra civil entre Cèsar i Pompeius, Pol·lió s'afilià al partit cesarià, acompanyant el cabdill en la seva excursió per les Gàl·lies, l'any 50 a. J. C. Sembla que es trobava al seu costa en passar el Rubicó. Després fou enviat a l'Àfrica en qualitat de lloctinent de Curió, anant després a la Macedònia, i prenent part en la cèlebre batalla de Farsàlia, en la qual restaren desfetes les cohorts de Pompeius.

Gaius Asínius Pol·lió, en retornar a Roma, fou elegit tribú popular, l'any 47, i un any després tornà a l'Àfrica, al costat de Cèsar, acompanyant-lo després a Espanya. L'any 44,

era pretor a Roma, i fou destinat a combatre, en terres d'Hispania meridional, els partidaris de Pompeius, però fou derrotat pel fill d'aquest, Sèxtius Pompeius, i s'hauria vist obligat a fugir del nostre país si el seu enemic no hagués celebrat un conveni amb el Senat romà després de l'assassinat de Cèsar. Deixà passar algun temps abans de decidir-se a favor del Senat o d'Antoni. Ambdós partits cercaven amb afany l'aliança de Pol·lió, a causa de la importància de les seves legions, i aquest acabà decidint-se per Antoni, cedint en fer-ho a les instàncies d'Octavi. Se li atorgà aleshores el comanament de la Gàl·lia Transpadana, amb el títol de Cònsol, per l'any 40. Fou aleshores quan entrà en relació amb Publi Virgili Maró, el jove poeta de les *Bucòliques*. Pol·lió hagué d'intervenir en el repartiment de terres dels camps de Màntua, entre els soldats dels triumvirs, i fou assignat a un centurió un petit camp que el poeta Virgili havia heretat dels seus pares, i que constituïa tota la seva magra fortuna d'intel·lectual sense protecció. Gaius Asínius Pol·lió intervingué prop d'Octavi a favor de Virgili, i aconseguí que fos tornat al poeta el seu modest heretatge.

D'ací data l'amistat que uní sempre, paternalment més que fraternalment, Pol·lió i Virgili, escriptors ambdós. Sembla que, seguint els consells de Pol·lió, Virgili es decidí a emprendre seriosament la composició de les *Bucòliques*. En la IV, el seu autor fa l'elogi d'un naixement (*Genetliacon*), que per molts comentaristes ha estat interpretat com un anunci profètic de la naixença de Jesús de Natzaret, cosa que no es compagina gens amb la cronologia. En realitat, cal veure-hi un afalac a Pol·lió amb motiu de la naixença del seu fill, i com a expressió d'agraïment pel favor obtingut del company militar.

En esclatar la guerra entre Octavi i Lúcius Antònius, germà del triumvir, Pol·lió prestà el seu auxili a aquest darrer, mentre durà el setge de Perusa; però amb motiu de la victòria obtinguda per Octavi, Pol·lió perdé el govern de la Gàl·lia Transpadana, i prengué possessió, l'any 40, del Consolat. Les seves victòries de la Dalmàcia li valgueren els honors d'un triomf, després del qual es retirà en absolut a la vida privada.

Gaius Asínius Pol·lió passà els darrers anys de la seva existència en una bella vila que manà edificar a Jusculum, dedicant-se a la seva vocació literària. Establí una biblioteca pública, composta d'autors grecs i llatins, la primera de Roma. Ordenà que hi fos col·locat el bust de cada un dels autors més cèlebres, i li donà el nom pompós d'*Atrium libertatis*. Els seus discursos forenses es distingien per l'energia i la concisió, per bé que sovint estaven tarats d'aridesa, defecte que restava compensat per la riquesa de pensaments, que entusiasma l'auditori. Com a orador és col·locat, sens dubte excessivament, després de Ciceró, però li mancaven la gràcia i l'elegància d'aquest. En realitat, se l'ha de posar al mateix nivell de Cèsar i Brutus.

En la seva villa, ja vell, obrí una Acadèmia d'eloqüència, que obtingué un gran èxit entre la gent jove. Abans de donar els seus escrits al públic, Pol·lió tenia el costum de llegir-los als seus amics, instituint amb això les cèlebres *recitationes* que tanta popularitat obtingueren a Roma. Ultra els *Discursos*, Pol·lió escriví una *Història de les Guerres Civils*, que arribava fins a l'establiment definitiu de l'imperi d'August. Horaci, que de jove formà part del cercle de Pol·lió, i que l'admirà sincerament, essent correspost amb noblesa pel gran ex-soldat i polític, ens parla amb elogi d'aquella *Història* en l'Oda I del Llibre II. Per bé que Virgili i altres autors de l'antiguitat afirmen que Gaius Asínius Pol·lió compongué versos, tragèdies i obres crítiques, de tota la seva obra només n'han pervingut fins a nosaltres tres cartes.

V. - CATUL

Nasqué el 87 i morí el 54, a. J. C., a Verona, gran ciutat de la regió transpadana que donà la naixença a Virgili una mica més tard. Recordem el cèlebre díptic de Marcial (Epigram., I, 61): «*Tantum magna suo debet Verona Catullo—Quantum parva suo Mantua Vergilio*». Fill de família distingida, Càtul vingué a Roma per tal de completar la seva educació, hi fou acollit per la societat aristocràtica, i s'hi lliurà als gaudis i la vida

frívola dels fills de família, al mateix temps que anava creant-se il·lustres amistats i que cultivava la poesia. Trobà la protecció del gran orador Hortènsius, poeta com ell, i l'amistat de l'historiador Cornèlius Nepos, compatriota seu, d'Asínius Pol·lió, de Quintílius Varus (la mort del qual fou plorada per Horaci en l'Oda *Quis desiderio*) i de Cireró, tots els quals són esmentats per Càtul, en els seus versos. No obstant, la seva amistat directa, que avui podríem dir-ne de penya literària, fou amb el grup de poetes de l'escola moderna, sobretot, amb Hèlvius Cinna, l'autor d'una petita apopeia de gust alexandrí, que es deia *Zmyrna*, i amb Licínius Calvus, fort orador i poeta celebrat pels seus epigrames i les seves elegies. El gran esdeveniment (eròtic, ja no cal dir-ho) de la seva vida frívola de poeta a la moda, fou l'amistat amb la famosa Clòdia, germana del tribú P. Clòdius Pulcher, i muller de Quintus Metellus. Es conegut el retrat, poc falaguer per cert, que de l'amant de Càtul dibuixà Ciceró en la defensa de Coelius, acusat per ella, entre altres crims, d'haver-lo volgut emmetzinar.

Tota la història d'aquests amors viciosos ens la conta el propi Càtul en les seves poesies. A l'embriaguesa dels primers temps, succeïren les gelosies massa justificades, les baralles i les noves avinences, el menyspreu violent lluitant contra les darreres romanalles passionals, els esclats cruels, i finalment la ruptura definitiva, a la qual Càtul, esgotat, desmoralitzat, llatzerat i malalt sobrevisqué ben poc. Sabem també, de la vida del poeta, que vers l'any 60, perdé un germà tendrament estimat, que morí a la Troada, durant un viatge. Tres anys després, amb el seu amic Hèlvius Cinna, acompanyà Mèmmius, pretor de la Bitínia. Al seu retorn visità la tomba del germà, i anà a viure a la seva propietat del llac de Garda, on l'any 54, es reconcilià amb Juli Cèsar, al qual havia perseguit amb cruels epigrames. Hom suposa que hi morí poc després, a l'edat de 34 anys.

Càtul, home de la seva època, fou en realitat un deixeble de l'Escola alexandrina. Entrat a l'hora favorable en el moviment que impel·lia els poetes romans a conquerir

la literatura grega mitjançant la imitació, aportà a la temptativa dons altíssims, una sensibilitat moderna, franquesa d'esperit, una inclinació psicològicament natural vers el trivial i l'amanerat, indiferència moral, aledada curta i pensaments de minça transcendència. La versificació de Càtul, sovint penosa, és gairebé sempre correcta, i de vegades feliç. La llengua, malgrat algunes novetats inoportunes, és neta i pura. L'estil, en molts moments prosaic i laboriós, té relleu, concisió i esclat. Càtul pot ésser considerat com el més ben dotat dels poetes alexandrins del setè segle de Roma, i ensems com el precursor dels poetes clàssics.

Els epigrames catul·lians són la part més completament original i la més personal de tota l'obra. El vigor del seu odi, en el poeta, encerta trets cruelíssims, corromputs per un realisme excessiu i per una cruesa d'autèntica nissaga romana. Els hexàmetres de Càtul són regulars i una mica monòtons; hi predominen els espondeus; és rar, però, que un dels dos primers peus no sigui un dàctil. Multiplica, com feien els alexandrins, l'espondeu i l'anadiplosi. Serà Publi Virgili Maró qui primer crearà l'art de construir la frase llatina en vers, per bé que ja trobem en Càtul, com en Lucreci, períodes hàbilment agençats amb encavallaments variats. En el díctic elegíac, Càtul ha seguit els grecs. Tíbul i Ovidi fixaran les regles del pentàmetre llatí. Càtul féu dos assaigs de l'estrofa sàfica, que aviat havia d'ésser perfeccionada per Horaci.

Pocs anys després de la mort de Càtul, Horaci es planyia que la gent romana llegís encara Càtul i Calvus, però ell mateix imitava Càtul en els metres, en l'esperit d'algunes «Sàtires», i àdhuc en el *Carmen Saeculare*, que recorda l'«Himne a Diana», de Càtul. Els escriptors elegíacs Tíbul i Properci, també l'imitaren; la meitat de l'obra catul·liana és escrita en díctics elegíacs, i cal recordar que, encara avui, Càtul, Tíbul i Properci es publiquen habitualment aplegats en un mateix volum, com a màxims representants de l'elegia romana clàssica. Adhuc el propi Virgili no menyspreà la imitació en l'«Egloga IV», en el moment del desesper de Dido, a l'«Eneida», i en alguns poemes de l'«Apèndix Virgilià».

VI. - TÍBUL

No existeix acord sobre la data de naixença de Tíbul. Mentre uns opinen que nasqué l'any 43 ó 44 a. J. C., altres creuen que fou entre el 65 i el 60, i àdhuc altres el 48, 49, 54, ó 59. L'edat del poeta, doncs, en esdevenir la seva mort (que segons un epigrama atribuït a Domici Marsus, fou l'any mateix que la de Virgili, o sigui el 19 a. J. C.), fluctua en un espai de 20 anys. Cal fer observar que tota la producció poètica dels elegíacs romans és de llur joventut. L'obra de Càtul, si no efectivament, pot considerar-se virtualment finida a l'edat de 30 anys; Properci publicà el seu llibre a Cíntia als 23; Ovidi no arribava als trenta quan acabà els *Amores*. Albi Tíbul començà el servei militar després de prendre la toga viril, cap als 17 anys, i prengué part, al costat de Messal·la, en la guerra d'Aquitània (30 a. J. C.); hom suposa que després, en tornar de l'expedició a Orient, tot seguit de la malaltia a Corfú, devia tenir 18 anys; i que havent «acabat», per dir-ho així, les seves aventures amoroses als 29 anys, morí sense haver tingut temps per a produir una gran obra ni per a corregir la produïda, que són quatre llibres d'*Elegies*. Hom creu que Albi Tíbul morí cap als 35 anys.

Tampoc no hi ha la certesa del lloc on nasqué. Sembla que fou a Gàbies, vila del Laci, vora el llac Gabinus, entre Roma i Preneste. Ell mateix, en les *Elegies*, ens diu que posseïa una finca al camp, heretatge dels seus avantpassats. També en elles ens forneix diversos detalls sobre la seva manera de viure.

Descendia, probablement, d'una família molt rica, que pertanyia a l'ordre eqüestre. Però vers l'any 41 perdé el seu patrimoni, que fou distribuït als veterans; parla, aleshores, de la seva pobresa, de les messes migrades, de la petita casa, i que s'acontenta vivint amb un just passament. Sembla que Tíbul recuperà el patrimoni per la influència de Messal·la, amb el qual el jove poeta visqué sempre unit per una afecció cordial i desinteressada. Les relacions de Messal·la i Tíbul són d'una reciprocitat que exclou lligams, més o menys humiliants, de protector

i protegit. Tíbul, que certament havia perdut una part del patrimoni, no restà en la indignència, car seguí posseint terres, camps, ramats i esclaus. La seva infantesa i part de l'adolescència transcorregué al camp, i en les seves *Elegies* sovintegen els records camperols. Orfe de pare en edat molt tendra, visqué amb la mare i la germana. Fou dut a Roma, on aprengué gramàtica i retòrica; ja des del començament les seves poesies tenen un llatí pur i elegant i una perfecta versificació. Als disset anys, no pogué esquivar el servei militar, cosa violenta per a un temperament tan innatament pacífic com el de Tíbul. Anà a diverses expedicions militars, a contracor, i acompanyant el seu gran amic Messal·la. El fet que Tíbul no esmenti ni una sola vegada August, ni els seus triomfs, ni la victòria contra Antoni, que el féu àrbitre i senyor de tot l'Imperi, ha fet suposar que el poeta tenia idees republicanes, com les havia tingudes i defensades abans Messal·la. Tíbul mai no esmenta Cèsar ni Mecenas; i confirma aquella creença el fet que Horaci li proposi (Epist. I, 4) com a model Cassi de Parma, republicà fet matar per August. Camí d'Orient, acompanyant Messal·la, i planyent-se d'haver de separar-se de Dèlia, la seva bella amiga, emmalaltí en arribar a Corfú, guarí, tornà a Roma, i reprengué els amors amb la lleugera i esbojarrada Dèlia, que l'enganyava frívolament amb qui pagava més i millor.

Tíbul ens conta els seus amors, amb Dèlia, Maratus, Nèmesi, fases tortuoses i dolorides d'un mateix llanguiment malaltís que havia de finir amb la mort del jove poeta.

Horaci, bon amic, una mica paternal, de Tíbul, per bé que ell era del grup literari de Mecenas i el seu jove amic ho era del de Messal·la, ens parla de Tíbul en l'Oda 33 del Llibre I, i en l'Epístola 4 del Llibre I, amb bonhomia perfecta, i amb el cordial desig de guarir el dolor moral del jove amic malaltís, de tornar-lo a la vida mundana, a la conversa dels amics, i a la vida literària activa. Pocs moments trobaríem, en l'obra d'Horaci, i àdhuc en l'obra de tots els poetes clàssics, més noblement emocionants que aquests en què Horaci, alguns anys més vell que Tíbul, i amb més seny i experiència, li dóna consells

i procura aconhortar-lo. Fou una amistat sincera, feta d'admiració mútua per llurs obres, i d'afecció cordial, gairebé de germà gran i germà petit. Horaci, que amb un gest familiar, com si li passés el braç pel coll, anomenà Tíbul el seu *candidus iudex*, se'ns presenta en aquests versos emocionants amb tota l'íntima bondat de l'home d'ànima clara que ell fou sempre fonamentalment.

VII. - PROPERCI

Els avantpassats de Properci pertanyien a l'aristocràcia de l'Umbria. No se sap, però, si aquesta aristocràcia fou més tard confirmada per Roma ni si la família de Properci entrà a formar part de l'ordre eqüestre. El mateix poeta, en dos llocs del Llibre II de les *Elegies*, afirma ben clarament que no pertany a la noblesa romana, i que dels seus antics béns ja gairebé no en resta res. L'elegíac Sextus Properci, sembla que era nat a la Umbria, en la part on aquesta afronta amb Perusa, vora de Mevànica i del *lacus UMBER*. S'ha cregut, amb versemblança, que Properci nasqué a Assís. No es pot precisar, però, l'any de la naixença. Ovidi (*Trist.*, IV, 10) diu que Tíbul (nascut l'any 54, a. J. C.), vingué després de Gal·lus, que Properci vingué després, i que Ovidi fou el quart dels elegíacs per l'edat, car nasqué el 43 a. J. C. Per tant, Properci nasqué entre aquestes dues dates, cap als anys de la guerra civil entre Cèsar i Pompeu. També patí, com tants altres poetes, el repartiment de les terres paternes entre els veterans d'Octavi i d'Antoní després de Filipos, l'any 41, a. J. C. Als 16 anys, seguint el costum romà, li fou llevada l'*aurea bulla*, i de mans de la seva mare rebé la toga viril. Llavors començà a escriure versos, ja segurament vivint a Roma, on degué anar després de la mort del seu pare.

No se sap amb certesa si Sextus Properci anà a Atenes per tal de completar la seva educació. És possible, que des de l'època dels seus estudis tingué amistat amb Tul·lus, nebot de Voicàtius Tul·lus, cònsol el 33. Per ell, probablement, pogué entrar a formar part del cercle literari de Mecenas, al qual

adreçà les *Elegies* 2 (I) i 3 (IX). Properci, com els altres poetes que s'aplegaven al volt de Mecenas, fou partidari d'August, les gestes del qual lloà en els seus versos. Tingué per Virgili una admiració sincera, i ja és cèlebre l'elogi que féu d'ell anunciant l'*Eneida*: «Obriu lloc, escriptors romans! Retrocediu, escriptors grecs! Està a punt de néixer quelcom de més gran que la *Iliada*!» Horaci i Properci pertanyen al mateix cercle literari, o sigui el grup de Mecenas; i és curiosíssim que ni Properci parli d'Horaci, ni aquest d'aquell. Eren amics? Eren enemics? ¿Hi havia entre ells alguna rancuniosa enemistat produïda per gelosies literàries? Sembla que la psicologia de Properci es decantava més aviat a una estimació literària més que no pas amistosa, fenomen característic dels temperaments fonamentalment intel·lectuals. També cal fer remarcar que els seus versos traspuen com una mena d'egoisme altiu, que no sabem si era característic d'ell, o bé era una mena de rancúnia sorda contra els companys que s'aplegaven entorn de Mecenas. Tenim, però, que Properci era un retòric amb tendències alexandrines, i Horaci un retòric amb afeccions hel·lenitzants. Aleshores, literàriament, no s'explica un des-afecte intel·lectual entre ambdós poetes; ben al contrari, sembla que deuriem complementar-se i estimar-se. També sembla que en algun moment de les *Epístoles*, Horaci alludeix a Properci sense anomenar-lo (*Epíst.*, II, 2). Si el poeta vist per Horaci és Properci, cal entendre la seva censura del vici de la mútua adulació com si Properci, tarat d'aquest vici, servés per Horaci la rancúnia de no haver-lo afalagat prou. Mai no sabrem, però, en realitat, la causa d'aquest silenci mutu, entre dos alts poetes, companys de grup, protegits noblement per Mecenas, i que un destí líric molt semblant havia d'aplegar i agermanar. Les gelosies intel·lectuals, però, no tenen entranyes. I és ben probable que l'orgull ferit dels dos amics els faci aparèixer als ulls de la posteritat com dos enemics...

Properci fou el cantor de Cíntia, beutat romana, el veritable nom de la qual sembla que era Hòstia, néta del poeta Hòstius, i no pas cortisana, sinó matrona. Literàriament,

Properci fou un deixeble de Cal·límac i de Filetas, i ell mateix s'ho diu pel que fa al contingut mític i a la forma externa del díctic elegíac; trobem en Properci una tendència que l'acosta a la manera personal de Tíbul, sobretot, en el sentit amorós, i una altra que l'apropa directament als models de l'elegia alexandrina. Noblesa i profunditat: heus-ací les característiques màximes de l'elegia properciana. Se l'ha acusat d'un excés, àdhuc d'un abús, d'imatges i intervencions mitològiques. Recordem, però, l'amor que Goethe sentí per l'obra de Properci, i la rehabilitació que d'ella féu («*He delinquit, per ventura, pel fet de plaure'm Properci?*»), i això ens farà estar més atents a la seva grandesa.

VIII. - OVIDI

Publi Ovidi Nasó nasqué a Sulmona, país dels Pelignis, el 20 de març de l'any 43, a. J. C., d'una família de vella noblesa eqüestre. En els seus llibres ens parla poc de la família, els pares, la infantesa; només sabem que el seu pare féu esforços per apartar-lo de la vocació poètica. Amb un germà seu, un any dia per dia, més gran que ell, anà a Roma, a seguir l'ensenyament dels retors. Ovidi no conta res dels seus mestres, però Sèneca el Retor parla en les *Controvèrsies* dels seus triomfs com a deixeble de Porci Latró i Marcel Fusc. Versificador precoç i dotat generosament, per bé que no del tot poeta fàcil, Ovidi s'introduí aviat en els cenacles. No sembla haver format part del cercle literari de Mecenas, que no cita mai, i que ja era d'una generació massa llunyana. Messal·la, al voltant del qual s'aplegaven Tíbul, Emili Macer, Valgi Rufus i Ligdamus, segurament el protegí.

Ovidi admirà Tíbul i es deixà influir profundament per ell, essent amic i admirador, també, de Properci, Pòntic i Bassus, poetes elegíac, èpic i iàmbic, respectivament. Apassionat de poesia, Ovidi refusà de seguir la carrera de lleis, i àdhuc la dels honors, el *cursus honorum*, que com a cavaller li era oberta. D'ací vingué l'oposició del pare, comminant-lo a no fer versos, a la qual cosa

el fill responia... en vers, prometent no fer-ne més. L'any 25, a. J. C., Ovidi anà a Atenes i a l'Àsia Menor, tornant per Sicília. En les *Pòntiques*, els *Fastes* i les *Metamòrfosis* parla sovint de llurs llegendes locals.

Ovidi prengué muller tres vegades. Home situat, vivint en un ambient confortable i refinat, lligat a la societat més distingida, poeta elegant, àrbitre literari de l'hora, i admès entre els familiars de l'emperador, l'any 8 cau damunt Ovidi la pena de *relegatio*, que l'obliga a abandonar el món brillant de l'aristocràcia romana, la gran ciutat en el seu moment més exquisit, i que el poeta enyorarà sempre més. Les converses, les modes, les amistats, les lloances: tot ho ha de deixar per sempre. I marxa exiliat a Tomes, a la Mèsia, vora la mar Negra. La causa del càstig terrible no sembla clara, car els contemporanis, per por d'incórrer en les ires imperials, tingueren prou cura de cobrir de discreció i oblit tot allò que pogués posar-la en clar; el malaurat poeta, des de l'exili bàrbar, aixeca la punta del vel quan diu: «*carmen et error*». Sembla que la publicació de l'*Ars amatoria* entrebancava l'obra pacient de restauració de valors morals acomplerta per August, amic i protector de Virgili i Horaci. Ovidi, home ja d'una altra generació, llunyà i díscol, no s'adaptava, i es consolidava un èxit a base d'un poema lliure i desmoralitzador. August se'n venjà. Però el veritable motiu fou un altre, aquell que Ovidi anomena «*error*». Hom ha sospitat que es tractava d'una violació dels misteris d'Isis, que Ovidi hauria comès impensadament, «veient» quelcom, car «el meu pecat fou el tenir ulls...», diu ell. D'altres, amb més probabilitats, creuen que Ovidi, poeta de moda, fou mesclat en l'escàndol de l'adulteri de la segona Júlia amb Silà. No hi ha dubte, però, que Ovidi, indesitjat a causa dels seus poemes desmoralitzants, es barrejà amb turpitud en alguna intriga del palau d'August, sigui l'adulteri de Júlia o una altra, i potser Lívia o Tiberi aprofitaren l'avinentesa per a fer-li sentir cruelment el pes de llur rancúnia. Ovidi morí a l'exili l'any 17 d. J. C.

Indubtablement, Ovidi és ja un poeta de la decadència, i el més brillant i representa-

tiu de la Roma de l'alexandrinisme, època amb la qual tant s'assemblava la darrera meitat de la Roma d'August. La seva imaginació ja ha perdut el fre, i el bon gust ja s'ha corromput. Admirador de Virgili i Horaci, Ovidi ja no en segueix les regles ni n'accepta els límits. En realitat, Ovidi el deslligat, davant d'Horaci el contingut, havia de fer l'efecte d'un disbauxador de joiells lírics. I August, el vell protector de l'Horaci de l'*Art poètic*, devia esgarrifar-se davant l'anarquia de la forma i l'excessiva manca de contenció del fons. Però cal tenir en compte, també, que aquesta pèrdua de l'*aurea mediocritas* horaciana preparava la lírica nova, amb les llavors encara closes del Renaixement, que en caure damunt les llengües neo-llatines, havien d'esclatar com en fruits de benedicció. L'obra equilibradament serena d'Horaci, però, senyorejava al lluny com un model perfecte digne d'ésser imitat a través dels segles.

IX. - VARIUS I GAL·LUS

Lúcius Vàrius Rufus, company de Publi Virgili Maró, era un poeta romà del segle d'August, que fou protegit d'antuvi per Pol·lió i després per Mecenas, i del qual fan grans elogis Horaci i Virgili. Sembla que aquest el prengué per patró poètic en escriure l'Egloga VIII. Es donà a conèixer amb un poema sobre la Mort, dedicat, segons sembla, a la memòria de Juli Cèsar. Es distingí també com a poeta èpic, i per tal concepte Horaci el celebra en les seves odes, citant-lo sovint al costat de Virgili.

Vàrius composà la tragèdia *Tiestes*, que fou representada en la festa commemorativa de la batalla d'Acci. L'emperador August recompensà l'autor amb un premi d'un milió de sestercis. Morí l'any 19 a. J. C., i sobreviqué a Virgili, car fou un dels crítics encarregats de revisar l'*Eneida* a la mort del seu autor. Robert i Enric Estienne reuniren per primera vegada els fragments conservats de Vàrius, en els *Fragmentas veterum poetorum latinorum* (París, 1564), completant-se el seu contingut amb el que resta de les seves tragèdies, inserit per Otó Ribbeck en el vo-

lum I dels seus *Scenicae Romanorum poesis fragmenta* (Leipzig, 1852).

Les dates de naixença i mort són aproximades, havent-hi historiadors que posen la primera l'any 74 a. J. C, i la darrera uns el 19 i altres el 14 a. J. C. Poca cosa se sap de la seva vida i les seves idees filosòfiques o líriques. Al darrer segle de la República romana, ell fou un dels precursors, avui ben obscur, de Virgili en l'epopeia, amb Hèlvius Cinna, Terèntius Varron i Aulus Fúrius. Segons ens diu Horaci, excel·lia particularment en les pintures bèl·licoses, com si diguéssim els quadros d'història, de l'epopeia militar. Ultra el panegíric *Sobre la mort de Cèsar*, i la tragèdia *Tiestes*, Lúcius Vàrius Rufus celebrà les victòries d'Agrippa i d'August. En suma, però, sembla que no passaven d'ésser elogis individuals, de curt alè, però no pas veritables epopeies comparables als treballs d'Ennius i de Virgili. Aquest amic d'Horaci ha restat, sobretot, en la història de la literatura perquè ell fou, amb Virgili, qui el presentà al cavaller Mecenas, obrint així el camí de la fortuna al jove poeta, gairebé desconegut, que aleshores vivia d'un càrrec burocràtic (secretari de correspondència, sembla) que havia pogut obtenir a la Qüestura romana.

Caius Cornèlius Gal·lus era un poeta llatí, nat a Fòrum Julii (Freius), a les Gàl·lies, l'any 69, i mor el 26 a. J. C. Fou amic d'Asínius Pol·lió, de Virgili i d'Octavi. Intervingué prop d'August perquè fossin retornats al poeta de Màntua els béns paternals que li havien estat arrabassats *manu militari*, i que l'havien deixat en la pobresa, quan tot just començava a treure lluc el seu geni poètic.

Virgili, en prova d'agraïment, li dedicà l'Egloga X, *Gal·lus*, en la qual parla de la infidelitat de Lícoris, l'amant del seu amic i protector. Segons Sèrvius, l'episodi d'Aristen, en el llibre IV de les *Geòrgiques* reemplaça, per desig de l'emperador August, l'elogi de Caius Cornèlius Gal·lus que Virgili hi havia compost d'antuvi. Sembla que Gal·lus, després de tenir una profunda i lleial amistat de molts anys amb August, incorregué en el descontent i les ires de l'emperador per la forma com menà les funcions de prefecte a l'Egipte, que ell fou el primer d'exercir. Per

defugir la persecució, va donar-se la mort. La seva prefectura d'Egipte va dels anys 30 al 26 a. J. C.

Gal·lus havia imitat l'elegia eròtica dels poetes alexandrins, i fou l'introduïdor d'aquest gènere a Roma, que obtingué la simpatia i l'admiració d'Horaci. La seva obra principal eren quatre llibres dels *Amors*, adreçats a la seva amant Lícoris o Cíteris. Només resten dos o tres fragments de l'obra de Gal·lus. Les elegies publicades amb el seu nom, en algunes edicions, darrera les de Tibul i Properci, no tenen cap mena d'autenticitat.

Gal·lus presidia la penya de joves literats romans de la que formaven part Virgili, Horaci, Tibul, Properci, Gal·lus, Agripa, Messal·la i Pol·lió. El segle d'August, que començava amb Virgili i finia amb Ovidi, s'anava fonent en grans noms, al llarg de la vida d'Horaci. A les darreries de l'autor del *Carmen Saeculare*, gairebé tots els bons poetes del seu temps ja eren morts: Virgili, Tibul, Properci, Vàrius i Gal·lus s'havien esvaït, lentament, darrera la cortina de les ombres. Només Quintus Horàtius Flaccus, com un noble sol que va a la posta, senyorejava amb divina serenitat.

X. - DEFENSA D'HORACI

S'ha estat cruel en alguns punts del que podríem dir-ne la filosofia del gran poeta líric. Massa sovint s'ha repetit la seva pròpia dita frívola, classificant-se ell mateix com un «porcell de la ramada d'Epicur», i s'ha pres l'expressió al peu de la lletra, sense pensar que fou escrita en moments de jovialitat amistosa, gairebé en un cordial esclat d'intimisme, per tal d'animar el poeta i amic Tibul, deprimit per la pèrdua de l'amada. Venia a dir-li, si fa no fa: —Tu ets un feble, Tibul. Només penses en les dones, i tendeixes massa a amoïnar-te en qüestions sense transcendència. ¿Hi ha res més banal, al món, que l'amor de la fembra? Anima't, doncs, oh Tibul! Fes com jo, que les dones no em fan perdre la son, i que de tan gras, llustrós i satisfet com visc, sense preocupacions femenívoles, aviat semblaré un garrinet del ramat del filòsof dels epicurians!

Això venia a dir, per facècia, l'excel·lent Horaci, en el si de l'amistat amb el sentimental i planyívol Tibul, exagerant evidentment. Però la crítica, a través dels segles, s'ha pres la facècia massa al peu de la lletra.

No pot negar-se que Horaci vingué al món en l'època més a propòsit per a la seva psicologia eclèctica i amb indomitable tendència acomodaticia. L'imperi d'August havia portat la pau octaviana. Tot el món gaudia la pau tan desitjada, i el temple de Janus, déu de la guerra, havia pogut ésser tancat finalment. Horaci, doncs, no havia de fer més que viure serenament, sota l'ombriu secular dels arbres de la vileta tiburtina, menjant-se en pau els cigrons, els llegums i els pastissos, buidant i tornant a buidar les copes de vi vell, guarint-se l'estómac i els ulls, i polint delicadament la infinita teoria dels versos ja perfectes de naixença. El seu caràcter, apacible i suau, l'inclinà a trobar-se bé en aquella filosofia que fuig del dolor, que cerca el plaer i que es lliura a les dolceses de la soledat serena, de l'oci beat i de l'*aurea mediocritas*. El poeta llatí proclamava sempre les excel·lències de la tranquil·la igualtat d'esperit, que no torben ni interrompen les tempestes interiors del cervell i el cor, ni els esdeveniments del món exterior. Tot això, però, si bé ens hi fixem, es compagina amb l'Horaci jove i home fet. Hi ha, però, l'Horaci dels quaranta anys, que és l'edat compromesa i el moment de prova per als literats intel·ligents. Fins als quaranta anys, Horaci ha escrit les odes, però ara escriurà les epístoles. I el to canvia. No tot és epicuri en la virilitat d'Horaci, però encara ho és molt menys dels quaranta anys en amunt.

Llegint les seves obres atentament, descobrim en la concepció filosòfica horaciana, que com en tots els escriptors romans resta reduïda a la moral pràctica, una inextricable barreja d'elements epicuris i estoics, aquells accentuats en la primera època i aquests en la segona. Hi ha influències de Lucreci, del cínic Bión de Boristenes i de l'estoic Ariston de Chios. Es evident que el bon Horaci, que tant ha pres dels grecs per a fundar la pròpia lírica, també fa una barreja dels coneixements que té de la filosofia grega, a través de la qual cerca una concepció objectiva de

la vida i una solució per a la refinada corrupció moral del seu temps. Horaci sembla pressentir quelcom. I aquest quelcom, no seria el cristianisme? En l'obra d'Horaci, a través de les seves teories d'equilibri i mesura, hi ha sempre una vaga melangia. Després dels quaranta anys, hi ha clarament una tristesa, una decepció i una fadiga. Jo diria que l'epicuri va fonent-se per a fer lloc a l'estoic. Si Horaci hagués viscut uns quants anys més, l'estoic no hauria fet lloc al cristià?

Siguem piadosos, i fem la defensa d'Horaci. En les *Sàtires*, en les *Odes* i en les *Epístoles*, trobem a cada pas l'elogi de la virtut i la fustigació del vici. Censures als seductors professionals, elogis de la vida familiar i senzilla, ús del ridícul per a combatre els excessos, respecte als homes treballadors i estalviadors, mostres constants d'agraïment i respecte envers els seus protectors Mecenas i August, sentit perfecte de l'amistat entra-

nyable, elogis de la frugalitat i atacs contra el luxe i la corrupció de costums, exaltació de la pau i coneixement del cor humà, instabilitat de la fortuna i perdurabilitat de la saviesa: ¿tot això no parla ben a favor d'Horaci, posant-lo al límit mateix de la perfecta moral cristiana que ell no conegué, però que jo crec que hauria estat ben bé la seva si l'hagués coneguda? Hi ha quelcom en Horaci que no trobem en cap més poeta clàssic, i que l'eleva, ja gairebé fins a convertir-lo en un modern. L'obra d'Horaci té un bon sentit i un do de fer-se càrrec que àdhuc desentona del literari ambient general del seu temps. Per aquest inefable sentit modern de la seva poesia i la seva psicologia, moltes culpes, que no ho són, i que ell mateix mai no tingué per tals, convé que li siguin perdonades, noblement, a l'hora del segon mil·lenari...

A. ESCLASANS.

A. E.

George W. Russell, amb la vocalització inicial del seu pseudònim, feia professió gairebé d'anonimat popular. La seva poesia, però, al costat de la de Yeats, (i més que no la del gran propulsor del Renaixement modern irlandès), ha cridat l'atenció dels intel·lectuals i ha curullat la profunda vena de l'hermetisme estricte.

S O N E T

Vivim a la irreal o a la real ciutat?
Esclaten pensaments a cada voravia,
llisquen, per l'empedrat, ressols de melangia,
i en els fanals s'encenen dalers d'eternitat.

Oh, Seu!, amb tes campanes regula el nostre fat,
compensa'ns el traüt amb drings d'Ave Maria.
Quan vola cel amunt la núbil fantasia,
sentim al cor les ales de la Realitat.

Posats a la cruïlla del ver encantament
on la irreal ciutat té més real semblança,
morim més que vivim amb l'alta esgarrifança
de travessar la llinda de la ciutat del vent.

Del pèlag de l'Amor, damunt les dolces ones,
naveguen, encalçant-se, les dues Barcelones.

MANUEL BERTRAN I ORIOLA.

PAUL SIGNAC

Ja no ens aclarirà mai aquesta pregunta: Una tècnica d'art, és una sociologia?

A L'OMBRA D'ARIADNA

1933 - 1935

*Dintre del boscatge
canta el rossinyol.
Ai si em deixa sol
en aquest viatge!*

Truco a la porta de vori
de l'urna en què guardes
el teu multicolor misteri,
i només de l'enlluernament
olorós de la gràcia
amb què, màgica, silenciosa,
entendreixes el cel, la mar i el paisatge,
—tres branques florint en tes mans
del llorer amb què els déus s'embriaguen—
resto per sempre
valerós i content.

L'argila és terrena,
Ariadna, però, és terrena
i divina.

Tant més enfonzada en els ulls,
tant més arborada d'amor.
No te'ls amaguis,
morena bonica.

En acotxar-me
em perfuma la cambra
el record del clavell
dels teus llavis.

El lliri es colltorç
en copsar els seus sospirs:
torbadora insinuant
perquè calla.

Com m'és saborós
el petó que m'acull
en la teva mà dreta,
pàmpol rosat
de la vinya del cor
on madura
el brou delitós
que embriaga els sentits.

Daura la cresta dels cims
el sol del migdia.
En la vall s'escolta el flabiol
del pastor que somia.
Els avets s'entendreixen.

Trenca l'espill
perquè encara
no es veu
prou bonica.

Tant més s'allunya
tant més se m'apropa.
Es el pèndol segur
del rellotge
del qual tinc jo la corda.

Despentina l'oreig
la formosa,
i els seus negres cabells
només d'albirar-los,
em renoven
la llum en els ulls.

Ulls d'estel
complaent-se
en l'abís de les conques
arran del cingle
de les galtes d'oliva,
penyora flairosa
d'imminents i glatides besades.

Llavi lívid:
Cancell de la joia madura
abrandada en silenci.

Silenci. Fosca en la cambra
i és la llum de Saturn
als seus ulls.

Cau en terra la copa i es trenca.
Ai del cor si l'eixuga l'oblit!

Sóc llaminer dels teus ulls
i gelós del cel i del mar.
Em dol que no em guardis
el teu respirar!

Tant més pàl·lida
els teus ulls em penetren.
Els teus negres cabells
em perfumen el front.

Com són flairosos de lliris silvestres
els dits dels teus peus,
quan m'aturo
—embriagant-me—
a besar-los!

Desarrello el roser,
i el perfum
pres del teu, delitós,
devé aire.

Fa l'ullet el dia a la lluna
i aquesta es morfon.
A l'oreig virginal
de la nova jornada,
els ametllers floreixen joiosos.

Ai de la cendra
del polit llorer,
orfe de núvols rosa!

Canten els galls,
de cresta llampant,
en obrir la finestra
al nou dia.
Els rossinyols
desensonyen els arbres.

En la nit darrera de l'any
els sospirs
són esquinsos de lluna;
les neus els colguen
i a l'abril són ja estels.

Una sageta travessa la rosa.
La rosada plora al pitxer.

Mossegues la magrana
amb bell desfici.
Sigues així estimant.
L'amor no és sacrifici
per l'amant.

Llavi groc, ànima encesa,
de la bruna estic ullprès,
de la lluna tan entesa,
si m'embruixa amb el seu bes.

No t'envaneixis de la formosor.
Bé que siguis bonica, però a l'ombra.
El temps corca i escombra
la il·lusió!

Sortós qui olorant roses i respirant el lliri,
sap gaudir de la vida la virginal essència,
car pres en tot moment de venturós deliri,
pot esperar la mort amb escaient presència.

Captaire, no;
De cor a cor la lluita.
En vèncer jo,
teva és la fruita.

Bé ets prou oblidadissa!
Massa gelada al sol,
no flaires la roseta de verdiça
i et distreu el mussol.

Encara que no m'obris,
deixa'm restâ a la porta:
m'agrada que, manyaga,
així t'ho cobris;
ja la palmera és morta.

Tinc fred. Se me'n va el cor.
Tusta'l, però somriu.
L'aigua tan dolça al riu,
en escolar-se, mor.

Una rosa, si la culls,
no és pas per esgarrinxar-te.
Ben altrament els teus ulls
que són per enamorar-me.

Em cal plegar les veles
del meu vaixell furient.
Són massa veles
per tan poc vent.

En despertar la somio.
Ara obrirà el porticó
i en sa cambra
jo no essent-hi,
m'enviarà uns mots de lletra
i dintre el plec, un petó.

Sortós el mar,
que et pot tenir sencera
i acariciar, joiós,
ta cabellera!

Ulls, cabells i roba negra?
Ai del qui us sigui aimadô!
Es marcirà en la tenebra,
si no li feu un petó.

Ai del donzell arraulit
que no ha tastat una galta
d'una noia d'ulls bonics!

Res no és millor
com reposar la testa
damunt del pit
de l'estimada honesta.

Naixia rossa i creixia
empesa per la cançó.
Mai no perdrà alegria
qui se l'estimi com jo.

Massa aparent boniquesa
de flors de drap en l'oblit
de la virginal essència
del bosc frondós i florit!

Ai el mossec de la tarda,
quan moren en els ulls blaus,
a mercè de la basarda,
els tendres petons seus!

Quina sort de la tórtora
que la beses i acostes al teu pit virginal
mentre et plau tenir-me allunyat
sabent que t'estimo.

Plau-me el martiri
dels teus dolços glavis;
calze de lliri
són els teus llavis.

Cauen, embriagades,
les fulles, de les roses
del pomell que em plaïa
furtivament donar-te,
en aturar-se
a contemplar-te,
quan per joia del dia,
t'agrada, nua, assolellar-te
en alçar-te del llit,
encara potser ullpresa
de la insinuant dolcesa
dels petons de la nit.

Potser ets massa cruel!
Que t'estimin et plau
i fins que et besin
al front i a la galta.
Davant ton recel
el meu cor fidel
en perdre la pau,
s'arbora i exalta.

Com que ja fa molt temps
que no som criatures,
ens distreurem jugant
a endevinalles.

La primera pregunta serà:
a veure si encertes
qui enyores,
en les picabaralles no massa madures,
quan fa massa dies
que els estels no et deixen somniar?

Com ets manyaga:
sabent que m'agrades,
no vols que et besi
en el front.

Part d'enllà dels sentits,
sense esquivar-los,
deixar-se endur
pel càndid joc
de les fervents nueses,
és plaer d'immortals.
Joia als amants
que, a cavall dels
blaus núvols,
triomfen en
la flairosa embriaguesa
dels set pecats capitals!

Quina mena de saborós entendriment
—oimés per sempre—
el d'essent col·legials,
trobar marxant
en la filera de nois,
camí de l'esbarjo
en el parc de la vella ciutat,
una altra filera, de noies, però,
i copsar en els ulls blaus
d'una manyaga
de trenes molt rosses
i bata verd poma
—el cèrcol als dits—

la primera furtiva mirada
insinuant,
de noia bonica
que mai no haveu vist!

Es per dins a l'ensem, tota cosa,
delícia i martiri:
es podreixen, al llac, el lliri,
i, en la tomba opulent, la formosa.

Ai de la rossa i de la bruna
tan amoroses del turment
de les nits fresques sense vent,
¿podríeu dir-li, al clar de lluna,
el tendre ingenu pensament
de cadascuna?

Com me punxa els sentits, la tristesa,
en arribar-me, en els meus llargs
passeigs de somniador solitari,
esllanguida, imprecisa,
la llunyana remor
dels deslluïts inharmònics acordions
o dels molt més encara malincònics
pianos de maneta,
sobretot als suburbis
de la ciutat espessa,
en les desertes platges
o als llogarrets sense ermita!

Com en daurar-se les fulles,
novembre,
m'entra l'esglai
de la imminent caiguda,
i amb ella, la punyent convicció
de com amb la maduresa
de la nostra vida,
s'esvaeixen, sense remor,
marcides,
les tendres rosades il·lusions
que acariciàvem
en els jorns candorosos
de l'adolescència.

Les roses del test verd,
en marcir-se, gaudeixen.

En cruixir les rovellades
frontisses
dels antics escons familiars,
les artèries del meu sentiment
flueixen flairoses.

Conquilla és la vida
on sovint les perles
més gràvides
de la salada i profunda
meravella del mar,
no aconseguen
—tant com, virginals,
en són àvides!—
lluir i revifar-se
en la joia del solei venturós
a ple dia.

Quantes perles
no lluen
en el coll
de la bonica
delicada donzella,
no perquè
verament
no s'ho valguin,
sinó perquè
l'oratge, esquerp i tossut,
l'atzar, sense orient,
o les àvols gaseles
en follia amorosa,
les fereixen al cor,
i elles, les perles,
massa senzilles
al tust insolent
de l'esquerda cruel,
callen, discretes, llur dol
i així es perden.

Traieu de la donzella
el sentiment
i eixugareu
la joia de la vida.

Clivella la boira
el sol del matí
i arbres, cases, antenes
de ràdio, autoòmnibus,
esdevenen eteris.

Els magraners
abans no maduren,
bastint en silenci
el folrat abric verd
que els allibera
del glaç inclement,
senten l'eufòria
del sol i de l'aire,
i per tal
de tenir-los captius,
els exciten
oferint-los sang viva
en la lluada
flor de les branques.

Els llorers, per atènyer
el bon sol,
s'aprimen i creixen;
com més s'acosten al cel,
tant més s'entendreixen.

Punxen la terra
les agulles de la rosada
i, en congelar-se,
floreixen lliris.

El clavell vermell
damunt el pols esquerre
de l'embriagant
cabellera argentada,
fa més bell
i dringant el rostre bru.

El bust i els braços
són préssec madur,
meravella
esclatant, daurada.
El cel, en els seus ulls,
és àvid d'estels.
Les plèiades
s'han fet corpòries,
marmòries,
en el joc dels genolls assolellats.
La bata lleu
de color blau
fa més breu,
gemat de lligabosc,
el peu nu
encara flairós
de salabor;
ungles de mareperla.
Sandàlies de pètals de rosa.
El tendre verd dels arbres
s'avé, suau,
amb la cirera
dels seus llavis;
llavis vermells
d'esgarrinxades,
on les abelles
deixen la mel
—tot just fiblada—
del calzes dels clavells
que, abrusats,
s'han marcit
en el cor de la nit
de Sant Joan,
ullpresos de les alfàbregues!

La claror rossa del migdia
daura, a l'estiu,
les terres més eixutes.
El blat, en fer-se humil,
dintre'l molí,
devé farina.

Farina fa pa:
el pa es llesca
i es menja.
Alegria!

¡Com és fosforescent
la teva esbelta figura
en aturar-se a reposar,
els braços en arc,
la testa formosa,
els ulls, estel·lars,
damunt del negre
llénçol de ras
al llit flairós
de lligabosc
i de malvarrosa!

S'atura, al cim, l'isard salvatge
en escoltar, dins el boscatge,
el cant joiós de l'alosa.

¡Ai les campanades de cap-al-tard,
llàgrimes de l'infinít
estemordit
per l'oblit
del tendre i suau
vellut dels herbeis!

¡Com devé esclatant
en migdia d'agost
la noia rossa
del morat vestit
i galtes rosades
en mossegar, riallera,
el daurat albercoc!

Les abelles xuclen els calzes
dels lliris blancs, adormits;
les oliveres presenten les llànties
de les llunyanes,
boscanes,
ermites solitàries.

Els fulls d'argent
dels ganivets
s'ensagnen, en tallar
el coll dels lliris vermells
que s'agraden de néixer en l'obaga.
Les orenetes xisclen d'esglai.

Càlida i discreta,
joiosa i suau,
em plau la sageta
del teu esguard blau.

Lluna rosada,
mai no abastada;
rosa morada
mai no besada.
Branques colltortes,
espigues mortes.
Dring de copes esmicolades.
Cruixir de portes
en solitàries
cases deshabitades.
Vacil·len els estels
en els gots venecians de la nit.
El mussol xiula.

*El calze diu a l'estel:
No siguis gelós de la terra;
fins els amants s'hi fan guerra.
Ets ben sortós de somiar dalt del cel.*

JOSEP MARIA DE SUCRE.

HENRI BARBUSSE

Soldat de la pau.

Paradoxa més comprensible que no la lloança banal; el novel·lista de la pau.

POLIGLOTTISME PASSIU

ORIGINALITAT?

Ningú no pot gloriejar-se gaire d'original o bé se'n pot gloriejar tothom. Tots venim en aquest món amb un complex nou i únic que ofereix la característica personal, el punt diferencial irreductible de cadascú. No hi ha sinó que cadascú ressurt o aprofundeix més per un cantó que per un altre, i que troba en cada moment més o menys ressò, perquè representi un bé, un profit o un guany més o menys oportú.

No sé si tots els innovadors tenen la sorpresa que m'ha ocasionat la meva prèdica del poliglotisme passiu; en tot cas no la confessen gaires, deuen tenir por d'empal·lidir el mèrit de llur originalitat. I jo entenc que el millor exemple que podem deixar a la humanitat, és el de modèstia, el de la confessió del secret de les anomenades innovacions.

La meva sorpresa ha pervingut de constatar jo la sorpresa que he causat en tota mena d'ocasions, entre tècnics dels més eminents i entre persones simplement cultes. Aquest fet volia dir que jo exposava res fonamentalment nou?

Jo em pensava que tothom s'havia adonat que en alguns parlaments, vull dir, congressos, assemblees, etc., hi ha oradors que parlen, posem per cas, els uns italià i els altres francès, i s'entenen fàcilment; que hi ha companyies de teatre castellanes, france-

ses i italianes que vénen a Catalunya, i els catalans seguim les obres comprenent-les; que diaris de Madrid reproduïxen fragments en català de periòdics catalanistes, especialment separatistes, amb el fi, sovint, de denunciar-los, i això vol dir que saben que el text català serà comprès pels lectors castellans; que en manta família, a Catalunya i en altres països, uns membres parlen en una llengua i altres en una de diferent, i tothom s'entén; que un castellà recalçant se'n va pel seu gust a la muntanya catalana, posa o reposa en una masia, ningú no li sap parlar sinó català —i català de pagès!—, ell respon en castellà i s'entenen, l'individu castellà essent el mateix que a *Correos*, a *Hacienda* o a la *Telefónica* no comprèn el català de Barcelona per a coses i serveis tan rutinaris que ni calen paraules, si hom vol entendre. En certs moments de l'autonomia catalana, com a conseqüència de la caiguda del règim borbònic, havem vist infinitat de castellans que es decidien a comprendre perfectament el català, i que han decidit de no comprendre'l quan han cregut que també la República es borbonitzava; la nit del sis d'octubre, milers de castellans de tota la península seguien cada mot radiat en català per les emissores de Barcelona.

.
.
.
.

ESTRALLS FONÈTICS DEL BILINGÜISME ACTIU

Tots sabeu que quan una persona del vostre país va a l'estranger, baldament ho faci amb la família i volent conservar el propi idioma, si roman molts anys en un clima lingüístic aliè, en tornar constateu que han variat, que s'han adulterat, l'accent, l'entonació, el ritme, i, en molts casos, la sintaxi i el lèxic de l'idioma propi.

Un dia em confessava un professor francès, Monsieur Alexis Levesque, de Nozay (Loire Inférieure), que va estudiar i treballar successivament a Les Couëts, Nantes, Troyes i París, d'on va sortir en direcció cap a Alemanya en 1901 a l'edat de 26 anys a fer de professor de francès a l'Escola Berlitz de Duisburg durant 7 mesos, d'on passà a la Berlitz, de Barcelona, a exercir durant 3 anys, i llavors a altres ciutats d'Espanya fins a 1909, en què tornà a França a visitar la seva família a Nozay i a Nantes, i li van dir, en sentir-lo parlar, és clar que exagerant una mica: «Mais vous ne parlez plus français». Això, al cap de vuit anys d'haver-se'n anat a ensenyar francès a l'estranger. I bé, els castellans que vénen a Catalunya, àdhuc aquells que més volen conservar la puresa de llur idioma, quan tornen a Castella, en sentir-los parlar, sovint són presos per catalans, per l'adulteració general que ha sofert llur idioma. Els exemples fonètics a citar són infinits. Ens limitarem a alguns que palesen corrupcions prosòdiques generals entre el català i el castellà:

Agafem el mot, català *però* que en castellà fa *péro*: no costa gaire de sentir-lo pronunciar amb la síl·laba forta o tònica invertida. Mateix que s'esdevé amb el català *sinó* i el castellà *síno*, el català *perquè* i el castellà *pórque*.

En català hom diferencia molts casos de substantiu i verb fent forta una síl·laba diferent. Així: *ell* CÒPIA, *ell* fa una CÒPIA; *ell* DIFERÈNCIA, *ell* fa una DIFERÈNCIA; *ell* RENUNCIÀ; *fa* RENÚNCIA; *ell* ODIA, *ell* té ÒDI; *ell* ESTUDIA, *ell* fa un ESTÚDI. El castellà no fa aquesta distinció, i diu: *él* CÒPIA, *él* hace una CÒPIA; *él* DIFERÈNCIA; *él* hace una DIFERÈNCIA; etcètera. Doncs bé, hi ha catalans i castellans que inverteixen la diferència fonètica del

verb en parlar els dos idiomes. Això, naturalment, no s'esdevé quan és qüestió de dos verbs de forma completament diferents com el català *estalviar* i el castellà *ahorrar*. Cap català no pronuncia malament, ESTALVIA, perquè aquest mot no és pertorbat o influït fonèticament per cap de castellà semblant que hi alterni expressant la mateixa significació.

Les síl·labes de tradició etimològica univocàlica es mantenen univocàliques en català, mentre que en castellà, en francès i en italià sovint la vocal fonètica simple s'ha tornat un diftong creixent o ascendent.

EXEMPLES

CATALÀ	CASTELLÀ
serventa	sirvienta
bé	bien
cent	cien
sent	siente
cel	cielo
dent	diente
joc	juego
poden	pueden
temps	tiempo
foc	fuego
cançó	canción
vénen	vienen
tenen	tienen
prefereixen	prefieren
set	siete
temps	tiempo
membre	miembro
peça	pieza
vent	viento
obert	abierto
qui	quien
hivern	invierno
corrent	corriente
esquerre	izquierdo
poble	pueblo
molla	muelle
font	fuelle
pont	puente
conte	cuento
pensament	pensamiento
pensa	piensa
alè	aliento
etc.	etc.

CATALÀ

primer
tres
terç
tercer
bé
ve
té
peça
vella
verge
manera
història
mes
mi
menys
lluny
puny
punt
dit
etc.

FRANCÈS

premier
trois
tiers
troisième
bien
vient
tient
pièce
vieille
vierge
manière
histoire
mois
moi
moins
loin
poing
point
doigt
etc.

corresponen a una sola síl·laba. En canvi, en els altres idiomes llatins s'esdevé el contrari: la característica és que els mateixos grups, generalment són pronunciats monosil·làbicament, àdhuc en oposició a la tradició etimològica, perquè han estat assimilats per la tendència peculiar de fer tornar diftong la síl·laba univocàlica.

Entre el català i el castellà hi ha una altra diferència característica: El so palatal que el català representa amb *x* i el castellà amb *ch*, és, gairebé sempre sonor en català: *xemeneia*, *xeringa*, *feix*; i en castellà és sord i africad, *chimenea*, *ocho*, *chico*, *muchacho*. I per la interferència dels dos idiomes a Catalunya hi ha catalans que pronuncien *Txina*, *txocolata*, *atxecar*, per *Xina*, *xocolata*, *aixecar*. Mentre la *ch* dels castellans perd a Catalunya la seva força oclusiva.

Un fet distintiu curiós és que els grups vocàlics *ui* i *iu* en català són diftongs decreixents o descendents, i, en canvi, en castellà, diftonguen en sentit contrari:

CATALÀ

clamar
pla
plat
plaer
home
escola
jugar
té
ve
foc
aquesta (akesta)
aquella (akella)
trobem
entrem
havem
etc.

ITALIÀ

chiamare
piano
piatto
piacere
uomo
scuola
giuocare
tiene
viene
fuoco
questa (kuesta)
quella (kuella)
troviamo
entriamo
abbiamo
etc.

EXEMPLES CATALANS:

vuit, *buit*, *riu*, *diu*, *cúina*, *frúita*, *ciutat*, etc.

EXEMPLES CASTELLANS:

ruído, *viúdo*, *triúnfo*, *cuidado*, *juicio*, etc.

Per haver-se generalitzat a Catalunya mots castellans com *viudo* i *cuidado*, són pronunciats amb el diftong català, és a dir, decreixent, en comptes del castellà, que és creixent, i aquesta corrupció fonètica s'estén entre els castellans mateix que viuen a Catalunya, i, després, entre aquests i els catalans que habiten en terres castellanes, fan trontollar o espatllen la correcta fonètica castellana.

Aquest fet que podríem demostrar arreu on hi ha topada d'idiomes, aconsella de prendre totes les mesures pedagògiques que l'evitin. I la pedagogia mana de reduir a la mínima expressió la baralla lingüística, de propugnar pel monoglotisme, i de reduir a passiu tot poliglotisme necessari, mentre esperem que s'imposi el criteri de Charles Richet, de Carles Riba, o sigui la solució lògica i total que ofereix l'esperanto.

Pel fet d'aqueixa fidelitat que el català ha servat a la tradició etimològica, també conserva el català, generalment, el valor sil·làbic per a cada vocal en els grups etimològics *ia*, *ie*, *io*, *ua*, *ue*, *uo*: *diari*, *ambient*, *idioma*, *dualitat*, *cruel*; *duodecimal*, i fins i tot en els mateixos grups en mots com *piano* on, etimològicament, les dues vocals juxtaposades

FONÈTICA ACTIVA I FONÈTICA PASSIVA

És comprovat que la superposició lingüística confon les llengües i en mata o n'esmor-teeix l'impuls de desenvolupament.

Aquest és un fet vivíssim ara mateix a Txecoslovàquia, Finlàndia, Polònia, Catalunya i altres països que han patit o pateixen encara superposició o submissió d'una llengua a una altra. Però també podem observar, per bé que en menor escala, o més fragmentàriament, efectes de pertorbació lingüística en països de llengua independent i senyora.

Si ens fixem en l'idioma alemany, veurem que hi ha una pila d'expressions pervingudes del francès que han prevalgut per damunt de les naturals, pel fet que un temps fou moda, adés en la classe intel·lectual, adés en l'aristocràtica d'Alemanya, de lluir o presumir un coneixement pràctic de la llengua francesa.

Les expressions alienes tenen un defecte doblement nociu: priven de vida elements expressius del propi idioma —perquè n'entrebanquen l'ús— i hi determinen la incomoditat d'un cos estrany que sovint fereix elements semàntics, sintàctics o fonètics de naturalesa autòctona oposada al sentit, l'estructura o el so de l'element immigrat.

Tots sabem com cada idioma, cada clima, ha hagut de covar o filtrar un mateix element perquè esdevingués *eye* en anglès, *aüge* en alemany, *œil* en francès, *occhio* en italià, *ojo* en castellà, *ull* en català, etc., per tal que harmonitzés amb el conjunt lexical, sintàctic i fonètic de cada idioma. Passen, a vegades, segles de lluita entre elements bàrbars i autòctons, abans no es compenetren, no s'adiuen, no troben manera de formar joc en un mateix concert lingüístic o idiomàtic.

És amb solucions dels propis elements i del propi geni de l'idioma nacional que el francès fa *Je suis en train d'écrire* on l'anglès diu: *I am writing* i el català: *Jo estic escrivint*. Igualment en castellà s'ha adoptat el mot *tenedor* (derivat de *tener*), per a l'anglès *fork* o el català *forquilla*.

Quan un idioma pot evitar durant un llarg període la ingerència d'elements estranys, llavors és quan troba la seva pròpia deu de desdoblaments o grillades de tota mena i

s'enriqueix amb saba pròpia desplegant meravelles d'originalitat en tots sentits. En canvi una emigració excessiva eixala els impulsos naturals i exigeix que tota la sang, tota la vitalitat, s'esmerci a trobar ordre o lloc, forma o encaix per als elements pervinguts. La qual cosa perjudica, no solament la llengua receptora sinó també la intrusa. I això en tots els caires de l'idioma. Per exemple, en el caire fonètic, tenim que el català és idioma de dos fonemes de *s*: *s* sonora, simple, i *ss* sorda, doble, com el francès, l'italià, l'anglès, etc., aproximadament; en canvi la llengua castellana té solament un fonema de *s*: la *s* sorda. Doncs bé, per efecte de la superposició lingüística castellana hi ha zones catalanes on ja es confonen els dos fonemes i hom pronuncia magnèssia per magnèsia, *cassino* per *casino*, *crissis* per *crisi*, *centèssimes* per *centèsimes*, etc., i, contràriament, molts castellans, al cap d'un temps que són a Catalunya, ja pronuncien *lossombres* per *lossombres*, *lasalmas* per *lassalmas*, a còpia de sentir parlar catalans, que, en parlar castellà, fan sonora la *s* final quan la lliguen amb el mot següent, com es fa també en francès o anglès, però no en castellà. Mateix que per influència del francès ja hi ha autors castellans que escriuen: *no importa qué libro* per *cualquier libro*. La cita d'exemples podria fer-se infinita. I així s'hibriditzen o confonen els dits fonemes característics dels dos idiomes, i el lèxic i la sintaxi dels dos idiomes igualment es desdibuixen o desfiguren amb llur contacte o topada. El destriament fonètic, doncs, és necessari com a règim higiènic per a la salut dels dos idiomes.

Vol dir això que havem de recomanar l'exclusió auditiva de tota fonètica que no sigui la correcta del propi idioma? La recomanació absoluta seria inútil, impossible d'atendre.

Però sí que ens sembla convenient de recomanar que hom procuri d'educar o fer educar l'infant segons la fonètica exclusiva del propi idioma, fins que l'infant ja el pronuncii espontàniament bé, fins a l'edat dels deu o dotze anys segons el cas. Després podria ésser permès a l'infant, de sentir parlar altres idiomes; però serà preferible de no fer-los-hi pronunciar fins que l'educació auditiva en els nous fonemes ja li

pugui servir de control. L'ideal pedagògic i lingüístic seria que l'home no hagués de pronunciar mai altre idioma que el nadiu. Així cada idioma es desenvoluparia lliurement i netament segons el propi geni fins a presentar pura i rica la seva personalitat. Però, posat que el poliglotisme s'imposa, que es fa inevitable per a la relació internacional d'avui, proposaríem de sotmetre'l al mínim destorb lingüístic i pedagògic ensems que a la utilitat màxima: a base que l'estudi dels idiomes estrangers, en comptes d'orientar-se a *parlar-ne i escriure'n* un o dos o tres, aplicant-nos-hi dos o tres o quatre anys, s'orientés solament a *comprendre'ls*, i que amb el mateix temps i esforç d'estudi o aplicació arribéssim a posseir passivament vuit o deu idiomes aliens, en comptes de parlar i escriure'n malament, bàrbarament, només dos o tres. És a dir, proposaria el poliglotisme *passiu extens* en comptes del poliglotisme *actiu restringit*. I això també per respecte i per interès fonètic de cada idioma.

Ningú no pronuncia un idioma estranger sense fer-lo malbé poc o molt; ningú no parla un idioma estranger sense situar-se molt per sota de qui el sap com a nadiu. Parlar un idioma aliè en esguard dels respectius nacionals, resulta una inferioritat o una humiliació. La solució digna, lògica, justa per al poliglotisme universal no es pot trobar més que en l'adopció d'una llengua neutral. I, en aquest sentit, davant les proves pràctiques i la facilitat que presenta l'Esperanto, el professor de la Sorbona, Charles Richet, diu en la seva obra «L'homme stupide», que únicament s'explica per l'estupidesa humana, que no s'hagi generalitzat més l'ús o l'adopció de l'Esperanto. I, efectivament, l'única solució del poliglotisme *actiu* que hom pot oposar al poliglotisme *passiu* és l'estudi d'un segon idioma neutral i comú a tots els pobles.

Entre la dificultosa i retringida solució del poliglotisme *actiu* a base d'idiomes aliens, i la solució ideal esperantista, mentre no adoptem aquesta, jo proposaria, per les raons pedagògiques i lingüístiques exposades, de recomanar el poliglotisme *passiu*, l'estudi auditiu i visual de molts idiomes en comptes del locuti de pocs.

En resum: propugnar la màxima perfecció

o intensitat, la màxima puresa fonètica *activa*, locutiva, del propi idioma; i la màxima extensió o riquesa *passiva*, auditiva, en fonètica d'altres idiomes.

ANÈMIA LINGÜÍSTICA I GRAMÀTICA MORTA

La idea que el català pur expressa amb el mot *parió*, té, en francès, *pareil*, i, en castellà, *semejante*. Ve un moment que, per pràctica del francès i del castellà, un nacional català posseeix tan familiarment l'una com les altres de les tres expressions per al mateix sentit. I llavors empra indistintament *parió*, *parell* i *semblant*. I en aquest cas és quan els tres mots han perdut la força d'expressió normal que tindrien sense barallar-se, sense confondre's, semànticament. Aquest fenomen de la superposició és la causa màxima que determina la debilitació de les expressions, i aquesta causa resulta de la pràctica del poliglotisme *actiu*.

L'idioma, tot idioma, normalment, tendeix a donar, a cada mot, accepcions i usos determinats, precisos i exclusius. I així aconseguix la màxima força expressiva i la màxima claredat. Les interferències bàrbares són l'enemic més perillós contra la salut lingüística. Fixeu-vos com se'ns han debilitat una munió de formes: *deurien recordar* o *haurien de recordar*, segons el cas, envestides pel castellanisme *recordarien*; la bella diferenciació *donar-se vergonya* i *fer vergonya* pel castellanisme *donar vergonya*; *adonar-se* i *donar compte* pel castellanisme *donar-se compte*; *fer un salt*, *fer una besada*, *fer una passejada*, *fer una abraçada*, pels castellanismes *donar un passeig*, *donar una besada*, *donar una abraçada*, etc., etc. El català *venta* o *clava* cops, el castellà els *dóna*. Tanmateix no havem de caure, per aquesta aparent diferència entre el geni *actiu* del català, i el *generós* del castellà, a treure'n conclusions absolutes. Qui fes l'afirmació que el català és *actiu* i el castellà *generós*, podria trobar-se amb aquesta contesta: si el català *fa* i el castellà *dóna* les coses, el castellà *dóna* allò que el català *fa*. I ni el català pot fer la llengua castellana ni el castellà donar-la, sense

fatals conseqüències. Hom no pot prendre ni donar la llengua. Aquesta es fa o es desfà amb l'ànima nacional.

Les expressions no són sanes, ni normals, quan no són reflexos purs. Una llengua feta, o la part feta de tota llengua, puix que sempre ha d'anar creixent, és un sistema de reflexos entre les idees, els sentiments, les emocions o les impressions i les formes expressives.

Tota pedagogia lingüística ha de tenir per base aquest fet essencial i orientar-s'hi per a servir-lo de la millor manera.

La gramàtica no és res si no serveix per a crear *el costum* o *la moral* d'expressar-se correctament. Tot allò que no sigui crear bon costum, bona moral, no és educació.

La gramàtica reformadora és gramàtica morta o buida o antipàtica o violenta, en esguard de la formació o educació. Per això els escriptors i oradors l'avorreixen. Si un orador, un escriptor o un simple parlaire, està fet a dir *gastar* en comptes de *fer servir*, posem per cas, serà inútil la gramàtica que li digui el contrari. Ell continuarà parlant com està fet a parlar, i si sap que l'expressió li surt contra la indicació gramatical, agafarà desafecte a la gramàtica que vol torturar-lo, lligar-lo o entrebancar-lo quan ell ha de parlar. Per això cal que tinguem tanta cura i tant de zel de l'escola, de la formació lingüística del jovent, de la correcció del llenguatge acostumant a parlar bé. A la persona gran, feta a dir *no pasi cuidado* o, la frase més absurda, *no perdi cuidado*, si no posseeix un gran amor a la cultura, una gran força de voluntat, serà inútil que li digueu que la forma correcta és *no passeu ànsia*, o *no tingueu por*. Ho comprendrà, si li ho sabeu explicar bé. Però no evitarà l'automatisme amb què li surt la incorrecció esdevinguda costum. I amb el temps, parlar-li de gramàtica serà atacar la seva naturalesa, la seva espontaneïtat. La gramàtica representarà, per a ell, un enemic. Per això no és estrany que quan un poble s'adona que li han fet malbé l'idioma, quan heu esment de la tortura que ha de passar per a redreçar-lo, i que si vol esquivar aquesta tortura no sortirà del caos, es llanci follament a perseguir els corruptors d'aqueixa meravella humana que és la llengua, l'instrument de cultura,

de relació i de creació humana per excel·lència. I cal dir ben clarament que el poble lingüísticament degenerat o deturpat no té més camins de redempció cultural que esforçar-se fins a la tortura per a desarrapar-se de pressa les incorreccions o bé esperar segles de guariment lentíssim: o la cirurgia cruenta o bé la vergonya inacabable.

Ja sé quina contesta tenen al pap no pocs desgraciats que ni en el camp de les raons no s'han adonat encara de llur desgràcia i de llur caotisme cultural per culpa de la superposició lingüística que es produeix amb el règim colonial lingüístic imposat a Catalunya: «Benaventurat —m'estan dient— no veus que la solució és que diguem tots, en comptes de *no passi cuidado* o *no perdi cuidado*, que ja es veu que són dues expresions colonials, *no pierda usted cuidado?*» Aqueixa contesta és la prova més palesa que no hi ha més remei que l'únic remei!: redreçament lingüístic català a Catalunya; puix que efectivament: ni els castellanistes catalans no saben que *no pierda usted cuidado* és en castellà mateix un disbarat, si cal expressar la idea de no passar ànsia o no tenir por.

Per això el món modern, que culturalment i pedagògicament ha avançat força, de cinquanta anys ençà, aplica avui, independentment de tots els règims polítics, les normes pedagògiques i lingüístiques que corresponen als diferents climes lingüístics.—Pertot arreu menys a Espanya, on continua imperant l'esperit borbònic contra la raó pedagògica; la política contra la ciència i la cultura de Catalunya.

Si ningú vol saber per què, en aquest cas, és un disbarat castellà *no pierda usted cuidado*, li ho explicarem de molt bona gana. Considerem sagrada la salut de les altres llengües per tal com sentim aquest deure envers la nostra. Però en general pot defensar millor la correcció castellana un castellà.

IMPRECISIÓ I EMPOBRIMENT

Entre les funestes conseqüències que comporta el bilingüisme actiu, cal fer ressaltar la imprecisió semàntica i l'empobriment de lèxic.

No parlem per cap cas especial, per cap persona excepcional, per cap Primo Carnera del poliglòtisme actiu, per cap tècnic o persona de capacitat lingüístiques acrobàtiques. Tractem el problema de cara als resultats generals i no pas a base de cap fet curiós particular. Totes les proves de llenguatge en tots els territoris políglotes del món, per part d'entitats pedagògiques o d'orientació professional, demostren que els individus que es diuen bilingües empren menys riquesa de mots i expressions que els qui no posseeixen activament més que el propi idioma. I les proves de precisió o adequat ús dels mots, són també favorables a les persones monoglotes.

Exemples d'aquest fet són ben fàcils de trobar a Catalunya, malauradament:

Arreglar és un mot català que, per coincidir de forma amb el castellà corresponent, s'ha generalitzat per a expressar tots els matisos diversos de *desar*, *endreçar*, *adobar*, *aparellar*, *endegar*, *apedaçar*, *agençar*, *ordenar*, *guarnir*, *destriar*, *triar*, *netejar*, *empolainar*, *engalindainar*, etc., etc. I es fa comú a Catalunya d'emprar, tant en català com en castellà, *arreglar* per a totes aquelles significacions.

Provar s'identifica fàcilment amb el castellà *probar*, per l'ús actiu dels dos idiomes a Catalunya, i ja reculen *tastar* i *emprovar*, substituïts per aquell, fent-se comú per a tots els sentits en ambdós idiomes.

Podríem citar a dotzenes els exemples d'empobriment de lèxic del català i del castellà per alternar llur ús actiu.

El mot castellà *arrojar*, emprat erradament pels catalans en sentit de *vomitar*, perjudica el bon ús d'aquell mot, i allargassa el de *tirar*, que també es debat entre *llençar*, *llançar*, *tivar*, etc.

El castellanisme *apretar* que ja no coincideix amb cap morfologisme català, ens arrecona i debilita *posar-se* o *arrencar* (a córrer), *cargolar*, *prémer*, *empènyer*, *pitjar*, i d'altres.

No acabariem mai de citar casos de pertorbació lingüística contra el català per la superposició oficial del castellà. Al capdavant perquè el castellà en surti també ben mal parat.

Havem citat l'ús desorbitat de *arrojar*. Tots els castellanismes es desorbiten fora del propi clima lingüístic. Fixeu-vos com *puesto* és emprat pels catalans que han agafat el vici de dir-lo en català, sense la mesura, sense la ponderació que hi posen els castellans lingüísticament normals; aquests l'alternen degudament amb *sitio* i *lugar*, si més no; el català el desorbita i n'abusa inconscientment sense cap respecte a Cervantes.

Sentiu tan sovint que un castellà a Catalunya digui *la calor, és aquí*, etc., com que un català desnaturalitzat digui *el calor, està aquí*, tots invertint!

Una senyorassa catalana de Terrassa tenia un dia convidat un canonge castellà. Després del tiberi de taula, la senyora, per tal de fer un compliment als dots oratoris del canonge, va dir-li davant l'atenció de tots els comensals: «ahora el señor canónigo tendrá la amabilidad de obsequiarnos diciéndonos unas cuantas tonterías». Deixem altres barbarismes sintàctics i semàntics; però imagineu-vos l'efecte que havia de fer al canonge castellà, de sentir-se tractat de *tonto* (mentecato, falta de entendimiento o razón) que és el que li deia, en castellà oficial, l'amfitriona, pel fet que ella, en català, empra les paraules *tonto* i *tontería* amb la inconsciència lingüística castellana pròpia dels catalans analfabets del propi idioma, i que pensen que tot és parlar espanyol!

Quan l'idioma s'ha filtrat i clarificat gràcies a l'ús secular, en el gresol del temps i de l'esperit, cada mot té un sentit precís, no hi ha sinònims absoluts, ni mots que no vulguin dir res a força de voler-ho significar tot; cada paraula ha anat trobant el seu lloc i el seu joc, el seu sentit i el seu profit, i s'avé meravellósament amb les altres paraules connacionals, connaturals: *animalada*, *bajanada*, *bertranada*, *bestiesa*, *bogeria*, *grolleria*, *brusquedat*, *indecència*, *indelicatesa*, *incorrecció*, *insensatesa*, *imprudència*, *minúcia*, *ruqueria*, *ximpleria*, *beneiteria*, etc., etc., en comptes de *tonteria*, imprecisa i única per a tants de matisos i casos; si li perdonàvem la vida en català, es barallaria amb totes les expressions bones pròpies fins que a costa d'elles trobaria un lloc usurpat i fet d'angúnies i neguits, si no d'esgarrinxades i rebregaments.

Compareu la riquesa i la precisió de tots aquells vocables amb la pobresa i la imprecisió de *tonteria* en català. Cal bandejar-lo de casa nostra per la nostra pau i la seva salut.

Quan ha funcionat mil·lenàriament el gresol idiomàtic de l'esperit, la llengua troba el seu geni, i un Josep Carner ens pot mostrar de zones verges del nostre verb:

«Ens ho van fer guarar. Ens ho van fer delir. Ens ho van fer escarrassar. Hi vam haver de posar set suades. Hi vam haver de posar el coll. Sort que vam sirgar. No es pot pas dir que ens ho regalessin. Bon goig de les estricades. Ens ho vam haver de guanyar a pols. No es va perdre pels fatics. Va haver-hi set llegües de mal camí. Ells a ronsejar i nosaltres a ésser-hi. Van fer tots els papers perquè ho haguéssim de glatir. Per anys i panys va llevar-nos el son això de veure

com ells hi volien dormir. Etc., etc., etc.»

«Ho minven. Ho escurcen. Ho escarboten. Ho esgratinyen. Ho roseguen. Ho escapcen. Ho van migrant. Miren de neulir-ho. La idea és que es torni esquifit. Treben que escarrancint-ho, guanya. Els fa goig que no en faci tant. Tot perquè s'escanyoleixi. La millora és a la banda d'aprimar-ho. Per aquest camí hi ha perill que aviat ni s'afiguri. Que de què no en resta».

¡Quin català no s'agrada de gronxar-se en aquest dojo de recreació tan pur! ¡Quin català no es retorna en acostar-se i abeurar-se en aquests dolls tan opulents d'expressions tan substancioses del propi geni verbal!

.
.
.

DELFI DALMAU.

(PASSAT PER LA CENSURA GOVERNATIVA)

RENÉ CRÉVEL

La tràgica mort d'aquest ingenu apòstol d'una impossible llibertat de l'escriptor, ha estat el més viu testimoniatge de l'absurd dogmàtic del nou humanisme que a l'única universalitat possible oposa la rancúnia sectària.

ENRIC DE FUENTES

Fou l'Emili Vilanova de la Barcelona eixemplada. Després d'ell han vingut els deixatadors i els enterbolidors d'un cosmopolitisme de districte que ens desfesomia. El senyor de Fuentes ens ajudà a conservar el sentit tradicional de barri sota el mestratge de Narcís Oller. El dia que de veres es faci la valoració total de les deixes del vuitcents i dels guanys del noucents, es farà també l'honor que cal al nom i a l'obra d'aquest apreciable costumista de la nostra ciutat sempre en funció d'esdevenidor.

P O E M E S

ALÈ DE POSTA

La terra a l'aire piament s'acosta
en un bes maternal de sol i llum,
i l'aire crema els diamants de posta:
clavells encesos en un vas de fum.

NOCES D'ARGENT

Desembre. Cabells blancs. Llàgrimes clares.
Vint-i-cinc anys d'amor: Noces d'argent.
També d'argent aquell record de pares
i argent la pluja i argentat el vent.

També d'argent la cambra isabelina,
el llantió, el búcar i el trespol
i la sentor de poma camosina
i el desig eixalat d'un poc de sol.

Caliu que encar batega en mig la cendra.
Plor lleu i tebi d'enyorança tendra
que trenca la glaçada solitud.

El vi daurat dels somnis vola encara:
Una masia, un hort, font d'aigua clara
i el record setinat del fill perdut.

S O L I T U D

Miro aquest cel, pres de la teva absència,
i hi veig tot sol un nuvolet rosat,
com un llantió encès per la presència
d'un sol ran les muntanyes esfullat.

Tu ets absent! Que fred aquest diumenge
que coronen les fulles cap al tard!
Quin buit de llum dins mon cor es repenja
al no fruit del foc del teu esguard!

Ple de l'absència el vas del cor reposa.
De mon roser les roses s'han marcit.
La buidor jeu al front de cada cosa.
Tot és garfit d'un pertinaç neguit.

L'arca vivent de les sentors passades;
el gerro amb flors, com papallons dormint;
les pomes; les tovalles ja parades;
el pa i el vi; la llar que es va ensopint.

A l'entrar dins la cambra ja la lluna
rentava el cobrellit amb llirs d'argent.
La calaixera de mos avis, bruna,
portava l'enyorança de l'absent.

He obert el finestral: la imponderable
llargària blava dels camins deserts,
m'ha dut al cor la recordança afable
de ta mirada d'horitzons desperts.

N I T

Oh, Senyor de les roses i alabastres
i del fullatge del jardí autumnal,
que dorm dessota l'ala sideral
d'aquesta nit tan sadollada d'astres!

¿Per què tot vibra amb ressonància incerta
dintre mon cor? Abans d'ésser la nit,
¿què era la nit? I el món tan infinit
que és a mos ulls amb resplendor desperta?

L'ànima es renta en alba nuditat
de lluita i de desig, de dubte i creure,
i les aigües del llac no asserenat
et fan la imatge que no pots mai heure.

¿En aquests mons hi ha Algú que els vivifica
com el vent mou la fullaraca d'or?
¿No serà Déu que amb alenada rica
mou aquests mons que caben dins son cor?

Sí, sí: sou Vós que, alçant el braç, els dies,
les nits, les postes i les albes són;
que enceneu en mon pit malenconies
i de la Vida feu moment del món.

A qui, Senyor, sinó a Vós faig via
en el prec i l'oració, joiós
de tenir uns ulls per veure l'or del dia
i fruit un cos a Vostres ulls formós?

RAMON BECH I TABERNER.

MANUEL B. COSSIO

La càtedra no li fou mai punt de partida ni punt d'arribada de la jerarquia docent, sinó centre de l'exemplaritat militant del mestratge. I acceptà l'honor de la ciutadania perquè havia sabut precisar-ne el deure.

G A L L E R I A

ÀNGEL GUIMERA.—Forçut llaurador que enfonsant amb braç ferreny la rella que trasbalsa el grumoll, topa amb una estàtua romana servada dins l'urna, dins l'entranya de la terra mare.

JOAN MARAGALL.—El senyor Maragall. Senyor en totes les accepcions de la paraula, des del casolà burgès, a l'alta senyoria magnífica a l'estil del Renaixement, —posseïdor de dominis espirituals—, fins elevar-se a la suprema senyoria espiritual, senyera —de seny—, patriarcal, paternal, guiadora, sagrada, besllumant-s'hi lluïssors de soli celestial.

Apar que avenci sense petjar, amb pas vellutat, com Jesús caminant damunt les ones de la mar. Però en el fons del seu pit hi batega el cor d'un home.

JOSEP M.ª LOPEZ-PICO.—Amb son ròssec de Príncep auster, recte, ardit, passa per entre un cordó estret, arrengherats, d'espases nues a banda i banda. Veient-se al fons, per ses finestres obertes, l'interior d'un palau de luxe oriental, on refulgeixen els domassos i els coixins de seda.

Es tan resplendent la guarda, que hom diria que la hi fan arcàngels.

GUERAU DE LIOST.—Precisa polidesa i lluentor dels aglans i cireretes de pastor, gasiveria interessada de terrerol, vivor de guilla o d'isard muntanyencs, regalant de grumoll i saba terrals amarades de crepuscle morat com pompa episcopal o com un vitrall de catedral que illumina la recollida i íntima penombra ressonadora.

JOSEP CARNER.—Cantant, cantant, va fent la seva. Les paraules són com una garlanda de donzelles que es banyen en un perfum musical, com en aigua de roses, i n'ixen, trenant una dansa, totes oloroses i airoses com pètals de roses.

VICTOR CATALA.—Gelosa senyoria la de casa seva, un xic sorruda. Tanca d'un cop de porta la seva casa reclosa a les enraonies de comares foranes, tenint cura estricta del seu endreçament, sense enfarfecs ni fàcils galindaines, sense fofes comoditats aviciaadores, sinó més aviat amb dureses esperoadores, que no consentin remolliment. Pedrera ingent d'on neixen els carreus sòlids, massissos, que ha fet saltar l'empenta de la barrinada, i que després, arrengherats, basteixen una sòlida i bella arquitectura: un temple, una masia, un castell.

Antoni
JOSEP GAUDI.—Ell mateix apar petrificat, pedra florida, pedra nua de cim, immòbil, solemne, erta, on s'hi baden les conques de dos estanys blaus que contenen tota la dolcesa i arravatament del cel, com dins dues cràteres tosques, primitives, bàrbares, guarnides de maragdes, turqueses i robins.

JOAQUIM SUNYER.—Es la tendresa, pureza i sanitat primitives del món, paradisiàques; quan les escorces encara no eren endurides i la terra encara era tova de les mans del Creador, i els homes i les bestioles eren sense malícia, i sos ulls s'obrien rodons, plens d'admiració per les meravelles novelles.

ISIDRE NONELL.—Es el dolor. Lès seves figures són aclaparades per la càrrega feixuga del dolor. La vulgaritat més sòrdida i mísera és elevada, sublimada, feta transparent pel dolor.

Tal volta per això els seus models són d'una raça que es creu d'un pretèrit poderós i que arrossega l'estela dolorosa de les seves desferres, com un mantell sumptuós fet parracs, amb un senyorívol aristocratisme innat emboirat de misteri. Realça pietosament, per extensió, *ex abundantia cordis*, totes les desferres humanes, per això: perquè encarnen un dolor viu, humà. Alta pietat antisentimental, tràgica.

FELIU ELIES.—Son art no és fotogràfic. La fotografia reproduïx fredament la llum i les ombres. Ell fa destacar, acusa la vida de l'objecte infont-li la qualitat específica de la matèria per un procediment de refinament oriental, amb paciència cenobita, benedictina, per mitjans plàstics austers, rígids, rigorosos, gairebé ascètics, fent-nos sentir pel sentit de la vista el del tacte.

Les seves ratlles seques, cruës, són tallants com un ganivet, corrosives com un àcid, perquè contenen la màxima subversió explosiva: la idea.

FRANCESC GIMENO.—Teulades de suburbi menestral executades amb una formidable honradesa que les eleva a la categoria d'enteixinats de palaus senyorials. Les seves figures arran de terra, i per això mateix sembla que es xuclin àvidament tots els sucs, devenen d'una exuberància continguda, enèrgica, assaonada, arribant a voltes a ratllar el realisme gras, sanítós, de l'escola holandesa.

JOAN COLOM.—En la seva pintura hi ha els tons grassos i calents de la nostra terra fecunda, remoguda i fructífera, sembrada de sol en les seves entranyes que el puny ferreny ha esberlat amb la rella.

RICARD CANALS.—Aristocratisme. Orientalisme sensual. Barreja intel·ligent i decorativa de cultura. Pompa goiesca i somrís

diví, vincià, que redimeix i espiritualitza la baixesa, que la fa selecta.

MARIA FORTUNY.—Ens ha donat la riquesa oriental de sedes, carns i metalls, en policromia virolada; la concreció de la llum. Es el nostre Goya. Miniaturista pacient que crea un microcosmos, com el món reflectit en la nina de l'ull o en l'objectiu fotogràfic, amb els seus colors autèntics exaltats, enriquits, vivificats. Màgica vareta, el poder engendrador de la qual, com la batuta del músic per a fer néixer bells sons en l'orquestra, sols és concedida al Geni.

JOSEP DE TOGORES.—Pinta la llum de l'ànima. La carn dels cossos és com un globus il·luminat per dins i això dóna una transparència rosada a la matèria carnal; donant-li la candorositat i puresa de l'alba incontaminada i casta; fent-li preferir l'expressió de la tendror i arrodoniment dels infants, infants germans dels de Murillo i Rafael.

JOAN JUNCEDA.—Dolcesa catalana. Dure-ro sense duresa, sense estatisme, sinó viu, bellugadís, agud. I per damunt de tot, embolcallat d'un gran mantell de dolça suavitat i delicadesa de línies pures.

JOAN LLAVERIES.—Aquarellista de nom i de fets: pel procediment pictòric i per les preferències modèliques de la natura. Ha assolit una rara perfecció en la seva especialitat que, pocs, donaran les qualitats transparents, i emmiralladores a aigües amb reflexos de roques en màgica conxorxa policromada de palau de fades de nostra costa brava.

PAU RUIZ PICASSO.—Acrobatisme de l'esperit. Arlequinades. Com el joglar de la Verge, el monjo que l'homenatjava amb malabarismes, ell serveix l'esperit amb ardits i elevats acrobatismes pictòrics.

XAVIER NOGUES.—Aristocratisme popular i selecte, racial. Vivificació folclòrica del poble, fruit de la saba autòctona, amb

l'estilització més acurada, graciosa i harmònica.

JOAQUIM TORRES GARCIA.—Pintura llibresca que assoleix la serenitat clàssica, filosòfica, a la manera de Poussin i de Puvvis de Chavannes.

IU PASCUAL.—Aire transparent, nuvolets primers en cels esblaimats; branques minces, esbeltes, fines i gronxadisses, tot rentat en un puríssim i graciós bany d'or. Esperit francès, dolç, de Corot rediviu, trasplantat en el nostre paisatge català, serè, d'Olot. Fruit del mestratge tradicional i gloriós dels Vairedes.

ENRIC GALWEY.—Núvols. Núvols cotonosos, assolellats, inflats, d'inflament vital, fecund, que s'encomana als paisatges fent de les bosquíries un agombolament tumultuós, com uns ramats, on s'hi baten i empenyen forces autèntiques, pomposes, que emplen la tela i apar que han de sobreixir del marc.

JOAN LLIMONA.—Blanca, virginal puresa de donzelles dolces i suaus, de dolors resignats. Línies simples, d'ondulacions castes, santes, d'una suavitat dolcíssima, evangèlica, socialitzant i pacífica. Colomes sense fel, auriolades per sos cabells sedosos, de mel, com d'una corona de llum.

MIQUEL VILADRICH.—Figures terrals, de la pagesia lleidatana, perfumades de romans i farigoles de les nostres muntanyes; acusades pròvidament com en els retauls de l'Edat mitjana o els retrats d'Albert Durero o Hans Holbein, amb una serenitat sana i forta que penetra i reposa els sentits com les sentors boscanes.

JOSEP ARAGAY.—Barreja de barroc barceloní amb el Renaixement italià. Ceràmica, pisa casolana, vaixel·la de la italiana Pisa, ornamentada pomposament per a servei de magnífics senyors de superbs palaus del Renaixement. Realçament dels nobles bells oficis nodrits en els humils i fervorosos obradors dels artífexs mestrivols.

RICARD URGELL.—Coloracions suggestives, allucinants, anecdòtiques, de vulgars i encofnades il·luminacions artificials. Esgarip de la llum destacant-se en la fosca. Crits-taques occint la foscor amb ses ganivetades llampeguejants.

JOSEP M.^a GOL, pintor.—Somni desarticulat, grotesc, incandescent. Aquellarre. Barreja de pesombre poesc i aiguafort goiesc, tenyida d'una clownesca infantilitat pseudo-transcendental.

MODEST URGELL.—Ratlla grisa i monòtona, obsessionant. Mort, desolació, enderroc. Pintoresc i fantasiós com per a il·lustrar les misterioses històries de Hoffman o Poe. Hermet. Expressió nua, fina, pura i humil, de romanticisme tètric i fosc, enfarfegat i ampulós, devingut una simple faixa negra decorativa.

DOMENEC CARLES.—Roses. Roses amb perfum i elegància homenívols, no amb lassitud, llanguiment i emboirada sentor femenina; però tractades femeninament, això és: com si les roses fossin dones; amb suprema distinció, amorosívolament acaroades. I així mateix tracta el paisatge donant-li la mateixa distinció, encomanant-li un deix de misteri pudorós com velant una beutat femenina.

SALVADOR DALI.—Anticivilitat i anticivilització volgudes, d'*enfant terrible pour épater le bourgeois*, per supeditació d'escola, per un retorn al primitivisme, a l'infantilisme, al salvatgisme, però deformats i arbitraris, pervertits per la civilització. Malgrat la terrible serietat, sembla que al fons del fons hi traspua la flameta de la ironia, àdhuc subconscientment. Ironia: deixa grega de perspectiva intel·lectual. La intel·ligència, forta, que es vol destruir furiosament a ella mateixa; la serp que es mossega la cua i apar que es va devorant. L'art que, com la ciència, furga fins les entranyes més pregones de l'ànima per a descobrir-ne els íntims secrets, fins desequilibrar-la en una inestabilitat cercadora d'un nou equilibri.

VIDAL GUMA.—Pinzellada no aprofundida, però que ens dóna els contorns de les coses, resseguint-les amb precisió, amb exactesa geomètrica i viva, gens baldera, arrapada a les coses, adherida a elles com la pell a la carn dels fruits, dels cossos.

J. MARQUES PUIG.—Gràcia femenina d'ocell àgil, saltador, cantador. Carn fresca, arrodonida, núbil, de noia que ostenta pudorosament com a millor trofeu, com a millor joiell la nuesa de sa carn perfumada, amb somris de victòria, mig maliciós mig vergonyós. Corbes femenines resseguides amb delicadesa joganera no exempta de foc.

M. LLAVANERA.—Joguines precioses, argentines, aurífiques: pa d'or, peix d'argent, magrana de grans traslúcids com illuminats per dins, com un penjoll de robins. Paisatges com teixits en un tapís, amb unes llunyanies diminutes i precises, adorables, serenes i vívides.

I. MALLOL.—Paisatge preciosista, vivacíssim, graciós i lleu com si un vent el volatitzés en escampadissa; com un vol d'ocells; com en un ruixim de diamants, essència polvoritzada de les coses del món: els arbres, les muntanyes, el cel; com un perfum penetrant, seductor i rialler; com un polsim d'estrelles, espolvorejant les coses, deixant-hi una lluïssor delicada de rosada, de celístia.

J. CAMPMANY.—Tipus un xic sorruts dels nostres xavals pagesívols, però obstinats, virtut de la raça; embrunits pel sol, i amb distinció gens matussera que els caracteritza i els fa vius amb una finor estilitzada, no refinada.

ENRIC CASANOVA.—Figures severes i gracioses, amb una harmonia un xic rígida, de dona catalana, com un cànon de sanítos tipus pagesívol representatiu, no producte de refinament ciutadà, artificios, sinó d'incorrupte i incontaminat model que serva pures i genuïnes, si es vol un xic aspres, les essències de la raça; no de somriure fàcil, sinó contingut, ponderat, amb

arrels, intelligent, més aviat hieràtic, ritual, com d'imatge religiosa, de deessa casolana, de Venus catalana.

DARIUS VILAS.—Pintor imatger, d'estampa religiosa. Els seus sants d'església semblen tallats en fusta, fusta olorosa de les regions pirenenques d'on extreu els seus paisatges, les prades verdejants de l'aigua gemada dels rierols que les banyen.

JOSEP OBIOLS.—Hi ha pintors que prefereixen els models rurals; ell, no; el podríem anomenar el nostre dibuixant ciutadà, civil. Ell pinta els murs de les cases de senyors, de les cases corporatives, i els cartells de la ciutat. Els infants que ell dibuixa són àngels, infants de la ciutat de Déu trasplantats a la ciutat dels homes; ells són els homes del demà, amb la seva mirada fixada a un ideal amb tenacitat, amb voluntat; ells són els futurs enginyers, metges, advocats, professors; els futurs ciutadans amb vocació, amb fervor.

Pinta figures i paisatges d'una sobrietat clàssica, d'un contorn incisiu d'acer.

RAMON CALSINA.—Pintura emparentada amb la tradició pictòrica mestrívola, però d'una pulcritud extravagant i hieràtica i d'una crueltat humorística aguda amb reminiscències literàries.

VAIREDA.—Paisatges d'or vell, de riquesa aquilatada; amb un entelament somniós de la pàtina del temps; exquisides qualitats dels vins generosos llarg temps servats dins el celler. Poesia vagarosa, flotant, pensívola, plena de gràcia, forta, autèntica; solituds bosqueroles, no isolades, sinó poblades de pastors i columnetes de fum, vaporoses com fades.

ALFRED SISQUELLA.—Ingenuïtat camperola, sanitat de poma, incontaminada, un xic tímida, retreta, que la caracteritza, donant-li un punt de dolcesa esquerpa, autòctona.

JOSEP CLARA.—Harmonia grega; superació de l'academisme grec per l'eclosió de la

carn com una rosa fresca que s'esbadella, fragant. Divinitat humana de les formes arrodonides i vives que dóna batecs carnals, calents, al marbre fred. Platonisme plasmat; realització de les idees pures, espirituals, en matèria gràvida, pesant. Emprerpta del mestratge de Rodin, saturada de l'esperit grec i de la serenitat del nostre cel, que és el d'ells.

RAFAEL BENET.—Munta els paisatges —muntanya o poblat— peça per peça, amb un detallisme meticulós, precís i delicat —sensible com ell—, com un mecanisme de rellotgeria; i quan el té muntat hi posa una mica de fumarel·la, de núvol, d'aire, que és el toc de gràcia, el buf diví, l'alè creador que engendra l'obra viva.

SEGRELLES.—Fugues suprasensibles vers els espais siderals, que fan eteris, translúcids el color, la llum, en figuracions fantasmagòriques volatilitzadores de la matèria.

ARTUR CARBONELL.—Cossos clars. Afirmació rotundament mediterrània. Fixació enèrgica i retallada de cossos vibrant, bategant de serenor.

JOAQUIM BIOSCA.—En les seves figures, severes, hi ha un avellutament aristocràtic, distingit, del dolor universal que nivella la humanitat, que fa germans tots els homes.

En el paisatge esmicola la llum i la difon com una sembrada multicolor de gèrmens vivificadors, la dispersió dels quals s'uneix, com les molècules, per un poder d'atracció amorosívola, per a formar una síntesi, una unitat vivent.

JOSEP LLIMONA.—Pedra ondulant amb batec humà. Marbres blancs, d'una càndida i puríssima dolcesa, amb una suavitat, delicadesa i tendresa de línies femenina. Amb virilitat, però, polsa totes les cordes, fent-les vibrar amb accents elevats i nobles a llaor d'abnegats amors a la ciència, al treball i a la Pàtria.

MANUEL HUMBERT.—Figures espectrals, punxants amb ses ratlles refinades, afinades com agulles. Espectrals pels cossos i per la llum, filtrada, astral, com passada a través de licors colors de menta i cirera, que els il·lumina, donant-los una naturalesa incorpòria, irreal, de somni aeri, de país rar i singular, únic. Inconsistència fina, sensibilíssima, aguditzada, amb blancor de lliri entre cards, pugnant per a no ésser esquitxats, contaminats del fang generador. Penetrant amb dolor de ferida.

LOLA ANGLADA.—Com la Verge Maria, mare d'infants donzella: els que li neixen en la blancor immaculada del paper; joiells vivents com els arrodonits, plens i joiosos penjolls de cireres. Noia feïnera i endreçada, bona minyona, que cura d'un món d'éssers als qui ella ha donat vida; espill dels propis infants, per a retornar-los-el com a present per a què ells s'hi emmirallin i es tornin més bells del que són, més bons, més purs per la transmigració de l'ànima infantina, amorosa, exquisida de la fada creadora del món de meravelles que els deixa meravellats. *Salve, Mater.*

JOAQUIM SOROLLA.—Mar blau, brunyit; mantell virginal; aigües tenses combades pel vent, turgents com un pit, com una vela; lluents com un cetaci; fecundades impetuosament per la llum: fuga marina. *Mare nostrum*, mediterrani mansoi, amable, decoratiu, però amb un bategar de cor humà, curull de delits, ànsies i inquietuds. Líquid cristall emmirallador del nostre clar cel llatí, esplendent, joiós, sorollós. Sorolla: lluminós farell.

S. SERRA.—Món en flor, rejuvenit; com un cirerer florit entre hivern i primavera; vernissat de fresc, lluent, rentat, com després d'una pluja, amb vivacitat i tendror graciosa de colorit com en una estampa japonesa. Fruits borrhissolats de vellut, mats com davall una capa de cendra, de pols d'argent.

ELISEU MEIFREN.—Mòla d'aigua opaca, densa, compacta; element poderós, que es

mou forçut i pausat, sense alterar una ampla serenitat incommovible, blana, dúctil, de fermes arrodoniments femenins, sense preciosismes, sinó sans i forts, virils, però no exempts de gràcia ondulant. Paisatges i poblats, colorits, sòlids, escalonant-se en gradació, com una escala cromàtica, sostinguda amb ferm puny, sense decaure, a un to ponderat, equilibrat, ple, que no desdiu; terreny en el qual hom s'hi pot assegurar refiat sense temença a què cedeixi.

FRANCESC DOMINGO.—A voltes pinta éssers malaltissos. Rara malaltia. Espiritual? Malalts de què? Malalts de somni, d'ideal, de nostàlgia creadora, que és el camí de l'art? Afinats d'una febreta, d'un anhel de l'esperit, que els xucla i els manté encesos com un ciri cremant a una imatge d'un temple: el de la intel·ligència.

EMILI BOSC ROGER.—Tons brillants, nacarats, com en una laca japonesa, on el realisme hi és acusat com dins la transparència d'una urna de cristall, que és la que li dóna la corporeïtat aèria, lírica que la banya de vivacitat, que li dóna l'alta qualitat de puresa i selecció que posseeix.

SANTIAGO ROSSINYOL.—Perfecció artificial, neta, retallada, dels jardins. Rectificació de la Natura, intel·ligència. Soledat nostàlgica. Isolament. Per aristocratismes? Per anarquismes? Per esperit.

PERE PRUNA.—Santificació, angelització dels homes i les dones pel martiri; purificació, apar, quintaessenciada pel foc que, com en l'alquímia de la pedra filosofal se'n volia extreure l'or, treu tota la malícia de les ànimes, netejant-les de baixesa, pujant-les a unes regions suprasensibles, immaculades, etèries, ingravides i càndides, de les altes qualitats mestrívoles, eternes.

PERE CREIXAMS.—Amuntegament de vida, bigarrada, virolada, però bategant, robusta, sana i forta; un xic informe, de la vida que empeny a batzegades, no en harmonia equilibrada, pel seu riu de saba que es desborda i envaeix els marges.

J. TORNE ESQUIUS.—Sentimentalisme infantil, casolà, ple de presències invisibles amorosívoles. Línies tremoloses de tendresa i tímida dolcesa.

MARIA PIDELASERRA.—Pintura barbaritzant, geològica, orogràfica, amb paisatges panoràmics com precursor o vident de les vistes a vol d'ocell permeses a l'home d'ara. Semblen el camp d'acció del poema de Verdguer, «L'Atlàntida». Pidelaserra, creador cíclic de mons de paisatge, apar germà dels nostres mítics gegantins Giramuntanyes i el seu company Arrencapins.

LL. PAHISSA.—Vastitud forestal plena d'ombra llegendaria i de misteri ancestral amorosits per la llum del paisatge català que tot ho omple d'harmonia.

APEL·LES MESTRES.—Concisió, claredat realista-imaginària gòtica medieval. Sentor penetrant de fusta d'arbres mil·lenaris poblats de éssers fantàstics, d'esperit humà, dins els boscatges dels quals hi mena un infantilisme fabulós emparentat amb els remots orígens espirituals de l'home.

SOLER I ROVIROSA.—Món de fades. Paradís terrenal. Ficció amorosa i il·lusòria que sublima la realitat en altíssima redempció i encís espirituals. Somni quimèric, visió ultraterrena fets realitat momentània d'enyorança eterna.

RAMON CASAS.—Història gràfica d'intel·lectualitat. Fotografia anímica, viva, al llapis carbó. Quadros civils subversius. Bohèmia parisenca fi de segle. Amor d'anticuari en interiors. I un gran aristocratismes familiar i modèlic, repetit, popularitzat. Tot, il·luminat d'una clara llum mediterrània, meridiana, acolorida.

HERMEN ANGLADA.—Simfonia lluminosa i exuberant de selva tropical. Perfum enervant cosmopolita. Artificiositat metropolitana. I un gran feix de somni arrossegant i decoratiu com un mantell o un poema de Rubén Darío.

JOSEP M.ª SERT.—Pintura monumental. Les seves figures, massisses i agosarades, són disparades com una pedra per una catapulta. S'apuntalen en terra, fermes com columnes, i llurs peus reposen ben plans, com els sòcols de les columnes que, entre totes, aixequen un temple al titànic Hèrcul, déu de la Força.

JOSEP BAGARIA.—Economia línia. Economia: virtut catalana. Les seves ratlles sòbries són com les tiges de les espigues que gronxen la plenitud vital i germinativa del gra de blat.

PERE INGLADA.—Professor de calligrafia zoològica, perfecta. Franciscanisme gràfic que instaurà amb sa pintura rupestre l'home de les cavernes.

RAMON MARTÍ ALSINA.—Mà potent que remou cel i terra: el torrent, la tempesta en

el cel fosc, l'ona verda i brava de la mar; i contempla, olímpic, la duresa de la roca, la fortitud dels arbres i la soledat dels camins on el sol bat damunt la terra, amb un si és o no és escenogràfic, però que apar que a la Natura no li sap greu perquè la fa quedar bé, agafant-la de viu en viu i en la plenitud de les seves forces, que hom no sap si ella les ha pres d'ell o ell d'ella.

JOAQUIM MIR.—Màgic alquimista que transforma l'aire en cristall, la llum en or i les aigües en sedes. Altes qualitats líriques, poètiques; simfonia musical de colors que, apareixent com barreja caòtica, no ho és perquè en el seu si hi resplendeix el lluc diví, com el raig de llum deixondidor que descompartia la tenebra quan el «Fiat lux». Com una magrana, la closca de la qual, s'esberla en pluja de robins: en escampall de lluminositat i riquesa de pedreries.

JOAN PARDELLANS.

PETER BENOIT

Bèlgica ha commemorat el primer centenari de la naixença d'aquest músic assenyat i popular.

A honor de la seva bona memòria, podem associar a la música que ell enaltí la significació pictòrica i decorativa de l'etiqueta: Escola flamenca.

A N A N K E

Ara que el món és ben barrat defora,
ara que el setge de la fosca ens volta—
tu i jo ben sols! tu i jo ben sols!— surt ara,
ànima meva!

Surt a la fosca perquè et vegi. És l'hora.
Ja m'he arrapat pel mal sotrac que em doni
l'horror que nia en tu. De pressa, cuita!
Alça't i mira'm!

També m'has vist, i per l'horror vacil·les,
l'horror que nia en mi. Tu i jo espill doble
que s'esgarrifa d'ell mateix. Sostén-te,
tèrbola flama!

...flama rogenca de l'amor perduda,
alè roent de les angoixes, aspre
turment de si mateix, oh eixorca, buida
i hòrrida empenta
que punys entorn del teu dolor!... Sí, és l'hora
de veure i dir-ho tot. Ni un sol no quedi
plec per girar sota la crua, intensa
llum de l'angoixa.

Ai las! Sepulcre emblanquinat, pul·lulen
els verms per tot recó. I el vesc d'impures
passions ha xuclat la noble saba
del cim frustrada.

La mollesa ha vençut el tens propòsit,
la cautela ha ensordit la veu ardida,
la por ha tornat l'audàcia serena
fosca rancúnia.

De llefisc és folrada l'aparença,
la fronda neix d'unes arrels corruptes...
Com es veu clar a la llum de l'espessida
ombra severa!

I després què? ¿Renegarem la via
on és palès el nostre origen i una
per fugir triarem de les hipòcrites
vies ofertes?

Jo t'he fet tal com ets, i tu em creaves
a imatge teva. Si no ens plau la imatge,
camí d'esmena el nostre esforç, no filtres
subtils i drogues

que abalteixen l'essència i miratges
creen de salvament. Seguim l'estrènua
ruta del ver. Si la virtut deixàvem,
sang en esqueixos,

de l'aspra via al llarg, ens resta encara,
ànima meva, el tremp per a dreçar-nos
amb el feix dels pecats davant l'enigma.

L'alta basarda
reforci encara el tremp. L'angoixa tensa
tivi el coratge a tot estir. Tu sies
la veu que crida des del fons: «no et donis!»,
ferma companya!

La blava fosca presidia l'ona,
trèmules aigües de futur, oh trèmules!
Damunt la roca el nedador es dreçava,
nua figura!

I en l'esgarrif del vent eren endutes
les tares de la pell. Terrible, extàtic
contra la roca el clapoteig de l'ona
misteriosa.

I ell és com un senyal. La roca viva
se li fa trampolí. Claror en la ruta
del salt, del gest. El nedador fendia
l'onada extàtica.

C. A. JORDANA.

J A U M E G U A R D I A

*Artista pintor. De la finesa i respecte amb què tractava el seu art havia
apreses les més difícils virtuts de la convivència: discreció i atenció.*

DEL MEU COMERÇ AMB EN JOAN MARAGALL

I. - ELOGI DE JOAN MARAGALL

I

Era per les festes de Nadal de l'any 1891 que uns quants amics d'En Joan Maragall li editaven el primer volum de *Poesies* amb aquesta dedicatòria: «A En Joan Maragall en son casament amb la senyoreta Clara Noble, els seus amics». Jo no m'esqueia entre els tretze privilegiats d'aquell ofertori, perquè el poeta era de deu anys més gran que jo, i deu anys, que no són res a la vellesa, semblen la durada de tota una generació a la joventut.

Però poc temps després, quan ens vàrem conèixer, En Maragall em féu present d'un dels cent exemplars de l'edició que no fou posada mai a la venda. Aquell dolç breviari d'amor, amb l'altre llibre de *Poesies*, imprès a *L'Avenç* quatre anys més tard, que tot el renova i el completa, foren la meva guia terrenal, quan, destrocats en el procés de Montjuïc els estímuls ideals de la joventut, em vaig haver de reconstruir una vida nova.

Mai no sabré explicar, ni comprendrà ningú, com aquella Clara Noble del poeta arribà a ésser un pern de la meva vida. Fou tota una nova polarització: les aspiracions heroïques i messiàniques que havia encès Carlyle en la meva imaginació van amarar-se d'un humor terrenal per la profunda infiltració de l'ideal femení. L'esquàlida passió redemptora, l'agra revolta contra la misèria embrutidora dels humans s'enternien amb la visió de l'estimada que *duu en els ulls la primavera eterna*.

I, seguint les petjades del breviari, d'allò que primer m'havia fecundat el pensament, vaig anar fent una ben dolça realitat. Fins gosaria a dir que hi ha una part de la meva vida, la que va des dels dies del festeig al viatge de nuvis per Niça, Gènova, Pisa, Florència i Venècia, que és una creació

d'En Joan Maragall. Si llegiu els meus versos d'aquells temps, si seguiu les petjades dels meus actes, si algú repassa un dia totes les meves cartes d'amor, pertot arreu trobarà ressonàncies maragallianes. Es estrany, no recordo haver festejat mai amb la meva promesa, que fou després la meva esposa, en cap platja. I això no obstant em sembla remoure un pòsit profund de records personals quan torno a llegir:

Pro ta flonja galta ruixada ab serena,
sota de ma boca, d'espattes al mar;
pro la xardorosa nit d'agost serena,
ai! com la podré oblidar?

* * *

Heus aquí com la força creadora irradiava d'En Joan Maragall i dava un seny a la vida dels seus semblants, per la resplendor de la poesia. No conec cap altre cas com el seu en la moderna literatura catalana.

Entre els que per aquella fi de segle fèiem els trenta anys, fórem molts els que vàrem prendre patró per a la nostra en la vida lluminosa del poeta. Un amor feliç, una dona que havia de realitzar l'ideal de l'esposa, una família nombrosa de patriarca, i un home assenyat i valent: heus aquí els modes del paradigma maragallià.

En aqueixa concepció de la vida hi ha una fe il·limitada en la fortalesa de l'home. El pare ha de lluitar sol contra els enemics exteriors. És el definidor de la veritat, el mantenidor de la virtut, el proveïdor de béns materials, i el braç i el cor que donen la força. L'esposa és la gràcia ordenadora, la reialesa, l'encarnació del destí.

Allí la casa nupcial espera,
a l'espòs que captiva hi duu l'esposa,
captiva sols d'amor... reina que impera.
al posar-hi les mans, en cada cosa;
i reina del sentit de l'home encara.

Observeu com en aqueixa concepció no hi ha condicions que no provinguin de l'home, de la dona o de l'amor. Per això podíem coincidir en ella més aviat per raó de temperament que per les idees o per les creences religioses. Per altra banda no hi ha simulació possible, perquè no es tractava de defensar la concepció o de lloar-la, sinó de viure-la.

No sé que s'hagi fet cap estudi seriós d'aqueixa acció d'En Maragall damunt els homes del seu temps. Però jo us dic que no fou per una coincidència casual que abundaren en un país com el nostre, de natalitat restringida, els pares de molts fills entre els qui foren joves a les darreries del segle dinovè.

Ni abans ni després no trobaríeu, precisament en la part més culta i entre els homes més valents i assenyats de la nostra terra, aquella concordança de la fecunditat amb la virtut, que, en assossegar i dominar el tumult concupiscent de la matèria, deixava lliure l'home per a aventurar-se en la realització de l'ideal.

Jo us podria assenyalar des de l'home polític que va merèixer el nom de pare de la pàtria, fins al puixant agricultor que va acreditar més els vins de la terra, una brillant selecció d'homes de la nostra edat que realitzaren la concepció de la vida apresada en les poesies d'En Joan Maragall. Per damunt de les nostres diferències polítiques i religioses ens atreia una profunda simpatia: que la mateixa creadora força poètica ens havia performat l'estructura moral.

Parlant per aquests homes havia dit En Joan Maragall en el primer tomb de la vellesa.

Só com un cep amb molta fruita
que es dobla al pes de sa dolçor;
no em veremeu, que, encara en lluita,
vaig aprenent la llei d'amor.

* * *

En tornant de França m'havia retirat a l'Empordà, on per prop d'un any vaig esbravar els furients anhels de llibertat que s'enrocaren en el meu pit en disset mesos de presó i d'exili. Després, a l'entrada de la tardor de 1898, ens reunírem un vespre havent sopat uns quants amics a l'entresol de *L'Avenç* per llegir *Les Presons Imaginàries*.

En Joan Maragall hi era. No l'havia pogut allunyar de nosaltres el terror blanc. Li havien llegit cartes meves, En Massó i En Guanyabens m'havien

adreçat al Castell llurs obres dedicades amb paraules apologètiques i provocatives. Es deia que un dels presos havia escrit un llibre i En Maragall volgué tastar aquella fruita aspra.

Quan entràrem aquell vespre a *L'Avenç* no ens coneixíem (1): en sortir plegats ja érem amics. El meu cas devia confirmar la concepció que ell s'havia fet de la creació literària: *un escriptor que des del primer antuvi apareix performat*, deia, com si no se'n sabés avenir. *Sense aprenentatge, a raig*. Jo vaig veure en ell l'home que m'havien fet imaginar les lectures de Carlyle: l'únic home que a còpia d'ésser home, era poeta.

Aquella amistat no fou un resultat de la freqüentació. Mai no ens va lleure de fer una excursió plegats. En tota la vida no ens vàrem escriure més que 10 ó 20 cartes cada un. No ens trobàvem al cercle, ni érem del mateix partit. Això que se'n diu l'intel·lecte se'ns duia per viaranys sovint oposats. ¿De quina filagarsa humana era, doncs, teixida la nostra amistat?

De mi us diré que no hauria pogut publicar un llibre si no l'hi hagués llegit abans. *La Vida Austera* i *Les Hores d'Amor Serenes* passaren pel sedàs d'En Maragall. En saber que havia suprimit un capítol perquè ell hi tenia a dir va escriure'm, entre esverat i penedit, que allò no li havia passat mai. *Els qui em llegeixen coses ho fan perquè els ho alabi*, em deia. *No sé com és que m'hagi pogut passar ara això amb vós. Penseu-s'hi bé. No sé per què us ho havia de censurar*.

En Carner i en Sunyol m'havien proposat que deixés el meu càrrec de Cap d'Hisenda de l'Ajuntament de Barcelona per dirigir «*El Poble Català*». Jo havia tingut ja quatre fills i havia d'ajudar la meva mare, i no tenia diners per a viure de renda. I fou a l'amic Maragall a qui vaig anar a demanar consell. Examinàrem seriosament el cas: parlàrem del menjar, de l'amor a la pàtria, de les coses que cal fer per viure i per morir noblement. En eixir de la casa del poeta la seva fe en la meva victòria m'havia decidit a tot. Quan preniem comiat em digué: *Es una llàstima que no puguem anar plegats; però, tanmateix, si ha d'haver-hi un diari d'esquerra, més m'estimo que hi sigueu vós*.

Ell va voler explicar en una carta l'atracció que sentia per mi. Era ben estranya aquella simpatia que no calia preparar, ni alimentar, que perdurava en l'absència, que eixia pels ulls al primer contacte. *Els homes d'acció — em deia — són moguts per estímuls profunds que jo no conec. Per això m'interessen i m'atrauen*. Jo crec que s'errava.

(1) Materialment això no és exacte. Ens havíem vist i havíem enraonat moltes vegades a la impremta de *L'Avenç*, però certament no ens coneixíem.

En primer lloc jo no he estat mai un home d'acció, i per altra banda la nostra comunió venia del temperament, de les més profundes arrels del seny, d'aquella concepció de la vida que era en mi ritme pur de la seva poesia.

* * *

—*Veniu d'hora*—m'havia dit—*que, després de llegir, enraonarem.*

Ens hi posàrem a quarts de tres de la tarda i ens descompartírem per anar a sopar. Una veu de dona va rompre l'encís. *Què feu aquí a les fosques?* La finestra estava oberta de bat a bat. De dia es veia la muntanya de Sant Pere Màrtir. Muntava del jardí la cridada dels fills d'En Maragall que jugaven.

Més enllà veig el cel i les estrelles,
i encara allí, voldria ser-hi hom:
si heu fet les coses a mos ulls tan belles,
si heu fet mos ulls i mos sentits per elles,
per què educà'ls cercant un altre com?

Acabada la lectura de *La Vida Austera*, havíem baixat a pendre el te. Menjàvem, beviem i no dèiem paraula. L'esposa i la germana del poeta ens deixaven callar. La conversa no va reprendre fins que fórem altra volta al segon pis davant de la finestra oberta.

Jo havia escrit: *A tota hora cerco la Divinitat, espio els seus senyals en la Natura, l'escolto palpitant sota el vel fugitiu de les meravelles del món... Si alguna vegada he arribat a creure que ja no cercaria més, no he pogut demorar en l'eixorca negació, i la voluntat de crear-me una fe s'ha afermat resoltament en mi. On ets, Senyor? Com ho faria perquè totes les potències de la vida s'amaressin de Tu?... I per més que em regiri, no puc fer entrar en la meua concepció el coneixement de Déu (2).*

Aquella efusió de quatre o cinc hores no fou una conversa. Per a mi fou com la lluita de Job amb l'àngel. Jo preguntava, En Maragall responia. Com les ones contra la platja anava a morir en la seva calma el meu turment. *No et deixaré anar que no m'hagis dit el teu nom.* Ell estava en possessió d'allò que jo cercava. I ens vàrem abstraure d'aquest món de llum, d'aromes i de remors, i per un moment vaig veure-hi clar en les meves tenebres.

(2) No deia això el meu llibre. A les cartes ho trobareu. En Maragall em va fer canviar l'amor de Déu pel coneixement de Déu. Aquest no fou l'únic canvi i modificació introduïts a l'obra de resultes de la conversa d'aquella tarda.

—*No puc creure en allò que no sabria imaginar*— li deia jo. I ell, que estava ple per dins, responia que es podia deixar de banda la imaginació. Com tantes vegades partia d'unes paraules de Goethe. «Si cerques Déu no vagis a l'església, surt al camp després de la pluja». No sé què deia més la poesia, però dava a entendre que per allí havia passat Déu, que l'hi trobaria.

Jo responia a les meves interrogacions amb la revelació d'un món espiritual, com si la seva realització estigués a l'abast dels nostres sentits, els únics que tenim per a l'existència terrenal. En Maragall es revoltava contra aquesta desnaturalització del món, la nostra pàtria. La seva protesta fou tan vehement que vaig suprimir aquell paràgraf del meu llibre (3).

He sentit a dir que el *Cant Espiritual* fou escrit per En Joan Maragall entre el novembre de 1909 i el febrer de 1910. Això podria ésser veritat pel que toca al ritme, a la cançó. Però en aquell vespre de tardor de l'any 1908, jo vaig recollir-ne dels llavis del poeta les paraules disperses i el sentiment.

Vosaltres mateixos en podeu fer la prova. Llegiu el segon paràgraf de la *Introducció* en el llibre de *La Vida Austera* i, quan estigueu ben amarats del meu turment, obriu les *Seqüències* d'En Joan Maragall i el *Cant Espiritual* us respondrà. D'una mateixa naturalesa de sentiment surten la meua apel·lació a un Déu menys històric i més humà i aquells versos del poeta:

Ja ho sé què sou, Senyor, pro on sou,
qui ho sap?

I quan vinga aquella hora de temença
en què s'acluquin aquests ulls humans,
obriu-me'n, Senyô, uns altres de més grans
per contemplar la vostra faç immensa.

Després de l'entreforc cordial, els nostres camins es separen. *Aquest és llibre d'ascensió, deia jo, de construcció en les runes. Jo em trobava en la soledat d'un món dispers, regirant-me en el buit per trobar una roca on posar el peu, agitant desafortadament els braços i les cames en la vanitai de l'aire subtil. Quan heus aquí que, abocant-me a mirar a dins de la meua ànima, hi vaig veure la roca viva on podia posar el peu per botre fins al cel. Hi havia en mi una facultat i una inclinació irresistibles, que judicaven la bondat o malícia dels meus actes. Si preguntava a la intel·ligència la veritat de la veritat, no feia més que donar-me normes de judici indecises i contradictòries, però encara la meua*

(3) No s'hi ha publicat en cap edició ni traducció. Però conservo l'original inèdit.

voluntat no devenia acció que ja la sentència es produïa fatal i inapel·lable.

En Maragall restà en el món dels sentits, que no deixarà sense recança. *Ell que voldria — aturar tants moments de cada dia — per fe'ls eterns a dintre del seu cor.* Les paraules encara tenen un ressò semblant. A la meua soledat del món dispers ell respon amb aquest món tan divers, tan temporal. Mentre que jo, després de la volada, vull tocar a terra, aquesta realitat imponderable que és descans dels nostres sentits i port abrigit a la fantasia humana, sense apartar l'esguard d'aquest insondable firmament cap a on es mouen els nostres anhels, En Maragall sospira.

*Deu-me en aquests sentits l'eterna pau,
i no voldré més cel que aquest cel blau.*

Després de llegir *Les Presons Imaginàrtes a L'Avenç* jo me'n vaig anar a viure a Madrid i vaig passar-hi quatre anys. A les darreries de 1901 En Grau i Delgado m'hi va dur un llibre de poesies amb la dedicatòria d'En Joan Maragall. Aleshores ens vàrem escriure les primeres cartes. *Jo no sé, li deia, quina mena de simpatia em porta cap a vostè. D'ençà que el vaig conèixer que el desig de ser-li amic m'atrau estranyament.* I ell responia: *Jo també sentia l'atracció de vostè ja abans de coneixe'l quan me'n parlaven. He viscut molt replegat dins meu, i els homes de cor i d'acció, de vida enfora, sempre m'han fascinat. I així el veia jo a vostè. I quan l'he vist patir a causa de l'expansió del seu cor encara m'ha fascinat més.*

El diàleg d'aqueixes primeres cartes estableix tan bellament per què En Joan Maragall es tenia per conservador, que no em sé estar de comunicar-ne alguns fragments, encara que per fer ressaltar la posició d'ell em vegi obligat a parlar de mi.

El meu esperit és neguitós i estima i es daleix per la quietud. Sóc d'aquells homes que voldrien ésser allò que no són. Si em sentís teoritzar sobre l'harmonia de les facultats i dels sentiments, em prendria per altre.

A aquestes paraules meves heus aquí com contestava Maragall: *Les inquietuds internes les pateixo tant com un altre; però no em sento amb dret a parlar sinó en els meus moments d'equilibri i serenitat, perquè crec que s'ha d'educar els homes en la bellesa, i que la bellesa és harmonia. Crec que el dolor pot ésser moral per al subjecte, però trobo immoral d'exterioritzar-lo fins a tant que s'ha resolt en un bell equilibri nou l'expressió del qual resulti enfortidora per a tothom...*

A mi les persecucions m'havien marcat amb l'es-

tigma del sofriment: *Jo crec, li deia, que porto en mi el foc de l'infern. Quan no tinc penes les invento, i de tant en tant em vénen idees que em fan suar d'angúnia. Potser valdria més que sempre em passés alguna cosa, perquè els turments petits fan molt de mal.* I, en efecte, li feia a saber que volia reunir en un llibre titulat *Rauxes d'Angúnia* tres contes que ja tenia escrits i uns altres que ja tenia pensats.

En Maragall es redreçava contra aqueixa concepció depriment i exclamava: *Mentre no s'ha resolt en un bell equilibri d'expressió enfortidora, el dolor és lleig i immoral, perquè resulta una transició debilitadora; mentre que la serenitat recobrada és quelcom de definitiu en la vida, i per tant bell, enfortidor, moral. Potser en aquest món la serenitat és més bella i més forta quan a força de més dolor ha estat conquistada. Jesús en la creu és la bellesa summa perquè, després del defalliment: «Pare, per què m'abandones?» s'asserena definitivament, divinament, en el «Pare, en tes mans entrego mon esperit», en la consumació...*

Així explicava com i per què era reposat, optimista i conservador. No s'havia esborrat de la seva memòria el record de l'atemptat anarquista del Liceu i anava a començar el trist període de les bombes de Barcelona. En aquell ambient En Joan Maragall tenia el coratge de condicionar la repulsa de la negació.

Després, transportant aquest sentiment de la vida a la pràctica de la vida, em repugna tota negació que no estiga inspirada en una afirmació més poderosa; i crec punible socialment tota destrucció que no sigui capaç de construir tot seguit quelcom més fort que allò que es destrueix...

Les tràgiques explosions del terrorisme no li havien pogut fer oblidar les seves traduccions de Nietzsche publicades a *L'Avenç*. En tornant del Liceu, mirant el fill que mama i la mare que sospira, En Maragall havia arrugat el front. I, com que l'home no veu allò que no rep la llum de la seva pròpia projecció interior, el record de les paraules de Zaratustra li havia presentat als ulls aquella opulenta imatge amarada de confiança vital.

*Pro l'infant innocent
que deixa, satisfet, la buidada mamella,
es mira a ell, es mira a ella,
i riu bàrbarament.*

I el diàleg acaba amb la confessió meua de l'adhesió a la concepció maragalliana de la vida que he exposat en el començament d'aquest Elogi.

Amb la meua promesa, li deia, hem llegit

molts cops les poesies dels dos darrers llibres de vostè. Mentre ella fa la punta per al joc de llit de quan ens casarem, li llegeixo coses que voldria que li quedessin per a sempre. Sembla que quan l'ànima està distreta, les idees de fora es fiquen més endins. Ve un dia que ens trobem canviats i no sabem com ha estat. És com un mal donat, una mena de bruixeria.

Però ara no podem llegir. La germana de la meua promesa se n'ha anat a Barcelona i s'ha quedat ella tota sola... i jo li he dit que si no estava malalta no tornaria a casa seva fins que vingués la seva germana... Ens em quedat a la meitat del llibre. (Es refereix a l'exemplar que havia dut en Grau, el que es va publicar pel casament del poeta) perquè no hi anem gens de pressa. Quan puguem veure'ns altre cop a casa seva llegirem les Elegies Romanes amb aquella devoció dels enamorats, tornarem a repassar «la campaneta la ning-ning» i els seus versos d'amor... És una llàstima per a mi no haver conegut abans a vostè, quan encara li hauria pogut ésser amic. Ara comprenc que d'amics ja no en tornaré a tenir. Tot el meu afecte se l'enduu aquesta noia maca que estimo. Aviat ens casarem. Jo voldria que fos a primers d'abril, però el seu oncle de Girona no sé si ho voldrà. M'agradaria de fer un viatge a Florència i a Nuremberg i anar a veure el Rin...

En aquestes paraules hi ha per a mi la raó més profunda de la nostra amistat. La semblança del temperament establia entre nosaltres una simpatia al primer contacte, a desgrat de la diferència d'idees. Ell mateix venia a confessar-ho en recollir la manifestació del deixeble que es disposava a posar en ritme de vida la concepció dels seus versos.

Ara m'adono, deia, que li he fet a vostè, a qui escric per primera vegada, una espècie de confessió general que no recordo haver fet a ningú. I és segurament per aquella atracció i perquè el trobo en un moment hermós de la seva vida, tot il·luminat per l'amor cast de l'espòs. Veritablement, no és aquest el moment més a propòsit per a estrenyer una amistat: ho sé per experiència pròpia...

* * *

En Joan Maragall és el poeta de Catalunya. Ell prou deia que era *conservador, optimista, reposat* i, en les Reials Jornades, *monàrquic*. Sobre cada una d'aquestes afirmacions hi hauria molt a dir. L'optimisme del traductor de Nietzsche i de Novalis, els sentiments conservadors del qui escri-

via el *Cant dels Joves* i *Els Focs de Sant Joan*, cal posar-los en quarantena. El seu terrenalisme, que voldria fer d'aquest món la pàtria espiritual de l'home, tota la seva estètica de l'espontaneïtat i aquell seu *agermanament* que predicava als catalans *en pau i en guerra per viure i per morir*, no eren propis d'un temperament massa reposat i de vegades prenien l'ímpetu d'un riu sortit de mare.

Recordeu com parlava de la *Nostra Bandera* que havia nat com una rosa arrelada en el pit i la flor en l'espai, i la prometença que feia a la pàtria d'ésser-li fidel.

*Oh Catalunya! nostra mare aimada
viurem fidels al seny del teu amor,
si cal morir servant la flor sagrada,
caurem contents bo i estrenyent-la al cor.*

Igualment consideraria discutibles totes les qualificacions que volguessin atribuir a En Joan Maragall un determinat caràcter professional o una filiació política. Si alguna vegada ell mateix sembla prendre una posició o una actitud, observeu que és sempre per situar-se en relació amb un altre. En Pijoan, que va pretendre una vegada desencaminar-lo i fer-li acceptar una actuació política, no en va poder sortir. En la carta que he extractat abans es diu *conservador* per assenyalar la diferència amb mi que considerava ultra-liberal. Contràriament, en la redacció del «Brusi», s'entretenia a traduir els estirabots de Zaratustra, estranya barreja aristocràtica i anarquitzant.

En els quinze anys darrers de la seva vida, En Joan Maragall fou el poeta de Catalunya, que és com dir el seu profeta, el seu senyaler, el cap del seu contrapàs. Atribuir-li cap altra significació és disminuir-lo, desnaturalitzar la seva obra. Menava la dansa, untava dels sagrats olis de la pàtria els homes d'acció, cantava els adéus a les idees i a les institucions que morien, ens obria els ulls a les clements imatges de la terra i de la mar, i els sons de la seva lira ens advertien els perills, o com un toc de sometent ens arboraven en les hores decisives del nostre destí.

Val a dir que aqueix do profètic li provingué del seu amor. Quan Ruskin diu que el cavaller mai surt tan ben disposat per a borrar com quan la dona amada li ha nuat el llaç de la cuirassa, ens explica l'Anunciació i la Consagració d'En Joan Maragall.

*Que obri el jorn els seus ulls de claror immensa,
i jo daré a l'aimat la bona nova.*

Així parlava la promesa en els primers temps del seu amor. Més tard, quan el poeta, definitivament ungit, ha après el missatge de la seva vida, l'esposa diu:

*Navego al teu costat com encantada,
empesa per l'amor que se m'enduu,
la via no conec ni l'encontrada;
sols sé que sóc l'esposa enamorada
que avanço a vora teu i vaig amb tu.*

Però el poeta que ha tingut consciència de com l'amor d'aquella dona ha evocat una missió en el seu cor que abans li era desconeguda, li respon:

*Mes tu ets la guiadora, tu la forta.
perquè enmig de la calma o la maror,
saps que la nau del pensament que em porta
sempre retorna al port del teu amor.*

Els que no comprenen la naturalesa del canvi que l'amor de la dona produí en el cor i en el pensament creador d'En Maragall, diuen que es va posar tard a escriure poesies. No és cert; en el primer volum de les seves obres completes hi ha poesies de quantia divuit anys. I encara no són res en comparació de les que va estripar.

Aquelles poesies no estan ni més bé ni més malament que les escrites pels altres poetes del seu temps. El que hi ha és que són anteriors a l'amor que cap als trenta anys li va capgirar el cor, el pensament i la vida. Podria assenyalar-se una línia divisòria entre les coses escrites abans i les escrites després d'aquell moment en què va rebre dels llavis de l'amada el do diví de poesia en el primer bes.

Semblen d'un altre home, tenen una mètrica diferent, hi ha entre unes i altres un canvi d'estètica. El jove advocat fill de casa bona, que fins aleshores es manifestà cohibit en la retòrica jocfloralera, entremaliat *diletant* wagnerià, un dels *pequeños* (4), es sent tot d'una trasbalsat per l'amor d'una dona i es torna descaradament poeta. Ell que en *Lo jardí de la mort* encara no feia gaire ens parlava de les *nines*, dels *clavells de carmesí* i de les *violetes*

(4) Eren una colla d'*amateurs* de les aleshores noves manifestacions de la música. Tots o gairebé tots tocaven el piano, però entre ells no hi havia cap compositor o solista distingit. La seva orientació era bona i pot atribuir-se a ells el canvi operat pels anys 90 del vuitcents en els programes dels concerts i les representacions de teatre líric. Imposaren la música clàssica alemanya i les audicions de Wagner. Crec que Maragall era el seu secretari. Molts d'ells eren d'estatura baixa i per això els deien col·lectivament els *pequeños*.

novelles, esgarriat entre les artificiositats d'un simbolisme anodí, així que obre els ulls després del primer bes veu la mar Cantàbrica.

*Per lla a la migdiada resplendent,
des de la platja a la llunyana bruma,
canta i s'adorm al sol la mar bronzenta,
descapdellant i capdellant escuma.*

Abans d'això l'home ja estava fet; els estudis, sobre el pòsit dels quals havia de reposar la nova estètica, ja eren cosa vella; l'orientació musical temps ha que havia fet d'ell un devot de la melodia infinita, i els primers trenta anys de la vida l'havien enriquit amb les més variades experiències del món extern.

Però només que l'amor de la dona va poder produir en ell el canvi de valors i de mesures, la tramostada de sentiments, el terrible augment de tensió i aquella augusta ampliació del ritme vital que eren indispensables per a convertir l'home d'abans en el nostre gran poeta nacional.

Seria desconèixer l'essència d'aquella força creadora de l'amor, creure que En Joan Maragall va rebre de la dona amada un missatge fet, que hi hagué entre ells una comunicació o una contaminació cultural. En el més gran amor ni l'home ni la dona no *aprenen* res. L'amor és com la flama que abranda un polvorí ja existent. La dona és l'àngel que ens anuncia i descobreix el profund destí que hi ha en nosaltres, però tal vegada el veuríem i no el coneixeríem, si no es revelés al nostre cor per la bellesa i per la gràcia.

* * *

Les primeres poesies profètiques d'En Joan Maragall són el nostre breuari d'amor. Elles situen la dona amada en un món d'éssers i de coses que no es confon mai amb ella. El cel és el *cel blau*, la mar *es revolca al clar de lluna*, les flors serveixen la pròpia bellesa i llur perfum i si vol *cobrir de joies la cabellera* de la seva promesa i *encendre una nova resplendor* *dessota cada bes* no pot estarse de pensar en *el gran dia* quan *l'esposa, sense joiells* serà *tota* ella per a l'*espòs*. El simbolisme confusionista d'abans, el que per aquells temps escampava la literatura francesa i arribava aquí en les traduccions de Maeterlinck, s'ha esvanit com una tènue boira davant de la nova *claror*.

El poeta canta per a tots el seu amor, segueix cerimònia per cerimònia, emoció per emoció, el ritual del nostre festeig. Es com una nova epístola de Sant Pau, la més esplèndida guia de l'home culte enamorat, capítols del prometatge que si un dia són reunits amb les altres poesies amatòries que va

escriure més tard constituïran el ver eucologi del català enamorat.

La pueril contrafacció de les trobes de l'amor cor-tès, que embolcava d'una fada retòrica la passió amorosa de tants mestres en gai saber, es fon tot d'una sense deixar cap rastre. El terratrèmol ha estat de curta durada, potser fou per una profunda emoció, potser no va durar més que un sospir. Del vetust edifici no restaren ni les runes en l'obra posterior d'En Maragall. No sembla sinó que la seva ànima aprengué a parlar de cap i de nou. La carn és vermella i purificada dels vells adjectius, la crisàlide no ha transmès a la papallona la consagrada estilització dels sentiments; l'enginy i la traça han desaparegut. Ara són els fets usuals, els passos que es donaven d'esma, les coses d'aparença més insignificant, que resplendeixen amb la claror d'un nou sentit. El poeta en girar-se a mirar la jove esposa ha vist

*En el tomb de sa cara esbarrellada
la inquietud de l'infant que s'anuncia.*

En tornant del viatge de nuvis, quan el poeta recorda com si despertés d'un somni que *altres afanys li havien governat la vida*, aplica al seu descobriment del món aquella nova facultat de visió que l'amor ha suscitat en ell. En la seva ànima es produeix una alegre confiança d'adolescent, semblant a la que en els orígens d'una nova cultura s'esbrava en l'epopeia.

El Comte Arnau, La Fi d'En Serrallonga i les balades del *Mal caçador* i de *Joan Garí* són les epopeies d'En Joan Maragall. En la calma del seu amor triomfant el poeta ha sentit de lluny l'urc del dimoni i el segueix meravellat amb els ulls a través dels oratges, dels neguits, i de tots els pecats capitals. En la pedra d'aquests turments humans comprova si és de llei la pròpia pau interior.

Observeu que el poeta no té com a primer impuls la creació sinó la interpretació. Com en les albes d'un període micènic o medieval, En Maragall no imagina l'anècdota, es limita a contar-la. El seu estat espiritual en produir l'epopeia està dominat per un respecte de l'acció pura, despullada de tota boira de pensament. El poeta es posa a veure les coses amb admirada sorpresa, com si no les hagués vistes mai.

Fins aleshores no havia furgat ningú en l'ànima catalana com En Maragall amb la *Fi d'En Serrallonga*. Compareu el d'En Víctor Balaguer, tot anecdòtic, amb aqueix home que preludeja en la seva vida el *Cant Espiritual*, com aquell altre *Joan Garí*, que

*Al cap d'anys de terrejar
sent una veu d'innocència:
«Aixeca't, Joan Garí,
la teva sort és complerta;
ja pots alçar els ulls al cel,
que ja els tens prou plens de terra».*

En aquells tres homes, En Joan Garí, En Serrallonga i el Comte Arnau, hi ha el pòsit carnal de l'heterodòxia catalana, tota la versió demoníaca del nostre seny. El nostre Faust no és mai ingenu, l'experit del mal no és un Mefisto que l'influeix de fora estant, sinó allò mateix que s'encarna en ell i que el furga per dins.

Jo trec els millors averanys per a l'avenir de la nostra renaixença d'aquest fet: que els nostres dos poetes més grans, En Verdaguer i En Maragall, s'hagin esbravat en l'epopeia. Heus aquí una circumstància que no sol produir-se en les revifalles decadents. Epopeia vol dir socialment *adolescència sense madurar*, capacitat d'una vida sana i robusta.

Mes així com l'epopeia d'En Verdaguer no ha pogut oblidar el manual de retòrica, i és d'un hel·lenisme artificios o d'una puerilitat desconceidora de les passions humanes, la d'En Maragall és una revelació heroica de l'ànima catalana, que no podria produir-se sense una interior estructura nacional, prenyada de sentit.

En Verdaguer ens atrau per la bellesa plàstica de la forma i pel deliciós gronxar del ritme, que en la impressió d'un estat sentimental ens mostra profunditats mai sotjades pel pensament. En Maragall ens submergeix en una nova comprensió de la lluita entre el bé i el mal, i ens mostra els fonaments d'una nova cultura.

Jo espero que un dia o altre es publicarà tot el poema del *Comte Arnau*, de cap a cap, amb les glosses que sens dubte es trobarien entre els papers i cartes de l'autor. L'agrupació de les seves poesies, feta per En Maragall, no tenia res de sistemàtic que calgui respectar, sinó que obeeix simplement a l'atzar de la publicació. Aleshores fins per al vulgar distret, l'obra maragalliana adquirirà el sentit d'una epopeia nacional.

Encara no havia acabat d'escriure les visions, primera contemplació del món en despertar del somni de l'amor, que En Joan Maragall va sentir desvetllar-se-li la fúria profètica que havia de fer d'ell fins a l'hora de la mort el senyaler de Catalunya.

Els *tres cants de la guerra* són l'expressió lírica dels sentiments del nostre poble davant el desastre que posava fi a l'imperi colonial d'Espanya. En ells hi ha els adéus enyoradissos i la determinació d'un nou començament.

*On ets Espanya? No et veig enlloc.
No sents la meua veu atronadora?
No entens aquesta llengua que et parla entre
[perills?
Has desaprès d'entendre an els teus fills?
Adéu Espanya!*

D'allí endavant cada vegada que els catalans s'arremolinin entorn d'una veritat, en la lira d'En Maragall vibrarà una nova cançó. Un dia serà la fal lera per consagrar una dansa nacional, un altre el nou ideal ibèric.

*Cap viu! Catalans,
s'anuncia el gran esdevenir.
Vindrà pels cims, vindrà pel mar:
a tot arreu hem d'acudir
a punt per viure i per morir,
per greu sofrir... per triomfar!*

En aquells primers deu anys del nostre segle vint que vegeren la més bella realització de la nostra unitat nacional el poeta no para de cantar un himne darrera l'altre. *Els focs de Sant Joan* li inspiren una arenga patriòtica en la qual exalta i atia la revolta: ell que es considerava tan conservador vol que el Pireneu resplendeixi encès de mar a mar i que els germans de València i de Mallorca vegin les fogueres

*Que la terra està revolta
sota els peus dels occitans,
i convé que se'n recordin
de l'antiga germanat.*

Fou aquell el temps de l'entusiasme per la bandera, i ningú com En Maragall va cantar la sagrada passió que ens arborava per l'oriflama de l'ideal. Però en cap dels seus cants no trobareu una paraula d'odi contra ningú: *l'anhel de llibertat*, la voluntat de *germanor*, la promesa d'ésser-li *fidels en mort i en vida*, la fe en el *treball* i en la victòria, *Déu*, *pàtria* i *amor*: heus aquí els temes que hi glossa abrandat per un noble optimisme.

Després vingueren les fosques hores de tristesa. Per la temptació de la llibertat individual la unitat catalana fou esberlada quan més semblava que mai més no ens podríem descompartir. I cal reconèixer

que en els temps futurs haurem de comptar amb aqueixa indestructible passió humana, trencacolls de tots els nacionalismes que l'han volguda passar per alt.

En tornar-se a encendre la guerra fratricida li va semblar al poeta que el cor se li partia en dos. Quan es coneguin les cartes d'aquells temps serà possible de mesurar fins a quin punt la inutilitat del seu esforç per impedir, o, si res més no, temperar la lluita, el va desarmar davant l'escomesa de la mort.

En l'*Oda nova a Barcelona* hi ha la vergonya de la setmana tràgica, i el mateix poeta que tan bellament ha cantat en l'epopeia la vigorosa expressió del mal, ara ha sentit els odis de la barreja insana, la depressió del coratge que produeix la vilesa desvergonyida. No es dóna del tot, però el desengany li arna l'ànima d'impures contemplacions. Troba que l'amada metròpoli és vana, coquina i grollera i traïdora, que ens fa abaixar la cara, però no pot deixar d'estimar-la.

Si es publicuessin per ordre cronològic les seves poesies veuríeu com es fa de nit en l'ànima d'En Joan Maragall, després de l'any 1908. Encara reprendrà *El Comte Arnau*, però una esmorteïda claror crepuscular embolca les visions de la joventut d'una abans desconeguda melancolia. ¿Què cantarà el poeta esmaperdut en les emboscades de la discòrdia? Ai amor que has associat la vida! Ai joventut perduda! Ai senyera d'una pàtria destruïda pels fills!

Aleshores fou quan el poeta de la vida terrenal, el que havia cobert de joies la cabellera de la dona amada, el del festeig vora la mar cantàbrica, veu venir la mort en aquells versos terribles del *Dimecres de Cendra*

*Seré jo, que hauré entrat de traïdor
dins de casa teua quan menys te temies,
i que m'hauré estat allà en la foscor
per dies i dies,
fins que una vegada, veient-te tot sol
en la teua cambra, reclòs en tristesa,
te saltaré a sobre com un raig de sol
amb el meu etern crit de juvenesa.
Te'm ficaré als ulls, te'm ficaré al cor,
mon brillant punyal, fins a les entranyes,
l'entrarà, donant-te la vida amb la mort.*

SANT POL DE MAR, 19 D'ABRIL DE 1930.

II. - XÈNIES A PROPÒSIT D'UNA REPRESENTACIÓ DE NAUSICA ⁽⁵⁾

I

Com sabeu, l'Odissea (en grec *Odysseia* com ho pronunciaria un home del poble aquí) és la reunió congeminada de tres poemes que constitueixen el conjunt, l'*Homeru Potesis*. Sembla que el més antic d'aquests tres poemes és el de les *Recitacions Alcinoenques* on es troba el bell episodi de Nausica.

En el poema homèric Nausica només hi és per rebre Ulisses. Un cop el deixa, muntada ella en el seu carro de mules, seguint-la ell a peu amb les esclaves, de retorn cap a la morada d'Alcínoos, l'episodi està clos. Quan l'aede ha cantat els amors d'Ares i d'Afrodita, i els fills d'Alcínoos han dansat, el rei proposa als feacis que festegin l'hoste amb els seus presents, i en acabat les dones el banyen, l'untan d'oli i el vesteixen d'una bella túnica i d'un mantell.

Només aleshores en eixir del bany, Nausica que els déus embellien, escomet Ulisses al pas de la porta i s'acomiada d'ell. —*Feliç retorn, hoste, al país dels teus pares —li diu— i quan hi siguis, recorda't de mi, perquè és a mi que deus la salvació.*— I ell li respon: Si m'arribo a veure a casa meua, a tu aniran els meus pensaments i, per tots els dies d'una vida que et dec, seràs per a mi com un déu, o verge! —

I res més. Nausica, la dels bells braços blancs, la que per l'aire i la bellesa del semblant era com una Immortal, és senzillament una visió homèrica; la tragèdia en tres actes és una construcció i una selecció maragallianes.

II

En tots els temps els poetes han intentat abocar en el motllo homèric els sentiments, els ideals, els costums, i fins les preocupacions de la seva època. Virgili, en les hores decisives de gestació de l'Imperi, hi encabí la fundació del reialme llatí. Els alexandrins enterniren els herois antics amb les pròpies frisances amoroses i d'Aquil·les feren el cavalleresc cortesà de Penthesilea. Els francesos del segle divuitè inflaren el periple micènic amb les

(5) Aquesta conferència la vaig llegir al *Teatre Pompeia*, de Gràcia, on la colla del *Teatre Intim* dava una representació de *Nausica*. Mai no ha estat publicada fins ara.

galanteries d'una poesia barroca. I fins Goethe, influït per l'ambient neoclàssic, sangglaçà les gràcies femenines d'Ifigènia.

En Joan Maragall ha fet com tots i heus aquí com la seva *Nausica* és una noia de la nostra costa de Llevant, i la seva tragèdia una bella mostra d'aquell realisme noble que floria en la literatura catalana en la primera dècada del nou-cents.

Aquesta Nausica, que aviat us representaran, ja no és la verge homèrica comparable a la deessa de l'arc, Artemis, quan corre muntanyes a través de llarg a llarg del Taygetos, o vora l'Erymanths entre senglars i cérvols. Atena no se li presentarà en somnis amb la semblança de la filla de Dimas. Els déus no hi són en la tragèdia maragalliana, gaire més que pel que se'n sap d'oïda.

Nausica és una noia aponcellada, bonica, disposta a tomar en la seva ànima encara infantilment àvida de meravelles, les gestes de l'heroi. Quan veu venir Ulisses, que avui, no tingueu por, no se li presentarà nu, cobert només que de les brosses de la mar, com en el poema, perquè ara tenim més punt en la moral de la roba, sinó vestit i drapat com cal a persones decents, i li planta cara, no és perquè Atena li hagi imbuït en el cor aquesta audàcia, sinó perquè té més seny que les altres, el seny coratjós que tindrieu totes vosaltres si sabéssiu que éreu filles d'un rei.

III

De les *Recitacions Alcinoenques* el nostre Joan Maragall ha pres, doncs, sols una part de l'armadura. En el poema homèric primitiu Ulisses, només passava una tarda, una nit i l'endemà fins a l'entrada de fosc en el palau d'Alcínoos. Amb les interpolacions de l'Odissea, tal com ens ha arribat, l'estada de l'heroi dura un dia més.

En Maragall ha prescindit dels *Amors d'Ares i Afrodita*, dels jocs on Ulisses venia els feacis, i ha reduït les recitacions del periple als bells parlaments de l'acte segon. Per torna ha dramatitzat en tot l'acte tercer la partida i el comiat d'Ulisses. Així també en la tragèdia maragalliana l'acció dura només un dia i l'endemà.

Es veu que el poema homèric fou escrit per contar els episodis del periple: la gruta de Calipso, l'antre de Polifem, les Sirenes, Escila i Caribdis, la davallada a l'Infern, l'illa de Circe, els amors

i els naufragis de l'heroi, les seves lluites i els seus ardits amb els gegants, i com sofreix les ires de Posidó.

Tots aquests episodis essencials estan artísticament afegits en el poema homèric pels incidents de l'estada a casa d'Alcínoos, les recepcions, els jocs, els dinars, les danses i les festes, que són les frivolitats, els farbalans, les randes de l'obra. Doncs En Maragall, d'una d'aquestes randes ha fet un vestit i ha embolcat amb ell la noia catalana.

Segons un crític modern, l'Odissea és la reunió de tres poemes recitats, mena de tragèdia que el joglar deia com si fossin els diferents personatges els que parlessin, obra nascuda, doncs, quan el poema i la tragèdia no s'havien diferenciat prou. Per això han pogut representar-se episodis sencers dels poemes homèrics i recordo que en el Col·legi Mont d'Or, aquell esperit elegant que fou en Joan Palau, organitzà un d'aquests espectacles tal vegada amb la col·laboració dels fills d'En Maragall. La tragèdia que avui es representarà no és res d'això.

Els poetes alexandrins tragueren encara de la joglaria popular, dels *magodoi*, els mims dialogats. En aquesta forma eixiren les Siracusanes de Teòcrit, els *Mimiambes* d'Herondas i més tard els *Mims de les Cortesanes* de Lucià. Tampoc no volgué En Joan Maragall restaurar el *mim* alexandri. Enamorat de Goethe, havent traduït la *Ifigènia a Tàuride*, adoptà aqueixa mateixa fórmula que és la del drama modern.

IV

No cal enganyar-se, doncs, pel que toca al propòsit y al seny de l'obra, que ni per la seva forma, ni pel seu moll, no és una reconstrucció clàssica com aqueixes que veureu ideades pels arquitectes, del temple de Salomó o del palau assiri de Khorsabad. El gran poeta català, en el cimbal, que encara ho és, de la nostra renaixença literària, reprèn el somni però no la lira d'Homer.

Per una errada interpretació dels poemes homèrics s'ha cregut molt de temps que llurs herois eren gent d'una grandesa d'ànima i d'un cor sa, comparables per la fortalesa als déus, però així mateix bàrbars, grollers, com a representants d'una societat primitiva i basta. Els crítics més moderns diuen contràriament que en les riberes orientals del Mediterrani florí, uns mil anys abans de Jesucrist, una civilització refinada, i que les corts dels seus reiets eren centres que, en elegància, en delicadesa d'esperit, en el respecte i el conreu de les virtuts més nobles de l'home no desdien de les corts italianes en els millors temps del Renixement.

Que la filla del rei anés a rentar la roba al riu

només vol dir que la poca densitat de la població no exigia l'embrutidora divisió del treball dels temps moderns i, endemés, val a dir que moltes noies de la nostra aristocràcia sortirien guanyant si les deixaven desistir-se de l'humiliant desvagament d'avui, ni que fos per anar al riu a rentar la roba. Observeu com rep Alcínoos el seu hoste abans de saber qui és, i penseu que si qualsevol dia ens arribés Ulisses, nedant, de la Mar Vella, aniria a raure als soterranis de la policia. Tant el carro de Nausica com les cràteres i les armes i els vestits de porpra que ens descriu l'Homer de l'Odissea ens revelen una opulència i un gust superiors als dels rics d'avui. Vegeu com, en arribant, els forasters es renten i es perfumen; llegiu en els poemes els reptes que s'adrecen els atletes i compareu-los amb la brutalitat que domina ara en els camps d'esport, i digneu-me si hi ha cap rei ni cap fabricant d'indianes que tingui jugar, ni que tracti els poetes, si és que en rep algun a taula, amb el noble respecte d'Alcínoos pel seu Demòdoc.

Perxò mentre Ulisses lliga amb el nus de Circe el bagul ple d'eixarpes i de robes precioses, copes i talents d'or, el glavi d'Eurial, d'argent el puny i d'ivori la beina, presents de l'hospitalitat, i poc després ix del bany calent, escalfada l'aigua en bacines de bronze, i les dones el freguen i l'untan amb els olis d'olor, i reconfortat l'embolquen amb robes de fresc rentades, no em puc estar de dir, i, perdoneu per la part que us toca, que *els bàrbars som nosaltres*.

V

En l'obra que aviat veureu representar la lira és nostra. El poeta català no desdirà del grec en la seva contemplació de les gràcies de la Natura. Quan, per exemple, canti l'*Himne al Sol*, deixarà les imatges antropomòrfiques dels *Himnes homèrics*, que més tard ell mateix havia de posar en bells hexàmetres, i en lloc de l'Apol·ló Delfi, o del Piti, o d'Hèlios ens evocarà, després dels primers versos, l'astre que fa granar les llavors, per qui floreix la terra i brilla la mar.

La lira de la tragèdia *Nausica* és nostra. I en podeu fer la prova amb mi. Abans de començar el tercer acte, quan vegeu que es llevi la cortina, reciteu mentalment *La Vaca Cega*, i en acabat de dir

parpelleja

sobre les mortes nines, i se'n torna,
orfe de illum sota del sol que crema,

acluqueu els ulls i espereu: de l'escena estant el poeta cec Daimó us contestarà:

Vina, rei lluminós, alçat del mar
O! tu que duus la lira d'or i cantes

.....
Ja que mos ulls no poden ser alegrats
Per ta llum, sento almenys la teva ardència.
I et lloaré més fort que l'altra gent
I en ma veu sentiràs la veu d'un poble.

La il·lusió és completa; l'esperit i gairebé la lletra segueixen, lliguen. La lira i el poble són els nostres, però no són els d'avui. La nostra renaixença literària havia arribat en el poeta Joan Maragall al cim més alt d'un noble realisme, en un ambient de pau i de riquesa. Els homes i les coses evocades per ell resplendien de forta idealitat, però eren com eren.

VI

Aquell impetu que llevava en l'aire tota la literatura catalana ha desdit, l'encís d'aquell noble realisme s'ha perdut. La guerra gran i el desgavell que ha deixat darrera ens ha trencat el pulcre espill del nostre confiat optimisme, que com l'ànsia d'amor embellia el món i el qui s'hi emmirallava.

En una representació de *La Dona Verge*, el seu agut autor, Sr. Fontdevila, defensava la literatura del Paral·lel i deia que podria parlar-se d'un art de cada districte de Barcelona, com hi ha un art del districte quint. Jo tinc més anys que el Sr. Fontdevila, i això, que em permet comparar la primera generació noucentista amb la segona, em fa dir que la força de la literatura del Paral·lel rau, si no en

una degradació, almenys en una flexió moral que fa avui particularment florir a Catalunya l'art del districte quint.

Heus aquí llançada la primera pedra d'escàndol. En els primers anys del segle XX fins els anarquistes miraven de cara a Sant Gervasi; avui no sols tenim una literatura del Paral·lel sinó que la més forta literatura nostra d'avantguarda viu de cara al Paral·lel. Hi ha hagut trencadissa i n'hi haurà. L'ambient està revolt, la frasse té més èxit com més desllorigada; fa riure per sota el nas de parlar de moral i d'honestedat dels sentiments com un plafó noble de l'obra literària. En canvi, en la llengua del temps de Maragall, no hi havia un mot prou vil per a traduir l'adjectiu: *canalla*.

Això no és una censura: és una constatació. La literatura és un producte de l'ambient: els escriptors ens hem tornat així perquè en l'ànima del nostre poble la puresa cristal·lina de la concepció s'ha entelat. Fa trenta anys es sintetitzava l'evolució de la nostra renaixença dient del *Born a Sitges*. Si el moviment actual continua haurem de dir (encara no hi som): *De Sitges al Barri de Pequin*. Però jo tinc fe en la nostra joventut i crec que a tot arreu, agra o dolça, aspra o refinada, farà la seva obra, i amb la seva viril magnificència ens enamorarà.

Us oferim, doncs, un espectacle que ja no és fresc del dia. Us proposem un romiatge sentimental a Sant Gervasi. Per un parell d'hores trobeu suportables la murtra i el llorer del nostre gran poeta, que si no és d'avui, és de sempre.

Barcelona, 22 de novembre de 1926.

III. - CARTES ENTRE MARAGALL I COROMINES

I

Madrid, 12 de gener de 1902.

Sr. D. Joan Maragall.

Estimat amic:

Ja fa un mes i dies que en Grau em va portar les poesies de vostè. Em va fer més content (6). Jo no sé quina mena de simpatia em duu cap a vostè. D'ençà

(6) Tretze amics d'En Joan Maragall reuniren en un petit volum algunes poesies de les que ell havia escrit a la seva promesa, juntament amb traduccions de Goethe, com ara les *Elegies romanes*. En casar-se el poeta en varen fer una edició de 101 exemplars que porta davant els noms de tots ells. Això fou a l'any 1891 quan jo no havia fet els 21 anys i encara no havia tractat En Ma-

que el vaig conèixer que el desig d'ésser-li amic m'atrau estranyament.

Jo no sé si vostè és tan reposat com sembla. Ho he sentit a dir a moltes persones, però com que mai hem tingut una conversa llarga, no ho sé del cert. Deu ésser molt bo de viure en pau, amb un ritme de vida plenament humana. M'agradaria de conèixer un home així i escorcollar-li l'ànima.

El meu esperit és neguitós i estima i es deleix per la quietud. Sóc d'aquells homes que voldrien

ragall, que tenia 10 anys més que jo. En Jacint Grau i Delgado que va venir a viure a la meua dispesa me'n va dur un exemplar per encàrrec de Maragall que així em tornava l'obsequi que jo li havia fet de *Les Presons Imaginàries*. El meu exemplar té el número 69. Aquesta obra no fou posada mai a la venda, però les poesies originals foren incloses en el volum titulat *Poesies*.

ésser el que no són. Si em sentís teoritzar sobre l'harmonia de les facultats i dels sentiments em pendria per altre. Voldria viure una vida patriarcal i ja tinc triada la finca que compraria a la vora del Fluvià si tingués força diners. I ja m'hi veig voltat de fills i filles, llevant-me de bon matí per anar a l'hort a regar, adobant les parets de pedra seca que les aigües tiren rostos avall, espiant la florida dels ametllers i com comença a madurar la primera fruita.

Però jo crec que porto a dins el foc de l'infern. Quan no tinc penes les invento i de tant en tant em vénen idees que em fan suar d'angúnia. Potser valdria més que sempre em passés alguna cosa, perquè els turments petits fan molt de mal.

Amb la meua promesa hem llegit molts cops les poesies dels dos darrers llibres de vostè (7). Mentre ella fa la punta per al joc de llit de quan ens casarem, moltes vegades li llegeixo coses que voldria que se li quedessin per sempre. Sembla que quan l'ànima està distreta les idees de fora es fiquen més endins.

Ve un dia que ens trobem canviats i no sabem com ha estat. Es com un mal donat, una mena de bruixeria.

Però ara no podem llegir. La germana de la meua promesa se n'ha anat a Barcelona i s'ha quedat ella tota sola. Jo no vull que ningú la critiqui, i li he dit que si no estava malalta, no tornaria a casa seva fins que vingués la seva germana. Ara em diu que d'ençà que no ens veiem a casa seva li sembla una mica foraster. La mala llengua de la gent li podria donar molts disgustos, i més m'estimo que ens trobem al carrer.

Ens hem quedat a la meitat del llibre (8) perquè no hi anem gens de pressa. Quan puguem veure'ns altre cop a casa seva llegirem les *Elegies Romanes* amb aquella devoció dels enamorats i tornarem a repassar la *Campaneta la ning-ning* i els seus versos d'amor.

Es una llàstima per a mi no haver conegut abans a vostè, quan encara li hauria pogut ésser amic. Ara comprenc que d'amics ja no en tornaré a tenir. Tot el meu afecte se l'enduu aquesta noia maca que estimo (9).

(7) Són el volum *Poesies* publicat l'any 1895 i "*Visions i Cants*" publicat el 1901. Tos dos me'ls va enviar dedicats en Maragall arran de llur publicació.

(8) Ara torna a referir-se al volum que m'havia dut en Grau i Delgado per encàrrec d'En Maragall.

(9) Pel mes d'agost de 1896 m'agafaren. Després de passar deu mesos al castell de Montjuïc, m'exiliaren a França. Quan, els darrers dies de desembre de 1897, em deixaren tornar, vaig anar a viure a l'Empordà, i entre Llers, Biure i Torroella de Fluvià vaig passar-hi prop de 10 mesos més. En aquella ocasió em va lleure de visitar la finca de Palol, a Vila-Rubau i en vaig restar tan enamorat que amb el somni de poder adquirir-la estimulava

Aviat ens casarem. Jo voldria que fos a primers d'abril, però el seu oncle de Girona (perquè no té pare ni mare) no sé si ho voldrà. M'agradaria de fer un viatge a Florència i a Nurenberg i anar a veure el Rin, si tenim prous quartos.

Aquestes oposicions em trasbalsen tots els pensaments que faig. Ni es fan ni s'aplacen; lo mateix poden començar d'aquí a un mes que no fer-se fins a l'any que ve (10). I mentrestant tinc tota la vida empantanegada i suspesos tots els pensaments de fer llibres.

Així que em llegui escriuré uns contes que ja tinc pensats i els reuniré en un llibre que es titularà *Rauxes d'Angúnia*. Ja en tinc tres de llestos (11), però fa molt temps que no hi treballo. I un dia quan torni a Barcelona voldria que em dediquéssis una estona a soles per llegir-li les poesies que he fet a la meua promesa.

Moltes gràcies pel llibre i per l'amable dedicatòria. Sempre que es recordi de mi sigui-li carinyosa la memòria del seu amic

COROMINES.

Al carrer de la Montera, 20, 2ª pis, és a casa seva

II.

Estimat amic Coromines:

Cartas com la de vostè fan bo de rebre i de contestar perquè canviar simpaties és un goig fondo de la vida. Jo també sentia l'atracció de vostè ja abans de coneixe'l quan me'n parlaven. He viscut molt replegat dins meu, i els homes de cor i d'acció, de vida enfora, sempre m'han fascinat. I així el veia jo a vostè. I quan l'he vist patir a causa de l'expansió del seu cor, encara m'ha fascinat més. La lluita repugna a la meua naturalesa que en tot cerca un centre d'harmonia i serenitat; però els lluitadors m'interessen fortament perquè frueixen de la vida un aspecte que m'és desconegut. Les inquietuds internes les pateixo tant com un altre; però no em

aquella alegria de viure que al Castell de Montjuïc bo i havia perdut. De l'Empordà estant me'n vaig anar a Madrid on vaig romandre fins que, començant l'any 1903, em fou possible de residir a Barcelona. Per això no havia tingut ocasió d'intimar amb En Joan Maragall per més que ja abans d'això ens enviéssim els llibres.

(10) Em preparava ja feia dos anys per a les oposicions a les càtedres d'Economia política, vacants a les Universitats de Barcelona i de Santiago de Galícia. Però no començaren fins després que jo havia acceptat el nomenament de Cap d'un Negociat de l'Ajuntament de Barcelona, i com que els exercicis es feien a Madrid no em fou possible de prendre-hi part. Ni en vaig heure esment fins que ja estaven a punt d'acabar-se els exercicis.

(11) Un d'ells, *La Dona Lletja*. Els altres, formen part també de la col·lecció *A recés dels tamarius*.

Madrid, 16 de setembre de 1902.

sento amb dret a parlar sinó en els moments d'equilibri i serenitat, perquè crec que s'ha d'educar els homes en la bellesa i que la bellesa és harmonia. Crec que el dolor pot ésser moral per al subjecte, però trobo immoral l'exterioritzar-lo fins i a tant que s'ha resolt en un bell equilibri nou, l'expressió del qual resulti enfortidora per a tothom. Mentre no arriba a això, el dolor és lleig i immoral perquè resulta una transició debilitadora; mentre que la serenitat recobrada és quelcom definitiu de la vida, i per tant bell, enfortidor, moral. Potser en aquest món la serenitat és més bella i més forta com a força de més dolor ha estat conquistada. Jesús en la creu és la bellesa summa perquè després del defalliment: «Pare, per què m'abandones?» s'asserena, definitivament, divinament, en el «Pare, en tes mans entrego mon esperit», en la consumació.

Després, transportant aquest sentiment de la vida a la pràctica de la vida, em repugna tota negació que no estigui inspirada en una afirmació més poderosa; i crec punible socialment tota destrucció que no sigui capaç de construir tot seguit quelcom més fort que lo que es destrueix.

Ve-li aquí per què i com sóc reposat, optimista i conservador.

Ara m'adono que li he fet, a vostè, a qui escric per primera vegada (12), una espècie de confessió general com no recordo haver-la feta a ningú. I és segurament per aquella atracció misteriosa i perquè el trobo en un moment hermós de la seva vida, tot il·luminat per l'amor cast de l'espòs. Veritablement no és aquest el moment més apropiat per estrènyer una amistat: ho sé per experiència pròpia. De totes maneres sempre que li vinga de gust, parli'm; però només quan li vingui de gust (res d'esperit de compromís); sols així la comunicació és fecunda.

Amor i alegria li desitja el seu amic

MARAGALL.

S. c. Alfonso, 79, Sant Gervasi. - Barcelona, 22 de gener de 1902.

(12) Quan els amics li editaren el volum de "Poesies" dedicades a Clara Noble (1891), encara no ens coneixíem, i per això no me'l va enviar fins al 1901. No ens havíem escrit mai, però ja hi havia entre els dos aquella coneixença i simpatia que suposen la meua carta i la d'ell, i el fet d'enviar-me dedicat aquell record íntim. L'altre volum també titulat "Poesies" (1895), ja me l'havia dedicat un dia que ens trobàrem a *L'Avenç*, poc després de la seva publicació. Només ens vèiem i parlàvem a peu dret. Més tard tampoc ens vàrem poder escriure gaire perquè vivíem tots dos a Barcelona i ens vèiem sovint a *L'Avenç* i a l'Ateneu Barcelonès. La meua lectura a *L'Avenç* de *Les Presons Imaginàries*, en presència d'En Maragall, devia ésser cap als 1898 ó 1899, quan *L'Avenç* estava encara a la Ronda de la Universitat.

Estimat amic Maragall:

El vostre article *La patria nueva* que he llegit a «La Veu de Catalunya» m'ha agradat més encara que el de la *Lectura* (13). Un dia parlant amb En Vives jo li deia que vós tindríeu de posar-vos a davant dels catalans, i que tots us seguiríem. Encara tinc l'esperança que algun dia us hi trobareu sense voler: les condicions que ha de tenir el nostre capità són la lleialtat i la noblesa de cor, i un esperit clar i una arrel de simpatia a l'ànima del poble. I vós les teniu aquestes condicions.

Les vostres poesies m'han donat moltes hores de suau delectació i han endolcit les meves enyorances de la terra. I ara m'heu fet un gran bé amb el vostre article. Tot llegint-lo he pensat idees d'aqueixes que aconsolen.

Jo, trobo, amic Maragall, una altra raó de la nostra incapacitat política. Encara que fóssim només que la meitat dels catalans d'avui, podríem imposar-nos a tot Espanya si fóssim ben catalans i en traguéssim tot el profit d'ésser-ho. Repareu l'esforç que hem de fer nosaltres per endinsar-nos en el nostre esperit i veure el que hi ha en les seves fondàries.

Tota l'educació que ens donen només penetra les capes foranes de l'esperit. Jo no sóc dels que volen esborrar la petjada dels quatre segles que fem d'espanyols. Però quan som petits les paraules són molt més que una representació, són l'arquitectura del pensament. I quan anem a estudi hi anem amb un cap català que rep superficialment les ensenyances castellanques del mestre. Així les ciències i les pràctiques de la vida arriben a la nostra intel·ligència com blocs no assimilables que es queden voleiant a davant dels ulls dels que tenen memòria.

Avui en dia no tenim cap font més rica d'educació

(13) En Maragall havia publicat a *Lectura*, revista creada i dirigida a Madrid per D. Francisco Acebal, home addicte a la *Institución Libre de Enseñanza*, de don Francisco Giner de los Ríos, un article titulat *El Sentimiento Catalanista*. Això devia ésser pel gener de 1902. El catalanisme és un sentiment perquè totes les altres causes de la seva existència no produirien efecte sense la persistència del sentiment. Volia utilitzar el sentiment catalanista per a donar una vida nova a Espanya.

Més tard va publicar dos articles al *Diario de Barcelona* dels dies 4 i 11 de setembre, titulat el primer *Trágico Conflicto*, i el segon *La Patria Nueva*. Jo devia llegir el darrer en la reproducció que en féu *La Veu de Catalunya*. En els tres articles, la idea és la mateixa. Però en el darrer hi ha una plasticitat més gran, un entusiasme i una fe abrindada per la proximitat de l'aniversari patriòtic.

social que els manaments de la nostra autoritat. Tant el burgès com el proletari prenen la seva educació política del laç de submissió al Govern. L'espectacle de l'autoritat és una disciplina col·lectiva. Però el nostre govern ens envia les lleis escrites amb paraules que no ens entren i la roca viva del nostre apetit resta tan verge com abans. Les paraules contribueixen molt a fer les lleis i fins modifiquen la seva substància. Per això les lleis de la nostra autoritat es presenten a la nostra intel·ligència com imposicions forasteres que ens revolten. Lo que ens hauria d'educar políticament se'ns torna una tirania inaguantable. I tots som anarquistes els catalans, en el sentit més radical de la paraula.

Tot ens convida a viure i a sentir superficialment. Marxem com uns somnàmbuls per un món d'imatges fantàsiques que la nostra ànima no pot convertir en substància pròpia. Sabem noves del món en castellà, gaudim l'art en castellà, i castellans són els llibres que llegim i els pobles que comercialment explotem. Així, amic Maragall, anem empedreint sense adonar-nos la crosta de l'esperit, i la nostra pobra ànima catalana resta a dins presonera i es migra i s'enyora en la seva no treballada infantilesa.

Ja hi guanyaríem molt si els fills de Catalunya aprenguessin en català. Les paraules del mestre penetrarien fins a les arrels més fondes del pensament. Les ensenyances no serien rengleres de paraules buides de sentit, sinó la natural i successiva perfecció de les nocions primeres que el nen ha après en els pits de la seva mare. La creixença de l'esperit aniria de tronc amb la creixença dels braços i de les cames i de tot el cos.

Les paraules ens traspalsarien tota l'ànima i ens convidarien a l'acció. El nostre cor jove trobaria el camí per a esmerçar la seva força. I els catalans ens acostumaríem a viure fonament, en el contacte directe de les coses

Parleu molt bé del camí de la necessitat. Aquesta ha volgut que els catalans es llancesin a l'empresa política abans de fortificar-se ells mateixos. Però encara hi som a temps. Catalanitzem-nos. Cada escola ha d'ésser un castell per a defensar la nacionalitat catalana. L'estudi porfidiós de la nostra llengua i de la nostra història ens donarà fills tots d'una peça.

Repareu el tresor de fonda i transcendental filosofia que s'enclou en l'organisme i en els termes d'un llenguatge. Nosaltres no apreciem la filosofia del nostre i no arribem a entendre la de la llengua castellana.

Ésser català és ésser una cosa substancialment diferent de totes les demés. I només la consciència incorruptible d'aquesta condició ens ha de fer aptes per a no ésser moralment vençuts en l'empresa que vós proposeu. Perque suposem que els catalans ens

llancem com un riu impetuós per sobre l'Espanya. Si el nostre caràcter està ben definit serà una roca granítica i en el cor de cada català hi haurà una fortalesa inexpugnable. Però, si fóssim tal com som encara, el triomf de Catalunya seria la seva mort.

El somni hermós de què parleu en el vostre article, moltes vegades he pensat que pot realitzar-se sense la independència de Catalunya (14) La força política ens podria fer amos de tota Espanya, però no aixecaria per res la intel·lectualitat de la nostra raça. La nacionalitat catalana tal com jo l'entenc és una delicada concepció que només necessita la catalanització dels nostres germans per a realitzar-se.

El dia que el Dant va escriure en toscà la Divina Comèdia va fixar el geni italià als entorns de Florència. Mai l'espasa d'un conquistador ha fet tant per la seva pàtria. Repareu que quan vivien Goethe, Schiller, Beethoven i Kant el poble alemany sofria la invasió napoleònica.

Però tots els italians havien d'aprendre al fer-se grans allò que els florentins sabien d'ençà que començaven a barbotejar les primeres paraules. Tota la riquesa i tota la força moral d'Itàlia treballaven per l'ànima florentina. Pels entorns de la ciutat dels Mèdicis els homes i les dones vivien en la presència fonament coneguda de la realitat.

I els alemanys, com deia Fichte, són l'únic poble d'Europa que parla una llengua nativa, que poa les seves arrels de les entranyes més fondes de la història. ¿Què n'havien de fer aqueixos dos pobles de la independència política? El cas és que tenien una ànima afinada per a les més nobles empreses espirituals i enriquien el tresor humà executant-les.

Si l'haver de guanyar-me la vida treballant no em priva d'escriure un llibre sobre el *Sentiment català de la llibertat* (15), tinc ganes d'explicar-hi lo que

(14) El somni de l'article *La Patria Nueva* és el de la joventut catalana que Maragall no vol destruir. Només li diu que no impedeixi ni maleeixi amb el seu somni l'obra que el moment reclama. Si seguim somniant-lo amb intensitat, ve a dir, l'ideal vindrà per tots els camins: el camí de la necessitat per un diví misteri és el millor camí de llibertat de tots els ideals. Als vells de l'Espanya vella els diu que els vencerem encara que de moment ens facin patir. Contra la resposta dels vells que amenacen en nom de les forces de la vella pàtria espanyola, Maragall respon rient: "Doncs nosaltres som els qui fem pàtries noves".

(15) Aquest llibre mai no m'ha llegut d'escriure'l. Les idees que en el llibre volia exposar, s'han esbravat fragmentàriament en obres diverses. He conservat el pla de l'obra i fragments d'un capítol. Després la idea va transformar-se en la concepció d'una gran obra dedicada a la llibertat de Catalunya. La primera part d'aquesta obra fou publicada en la Miscel·lània Prat de la Riba per l'Institut d'Estudis Catalans, sota el títol *La Sobirania de les persones polítiques*. De la tercera part ha sortit un capítol sobre la llengua catalana.

hem de fer els catalans per salvar la nostra nacionalitat. Ningú ens priva de portar els nostres fills a les escoles on es doni ensenyança catalana, ni de fer el nostre art en català, ni de fer els diaris en català, ni de catalanitzar cada dia més els nostres costums. Fins les institucions més directament regimentadores del poble podríem fer-les catalanes.

Només penseu en la força indestructible d'un poble que tot d'un plegat es posés a fer aquesta feina. Jo he trobat una font de consoladores delícies llegint la història de la revolta dels Països Baixos que va escriure Schiller. Aquella gent no hi pensava en la seva independència: això va ésser una cosa incidental que el despotisme espanyol els va imposar com a necessària. Altrament se n'haurien passat.

Cada dia hem d'ésser més comerciants i més industrials perquè la via d'aqueixos esforços ens ha sortit fins ara com la més segura del nostre aixecament. Tot lo que no ens destorbi per a viure segons el nostre sentiment nacional de la llibertat no ens ha de fer quimera. No culpeu els altres si no teniu lo que us deixen prendre i no us ho preneu.

Per això, amic Maragall, trobo que les lluites polítiques tenen quelcom d'aparença buida que necessita un sentiment més substancial que fonamenti la raó de la seva existència. L'autonomia, la separació, la independència, són coses que no mereixen per si soles que les exaltem fins a fer-ne un ideal. Ni és matèria de la nostra llibertat escollir entre elles.

Dispenseu si us he fet una carta massa llarga. L'he rumiada molt i he estat una pila de dies per escriure-la. Si hi trobeu alguna bona llavor, preneu-la: si no, no hi penseu més. Sempre us tindrà l'agraïment d'haver-la-hi inspirada el vostre amic

PERE COROMINES.

Ja m'he casat i estic a Madrid, Monteleón, 18, pral., dcha. Disposeu de mi i de casa meva (16).

IV

A En Pere Coromines.

Estimat amic:

Jo no sé què ho fa que cada carta vostra em faci tan gran impressió. No és sols el vostre valor intel·lectual lo que pesa en mi, és quelcom més íntim i penetrant.

(16) M'havia casat el dia 7 de juny. El mateix dia vàrem començar el viatge de nuvis, aquell viatge de les poesies maragallianes: Pisa, Florència, Venècia, Milà, Torí. A Lió se'ns acabaren els diners. De retorn només ens vàrem entretenir uns dies per fer el compliment a les famílies. Cap al cinc o el sis d'agost ja érem a Madrid. Havia explicat ja tantes vegades el nostre viatge, que en escriure a Maragall no vaig sentir ganes d'explicar-li de quina manera l'havíem imitat.

Ans que tot rebeu la meva enhorabona pel vostre casament. Déu vos do molts anys de vida, a vós i a la vostra esposa per fruit de la plenitud del nou estat. Déu vos do alegries i penes si us convenen, mes amb força perquè d'unes i d'altres ixca el vostre esperit triomfalment cada cop més alt.

Teniu raó: lo fonamental del catalanisme hauria d'ésser la renovació intensa de la nostra personalitat; no ens calen pas programes massa concrets, polítics, ni d'altra mena; la senzilla formació nostra trencaria sense més esforç que la natural creixença tots els motllos que la destorbessin i es faria el propi, com la saba trenca l'escorça del tronc i fa sortir la fulla i la flor i el fruit. Tot lo fort i durable es fa així i no per renovació apriorística, abstracta, dels motllos externs. Tot lo que em dieu del nostre anarquisme natural per mancament d'assimilació entre el nostre esperit col·lectiu i la llei, la influència del llenguatge en l'educació, lo que podem en aquest sentit sense necessitat de cap revolució, la importància de l'obra nacional íntima i espontània, el perill de llançar-nos a una acció política exterior ans de lograr una forta consciència de la nostra personalitat i la insignificància de tot lo demés en comparació d'aquella gran obra interior, són afirmacions que jo crec que dormien en el fons del meu esperit i vós les heu desvetllades: tan fàcilment s'han apoderat de mi i tant m'han semblat de seguida cosa pròpia. Feu-la, feu-la la vostra obra sobre *El Sentiment català de la llibertat*, que jo me'n faré deixeble i pregoner. Vós sí que us heu de fer cabdill, vós que teniu tan ben ponderats l'amor, i l'enteniment i el braç.

Escriviu-me tan sovint com pugueu (17), i si publiqueu alguna cosa, article o lo que sia, feu m'ho saber i jo també us escriuré i us enviaré lo que publiqui que em sembli que pot interessar-vos. Observo que la comunicació amb vós em fa molt de bé, i n'estic desitjós.

Acabo de passar una curta temporada al Montseny, en una masia sola a dalt del Pla de la Calma (18). Oh! la nostra muntanya catalana! que me n'ha dit de coses semblants a les que vós em dieu! Neta, eixuta i enlairada, sembla que en ella viu en tota la seva puresa l'esperit de la nostra raça. He sentit una cançó d'en Serrallonga! No m'oblidau.

MARAGALL.

Alfonso, 79, St. Gervasi.

Barcelona, 29 octubre 1902.

(17) Poc després tornava a Barcelona, on vaig estar fins a prop de Nadal, i pel mes de gener venia altra vegada per restar definitivament. La meva estada a Madrid havia durat quatre anys. La meva esposa havia guanyat per oposicions una escola de pàrvuls a Madrid, i la va deixar amb la por que el nostre primer fill nasqués allí. Un any després va obtenir el seu trasllat a Barcelona.

(18) Hi havia anat amb En Josep Pijoan.

V

Amic Coromines:

Aquí li deixo el llibre d'en Medina, en la confiança que l'anar-lo a recollir vostè a casa no era l'únic estímul per a venir-hi (19)

L'hi espera sempre amb desig el seu amic.

JOAN MARAGALL.

s. c. Alfonso XII, 79, St. Gervasi.
29 març 1904.

VI

4 maig 1904.

Bon amic:

Li agraeixo coralment l'enhonorabona. Espero amb desig veure imprès son llibre. El seu reconeixement de la bona fe del meu fascicle (20), em compensa de sobres de tot atac baix o apassionat. Més que mai l'estima

JOAN MARAGALL.

VII

Amic:

En dies tan senyalats per l'alegria, no l'oblida en el seu dol (21).

JOAN MARAGALL I GORINA.

24 desembre 1905.

(19) Es el primer llibre de poesies de l'escriptor murcià, Vicente Medina. Es titula "Aires Murcianos". L'havia editat a Madrid el meu amic l'editor Bernardo Rodríguez Serra, en la Biblioteca Miñón. Jo li vaig dedicar un article en algun periòdic de Madrid i vaig tenir l'encert de provocar un cor de lloances que obriren a Medina les portes dels cercles literaris. El parlar de la vega murciana dava als versos de Medina una tendror fresca al servei de sentiments de poble que ens l'havien de fer molt simpàtic. Medina sempre se n'ha recordat i m'ha enviat dedicades totes les seves obres. La seva imatgeria no s'ha renovat prou i, com que ja omplia la primera obra, no hauria perdut res si no n'hagués publicada cap més. Vaig fer conèixer a Maragall *Aires Murcianos*, però, tal com ell preveia, no l'havia anat a veure per recollir el llibre, sinó per parlar amb ell de l'escissió que s'estava produint a la Lliga Regionalista.

(20) *Les reials jornades*. La carta meva a la qual fa referència En Maragall s'ha perdut. Segurament la meva felicitació era una continuació de la conversa que havíem tingut dies abans. Altrament no m'ho explicaria, perquè des del primer moment, jo, que no havia estat mai soci de la Lliga Regionalista, vaig sentir una gran simpatia per l'actitud d'Ildefons Suñol.

(21) El dia abans havia mort el meu pare. Per això m'estimo tant la carta, per breu que sigui. Amb En Maragall no teníem el costum de donar-nos les bones festes. Aquest record era, doncs, una reiteració de simpatia després de la mort del meu pare.

VIII

3 de juliol del 1907.

Sr. D. Joan Maragall.

Estimat amic:

No sé la vida que feu a Caldetes, però si no llegiu diaris us demano que per una vegada falteu a la costum i us mireu la «Veu» d'aquest matí.

Jo hi tinc un article que parla d'una Exposició de la Raça llatina. M'encomano al vostre patriotisme en reconeixença del meu. Perquè això no fos patrimoni de cap partit vaig enviar l'article a la «Veu», jo que sóc amic dels nacionalistes lliberals.

Per la mena de felicitacions que rebo, veig que no m'he explicat prou bé. Encara que hi vinguessin totes les nacions, l'exposició de casa nostra no seria més que una fira universal, sense cap transcendència en la marxa de la civilització.

Però una Exposició llatina podria ésser el començament d'un gran moviment de raça. Es a dir, així com l'any 1888 Barcelona va mostrar la seva potència econòmica, ara hauria de presentar-se com a centre d'una nova civilització mediterrània.

Vós que heu traduït tan sentidament a Novalis deveu creure en l'efectivitat de les forces immaterials. Vós que sou tot un poeta, compendreu què vol dir això de donar un sentit a la nostra més complexa manifestació mundial.

¿No esteu amb mi que el de menys en les croades fou la conquesta de Jerusalem? L'ideal que abrandava tants de pobles i els innombrables esforços per arribar a l'ideal van ésser el *deus ex machina* de tota una civilització.

Si la idea us agrada, és precís que hi doneu el cop de mà definitiu. A vos us escoltaran. Mireu que al vostre Comte l'Arnau se li pot fer més curta l'eternitat. Jo us demano concretament un article per al *Poble Català* Què m'hi dieu?

He estat a punt d'anar-vos a veure amb En Pi-joan. Però em falten només que una vintena de quartilles per a acabar la part del llibre que tracta de la santedat i us voldria demanar que me l'escoltéssiu.

Maneu i disposeu del vostre amic.

COROMINES.

Viladomat, 122-1-2.

IX

UNA EXPOSICIÓ DE LA RAÇA LLATINA (22)

Assistim a la dispersió tràgica dels pobles llatins. Després de dos mil anys d'hegemonia, la nostra raça

(22) Article publicat a "La Veu de Catalunya", edició del 2 de juliol de 1907. Aquesta fou la primera ve-

deixa d'ésser l'eix espiritual del món i fins la unitat suprema del seu pensament es mor. Vosaltres joves, els de la renovació neo-clàssica, els que noteu una reacció actual contra l'omnipotència de l'esperit germànic, no us sembla que ha arribat l'hora d'intentar un nou renaixement?

Es parla d'una segona Exposició universal a Barcelona i això seria una gran fira sense sentit. Ens gastariem vint milions de pessetes en fer un important paper ridícul, perquè no tenim el dret de convidar a tots els pobles de la terra a casa nostra. Això ho pot fer París, això ho podrien fer Berlín o Londres, en les entranyes de les quals tota la civilització humana arriba a una síntesis viventa.

No podem exposar la nostra metròpoli mediterrània en l'empresa d'una exposició de segon o tercer ordre. Els fondistes de Liège poden valdre's d'aqueixes manyes per fer negoci amb l'estada de forasters. Milà pogué festejar amb una gran fira internacional l'acabament d'una obra que interessava a tres nacions. La Barcelona d'ara fa vint anys no podia comprometre com la d'avui l'obra complexa d'una civilització naixent.

Però aquí podríem fer una exposició de la raça llatina. Només París, Buenos Aires i potser Nàpols tenen més habitants que Barcelona entre les ciutats de la nostra raça. París no és una ciutat ben verament llatina, perquè li escau més una plena representació inter-continental. Buenos Aires no té cap tradició de raça i Nàpols no té la vida espiritual que és indispensable per a tan alta empresa.

I encara no discutim els mèrits de les altres ciutats germanes. En tenim prou en demostrar que Barcelona pot disputar a qualsevol altra el dret de reunir-les a totes, aquí a la vora del nostre mar. Tenim un port de poderosa vida internacional; per

gada que es proposà de fer una Exposició a Montjuïc. De quan era petit coneixia molt bé tots els recoms de la muntanya, perquè amb el meu pare hi anàvem cada tarda i gairebé sempre en tornàvem amb alguna cosa. També hi havia anat a pasturar el be i a fer cops de pedres amb els *mandrosos* contra els *secs*. Es publicaren a Barcelona i a Madrid articles que recolliren la idea. L'Ajuntament va constituir una Comissió de la qual formava part En Lluís Duran i Ventosa: jo feia de secretari. Aqueixa Comissió va estimular l'arquitecte Sr. Amargós perquè acabés el seu projecte d'urbanització de la muntanya i fes un pressupost per a expropiar-la tota. Se'ns va dir que això costaria cinc milions de pessetes, i tots els regidors ho trobaren car. Tres o quatre anys més tard, En Joan Pich i Pon va proposar que l'Exposició fos d'Indústries Elèctriques. La majoria de l'Ajuntament era lerrouxista: la raça llatina va anar de recó. Potser com un record d'aquella primera iniciativa, cap a l'any 1914, vaig ésser nomenat Secretari general de l'Exposició. Però per moltes raons no vaig poder acceptar.

les nostres mans passa la quarta part de tot el comerç d'Espanya i posseïm la indústria més complexa assentada a les costes del mar llatí. I amb tot i això, estem en plena renaixença espiritual, dominats per una inquietud precursora, talment que ja cal pensar si en la marxa de la civilització mediterrània de llevant a ponent no ha arribat l'hora de què reculli Barcelona la gràcia humanitzant de Troia, Atenes i Florència.

Ara dieu-me si una exposició de la raça llatina a casa nostra no tindria un sentit incomparablement més transcendental que aqueixa de segon o tercer ordre que es parla de realitzar. Compteu que hi vindrien les nacions de l'Amèrica llatina, els dos Estats ibèrics, la França, la Bèlgica, l'Itàlia i la Grècia. Tots els pobles i colònies del Mediterrani qualsevol que sigui el seu estat polític present, hi haurien de tenir el lloc que els devem per la seva història o per la comunitat del nostre cel i del nostre mar. I si tenim en compte les arrels llatines que hi ha en les nacions germàniques i angleses, convindreu amb mi que aquests pobles podrien figurar-hi com anexas per lo que tenen de la nostra raça en el seu llevat espiritual.

Mirem-nos-ho econòmicament. Això de constituir una societat anònima per empendre's una paròdia d'exposició universal, amb accionistes i juntes generals, aquí on no creiem en altres societats que en les col·lectives i comanditàries que s'avenen més amb el nostre caràcter individualista, és un negoci temerari i ruinós. Però encara no hi hauria res que dir si en tot això no hi anava el nom de Barcelona i la seva poderosa renaixença espiritual. Es precis que tothom tingui el patriotisme de reconèixer que amb 20 o 30 milions de pessetes no es pot fer una Exposició Universal digna de Barcelona després de les de Xicago i de París. En canvi la ciutat, en la seva més plena representació, pot gastar 50 milions de pessetes en fer la més extraordinària exposició de raça que s'hagi vist al món.

Heus aquí una obra poderosa, digna de la nostra joventut, que sigui Barcelona la iniciadora de la primera temptativa per a relligar de nou els pobles dispersos de la raça llatina. Els italians marxen junyits al carro d'Alemanya, els francesos cerquen l'amistat anglesa i els nostres germans d'Amèrica es deixen arrastrar pel pan-americanisme yanqui. Es que els llatins hem de veure amb indiferència la marxa futura de la civilització? ¿Voleu dir que si en parléssim plegats no veuríem més clara la ruta del nostre comú destí?

Ens diran que amb això volem conquistar l'hegemonia mediterrània i que despertarem la gelosia de Gènova, Nàpols i Marsella. Deixem-los dir: les hegemonies no es demanen ni es pretenen, sinó que resulten d'una més alta concurrència de forces ma-

terials i espirituals. Nosaltres no hem pas protestat dels ports francs que les altres tenen. Si ho gosem a pensar i ho gosem a fer, l'obra serà sempre tal com mereixin la fortalesa del nostre braç i la grandesa del nostre cor.

Jo veig en la nostra més tendra joventut una renaixença clàssica, un nou i esplèndid humanisme que ens brinda el vi ranci antic en la copa del vell Horaci i cerca en les fondàries del nostre cel l'escabellada cabellera de Berenice. Mentre anem marxant cap a la realització de l'ideal polític podríem alegrar el nostre esperit oferint als poetes el camp obert de noves olimpíades. Perquè no és cap somni infecund o irrealizable el convertir la muntanya de Montjuïc en una moderna Àcròpolis i presentar a la vista encantada del nostre mar l'harmònica bellesa d'un altre Partenon.

Digueu-hi la vostra i si per cas us plau poseu-hi tots plegats el prestigi de les empreses acabades.

PERE COROMINES.

X

12 juliol 1907.

Ah! somniador, somniador, com m'heu fet somniar! Jo no sé quina mena d'home sou vós que, en compte d'assecar-vos en l'aridesa administrativa, en traieu aquesta ufana... Em direu que per vós no és aridesa, que res és aridesa des del moment que s'estima fins a tocar al viu... Ja ho sé, ja ho sé. I bé, doncs direm que sou un home de la mena dels Lesseps i Cecil Rhodes (23).

Ara ens sortiu amb això d'una Exposició Llatina que és una cosa que em fa rodar el cap de tant gust que em dona de pensar-hi. Ah! romàntic, romàntic...!

(23) Com es veu, també En Maragall anava errat, i em suposava unes qualitats d'home d'acció que no he tingut mai ni he pretès tenir. És la tragèdia de la meua vida, haver semblat tot el contrari d'allò que realment sóc: un contemplatiu. Valgui-li d'excusa que jo havia fet o estava fent per aquell temps la conversió del deute municipal que va deixar un sobrant de vint milions de pessetes; el contracte de Tresoreria entre l'Ajuntament de Barcelona i el Banc Hispano-Colonial, que encara dura, i el pressupost extraordinari de la Reforma (264 milions), que encara no s'ha acabat i que no ha modificat ningú. És veritat que altres se'n duïen la fama d'aquestes empreses, però En Maragall sabia que era jo el qui les havia congeminades. El que ell no sabia és que tots els meus treballs haurien estat debades sense un organisme formidable com el de l'Ajuntament de Barcelona per a fer-los anar endavant.

Aquesta carta oberta fou també publicada a *La Veu de Catalunya*.

Estarem ben arreglats amb vós si amb aquesta grapa de lleó que teniu i aquesta fama d'home pràctic que us heu fet, ens fiquem al cap coses com aquestes! Que les diguéssim qualsevulla dels que no fem sinó parlar, no portaria gran conseqüència... almenys de moment. Però, vós! vós que se us coneix amb la veu que lo que dieu sou capaç de fer-ho vós mateix, si convé... quin altre *virus* porteu en les paraules!

Ja la idea, de si, se'l porta un *virus*: vull dir una força, una vida, un bell agre. Una Exposició llatina! En comparació d'això, una Exposició Universal és una cosa ben innocent de tan pretensiosa, i una Exposició nacional, massa esquifida. Una Exposició Ibèrica ja faria més goig... però, no encara. Una Exposició llatina... i aquí!... ara!... heu estat inspirat, Coromines.

Perquè això està candent, com sabeu, i tot hi pren de seguida. Jo no diré que aquí siguem o valgüem o fem més o menys que en qualsevulla altra població de la nostra raça. Però estic segur de què en lloc d'ella hi ha una bogeria tan grossa. I això és un riquíssim element d'acció col·lectiva.

Després hi ha això, que vós insinueu pèrfidament, de la marxa de la civilització mediterrània de Llevant a Ponent... Troia, Atenes, Florència... Prou ho sabeu, prou ho sabem, que amb aquestes coses no s'hi ha de creure: que lliguen, que paraitzen o atrauen enganyadores cantant com sirenes... però és clar, el fet hi és. Oh! visió fatal, visió castelarina potser... però visió, visió... Veieu? Troia, Atenes, Florència... Barcelona! Ah! pervers Coromines! Ah! somniador amb perfídia...!

Ara sabreu el meu somni. Per a mi la nació és la llengua. No dic l'Estat, ni tampoc dic la pàtria, és la llengua: dic, la nació; es dir, lo nadiu social, com us ho diré? l'esperit del poble.

¿Hi ha alguna cosa exterior que vingui més de dret de l'esperit que el parlar? Els que naturalment s'entenen parlant per fora és que són tots uns per dintre. Per lluny que sien d'Espanya, per prop que estiguin dels Estats Units, me sembla que els mexicans són substancialment uns amb els castellans d'Espanya; són tot altra cosa que yankees.

Doncs bé: al voltant del Pireneu i més lluny escampant-se pels plans cap a Tolosa i cap a Pau i també tot arran del mar cap a Marsella i més enllà; i de la nostra banda igualment per la costa i les illes fins a les fronteres de la «conquesta de Castella», Múrcia, hi ha una llengua dolça, molt difosa i matisada, virolada diríem, alterada per tants accidents i tantes influències, però fonamentalment una i sencera, i que en el seu fonament se recorda del llatí com cap altra; o potser és que el llatí, des del fons de la tomba silenciosa, pensa amb ella més que amb cap més, i la vol per hereva i no pot dir-ho. Les fronteres d'eixa llengua són la francesa, la ita-

liana i la castellana, més granades entorn però no tan pures, ni que es puguin dir, tant com ella, llatines. Es l'antiga «llengua d'Oc», avui moderna i variada en boca de gascons, tolosans, provençals, catalans, valencians, mallorquins i amb vagues llunyanies llevantines mar enllà; però una en son fons, una i sencera.

Aquesta llengua és la senyal d'una nació: Occitània. I ara dieu-me si gascons i provençals, catalans i mallorquins i valencians, no tenim tots efectivament un mateix tirat d'esperit, un sentit planer de claredat i enteniment amb un gra de folia que ens fa ben germans i hereus d'aquells que feren el dret civil i s'ullprengueren de la llum de Grècia... I ¿on mai s'ha redreçat modern aquest bell esperit occità com ara aquí a casa nostra? ¿I on crida amb veu de renaixença aquesta llengua sinó en boca catalana?

Nou empori llatí, oh! Barcelona! Barcelona nostra, catalana, occitana, llatina ¿qui pot avui cridar com tu a les nacions germanes a rebaptisar-se llatines en la nostra Europa i en el món de demà?

Heus aquí —els diràs— germanes, una nova consciència d'origen que ens cal pendre per anar avant en la germanor de tots els pobles. Perquè, quan més cadascú sia cadascú, més bons germans tots plegats. Avant, doncs, en el nou sacrament llatí, tu, Barcelona!...

¿Era això lo que volfeu de mi, Coromines, amic, somniador, home pràctic, gascó, provençal, català... llatí? Doncs aquí ho teniu. Així almenys m'ha reprès la vostra veu aquí on sóc tan arran del mar que les ones avui esbojarrades potser han esquitxat quelcom aquestes lletres, i ben segur el meu front.

... És aquest mar nostre que ve de Grècia, d'Itàlia, de Marsella, tan blau, tan blau, d'un blau tan fort, que al cel que faixa, amb tot i ésser tan pur com és ara al migdia, fa semblar gris en comparança...

MARAGALL.

XI

13 de juliol del 1907.

Sr. D. Joan Maragall.

Estimat amic:

Hem llegit el vostre article al menjador de casa, i la meva mare amb els ulls plorosos ha dit: *Que li hauria agradat al teu pare, si fos viu!* Tots ens hem sentit trasbalsats, com d'un gros accident de la terra, com d'una alegria que es presentés amb aire de fatalitat irremeiable. Ens heu portat un gran i dolç trastorn.

Però ara no parlem més de nosaltres, que un sense pensar perd de vista la realitat quan es parla d'ell...

Per anar cap al vostre somni de la gentil Occitània renaixent hem de pensar més en ella que en nosaltres.

Aquesta exposició és una de les coses que s'han de fer. Jo he començat a remoure gent i a disposar les coses perquè s'encaminin a la realització d'això que no és un somni sinó una anticipació de la nostra potència.

Ara diu que «La Veu» sortirà amb un article d'en M. B defensant l'Exposició Universal. I he pensat que no em convé ficar-me en gaires discussions amb aquesta gent que podrien explotar el llevat de tartinisme que hi ha en el nostre poble. On els espero és en l'ordre del negoci, perquè ells volen ésser gerents o secretaris o administradors o membres del Consell d'Administració d'una societat anònima que realitzi el contrasentit de l'Exposició Universal. I ara veureu com de vegades convé haver posat nom de bon economista.

Per altra part ja he fet treballs i n'he encomanat, per veure quant ens costaria apoderar-nos de tota la muntanya de Montjuïc (24).

Amb els militars potser podríem entendre'ns deixant-los la banda de mar fins als dos terços de l'alçària i fent-los bateries per compte de l'Ajuntament.

Ja us en parlaré. ¿Per què dieu això de la burocràcia? No us està bé el dir-ho. La poesia com la bellesa són a tot arreu on s'hi posa una gran i noble força humana.

Adéu-siau i gràcies. Maneu el vostre amic

COROMINES.

XIII (25)

8 d'abril 1908.

Estimat Maragall:

M'he estudiat l'expedient del vostre recomanat don T. P. S. Em serà impossible proposar-lo encara que m'agradaria molt ésser-li agradable a vostè. Amb tota reserva li diré que presenta una fe de baptisme falsificada (ha raspat l'any del naixement); l'edat que té és la de 46 anys, com es demostra per un altre dels documents que presenta i diu que només en té 44, i a més a més en un any i pocs mesos ha estat *oficial 4.ª* i després *oficial 5.ª* en sis o set governs de província.

Tot plegat fa l'efecte d'una lleugeresa comprometedora, i com que es tracta de càrrecs de con-

(24) És el projecte de l'Amargós. Ha d'haver-hi a l'Ajuntament un expedient de tot això.

(25) La carta que faria XII és la de Joan Maragall. Deu estar entaforada en algun expedient de personal de l'Ajuntament. No contenia res d'interessant com es pot veure per la resposta.

fiança, vostè en el meu cas és segur que faria com jo.

Vaig manar que li enviessin el Pressupost de Cultura. Ara n'hi envio un altre posant en l'índex una ratlla blava a les parts de la memòria que he redactat jo.

Mani i disposi de l'admirador i amic,

PERE COROMINES.

XIV

JOAN MARAGALL I GORINA

B. L. M.

Estimat Coromines:

Moltes gràcies i perdoneu.

Perdoneu que us fes una recomanació així a la lleugera. Però és allò, sabeu? Un antic company el qual s'ha perdut de vista fa molts anys i que torna invocant l'antiga coneixença i conta llàstimes i diu: —Ajudeu-me en això, què us costa?—etc... I després resulta... lo que vós m'heu contat. Em sap molt greu i també pel treball que us he donat. No hi penseu més i perdoneu.

Gràcies per l'exemplar. No n'havia rebut cap exemplar encara. Veig que hi teniu la part més essencial i la que s'ha fet més vidriosa. Ja podeu comptar amb quin interès ho llegiré, encara que —com ja sabeu— des del principi m'he sentit ja en favor del projecte (26).

Gràcies per tot i adéu.

Vostre amic

J. MARAGALL.

v. c. 9 abril 1908.

(26) Es el projecte de *Pressupost extraordinari de Cultura* que entre altres coses permetia la construcció de quatre grans grups escolars, creava una Institució de Cultura popular que havia de patronar les escoles, i destinava a la Biblioteca nacional de l'*Institut d'Estudis Catalans* la xifra aleshores inversemblant de mig milió de pessetes per a la compra de llibres. Perquè l'ensenyament havia de dar-se en català el projecte fou combatut pels lerrouxistes, i perquè no era confessional sinó d'una tolerància religiosa garantida va merèixer les censures dels clericals. El projecte fou aprovat amb els vots dels republicans catalans i dels regidors de la Lliga Regionalista. Consultat el projecte amb En Prat de la Riba hi havia donat la seva aprovació. Això no obstant el projecte no va dur-se a la pràctica perquè l'alcalde Sanllehy féu ús del dret de suspensió que li dava la llei. En el projecte hi havia un breu capítol d'història administrativa, escrit pel cap de Governació Ignasi de Janer i un capítol de tècnica pedagògica escrit per Lluís de Zulueta. La resta era meua i en ella hi havia el Pressupost, les seves bases i els capítols referents a l'ensenyament religiós i a l'ensenyament en català. Molts han volgut titular-se després autors del projecte: com sempre jo he deixat dir, però en el projecte no hi va posar la ploma ningú més.

XV

11 novembre 1908.

Sr. D. Joan Maragall.

Estimat amic: Crec que demà podré deixar un clar de dues hores, de 3 a 5 de la tarda, i pensava dedicar-les a llegir-li algun fragment del llibre que estic a punt de publicar, si vostè no hi tenia inconvenient.

També portaré el pròleg per exposar-vos el meu cas de consciència i he avisat a *L'Avenç* que no l'imprimissin fins que els avisés. No us alarmeu, no em dirigeixo a la vostra consciència, sinó al vostre cor, on em sembla que hi trobaré la ingènua simpatia que he de menester per a la consulta.

Si per cas no disposàveu demà, dijous, d'aqueixes dues hores, aviseu-me si voleu. Si podeu escoltar-me no cal que m'envieu cap resposta (27).

De seny i de cor és vostre amic

PERE COROMINES.

XVI

4 desembre 1908.

Estimat amic Maragall:

Ja he rumiat prou lo que havia de fer-se amb el pròleg o introducció del meu llibre. Deixant de banda el cas de consciència que jo no us podia consultar, vàreu trobar que no era just dir que en la meua concepció no podia fer-hi entrar l'amor de Déu.

I és veritat: no és l'amor lo que em falta, no és el sentiment, sinó més aviat aquest principi de coneixença que trobem d'enyor quan el sentiment no s'ha ben definit. En semblants angoixes, es deia Pascal a si mateix: «No el cercaries tant si ja no l'haguessis trobat».

Jo no sé com dir lo que hem passa. La imatge, la definició lògica del meu sentiment, no s'aclareixen en la meua concepció. I vós no em negareu la tendència de l'home a imaginar imatges humanament imaginables dels seus sentiments. Heus aquí el meu

(27) Aqueixa nota mereixeria ésser més extensa. Però en altres llocs he parlat prou d'aqueixa conversa que assenyala l'*Acme* de la meua vida. Fou un dijous a la tarda. Jo tenia 38 anys: mai, ni abans ni després no m'he sentit tan sa, tan segur i tan fort. La meua mare i el meu germà vivien al costat nostre. El Joan tenia tres anys i mig, la Maria dos i la Carme cinc mesos. Com que encara no havia començat la desventurada acció política, em veia estimat i respectat per tothom. El record de Montjuïc s'esborrava en la llunyania del temps com una maledicció que ha esbravat el seu verí i recalca la dolça pau de l'ànima. El confiat optimisme que aleshores s'apoderà de mi fou causa de greus errors i havia de costar-me moltes llàgrimes.

esforç: imaginar formes humanament possibles. Això no ho he sabut dir en el pròleg del meu llibre, però essent veritat que tal com estava aquell *amor de Déu* no responia al meu propòsit l'he substituït per la *coneixença* de Déu, que si tampoc diu ben clar lo que jo voldria s'hi acostà més.

Al llegir-vos el fonament experimental de la meva hipòtesi de l'existència d'un món espiritual, us va produir mala impressió. Tota aquella referència als ions i als electrons, al Swante Arrenius i al Stoney i a Lord Kelvin, afegia al llibre una pretensió d'ordre científic que no diu amb lo demés de l'obra. Tenfeu raó. He tret tot aquest capítol del meu pròleg.

Quedant resoltos tots els meus dubtes i el llibre imprès, sortirà molt aviat. Vull esperar que passin les eleccions (28).

Adéu-siau. Maneu el vostre amic

PERE COROMINES.

XVII

6 desembre 1908.

Estimat Coromines:

La vostra carta m'ha impressionat molt. Generalment quan es llegeix una cosa pròpia a un altre no es va sinó a cercar una confirmació de l'efecte que l'autor ha pensat produir. I jo quasi mai no he vist que una observació de l'oient, contrària a aquella confirmació, logrés modificar aquell prejudici: l'autor se sol *quedar amb la seva* i moltes vegades potser té raó.

Això m'havia acostumat a una vaga complaença

(28) Entre la lectura de *La vida austera* a càrrec de Maragall i aquesta carta, havia deixat passar vint-i-dos dies. La conversa havia anat fent camí en el meu esperit i quan va venir la decisió no pot dir-se que fos impensada. De primer jo havia sostingut el meu punt de vista: "el món espiritual troba el seu origen en manifestacions que la ciència està en disposició de precisar". Amb això creia afirmar l'existència del món espiritual, donar-ne com una prova. Però la repugnància d'En Joan Maragall em va obrir els ulls. Jo mateix vaig comparar a soles aquesta afirmació amb altres que jo mateix havia fet, com aquella que "l'esperitisme és la negació de l'esperit", per tal com, si pot observar-se en certes manifestacions físiques, això és senyal que l'esperit no és allò que fins ara havíem entès per esperit, sinó una manifestació tan singular com es vulgui de la matèria. El meu capítol, doncs, venia a ésser el principi d'una negació inconscient d'aquella mateixa existència que em proposava demostrar. Ja tinc explicat en un altre lloc com va ésser que retirés el capítol, però no havia explicat encara el tomb que l'oposició d'En Maragall havia determinat en el meu pensament. Ell curarà d'explicar en la carta vinent la mena d'importància que hi va donar.

davant de qualsevulla lectura que em fessen, convençut que gairebé mai valia la pena d'incomodar cap autor amb contradiccions tan enutjoses com estèrils. Sols en molts pocs casos, en què em semblava que l'autor venia amb un sincer desig d'un parer sincer, jo l'hi donava, sense, emperò, fer-me grans il·lusions sobre l'eficàcia definitiva de la mútua sinceritat: era senzillament una qüestió de consciència per a mi mateix.

A vós us vaig conèixer sincer, i a més l'obra vostra m'ho va semblar tant de sincera que la sinceritat meva anà a un extrem desacostumat. Em parlàreu al cor, i el cor va contestar de si mateix. Mes —vos ho confesso— tampoc creguí que fésseu tant cas de lo que vaig dir-vos. I ara que veig el cas que n'heu fet gairebé estic espantat. No respecte de lo de l'*amor de Déu* perquè en això estic segur que dèieu una cosa diferent de la que volíeu dir, de la que podíeu dir, i m'hauria fet molta pena que allò restés com estava. Mes respecte del trànsit de lo que en dieu material a lo que en dieu espiritual (que potser tot és u) ¿vaig fer bé de dir-vos la meva impressió? ¿Heu fet bé d'atenir-vos-hi sense consultar-ho a ningú més? Sols m'aconsola pensar que ho heu consultat amb vós mateix, i que el vostre seny és prou fort per a encertar fins en cosa pròpia. Això em fa segur. I també que en quant a la seva harmonia íntima, al seu to, a la seva construcció total, l'obra no perd res amb treure'n aquèlla nota, per altra part ben interessant en si i que no vull creure definitivament perduda per a altres obres vostres en què puga trobar el seu lloc (29).

De tota manera m'ha commogut la vostra humilitat: he sentit que em trobava davant d'un gran esperit, i el meu se n'ha sentit també humil amb delícia que no he volgut amagar-vos. Ara ja no puc ésser absolutament escèptic en aquestes coses. Gràcies.

Vostre.

J. MARAGALL.

XVIII

9 gener 1909.

Sr. D. Pere Coromines.

Estimat amic:

En aquest moment acabo de llegir la vostra «Vida Austera» i voldria saber dir-vos tota la meva admiració i tot el meu agraïment. Per a judicar un llibre d'aquesta mena i gairebé diria per a judicar qualsevulla llibre i qualsevulla cosa que es presenti al nostre esperit, jo no trobo criteri més segur que

(29) El capítol no ha sortit en cap de les edicions de l'obra. La idea també restà inèdita perquè no l'he represa en cap de les meves obres posteriors.

Berlín, 31 març 1909.

Sr. D. Joan Maragall.

Estimat amic:

L'altre dia en la carta d'un amic em deia que per Sant Josep la vostra esposa us va donar el dotzè fill. Ereu ja abans el nostre poeta i d'aquí endavant sereu el nostre patriarca. Que d'avui a molts anys tingueu com fins ara tan bona estrella i pugueu acampar tots els vostres fills, i que d'ells i dels fills dels seus fills, com li fou promès al pare Abraham, se n'ompli la terra.

Demano per a vós que els vostres fills tinguin bon cor i que les noies siguin hermoses i que els nois arribin a un gran domini material i espiritual; que visqueu molts anys vós i la vostra bella esposa per veure'ls ben grans i amb salut i elegria; que la poesia dels vostres cants es torni carn viva en els vostres fills i que tots siguin fidels a la pàtria.

El diumenge érem amb la meva Celestina a sentir un concert de la Filharmònica i Nikisch dirigia. Mentre tocaven la IV Sinfonia de Txaikovski la meva ànima, que divagava dolçament, va aturar-se a pensar en vós i en els vostres fills i no sé com va ésser que els ulls se'm van omplir de llàgrimes. Era tot el meu amor a Catalunya, la pàtria llunyana que em pujava com una foguerada del pit. I em deia a mi mateix ditxós tu, que la teva pàtria és tan sana i tan forta que el seu Poeta té dotze fills.

La fortuna ha estat ben pròdiga amb vós, amic Maragall, i això us imposa el deure d'ésser com si diguéssim el verb de la nostra bonaventura, de parlar perquè tots nosaltres sapiguem què passa quan un és noblement feliç.

Aquí penso molt que la nostra pàtria té un gloriós destí entre les nacions llatines. Ella comença a ésser ja rica i plena i és força més virtuosa que les altres. ¿Per què no hauríem d'ésser els catalans el primer nucli propagador d'un nou imperi romà de l'Occident? Veieu els pobles germànics: fa 50 anys que estaven dispersos i escarnits. Aquí també hi havia aquesta raça podrida d'homes incrèduls que es reien dels somnis de Bismarck (31).

(31) Llegida tants anys després, aquesta carta sembla d'una ampullositat imaginativa, i d'un meridionalisme excessiu. Però s'ha de pensar que l'escrivia pensant en les millors diades del Poeta, que en una carta publicada a *La Veu* m'havia exposat el seu somni occità. Jo feia un mes que estava a Alemanya amb la meva esposa. Hi havia anat per estudiar els serveis municipals a despeses de l'Ajuntament de Barcelona. A Frankfurt m'havia emocionat el monument a Bismarck. Alemanya, jove, empunyant una grossa bandera, està a cavall i s'estontola en les espatlles de Bismarck, que l'empara amb

considerar l'estat en què la seva contemplació ens deixa davant la vida. ¿Ens trobem més contents del present i amb més valentia per a l'esdevenir? Doncs el llibre és bo. ¿Ens trobem descontents i desmaiats? Doncs és dolent. Considerat amb aquest criteri, que em sembla fonamental, no crec que pugui haver-hi cap home ben home que no posi el vostre llibre damunt el seu cap.

Se us podran discutir —se us discutiran segurament— moltes coses d'aquest llibre, vg. la justesa del nom de santedat aplicat amb intenció gairebé exclusiva a aquest estat d'harmonia, de beatitud terrenal; una certa vaguetat en el límit en què les delícies de la terra són o deixen d'ésser força espiritual, etc., etc.; això cadascú segons les seves idees i encara més segons el seu temperament us ho acceptarà o contradirà més o menys. Mes jo encara que no em sentís tan germà vostre com en sento en la vostra consideració de la vida, he trobat en la vostra expressió una sanitat, una puresa, una força d'estil tan irresistible, que per si sola ja em faria admetre com a bo tot lo que dieu: és la paraula sincera d'un home que parla a fi de bé i amb una claredat meravellosa ¿qui podria doncs deixar de tractar-lo quan menys amb un gran respecte? Mes encara us diré que aquesta qualitat d'estil del vostre llibre resplendeix fins a més no poder en el llibre segon —De la joventut— que restarà com un cim de la prosa catalana. Tot el llibre ho és ben català, per fora i per dins; des del fonament de la bondat, que poseu al final de la introducció, fins al sentiment d'immortalitat que el corona. Heu estat verb de la més fonda entranya catalana: i això més reconegut us serà en l'esdevenir que no pas ara. El major elogi d'aquest llibre és dir lo que de ben pocs es pot dir: «Aquest llibre és un home» (30). Voldria saber dignament abraçar-vos

J. MARAGALL.

(30) Aquest judici, millor podria dir-se aquest sentiment, d'En Joan Maragall, fou general fins que la política s'hi va ficar. En Narcís Pla i Daniel, de les creences religioses del qual no crec que ningú pugui dubtar, em féu l'elogi del llibre amb gran entusiasme. La *Revista d'Estudis Franciscans* va dedicar-li una recensió lleial i en ella no es feia constar cap punt de doctrina contrària a la religió cristiana. Però es féu una gran pressió damunt del bisbe perquè jo era l'home del Pressupost extraordinari de Cultura i perquè havia fet públiques les meves simpaties pel nacionalisme republicà. Aleshores el bisbe en el seu Butlletí va excomunicar l'obra. Però, segons En Pla i Daniel, la forma de l'excomunió era tal que només subsisteix durant la vida del bisbe que la pronuncia i, si no es renova pels bisbes que vénen després, s'esvaeix. Jo no entenc això. Però m'aconsola pensar i recordar que tampoc En Maragall no ho devia entendre, quan deia que "cap home ben home deixaria de posar el llibre damunt el seu cap".

Adéu-siaü. En nom meu i de la Celestina saludeu cordialment a la vostra esposa. Que per mols anys! Us abraça el vostre amic

PERE COROMINES.

XX

A Pere Coromines.

Benvingut!

Lo vostra carta m'enamora. Gràcies, gràcies. Volia contestar-la de seguida però no vaig poder saber bé on paràveu.

Que ric deveu venir de visions i d'idees! (32).

Voldria sentir-vos explicar.

Mentrestant, benvinguts, amb la muller!

La meva i els dotze infants, tots vos saluden amb mi i us estimen.

Vostre

J. MARAGALL.

6 de maig de 1909.

la seva còrpora de gegant. Una llegenda diu les paraules pronunciades pel gran patriota en contestar els dubtes que els seus enemics oposaven a la viabilitat de la seva obra: "Poseu la jove Alemanya a cavall, i ella cavalcarà". Després, jo tenia 38 anys, l'edat més daurada de la meva vida.

La meva estada a Alemanya va durar prop de dos mesos. Aquella vida de concerts, i museus, mixtura de bohèmia, de burocràcia i d'amor, em va produir una exaltació que no sé si he tornat a sentir en la meva vida. Havia estat molt ben rebut pels dos alcaldes, de Berlín per l'*Akademie der Wissenschaften*, que va designar el prof. Gustav Schmoller perquè m'orientés en els meus estudis. Aquest em va obsequiar un dia a casa seva i em va dar una veritable conferència sobre els serveis municipals a Alemanya. Es veritat que les cartes de l'Alcalde de Barcelona i de l'Institut d'Estudis Catalans m'obrien totes les portes.

Però el meu esperit llatí es revoltava contra l'orgull alemany. Al Zeughaus no em vaig poder estar de preguntar si el barret i els estris de Napoleón que ensenyen en una vitrina els havien trobat en la cambra de dormir d'alguna princesa alemanya. A la plaça de l'Aliança, al capdavant de la Friedrichstrasse, deia al meu guia que ho havien de fer córrer més això de les batalles guanyades a Napoleón primer, perquè la resta del món no en sabia res. Mentre que als mostradors de llibreries es veien retrats del gran emperador en totes les poses. Al Wertheim fins vaig veure els models dels modistos parisencs exposats amb la factura, servilisme que no havia observat enlloc. Res, que en tornar, vaig passar per París i em vaig reconciliar amb la cultura francesa que abans considerava en trista decadència.

(32) Havia estat a Frankfurt a M., a Berlín, a Hannover, a Hamburg, a Colònia. Amb Ella tot em semblava nou, resplendent, meravellós. Era com un segon viatge de nuvis. El dia dos de maig arribava de retorn a Barcelona per prendre part en les eleccions que representaren el primer triomf dels nacionalistes republicans.

XXI

Barcelona, 26 desembre 1909.

Amic Maragall:

M'han dit que us heu donat de baixa d'«El Poble Català».

Es a dir, que quan fou excomunicat no us donàreu de baixa, quan es va rompre la Solidaritat no us donàreu de baixa, quan del periòdic estant s'atacava amb violència als homes de la Lliga no us donàreu de baixa.

I ara només perquè hi entro jo, ara no voleu rebre aquest paper a casa vostra, ni voleu gastar-vos-hi sis rals al mes.

Què us he fet, amic Maragall? ¿Quines són les coses horroroses que us han dit de mi? ¿Qui és el malvat que hagi vingut a emmetzinar la deu més pura de la meva admiració?

Mai, però mai, ho hauria dit. Tantes vegades com de paraula i per escrit me n'heu parlat de la meva acció en la vida pública! I encara no he tingut temps de fer altra cosa que fer parar els insults, mentre no hi ha enemic que no reconegui la noblesa de la meva intervenció, vós, en Maragall, l'home Maragall, en una carta eixuta us doneu de baixa del diari.

Perque les dues úniques variacions en «El Poble Català» són aquestes: jo sóc Director i no s'hi maltracta els altres catalans. Tot lo demás ja hi era, l'Esquerra estava formada, la Solidaritat tan rompuda que ni els seus usufructuaris van intentar refer-la per les darreres eleccions; només demanaven una intel·ligència, un pacte, que jo ara a vós us diré que m'hauria semblat repugnantment ofensiu per a la dignitat dels ciutadans.

Si us han dit de mi alguna maldad, per què no m'ho confesseu? La que em doneu vós és la primera amargura de la meva nova vida (33).

(33) Aquesta carta era injusta a més no poder. En Maragall era conservador, i la Setmana Tràgica havia creat en el seu esperit un estat que el feia propens a la irritació. En aquell moment ni es va recordar que jo fos al "Poble Català" i, si es va dar de baixa, no ho féu segurament per mi. Naturalment, l'home s'inclina a donar la culpa en la polèmica a l'enemic dels seus i no veu o no dóna valor a les raons que justifiquen l'actitud del contrari.

Per la meva part havia començat a sentir l'amarga pena que produeix l'atac polític, enverinat de mala fe, de l'home que poc temps abans us tractava amb una certa estimació. Els meus atacs, que a mi em semblaven d'una noblesa cavalleresca, devien semblar als enemics plens de traïdora malícia. No me'n sabia avenir. Després, la victòria electoral havia estat incompleta. Havíem vençut la Lliga, però els lerrouxistes ens havien derrotat a tots. Per això no és estrany que fes pagar a Joan Maragall una irritació que ell no havia produït.

Amb mi no hi renyireu mai. Encara que em co-
síssiu a punyalades no us podria mirar per enemic.
Adéu-siau,

COROMINES.

XXII

Estimat Coromines:

Us ho heu pres malament això. ¿Per què m'heu de
fer l'ofensa de dir: «ara només perquè entro jo» i lo
que segueix? ¿Per què heu de suposar que la meva
baixa va contra vós, tanta fe i amor que en vós tinc
posat?

Jo em pensava que si us arribàveu a adonar de la
meva baixa repassaríeu d'un cop d'ull el *Poble*
d'aquell dia i trobaríeu l'explicació sense dubtar un
moment. Aquí us l'adjunto la causa. Llegiu això i
per més republicà que sigueu sentireu una repug-
nància com davant la profanació del cadàver de
l'home més vil que fos... però un home! i el cos
calent encara! En fi, no ho raonem això: va ésser
un moviment espasmòdic com un asco, pendre la
ploma i enviar la baixa. Us ho juro que en aquell
moment ni vaig pensar que vós éreu al *Poble*; des-
prés sí, però ni us dava cap culpa perquè ja sé com
s'han de fer els periòdics. Ni us dava la culpa ni em
pensava que vós sense examen ni averiguació me la
imputéssiu tan negra.

Sí, hi havia hagut en el *Poble* coses que em fe-
rien com allò de: «Catalunya serà amb república o
no serà» (34) o així per l'estil; els insults al pobre

Després de la seva carta anterior havien passat coses
que determinaren un canvi radical en la meva vida.
D'ençà de la Setmana Tràgica (juliol de 1909), que em
sentia malament a Ca la Ciutat. Desfeta la Solidaritat
Catalana, els liberals teníem el deure de reforçar el na-
cionalisme republicà, per evitar que la represa lerrouxis-
ta fos fatal per al catalanisme. Això, no obstant, jo no
havia d'haver deixat el meu lloc a l'Ajuntament, no sols
perquè la feina que feia allí era la que jo sabia fer mi-
llor, sinó perquè la lluita política a la qual la pressió
dels amics em llançava era el resultat d'un funest error
en el coneixement de les qualitats del meu caràcter. Pels
darrers dies del mes de novembre vaig deixar l'Ajunta-
ment, ben acomiadat per tothom, i de seguida em vaig
fer càrrec de la direcció del *Poble Català* i vaig llançar-
me a la lluita electoral.

En Maragall tenia raó, i la seva noblesa va tornar a
posar les coses en son lloc. Jo aquells dies entre la cons-
titució del nou Ajuntament, per al qual havia estat ele-
git regidor, i el tragit de la vida periodística, no estava
per a res. Maleïda política!

(34) Tots estàvem una mica engegats, però cal reco-
nèixer que tampoc En Maragall no tenia raó de sentir-se
ferit per aqueixa manifestació profètica. Ell que tenia
del rei una concepció heroica, no del rei d'Espanya, ni
del rei de Bèlgica, sinó de la reialesa, l'hauria posada

Marquina i altres coses, però de totes esperava un
dia poder parlar-ne, eren coses discutibles... Però
aquesta, amic meu, fou un asco i res més (35).

Doncs, ara ja ho sabeu tot, i feu-me el favor de
tornar a posar les coses a lloc en el vostre cor que
en el meu mai han deixat d'estar-hi. Vós em dieu
que encara que us matés no deixaríeu d'ésser-me
amic: jo no us en deixo d'ésser amb tot i dir-me vós
paraules tan feridores, sinó que encara us estimo
més que abans, perquè comprenc lo que em devíeu
estimar vós per a haver-vos acalorat a dir-les.

Sempre vostre de cor,

J. MARAGALL (36).

XXIII

13-1-1910.

Estimat amic Maragall.

Ja tornen a quedar les coses al seu lloc. No us he
escrit abans perquè us volia anar a veure. Però he
tingut molta feina i ja ho faré quan pugui.

Jo quedo en què a més a més de l'ofensa i del
fàstic produït per l'article sobre el rei de Bèlgica, lo
que hi ha és que no judiqueu patriòtica la nostra
conducta (37). Doneu-me mig any de temps abans
de judicar-me en aquest sentit.

més a tò amb la veritat històrica si hagués viscut quan
el rei va dir al Saló de Sant Jordi que ell encara ho
faria més fort, amb els catalans rebels, que Felip V. En-
cara en aquell temps no li havia caigut la bena dels ulls,
i el rei era per a ell allò que segons la seva concepció
havia d'ésser, i no el brètol que va fugir com un conill
quan va haver fet el paquet.

Els insults a Marquina no eren cosa meva, com no ho
era el comentari referent al rei Leopold. No tot el que
surt al diari és del Director quan el diari es fa com es
feia aquell, que era una República.

(35) El comentari que va produir tan mala impressió
a Maragall fou un que es referia a la vida i la mort del
rei Leopold de Bèlgica, finat un d'aquells dies. Em sem-
bla que s'hi retreien les relacions del rei amb la Cleo de
Merode. Per més que la nota no duia firma, l'havia es-
crita Màrius Aguilar.

(36) Encara que la carta no porta data, havent d'ésser
escrita després de l'anterior (que és del 26 de desembre),
i abans que la següent (que és del 3 de gener de 1910), és
gairebé segur que fou enviada el dia 1 de gener de 1910,
data que confosament consta en la còpia.

(37) Com es comprèn per aquesta carta, En Maragall
donava la raó als regionalistes en l'explicació del rompi-
ment de la Solidaritat. En Maragall amb la seva visió
conservadora i monàrquica, no podia comprendre l'horror
i el fàstic que havia produït en el poble la política dela-
tora de *La Veu de Catalunya* després de la Setmana Trà-
gica. El lerrouxisme, amb tots els seus escàndols, va
viure deu anys d'això. Si no arriba a ésser pels naciona-
listes republicans, si tots haguéssim seguit la política de

Si no hi hagués res més que lo que dieu, avui en dia el darrer diari d'on us hauríeu donat de baixa seria «El Poble Català». Tinc l'orgull de dir que avui no n'hi ha cap altre que tracti amb més noblesa els seus enemics. Això no vol dir que no se'ls combati, perquè jo trobo poques coses tan saludables com la bona guerra.

Doncs ¿què faríeu si fóssiu subscriptor d'un diari que publicqués un article com el que us envio? (38). No obstant, jo no he contestat, ni contestaré. Podria treure'n un profit personal, publicant-lo en *El Poble Català* sense comentaris, i això no seria més que aprofitar-se d'una errada de l'enemic. Jo en tinc prou amb la vergonya que li devia fer al que ho va escriure quan s'ho va trobar amb lletres impreses.

Seguiu essent l'home de pau, el poeta de Catalunya. Per l'amor de Déu, Maragall, no us caseu amb cap partit. Rebeu una cordial abraçada del vostre amic. — COROMINES.

XXIV

Estimat Coromines:

Enhorabona! Es el vostre un discurs honrat, valent i clar com vós mateix. Amb el d'En Cambó i el vostre té ara la política catalana els dos braços que calen per a abraçar tots els catalans. Ambdós arrenquen del pit de Catalunya, del sentit d'un moment de crisi de l'ideal catalanista, determinat per l'anhel i la necessitat d'actuar cap enfora, d'interessar tota Espanya. Però així com en Cambó vol interessar-la per assimilació, vós voleu interessar-la precisament per diferenciació. El vostre punt de partida és més net i més positiu; el d'ell més boirós i incert; però per contra, el seu somni és més pràctic i la vostra realitat més problemàtica i remota. Vull dir que essent el propòsit comú arribar al reconeixement de la personalitat política catalana mitjançant el con-

La Veu, probablement s'hauria produït en el cor del poble una funesta repulsió de tot sentiment catalanista. L'errada del segle xv en la guerra dels pagesos de remença, reproduïda al començament del segle xx, podia produir conseqüències definitives.

(38) No puc recordar quin article, ni de quin diari; tan cert és que oblidem més aviat els agravis rebuts que els que inferim als altres. Tal vegada és l'article que va promoure la carta de Maragall que va copiada més avall amb la data del mes d'abril, quan si això fos així hauria de dur la del mes de gener. El cas és que la carta meva a Maragall per enviar-li l'article ofensiu, a la qual hauria de contestar la carta d'ell del dia 23 d'abril de 1910, si és que fou escrita, s'ha perdut. Això, no obstant, conservo la data del 23 d'abril perquè també podria ésser que m'hagués limitat a enviar el diari amb una simple nota marginal.

sentiment en pau de tota Espanya, això sembla més fàcil obtenir-ho amb la formació d'un partit espanyol de reforma constitucional que pugui aprofitar per igual a tots els pobles que no pas del reconeixement per part d'ells de fora estant d'un dret sol de Catalunya per virtut de la seva especial significació democràtica i moderna (39). Per a això caldria una força de part nostra o una generositat de part dels altres que fa de molt mal comptar-hi. Però ¿no és també problemàtic l'intent de Cambó que els altres pobles espanyols s'interessin en una nova organització general de l'Estat? Així el seu punt flac està en la partida, el vostre en l'arribada.

Per tant jo crec que primer s'hauria d'assajar l'arrencada que senyala en Cambó ajudant-hi tots de bona fe, sens perjudici de començar a actuar la vostra norma; i simultanejant les dues accions, que no em semblen pas contradictòries, i aprofitant alternativament les circumstàncies que s'anessen presentant, més favorables a l'una o a l'altra, i procurant sobretot no entrebancar-se mútuament sinó ajudar-se en lo respectivament propici, tot mantenint-se cadascú en els seus principis, es veuria lo que més prospera a Catalunya, sense deixar mai de fer camí en un o altre sentit ja que ambdós van a lo mateix: al reconeixement ple de la personalitat catalana dintre l'Estat, no dic ja espanyol, sinó ibèric, que ja sabem tots lo que això vol dir com a suprem ideal peninsular.

Pel moment —i el moment són les pròximes eleccions generals— crec que seria una grossa errada combatre's els dos braços catalans davant l'enemic comú, el centralisme (40). Crec que en els distric-

(39) Contra el que creia Maragall, el camí més pràctic era el nostre. Però ell no ho podia comprendre perquè no considerava possible ni desitjable la República. El punt de vista d'En Cambó ja havia fracassat amb el federalisme, del qual es diferencia per ésser més poc radical en la realització autonòmica i pel seu supòsit d'indiferència *nominal* en quant a la forma de govern, indiferència no efectiva perquè, tant aleshores com ara, els regionalistes són monàrquics de cor. Es pot creure que no deixarien Catalunya per la monarquia, però no hi ha dubte que amb monarquia la cosa els semblaria millor.

El punt de vista que jo defensava en el meu discurs no era sols el més net i clar, sinó també el més pràctic. S'ha de confessar que fins després d'instaurada la República molts catalans timorats han seguit defensant que el reconeixement de la personalitat política de Catalunya havia d'ésser el resultat d'una concepció general de l'Estat espanyol. Jo no ho he cregut mai així. El cas de Catalunya podrà reproduir-se a València, si aquesta es valencianitza més i s'avé a reintegrar-se a la Confederació Catalano-Balear. Però fora d'aquest no n'hi ha cap més a Espanya.

(40) L'esforç de Maragall era per sostenir la Solidaritat. Ell era el poeta de Catalunya, i les nostres di-

tes catalans on no es presenti candidat centralista us és lícit combatre'us lleialment dreta i esquerra; però si on es presenti candidat centralista no refeu per al cas —només per al cas si voleu— el pacte de Solidaritat catalana, fins entrant-hi el partit radical en lo molt que innegablement té de genuïnament català donareu un gran desengany a Catalunya, un espectacle molt desmoralitzador a dintre i a fora d'ella, i en definitiva fareu un gros tort a la causa catalana. Penseu que som molts per als qui la gran qüestió prèvia és aquesta: Catalunya. Procureu que no haguem de plorar tots massa tard l'oblit d'aquest fet viu de part dels directors de la mecànica política, massa preocupats potser per passions personals amb les quals Catalunya no té res que veure.

Adéu-siau, bon Coromines. Us abraça estretament com a una força el vostre amic. —JOAN MARAGALL.

8 març 1910 (41).

XXV

23 abril 1910.

Estimat Pere Coromines: Sí que em féu mal lo que en «La Veu» deien de vós. Fa molt temps que és un dol per a tot bon català lo que us aneu dient els uns dels altres. En nom de tot Catalunya, prou! Qui ha faltat? Tots heu faltat. Qui ha començat? Preguntes de criatures: en esperit tots heu començat, perquè abans d'ofendre-us ja us odiàveu.

Això no ho dic per vós, que ja sé que teniu prou alt posat el cor perquè els odis personals no puguin arribar a torbar-lo. Però, ¿què sou vos, ni què sóc jo, ni què val la integritat de cadascú a casa seva, si així que ens posem tots en la plaça pública, un malastre col·lectiu fa que les passions d'uns quants abrandin la massa, i no es trobi cap home prou fort dintre d'ella per a domar-la ni tan sols per a resistir-la? Entre nosaltres sempre resulta el més fort el més mal intencionat, i això ens inhabilita a Catalunya per a una política catalana. Sols quan ens ve de fora una ofensa prou forta i general per a mou-

visions, per necessàries i fatals que fossin, li partien el cor. Encara en els moments d'escriure aquesta carta no perdia les esperances. Després, quan va haver-se de donar, això fou la seva tragèdia, i jo diria que la seva mort.

(41) És possible que manquin aquí dues cartes meves: la resposta a la carta d'En Maragall i la que li vaig escriure per enviar-li un article insultant de *La Veu*. Potser també jo en deia de coses ofensives per als enemics. Recordo que una vegada en la ira per altres agravis rebuts, vaig dir *corruptor de la joventut* a Prat de la Riba, perquè atreia els joves amb càrrecs retribuïts a la Diputació. Tots érem injustos, però la veritat és que a mi no em tiràvem amb merenga, que d'incendiari no em deixaven.

re'ns en un odi comú, deixem d'odiar-nos els uns als altres. I llavors d'això en diem amor a Catalunya. Trist amor!

Escolteu. ¿No estava en la nostra ànima que el dividir-nos en conservadors i progressius era, més que per una diferència radical en el sentir polític, per atraure al catalanisme (que en rigor, políticament, tot ell era un centre), els verament radicals de la dreta i de l'esquerra que encara en restaven fora? Doncs, ¿com és que de seguida, al començar la respectiva actuació, hem començat igualment a tractar-nos els uns als altres de traïdors a Catalunya, de servidors d'En Maura, de còmplices d'En Lerroux i els anarquistes? I doncs què, ¿ja no us en recordeu que a això anàvem? No a ésser servidors ni còmplices de ningú, però que per força havíem de semblar-ho a l'acostar-nos-hi per comunicar-los el nostre sentit de catalanitat. ¿Que, per ventura, la gent se converteix de lluny i a cops de pedres? Tament sembla que ens haguem begut l'enteniment.

I si no, ¿quin altre motiu teníeu per a dubtar i, el que és pitjor, per a voler fer dubtar a tot el poble, de la lleialtat catalana d'En Prat de la Riba, d'aquest home pastat tot ell de catalanisme, quan des de la presidència de la Diputació feia obra tan gran i positiva d'administració i de cultura catalanes, i ara li anàveu a reparar si havia acceptat favors d'un Govern del qui depenia tot lo que ell pogués fer en bé de Catalunya; i de si s'aliava amb els antics del caciquisme per fer-los col·laborar en la seva obra i de si declarava o no oficials la nostra llengua i la nostra bandera, que mai seran res més ni menys de lo que tots nosaltres en cada moment sapiguem conquerir-los? I doncs què, ¿havia de tirar la creu a la cara del rei, i havia d'hostigar els caciquistes perquè s'aferressin més a l'antiga servitud centralista, i havia de decretar les Bases de Manresa, perquè l'endemà se n'anés en pols, amb la seva presidència, tot allò que havia fet i tot allò que podia fer encara per Catalunya?

I el mateix diria als altres: ¿Per què heu de dir que avui la fe catalanista ha quedat vinculada en la Lliga i que els nacionalistes anteposen la República a la pàtria, i que s'han tornat promotors de desordre i enemics de Catalunya, perquè formen al costat dels radicals en empreses revolucionàries? I doncs què, ¿preteneu que les masses, avui revolucionàries, vagin a ells per la seva bona cara o pel bé que vosaltres en dieu, i al catalanisme per un cop sobtat de la gràcia? Semblants miracles són massa poc freqüents perquè pugui fonamentar-s'hi una tàctica política.

Deixeu, doncs, que cadascú faci sa via com li inspiiri son amor a Catalunya; i en quant a aquest, vigili'l cadascú en si mateix i no en els altres, que cadascú ne donarà son compte: no us llanceu tan

fàcilment l'anatema, que en aquesta església no hi ha més Pontífex que el poble de Catalunya: ell és l'únic que pot dir en definitiva quins són els seus i quins han deixat d'ésser-ho. Allà on hi hagi lloc per a combatre-us, combateu-vos enhorabona els principis, mai les persones; que prou falta li fan a Catalunya els seus prestigis personals en cada una de les tendències polítiques: i cada un que n'ensorreu l'ensorrareu per Catalunya, i us privareu vosaltres mateixos d'un company en l'obra comuna d'exaltació de la pàtria.

I per això mateix us dic que així com us és lícit combatre-us en nom dels principis polítics allà on no sofreixi contradicció la causa essencial de Catalunya, així mateix fóra vergonya per a tots combatre-us de cap manera o dividir-vos allí on l'abominable encasellament centralista es presenti contra Catalunya en batalla.

De la Solidaritat, un pacte resta en peu que cap català pot trencar-lo sense fer-se indigne de la sang que l'aguanta: i aquest pacte és el de no permetre que la representació de la nostra terra ens vingui pastada de fora. Mireu com els mateixos radicals que externament no s'hi lligaren, el senten tan substancial amb la dignitat de tot partit de Catalunya, que l'han fet respectar de la seva potència central, recabant-ne una airosa independència. ¿Voleu que pugui dir-se que en això, que en aquest moment és el principal per a Catalunya, ells han estat més bons catalans que tots nosaltres?

Coromines estimat, podeu fer d'aquesta carta l'ús que us sembli millor per a Catalunya: ja publicant-la si creieu que un crít de bona intenció pot tenir entre nosaltres alguna virtut encara, o guardant-vos-la si us sembla que sols pot augmentar una confusió ja prou funesta. En tot cas us prego que l'accepteu com una expressió d'amor a Catalunya per damunt de tot, i expansió d'una amistat que sabeu ben vostra (42).

JOAN MARAGALL.

(42) No recordo haver rebut cap més carta d'En Maragall. Encara va viure un any i mig. Jo havia fet una segona errada: m'havia deixat elegir diputat a Corts. Tot el treball que vaig fer allí per la *zona neutral* del port de Barcelona i per les Mancomunitats, no compensa el que hauria pogut fer com a regidor de l'Ajuntament. Ni els catalans ho varen agrair. Havent estat membre de la Comissió Parlamentària que va fer el dictamen sobre les Mancomunitats (no sé si hi havia cap més català a la Comissió) amb tota la feina, astúcia, i vull afegir *traça* que això va exigir, quan la Lliga Regionalista va publicar en un llibre la història de la Mancomunitat de Catalunya va embusterejar la meua intervenció i ni el meu nom hi va posar.

En Maragall en la seva carta parla com si tots féssim el mateix, com si la culpa fos a mitges. ¿Què havia de dir ell que es sentia atret cap els regionalistes per tot un

Amic Maragall:

Em vénen a veure perquè us parli a vós i ja podeu comptar si m'agrada això que jo sigui persona grata per a una recomanació a En Joan Maragall.

Es tracta del Mont d'Or a on vós heu portat els vostres fills i la vostra bona voluntat. Ara En Palau se'n va a Terrassa i els pares d'aquí es poden quedar sense el Mont d'Or per als seus fills.

Una colla de joves intel·ligents guiats per l'Hurtado, procedents de «L'Horaciana» es queden el Mont d'Or. Serà director de l'Escola En Manuel Ainaud. Potser n'haureu vist alguna cosa en el Saló de les Arts i dels Artistes. També hi haurà en Vila i en Colomé. Es molt probable que s'hi quedi la meua cunyada Lola Vigneaux. No volen canviar els mètodes del Mont d'Or. N'estan enamorats i no ho han de canviar. De moment els guiarà En Palau, que fa les circulars. Jo que sé com han sostingut «L'Horaciana»; quasi bé us dic que seran capaços de fer anar bé el Mont d'Or i així en tindrem dos, un a Terrassa i un a Barcelona.

món de sentiments i per la banda nostra no trobava altre contrapès que la meua amistat? Estic segur que havia de dominar-se molt per fer-nos la poca justícia que encara ens feia.

El procediment de combatre pel silenci, és de la Lliga. Amb els seus diners va fer escriure en francès un llibre sobre els orígens i estat de la literatura catalana. Allí es parlava dels autors més insignificants. D'alguns d'ells probablement a hores d'ara ja no se'n recorda ningú. Jo havia publicat els dos llibres de prosa que s'havien venut més. D'un d'ells, com es veu per les cartes, deia Maragall que era un cim de la prosa catalana. Doncs, ni el meu nom hi havia en el llibre.

Aquesta tàctica, que a tot arreu se'n diu de l'estruc, ha fet molta forrolla en el nostre país, i jo he tingut la gràcia de fer-me-la aplicar molt sovint. Unes vegades s'ignora la meua actuació en la colla de *L'Avenç*, altres es passa per alt tota la història de l'Esquerra Catalana, o en parlar-ne es recorden només els noms de Carner i de Suñol. Costarà de fer la història dels nostres moviments polítics. De la literatura sort que en parlaran les obres, perquè si l'historiador s'hagués de refiar dels crítics, acabaria per creure que això era un agregat de madrits i de cursis.

Mentre jo estava per la política, En Maragall es començava a morir. La forrolla que feien els lerrouxistes, la crisi profunda del regionalisme conservador, la baralla entre els catalans cada dia més dura, esvaïa l'optimisme esperançador, que és l'ambient, és l'atmosfera que ha de respirar el poeta. La malaltia va anar allargant-se llanguidament. I jo crec que en la seva mort hi va fer tant el virus maligne, com el fàstic d'una vida social que s'havia fet tan desagradable de viure.

Sort va tenir d'aquell gran amor de la joventut i del seu frondós brancatge familiar per a conservar en l'hora del comiat una dolça recança.

Però diuen, si En Maragall no ens ajuda semblarà que tot és canviat, que un altre esperit domina en aquella casa, i les dificultats de renovació seran quasi impossibles de vèncer. Us demanen que els ajudeu, que vós, tenint-hi els fills, ho vigileu (43).

Ja he fet lo que havia de fer. Un dia us voldria

(43) En Maragall va atendre el meu prec i va seguir enviant els seus fills al Col·legi Mont d'Or.

parlar dels meus projectes. Però visc com una centella (44).

Adéu-siau. Us abraça el vostre amic

P. COROMINES.

(44) Tal vegada li volia consultar el meu dubte: si havia de restar a l'Ajuntament o si havia d'anar a les Corts. Tots anàvem ja a la deriva: jo cap a una activitat eixutament política que no sentia; ell, cap a la mort.

IV. - CANT TERRENAL

(EN LA MORT D'EN JOAN MARAGALL).

Ha caigut com un capità al camp de batalla. Per tres vegades va acomiadar-se de l'esposa i dels fills sabent que allò que venia era la mort. A tots, un per un, els va beneir. Ha caigut com un capità en el camp de batalla, entremig dels seus, amb un ideal al cor.

A l'esposa li deixa l'amor d'una vida, el tresor d'aquelles dolces memòries de joventut, quan escribia per a ella i només que per a ella aquells versos de tan íntima i noble claror. No els tornareu a dir mai més tots dos! Però en l'ànima del que resta en la terra els versos s'estaran canta que canta.

Ai! Ditzós el que pot beneir els seus fills a l'hora de la mort. Quins efluvis de força espiritual i de divina gràcia hi ha en la benedicció d'En Maragall als seus fills! En nom de Déu, per la fe que en els seus ulls resplendia, va beneir-los amb la recança dels darrers sospirs, i després de beneir-los se'n va sentir tot descansat.

* * *

En Maragall era un tresor que se'ns havia donat en aquesta vida: sense ell la terra restarà òrfena de la seva fecunditat. En els quaranta-un anys de caminada no es troben gaires recers com el del seu esperit on faci tan bo d'aturar-se a reposar.

La seva amistat era una flamarada de joventut. ¿D'on traurem els que ja hem tombat el mig camí de la vida, la flama de les noves relacions? La terra comença a quedar-se deserta; per a nosaltres, de Maragall ja no n'hi haurà cap més.

Quan mor l'amic és una part de la nostra ànima que comença a morir. Ha mort la part de noblesa que hi havia en ell, la serena equanimitat dels seus pensaments i de les seves mirades. Ja no el tornarem a trobar amb el seu franc somris. Ja no tornarem a contrastar en la serena claredat de la seva ànima la revolta quimera de les nostres passions.

¿A quin magnànim confessor llegirem d'aquí endavant les nostres obres? Jo vull llegir-les encara a la vostra memòria en la soledat. Ens heu deixat sols, pare...

* * *

El dol de la no té remei. En Maragall era el nostre poeta era el Poeta. Quan ell cantava, l'ànima de Catalunya es feia més immortal en els seus cants. El seu estre no tornarà mai més a senyalar la ruta del teu destí.

Mira els Maragalls que has tingut fins ara, Catalunya; compta'ls que aviat els hauràs comptat, i sabràs lo que et costa el teu dolor. Perquè els pobles tenen el seu temps en la vida, i la flor que no es bada en la teva hora d'amor no florirà per a tu.

En la mort d'En Maragall hi ha la tragèdia de les obres que encara hauria escrit. La fatalitat no ha estat piadosa amb tu, ¿Qui sap si Itàlia hauria estat lo que fou en la Renaixença, si el Dant hagués mort abans d'escriure la *Divina Comèdia*?

En Maragall valia més que les seves obres; tal vegada el llibre més gran de la seva vida encara estava per començar. Però sobretot, la seva companyia fecundava l'obra nacional dels catalans, era una virtut en el nostre obrar, un seny d'amor en el pensament.

Com el trobaran d'enyor els joves poetes! La gran força d'En Maragall era el do natural del seu patriarcat: per haver assolit els cims més alts de la santedat humana els deixebles trobaren en ell com una deu de vida. Els poetes neixien d'ell i tornaven a ell. ¿Quina augusta manifestació de la Natura els retindrà d'aquí endavant, perquè no es perdin en la funesta ruta d'un etern divagar?

Per més que ens costi ens acostumarem a viure sense tu. Tal vegada prenguin un seny nou les nos-

fres delícies: només l'esperança dels teus nous cants no ens alegrarà mai més. Som de la terra i els nostres ulls no veuen altra cel que aquest cel blau.

Què s'és feta la teva noble claredat? El nostre esperit de la terra ni ens deixa assossegar davant del misteri de la mort, ni té lleis de raó per a ajudar-nos a concebre una vida eterna. El teu «Cant espiritual» fou la fugitiva visió d'una flama que creuà les tenebres.

Per això el nostre cant és un cant de la terra. Contra el repòs espiritual hi ha la dolça fluència de les llàgrimes que plorem per tu. Adéu, Maragall! Auster confessor, dolcíssim confident, august patriarca, amic de les nobles emocions.

Per lo que m'havies compadit, per la glòria que les teves lloances encengueren en el meu cor, per

la pau serena que trobaren en tu les tribulacions de l'ànima, he volgut escriure el meu humil cant terrenal a la teva dolça memòria (45).

PERE COROMINES.

Barcelona 21 de desembre de 1911.

(45) Fa prop de vint-i-quatre anys que vaig escriure aquest article i encara no l'he pogut llegir mai sense plorar. Fou publicat en *El Poble Català*, arran de la mort del poeta. Una sola vegada l'havia anat a visitar malalt, però no vaig poder entrar. El dia de la seva mort a l'últim el vaig veure. L'havien vestit de frare caputxí. Quan escrivia el meu article no hi pensava en això. El dia de l'enterrament vaig anar amb el seguici com un foraster, mirat de reüll, no pels seus, pels altres.

SOLER I DIFFENT

Honrem amb la memòria del seu nom les virtuts de l'ofici i la joia de l'home d'ofici.

PAU DUKAS

Popularitzà amb la música el poema de L'aprenent bruixot. Els entesos diuen que fou un gran tècnic.

Nosaltres el recordarem com un sensible afinador de la tècnica.

FRANCESC MARTORELL I TRABAL

Més que no el plany d'haver-lo perdut —i Déu sap el buit que deixa—, ens cal invocar l'exemple moral de la seva integritat, esquerpa amb la falagueria i generosa en el treball, que era tota la seva vida. És un dels primers que han donat un sentit reverent i actiu al nom i a la fesomia de la Catalunya retrobada. Deure nostre serà, d'ara en avant, respondre per ell i continuar la seva obra, per tal que la pudícia del seu viure ompli amb continuïtat operant una absència que ens lliga a una nova fidelitat.

LA PRIMERA DESIL·LUSIÓ

A Octavi Saltor

Jordi, avui, en despertar-se, ha notat que a la seva cambra hi ha menys claror que els altres dies. ¡Tant com li plau veure que els raigs de llum s'afuen pels porticons mig oberts! Sovint, passa llargues estones esguardant les danses de volves, que només es fan visibles pels fils de claror que talment sembla que vulguin tallar-li el llit on es troba tan bé. Endevena gairebé sempre el temps que fa. Si el sol acaricia el seu balcó amb pinzellada d'or, Jordi experimenta una correntia de benestar per tot el cos; per contra, si el dia és gris o bé la pluja espetega damunt les fulles del vell llorer, les quals gairebé esgarrapen els vidres dels finestrons de la seva cambra, una llangor s'apodera d'aquella ànima, freturosa tothora de llum i de rialles.

Claror i rialles voldria sempre! Però, des de fa temps, la claror més pura, per a ell, s'ha extingit. I les rialles s'han estroncat per manca d'aquella claror que les provocava: la seva mare és morta. Va deixar-lo fa nou mesos, un dia fred i clar de febrer: un dia d'aquells que entumeixen el cos. A Jordi li entumí el cos i l'ànima.

Avui, les campanes greus i melangioses, la tristor del dia sense sol, el formigueig que li corre per les cames i aquella sensació d'abatiment que el té estenallat al llit, malgrat la necessitat que sent de llevar-se, tot li diu que és un dia amarg per a ell: Tots Sants. Aquest nom giravolta per la seva ment com aquell *carrousel* fatídic que, cada any, junt amb la fortor de l'oli dels bunyols, vénen a instal·lar-se i a empudegar la plaça del seu poble, quan la tardor s'anuncia amb la flaire de most i amb el decandiment dels arbres.

Per una reacció volenterosa, pròpia del seu esperit que no vol deixar-se vèncer per la desesma, salta del llit i, amb quatre gambades, ja és de cara als porticons del balcó. Els obre. No s'ha pas errat: el dia és gris. Les parets de la tanca del jardí tenen l'aspecte d'una cosa incolora, sense vida. Resta uns minuts com allunyat de tot allò que l'envolta. Què pensa? Fixament no ho sabria dir. Els ferros de la barana del balcó se li engrandeixen: veu el llit del dolor des d'on la seva mare, poc abans de morir, el mirava amb els ulls febrsos. Recorda aquelles mans blanques que arrugaven, amb desfici, les gires del llençol. També reveu el seu pare, a un cantó del llit: la seva faç esgrogueïda, la mirada fita tan aviat a ell com a la seva mare que romania en una actitud beatífica. Els seus ulls, però, delataven un neguit intern. En recordar aquells ulls, l'ànima se li trastorna. Vol evadir aquells records, agres i turmentosos, però li és impossible. Sort que la veu de la serventa, dringant com una moneda d'argent, ve a posar terme al fil de la meditació:

—Senyoret Jordi! Té l'esmorzar a taula. El seu pare ja fa estona que l'espera!

—Vinc tot seguit.

Poc després, Jordi entra al menjador. Pare i fill es miren amb una gran tendresa. Un pom de flors dorm en la pedra de marbre del bufet. El desdejuni s'escola ensopit: es bescanvien només breus monosíl·labs. La serventa, tot joventut i alegria, somriu, bo i mostrant les seves dents blanques com ametlles tendres, quan aboca el cafè i la llet dins les tasses dels seus amos. Jordi s'ha empassat el

darrer glop. El seu pare li diu afectuós:

—Jordi: posa't l'abric. Anirem al cementiri. Mai no hem d'oblidar-la, a la teva santa mare!
Jordi res no diu. Ordenat, arramba la cadira on seia, a la paret del menjador. Va a cercar l'abric.

Resten al menjador, el pare de Jordi i la criada. Ella, mentre despara la taula, dirigeix mirades falagueres, excitants, a aquell home, en aparença endolat de cos i d'esperit. No és així. Ell correspon, encisat, a aquells esguards. Adhuc amb impuls ben espontani, pren un dels braços molsuts de la serventa i, com un enamorat de vint anys, passa els seus llavis febresos per aquella carn jove i blanca. La passió l'encega i no pensa en res. Ni en la seva *santa esposa*, ni en el seu fill.

La porta del menjador s'obre. En un moment, Jordi ho veu tot i no veu res. La criada s'encén com una grana. El pare, amb el voraviu dels ulls vermells, s'eixuga els llavis amb el tovalló, fingint que acaba d'engolir-se el darrer glop de cafè amb llet. Ja fa estona, tanmateix, que se l'ha engolit. Jordi no sap què li passa. Té la sensació que un pes enorme li aixafa el cap. S'estintola al bufet d'on pren les flors —flors mortes!—, les quals han de dur al cementiri. Reacciona. Fredament, amb parsimònia, com si no hagués vist res, parla:

—Anem, pare... a fer una estona de companyia... a la mare!—, els darrers mots gairebé ni els pot dir.

El pare creu que el seu fill no s'ha adonat de res. «Es tan poc maliciós, a despit dels seus quinze anys! Com s'assembla a la seva mare» —pensa. Tan submissa sempre, cordial, esborradissa. Té, com ella, no obstant, aquell mirar escrutador que tantes vegades, en els instants precisament de més tendresa, li feia enrogir el rostre. Aquells ulls, xops de blavors translúcides i que, bellugadissos, eren la gràcia pura, però, fixos, tenien quelcom de saurís i de reptadors.

* * *

Pel camí, pare i fill no saben què dir-se. Jordi saluda sense esma, maquinalment, a tots els companys que troba. Creu, ara, que tots són més feliços que no ell. Les salutacions que li dirigeixen són cordials, embolcallades

amb un punt de compassió. Acaben de passar per davant un grup de tres dones que xiuxiuegen. Jordi només cull els darrers mots d'una d'elles:

—Quina tristesa que fan!

«Tothom ens compadeix —rumia— i això que ningú no sap la fiblada que em tortura. A la mare havien de compadir». No entén ben bé per què, però arriba a creure que ella, malgrat el seu caràcter optimista i jovial, havia d'haver estat infeliç.

En passar pel pont, des del qual es divisa una plana de conreu, trista pel despullament dels arbres i per la quietud, trencada només de tant en tant per uns cops secs de xapolina, recorda que un dia, allà, la seva mare prorrómpé en sanglots vivíssims. Ell va preguntar-li què tenia: una, dues, tres vegades. La resposta, tanmateix, no vingué. Avui, però, veia resolt aquell enigma. El desdejuni, amb el torbament del seu pare i la rojor de la serventa, havia estat revelador. Tan revelador, que només de pensar-hi, se n'esverava. Era pànic i fàstic alhora. Li havien arrabassat el vel de davant dels seus ulls, i tot ho veia, de tan clar, llord, tristíssim.

De sobte parlà el seu pare:

—¿Recordes, el dia de l'enterrament de la teva mare quin fred més viu que feia? Sort del sol!

—Fred? No vaig sentir-ne gens, pare. Més aviat calor... potser febre!... què sé jo!

—Com passa el temps! Sembla que era ahir que va morir-se. I mai no me la puc treure del pensament, a la teva mare. Pobreta, tan lleial i tan bona!

Jordi, ara, sanglotaria. Les paraules del pare, que les sent falses, fiblen la seva sensibilitat. La presència de la porta principal del cementiri; els xiprers, que xiulen lleument al pas de l'aire; l'enterramorts camús, petitó, amb l'inamovible caliquenyo a la boca; les sentors de flors corruptes, característiques del lloc, tot l'envolta d'un aire irrespirable que li oprimeix el cor. Camina absent de tot.

Pare i fill són davant de la tomba. Jordi posa les flors al bell mig del marbre, en el qual es llegeix: «...DESPULLES DE... FIDEL ESPOSA...» Aquests dos darrers mots el colpeixen. No en pot apartar la vista.

En la quietud del cementiri, només torbada

pel fregadís lleu de les sabates dels visitants damunt de la grava que sembla plànyer-se del trànsit per aquell recinte sagrat, el pare de Jordi esclata en plors que l'ennueguen. Li costa molt de dir:

—Tan santa i tan bona! Per què vas deixar-nos... Rosa meva estimada? —repeteix obsés, amb nerviosisme creixent.

Jordi, en canvi, no pot vessar ni una llàgrima a despit de l'immens dolor que l'aclapara. Es troba al peu de la tomba de la seva mare, però el seu pensament vola pel menjador de casa seva: altra vegada recorda la rojor de la serventa, amb les seves dents blanques, incitadores, cruels. Reveu el seu pare dissimulant amb el tovalló als llavis. S'explica, en aquesta ocasió, tot l'abast d'algunes lectures trascolades i que ell cregué, fins avui, pura ficció imaginativa de llurs autors. Vol compadir el seu pare, i no pot. Sent un malestar com aquell que s'experimenta poc abans d'una nàusea. Roman al costat d'aquell home, aparentment trastornat, i no sap què dir ni què fer. Com si fos insensible a tot dolor, talment com aquells desgraciats curts de seny, dels quals ningú no sap mai si estan contents o bé sofreixen.

Passen prop d'ells dues noies endolades. L'olor que desprèn llur roba negra, de setí de cotó, li entra pels narius i li produeix un nou malestar. Sent l'imperatiu de sortir del sagrat recinte. Esguarda el cel de plom, i això encara contribueix a exacerbar-lo. Diu amb rara energia:

—Hem de resignar-nos, pare!.. Potser que ens n'anem.

Vol dir, també, abans de marxar: resem un parenostre. Però no sap com, i la llengua se li trava.

Pare i fill, estretament agafats del braç, travessen un carrer de nínxols. El pare camina aclaparat, com si dugués a l'esquena una pesant motxilla. De tant en tant, encara sanglota. Jordi llegeix d'esma alguns noms de les lloses dels nínxols i, mestrestant, nota

una petita voluptat en aixafar amb els peus la grava que xerrica. Abans d'arribar a la porta principal del cementiri, es topen, altra vegada, amb l'enterramorts —amb el caliquenyo encastrat als llavis—, que es treu la gorra i els saluda reverent. Jordi pensa: «Una bona propina fa miracles! Això recorda aquest, i no la mare!» I el reveu, darrera el cotxe, cara-llucent, sense el caliquenyo a la boca —cosa excepcionalíssima. El caliquenyo, però, no va deixar-lo: el premia entre el polze i l'índex de la mà esquerra, dintre de la casola que feia amb els altres dits, perquè ningú no se n'adonés. A Jordi no li passà desapercebut aquest detall. Avui té acerba la memòria.

Ja són a mig quilòmetre del cementiri. El pare es desfà discretament del braç del fill i, amb serenitat, encén una cigarreta. Jordi s'adona de la ràpida mudança del rostre patern. L'home xucla, àvidament i satisfet, la cigarreta, i el fum projecta amb força pel nas: un nas d'aletes vibràtils, com el de Tolstoi, l'efígie del qual ilustra la coberta d'un llibre de contes inoblidable que fa poc ha llegit amb fruïció.

Caminen lentament cap a casa, enllà de la carretera vorejada de plàtans superbs, les fulles dels quals es desprenen amb recança i voletegen per terra desesperadament. Jordi respira molt més bé que al cementiri. Però té l'ànima més entristida que mai. Recordarà sempre la seva primera més gran desillusió! Aquell Tots Sants, gris, aclaparador, li deixa una tara inesborrable. La seva tragèdia, sense xocs violents, s'adiu amb el dia somort que el penetra i el rosega com un cuc maligne.

El pare assaboreix a pler la cigarreta. I el seu pensament vola lleuger vers aquella criada, la qual, ara, deu feinejar per la cuina, satisfeta, com a veritable mestressa de la casa, preparant el dinar de l'amo —que ha sabut engarjolar admirablement— i de Jordi, tan bo, tan submís, que no veu res... i ho veu tot.

LEANDRE AMIGÓ.

TREN A LICEU

«Després d'haver passat Sloane Square, sabeu que la pròxima estació ha d'ésser Victòria, i no cap altra sinó Victòria. ¡Oh, quin estrany surt, si l'estació pròxima fos, sense que hom sabés perquè, Baker Street!»

(CHESTERTON, *L'home que era Dijous*).

La profecia del poeta anglès aquell vespre es va complir a Barcelona. No se sap pas perquè, el Metro descendent de *Lesseps* després de l'estació de *Catalunya*, no trobà l'estació de *Liceu*, i als ulls atònits de l'únic viatger sortiren la volta degotant i les andanes, sempre fetes bassal, de l'estació *Urquinaona*. Després baixà per sota de la Via Laietana fins a *Correus*, i més avall, encara. Una prolongació del túnel no prevista en el mapa, uns ascensors també desconeguts, donaren pas al vagó vermell per galeries ignotes. La gran humitat dels murs permetia judicar amb versemblança que corrien sota del port.

Després l'aigua omplí la galeria amagant els riells: el cotxe perdé contacte amb terra i es gronxolava com una barca. El viatger pogué esperar o témer alguna tètrica escena submarina, però el perillós viatge no anà més endavant. El conductor misteriós, tampoc no se sap com, canvià de cabina, i recomençà el vehicle l'itinerari ascendent. Sortí al túnel de la Reforma i corregué ja sense aturar-se fins a *Lesseps* altra vegada. Hom llambregava en passar totes les estacions a les fosques. Ningú no s'esperava per pujar.

I avall, per segona vegada, cap al Passeig de Gràcia, i en ésser a *Catalunya*, una altra mutació inversemblant. Uns saltirons damunt de rails i canvis de via, el pas per altres ignotes foradades, i vet-aquí la unitat vermella del Gran Metro, tracció a trolley, corrent, no se sap com, damunt les vies del Transversal, a tracció per rail. Prengué di-

recció S.; arribà a *Bordeta-Cotxeres*, i res de particular no va ocórrer sinó admirar-se el passatger solitari, en honor del qual no se sap qui donava la cerimònia subterrània, que fos entrada la nit, havent ell començat el viatge, tanmateix feia pocs minuts, en plena tarda.

Gairebé no cal dir que el cotxe féu la llançadora fins a *Marina*, i que d'allí va retornar a *Catalunya-Nord*. I per un altre joc que no podran saber jamai els enginyers apariadors dels soterranis de la Plaça, es situà altra vegada l'aventurer vagó a l'estació que enfila la Rambla.

Llavors va seguir avant. El passager pogué reconèixer el sostre pla i les vigues que sostenen el trespol en els trams de Canaletes, d'Estudis i de les Flors. Finalment s'aturà, i s'obriren les portes en l'autèntica i desitjada estació de *Liceu*.

El dubte no hi cabia. Nostre viatger, tot i l'instint de recapacitar i fer memòria de l'extraordinària excursió, tingué amb prou feines l'esma de sentir que havia talment dibuixat en el subsòl de Barcelona una creu de llargs braços. Una claror rogenta davallava per les curtes escales del Pla de la Boqueria, costat dret. Arribà a dalt, i l'espectacle fou tan inesperat, que eclipsà la impressió de l'original viatge. El Gran Teatre del Liceu estava cremant.

Arrenglerava's la gentada estranya en el Pla mateix de la Boqueria, i pel cantó del carrer de Sant Pau, mobles apilotats dels veïns fugitius. Bombers amb cascos de bronze

d'estirada cimera, governaven a braç, bombes d'aram ajustades en carros de verda pintura. Antics guàrdies civils amb tricorns històrics, contenien la gent, i mossos de l'esquadra de patilles llargues, parlaven amb veïns cofats de gorres de satí, amb dones de gipó i estufada faldilla. Vaig reconèixer al cap de poca estona —és hora de descobrir que jo era el viatger de l'excursió imprevista?— que tenia vivent davant dels ulls l'escena del foc al Liceu el dia 9 d'abril de 1861.

Una ventada aplanà el fum i me'l portà a la cara. Per una breu estona, plorant-me els ulls, vaig romandre com cec. Quan vaig obrir-los, l'incendi encara durava *allí mateix*, però l'edifici abrandat en l'angle de la Rambla i Sant Pau, no era el teatre, sinó la Trinitat Descalça, el vell convent que treia flames pels tres portals barrocs.

El públic havia canviat també. Cap rostre amic, cap ull amable no hi havia en l'escena anterior, però ara, transportat no se sap com vint-i-sis anys enrera, l'aplec de gent era del més odiós mirar. Erem a l'any 35 i em tocava presenciar una nit sense honor. De sobte, cap amunt, en direcció al Mercat, petà un tro sec i formidable. Quelcom passà per l'aire a frec d'ulls i de front. Una veu exclamà: —Es la bomba de la Rambla de les Flors—. La gentada, quin sinistre ramat!, s'empenyia amb inaudita rabior. Jo era, diguéssim, al cantó de Can Quadros. Tenia altra vegada, i no sé com, el Liceu al davant, i ben clara es va sentir, venint de part de dins, altra detonació. Aquella veu mateixa va designar el fet: —La bomba del Liceu.

—Això és un anacronisme —vaig dir, o vaig pensar.

—Aquí no hi ha Cronos. —Altra veu va respondre. Un casc de guàrdia urbà, però sense cara a sota, talment com aquell Notari Anònim del Rei Bela, als marges del Danubi, i amb la levita vermella dels bons temps del senyor Puig i Alfonso. Les paraules havien nascut dins d'aquell casc i al cim d'aquesta levita.

Vingué el brogit d'un motor sense tocar la botzina i un automòbil era llançat a tota marxa i contra direcció. Atropellava la gent sens deturar-se. Deixà una estesa de caiguts: uns s'aixecaren renegant, altres romangueren

per terra amb xiscles i gemecs. El capell de l'urbà, s'estava quiet. —I doncs, servent de l'ordre?— Resposta: —Serveixo per a això precisament; per a fer avinent que *aquí* no hi ha ordre.

En aquell punt em vingué l'esgarrifança del voler fugir. De seguida vaig comprendre, però, que no era tot allò més que un preludi. Llegint-me el pensament, el pensament del guàrdia em trameté un missatge: —Heu entrat a bona hora, vespres de Carnestoltes. No podreu pas marxar fins haver contemplat tot el trídium. Mentre arriba l'hora de la festa, passegeu pels *vostres* carrers tan estimats—. Dient, o millor *pensant*, la paraula *vostres* adquirí un accent intencional. L'episodi de l'auto es repetia a cada instant. Venien en totes direccions i a totes velocitats, carregaven sobre la gent i pujaven per les voreres. També grans carros de cavalls, camions, tartanes i sibines i cotxes de tota època. Topades incessants; atropells, ferits, cops i blasfèmies, injúries les més negres i més irritants.

Llavors vaig dedicar-me a observar l'extraordinari aspecte dels ferits d'aquells accidents continus. Jo no vegí que els sortís sang; només que uns trencs blanquinosos, esquerdes ramificades com vidres irrompibles.

Doloroses en produir-se les lesions, eren més doloroses, encara, de guarir. La cura pronosticava l'estar prompte per a una ferida nova o per a un nou turment. Sota el casc misteriós, seguí explicant-se el soldat invible d'en Ribé:

—*Aquí, ja podeu saber-ho, no hi ha mort.* Els homes no moren. Sofreixen els cossos, però no poden morir. No poden ésser destruïts, ni tampoc alterats d'estructura. Patixen per causa dels agents físics contracció temporal de la matèria, però aquesta recobra necessàriament la seva normalitat, i per això els cops i les ferides més violentes no produeixen altre efecte que un momentani doblec o esquerda. Aquesta lesió és promptament reparada per la virtut mateixa de la natura, que, com deveu saber, és *aquí* natura immortal.

Els cossos—va seguir—no poden dividir-se, trencar-se ni desintegrar-se en cap manera. Les lesions són moleculars, i les molècules,

per la seva natura devinguda immortal, es restitueixen de seguida, tal com les puntes d'una estrella de mar. Però això vol dir dolor físic d'atrició i sofriment en la restauració, perquè el ferit quan es guareix sap que tornarà a sofrir altres i altres vegades infinites.

—Però això és, *realment*, la Ciutat de l'Infern? —vaig gosar preguntar amb llavi trèmul —Prengueu vós mateix la temperatura— em fou respost—. Un oportú termòmetre, al cantó de Can Sarret, marcava exactament 36° (centígrad).

Em vaig posar llavors a esguardar els rostres i els posats dels vianants. Eren de totes les èpoques, gent estrofolària, lletja, esquifida o obesa, malcarada i pudent. Els rostres durs, despentinats i bruts, ulls enfonsats i estràbics. Tothom amb les mans sutzes, i a la dreta molts portaven diners, ço que era interessant, realitzava un cert vers del psalteri. Tothom, tots renegaven. Molts duïen sang a la roba i a la cara, sang que devia ésser *per record*, perquè allí els cossos no en necessitaven.

Així com en arribar el viatger a una vila no cospa pas totes les sensacions, perquè els sentits agabellats no abasten, fins al cap d'unes hores, no vaig començar de percebre els sorolls de ciutat. Ningú no pensés que eren trons o explosions de batalla. Un retrunyir llunyà sí que es sentia, però moderat com la temperatura. Ço que irritava eren els sons propers. El blasfemar continu de la gent, i aquell xerrar, el xerrar inacabable, monòton, sense solta, com una aixeta que raja i no s'estronca. Ultra això, fendia a les orelles i l'ànima un soroll típic, que per si sol formava un turment sens parió. De totes les portes i obertures sortia el fresseig neguitós del rodar de pel·lícules, i de tota finestra el parlar estrident dels altaveus. Ço que els films projectaven, ço que les ràdios explicaven a crits i amb espinguets, eren els pecats dels habitants de cada casa, i els pecats dels vianants del carrer.

La saragata boja era dominada per altaveus més poderosos, que radiaven cançons ridícules, riallades, o bé veus d'animals. No sé que hi hagi crueldat més temerària que la d'exasperar un furiós amb burles sense solta. I això era allí la regla. De vegades xiulaven

els altaveus, o emitien per irrissió sorolls discordes, sense ritme. I de vegades una veu de gegant que del Besòs devia sentir-se, cridava pel seu nom un pecador: —Tu, tal i qual—, i publicava bramulant pels aires alguna recòndita fallida.

I pel carrer i per les cases en fer-se trobassos els còmplices i els enemics i els causants del pecat, s'abraonaven i es pegaven i ferien, foradant-se el cos i els membres sense que en ragés sang. I no morien, sinó que s'agafaven amb més fúria. I si algú els descompartia s'abraonaven amb l'intrús. I eren homes i dones, vellots o jovenassos (no es veia cap infant) tots enemics, tots lletjos, tots dolents, en el sentit dolent de la paraula.

Resistir més jo no podia, tan adversa visió. Com presoner escàpol del guardià distret, vaig posar-me a córrer Riera del Pi amunt. Jo cercava el refugi de l'església. Però, a mà dreta de la Plaça, era el no-res. No hi havia la basílica, sinó un gran buid, un abisme pregon en el solar. —No hi han esglésies en aquest reialme. Han estat arrencades, amb fonaments i tot. I l'esboranc que en resta, no se sap pas on porta—. Llavors sentí un gran fred i tremolor. Llavors jo vaig comprendre el verm esgarrifós del suïcida que es vol matar i que no es pot llevar la vida. Aquelles places eren rublertes de gents que ploraven amb plor tardà i inútil. S'encengué de dalt a baix, a l'indret de Can Fàbregues, un lletrer incandescent. «*HIC est fletus et stridor dentium*». I després de la trista simfonia comença la

DIADA PRIMERA

«*Kermesse artistico-literària*». Així fou anunciat pels altaveus. Com es pot suposar tractava de la *rua* vulgar, la menys original de les jornades. Tots els elements eren de sobres vistos i coneguts. Tractant-se d'art i de lletres, el tema de la festa és obligat: el *nu*, com era de preveure. El programa s'obrí pel carroussel, amb camions sense baranes, on anaven tots nus els pintors, els escultors, que havien fet el nu en les respectives tècniques. Tots nus, amb les models i concubines, i alguns amb descendència. Tots

provaven de tapar-se amb les mans, però no podien.

Espessa multitud emplenava les Rambles, i atropellant tothom, comparegueren sense tocar botzines ni campanes els tancs de la Gepehu. Llavors vaig conèixer *aquells* de qui parla Sant Marc, i els altaveus dels carros d'assalt anaven repetint el versicle: «*Legio mihi nomen est, quia multi sumus*». Eren una mica més alts que nosaltres homes, i hi anaven també nus, perquè era dia de gala. La tralla o fuet que duïen a la mà, acabava amb una petita testa de serp metàl·lica. Reien les boques, i aquella rialla glaçava els cors, perquè els ulls, aquells ulls abrusaven. En un moment baixaven dels vehicles, carregaren contra la multitud, fent despullar a tothom, a garrotades. Deien «*honor al nu*», i exigiren que tothom es posés nu, com els artistes de la festa. Mascles, femelles, fastigosos com eren, s'havien de despullar, i els legionaris els baldaven a cops sense pietat, que deixaven sobre els cossos les típiques esquerdes de la carn irrompible.

Mentrestant proferí un altaveu cert text que jo prou recordava haver llegit, però no sé pas on, perquè em decau la memòria. «Cal acostumar la gent al nu». La fetor de suor i llard d'aquella carnassa sufocava. Debades volien tapar-se, recollir el vestit. Les robes foren escombrades, i tothom restà condemnat a nuesa. I no vingué pas el foc, sinó la pluja. Totes les portes es tancaren, i la gentada nua i els camions dels artistes, literats i models, tremolaven de fred i de vergonya. Un quart després es promulgà per ràdio un altre ban, i fou prohibida, a més del vestit, la pudícia. Qualsevol gest pudorós, la menor intenció de tapar-se eren punits amb vergassades de fera. I una veu proclamà: «No hi ha vergonya pels qui no en volien».

Després baixaren Rambla avall uns carretons: «Carn de dona sense os». Carrets i camions d'escorxador, transitaven atapeïts d'allò del qual s'apartava esgarrifada tota mirada abans concupiscent. Llegíeu en una pancarta: «Escola realista», i en una altra «Escola surrealista». En aquesta última hom veia tal qual les pintures surrealistes vivents, monstruoses com mals somnis, i més monstruoses encara es veien per dins les cons-

ciències dels pintors. Després s'acostà una altra carrossa «Exposició del Super Nu». Era un treball sintètic. Descobria no sols la carn, sinó a dins de la carn, i més endins. Posava nua l'ànima i els seus misteris. Tornà a pujar Rambla amunt la caravana artística, i els foren projectats uns reflectors ultravioleta. Ensenyava els pintors i escultors *nus per dins*, amb el cor nu i el cervell nu, i no podien tapar-se les vergonyes del cor ni les vergonyes del pensament. Una ràdio, que de tant en tant pronunciava fragments de l'Es-critura, ens donà aquell verset: «*Ut revelentur ex multis cordibus cogitationibus*».

De banda a banda de la Rambla penjaren un llençol amb la llegenda que tots els anal-fabets saben perquè són lletres familiars a molts: «*Sex appeal*». Dic malament, abans d'això, van passar desfilades marcial de *girls*, nues segons la rúbrica, però amb l'últim nu, el nu de la mort. Unes suïcides, altres assassinades, altres sexagenàries i ventrudes, moltíssimes de típiques, corcades, cadavèriques, morbosament inflades o tumefactes de malalties professionals. Tots aquests documents seguien darrera la pancarta de l'escola realista. ¡Com perdo la memòria! El *Sex appeal* durà tota la resta de la tarda. Segonament vingué la cursa de parelles «Super film documental i plàstic». Homes lligats amb totes les dones que havien pres. Dones lligades amb tots els homes als quals havien servit. S'intercalaren números humorístics. Pel·lícula en relleu, educativa. Les 10.117 noces del financer *Loveismoney*, i per televisió donaren l'educatiu final de les 10.117 estimades.

Tot això en veritat no és res de nou en si. La gràcia estava en què havia d'ésser contemplat per un públic integralment nu, que es volia cobrir i no podia, i que aguantava el raig fet d'una tempesta diluvial. Impossible fugir; l'assistència era obligada, com quan manen Soviets o Dictadura. Cap al vespre parà l'aiguat i millorà el termòmetre, però vet-aquí que els carrers del Districte V anaven vomitant vers la Rambla corrués de galifar-deus, tots nudistes i amb armes a les mans. Duien pancartes color de sutge i foc, i avallotaven. «També nosaltres som artistes». «Art igual a anarquia». «L'anarquisme és un

art», etc. Recordo que en aquella hora passaven les carrosses dels grans casinos, confortables de sofàs i flonges butaques. S'hi assentaven esquelets amb un forat al crani. Deixaven rastre de sang i de papers, literatura de jutjat. Aquests espectacles de suïcidis i fallides eren decorats amb magnífiques Venus de marbre.

Però no tardaren els crits dels africans a dominar l'espai. No duïen res, ni roba ni consciència, però a les mans enormes pistoles de cent trets, i alguns en duïen més, única indumentària, penjades a la cintura. Els de la Gepehu s'havien retirat i quedaren les Rambles a mercè dels homes de la selva. Començaren aquests a engegar contra tothom i contra si mateixos restelleres de bales i de bombes: «També nosaltres som artistes». «Tampoc nosaltres no tenim moral». Als trets seguí la dinamita a càrregues, i allò fou una orgia de foc, una apoteosi de catàstrofe. Res de nou, en substància.

Els cossos foradats, queïen a cents, a mils, amb xisclets de dolor que eixordaven. Jo no sé com pot ésser, perquè això que segueix ens contradeïa amb l'explicat més amunt, però grans *bassals de sang* mullaven la terra, hom la trepitjava, hom hi xipollejava. S'esvaï la fumera, tot quedava trinxat. Cases per terra, destruïts aquells barris.

Però es deturà, no se sap com, l'incendi. Comparegué de nou la Gepehu, però ara anava vestida de rigorosa policia, un cap de mort damunt del kepis. L'escena que segueix fou més terrible que el foc, us en dono paraula.

—*A treballar!*—Ordre i ban ferocíssim, a garrotada crua fets complir. Amb vergasades que vibraven de fúria, obligaren tothom a treure la runa dels enderrocs, cavar nous fonaments, portar pedra, maons i fusta, per tal de reconstruir, adelerats (el pont del Diable fou obra d'una nit), les cases ensorrades. Treball sense respir. Si algú s'ajeïa, cops i guitzes sobre ell. Era anul·lada la noció de temps. No hi ha hores ni jornals. Es muntaren bastides i grues, i els manobres damnats aixecaven de nou els edificis, amb bruelants blasfèmies i sanglots, xerricant els fuets dels damnats caporals que els escorxaven.

DIADA SEGONA

I sempre estava núvol, passant pel firmament espesses bromes i fumeres. No es podia ben dir de quin espai venia el crepuscle que feia de dia i que alternava amb la fosca que marcava les nits. Del cel no era, perquè si treïa el vent les nuvolades pròximes i deixaven aquestes grans esborancs, es divisaven al travers i més endalt, núvols molt més obscurs, de manera que tant més fosc era el cel com més s'allunyava de terra. Les boires baixes servien de pantalla, on projectaven els reflectors anuncis i sentències aplicats als habitants de la trista metròpoli. Reconstruïda la ciutat, o almenys els barris del Liceu fins al Pi a la Portaferrissa, dels quals no em vaig pas moure, vaig sentir clarament que a Montjuïc tiraven. Vint-i-un cops eren senyal de festa. De seguida pel cel, dic, pel sostre de núvols, un gran lletrer sortí que arrencà de la gent udols com si ja l'haguessin vist altra vegada. Llavors vaig comprendre que les festes eren repetició d'un cicle anyal. «*Dia de la Natura*. Brindat a naturistes i a evolucionistes». La gent va tremolar amb una angoixa inexplicable. Remors, udols, brams i crits animals s'anaven acostant; i Rambles amunt i dels carrers cap a les Rambles venien penjats dels balcons milers de simis. No sols la col·lecció del Parc en llibertat, sinó que era com si aboquessin totes les col·leccions del món. Engegaren tot d'una els altaveus els alarits d'un *jazz* de cafreria, i un locutor pronuncia: —*Saludeu, antropòlegs; venereu vostres avis*—. Tribus d'orangutans, ximpançes, duent al front els capitans goriles envaïen el carrer, i penetraven pels portals i les escales. Homes i dones, erts de terror i de fàstig, s'arraulien en grups, petant de dents. El pas d'aquelles manades encongia els esperits; la farum bestial asfixiava. Aleshores sorgiren com uns *tarzans* tots nus, amb un mirar igual que el de les feres, i ostentant sinistres tatuatges, inscripcions de pecat. A garrotades, de bell nou, talment com el dia abans, obligaren la gent a despullar-se. «*A festa de natura, vestit de natura*».— Una segona salva de Montjuïc de part de la deessa, assenyala un nou desbordament. Els xisclets de la multitud es-

parverada precediren el més estrany soroll. Les trapes de les clavegueres es somogueren i foren aixecades de dins estant, i riuades de rèptils en sortiren com aigua tèrbola en dia d'inundació. Tercera canonada marcà l'entrar d'una tercera branca zoològica. Les invasions de la natura desbordada convertien la urbs en una jungla. Nova invasió que en poca estona cobrí el sòl i les parets d'espessa bellugor. Articulats immundes, escarbats, escorpins, aranyes vils en negra plaga s'enfilaven arreu mentre que la terra es cobria d'una bellugadissa llefiscosa de gripaus i serpents, i també l'aire s'espessà d'aixams de mosques vironeres que entraven per boca i nassos, privant de respirar.

El pensador considerava, davant d'aquest turment tan repugnant als sentits humans, que no era pas necessari el foc als cossos que Ramon Llull deia *infernats*, per a fer de l'Infern la més horrible estada. No eren pas necessàries les flames perquè el viure infernal resultés un suplici el més embogidor. Tot allò era ben lògic i normal, perquè era just que no veiessin cel els qui en el cel no havien pensat mai sobre la terra. Era just que es trobessin entre bèsties, els qui com bèsties es daliren de viure. Era just que es trobessin per sempre presoners de la natura els dats al lliure esplai dels intints naturals. Era just que es trobessin associats amb simis els qui havien venerat els simis com a generadors de l'espècie humana. Era just que es trobessin ofegats per la natura desbordada els qui en vida es desbordaren de naturalisme. En mig d'aquella nàusea vaig veure clar, racional i elegant el reglament de l'etern càstig.

Morí la clarícia d'endalt, i una capvespral canonada anuncià l'últim i més fatal desbordament. Recità un altaveu uns quants versets del Gènesi: «*La terra està corrompuda a vista de Déu, i plena d'iniquitat*». En fosquejar, pujà l'aigua del mar Rambles amunt, aigua impura i llotosa, emulsió del fang i les desferres de dins del port. Aquesta aigua i llot brollà també de les clavegueres, i amb ella crancs disformes, peixos espinosos i serpents. Quan el llot arribà als genolls de la gent, que tremolava nua en mig d'aquelles bèsties que no estaven pas nues, sinó totes

vestides i armades amb pèl, epidermis, cuirasses i defenses, començaren a ploure, altra vegada, les cataractes del diluvi. L'aigua escombrà els carrers i netejà les cases, però tan furioses onades vingueren de la mar, que els edificis s'ensorraren per l'empenta.

I altra vegada els diables —és hora d'esmentar-los per llur nom— prenent figura d'antropoides amb cranis de caverna, empunyant eines tallantes de sílex esmolat, obligaren a què els carrers fossin desembraçats, i refetes les cases. I així vegérem pujar per segona volta l'enderrocada ciutat, sempre ensorrada i sempre reconstruïda per ésser tot seguit abatuda, cruelíssim treball desesperat de Sísif.

DIADA TERCERA

Cel llis brunyit com làmina d'acer, que no era pas l'èter, sinó una veritable pantalla metàl·lica, anunciava la festa pregonada pels altaveus: «*Gran jubileu de la mecànica i l'economia*». El soroll de les ràdios fou bentost dominat pels motors d'uns avions gegants, com jo no n'havia vist jamai en els aires, talment com naus de tres i quatre pisos, amb trenta i quaranta hèlixs. Eren avions de bombardeig, com demostraven pels grossos projectils penjats sota el ventre de ferro. Tocaven les sirenes, i hom radià simplement la següent dedicatòria: «*Als amics de Mammon*». Els aeroplans deixaren anar la terrible càrrega. Però els torpills o bombes no eren tals, sinó els més inesperats projectils, absolutament imprevistos. Enormes saques de diners que davallaven en terra igual que bales, o es vessaven en l'aire, plovent duríssimes gotes d'argent. Els habitants no sabien pas on amagar-se, i si es ficaven pels portals o es posaven a xopluc, tot d'una els vigilants, en escafandres de ferro com robots, obligaven els pecadors a sortir enfora i esperar amb la boca la pluja dels diners que tant havien estimat. Però no era com la de Danae. Les masses de metall encunyat, en caure de mils metres, tot ho ensorraven, i en tocar la gent els trabucaven i sepultaven dessota de muntanyes de moneda. Cada peça, cada encuny era un casc de metralla; produïa aspres ferides, bonys

i doloroses protuberàncies. Tan abundant el metàl·lic aiguat, que aviat es formaren pilots en mig dels carrers, enterrant molta de gent, i era una lliçó tètrica contemplar els avars, els usurers, els banquers i els negociants, els atracadors i els jugadors, estenallats i amb les boques obertes, rebent, no pas com Cressus, la pluja d'or fos, sinó la pluja d'argent disparada des dels aires que omplia la gola i desfigurava a cops el rostrè i tots els membres. Rebotien i saltaven les monedes, i el dringar de l'argent que petava per terra i vibrava estrident i tornava a saltar, superava el cridar dels ferits.

Els avions repetiren el bombardeig des de mil metres més amunt. Les masses metàl·liques que baixaven del cel, s'encenien per la velocitat i arribaven cremantes i mig foses, augmentant l'enderroc i l'estrall. Ningú hi havia que no estés ferit, no podent-se dir mort, perquè morir no es pot en aquell poble.

Lavors vingué el final d'aquella festa jubilar en honor del Diner. El cel es mig partí, i la vasta superfície metàl·lica que ocupava la volta abans estel·lada, es fendi en dues parts, que s'obriren com dos batents de porta. El cel devingué, doncs, com una infinita caixa de cabals que es buida. Cataractes d'argent i també d'or encunyat es desplomaren sobre la ciutat pecadora. Ningú no restà indemne, i les cases mateixes i edificis s'esbotzaren per sostres i terrats, s'ompliren de la moneda maleïda, i no podent suportar tant pes i volum, s'obriren pel mig, de dalt a baix com la Casa Usher. Els meus ulls suportaren el tercer enderroc de la metròpoli desfeta sota muntanyes de moneda.

I els robots, homes sense ànima, mecànics aparells fets funcionar pel pensament del mal, els diables d'aquella hora, feren aixecar els sepultats, de sota les tonelades d'argent, i concedida la natura immortal el ràpid temps de sanar de les ferides, amb noves vergassades, repartides amb picador mecànic, obligaven els damnats a escombrar tota aquella moneda, carregar-la en camions i llançar-la en el mar. I les cases, per quarta volta, foren netejades i refetes, treball de fer i desfer, que a nostra pàtria se n'ha dit sempre treballar pel diemoni.

Això no era a la nit, sinó al migdia

d'aquella jornada, i vet-aquí que essent reconstruïda la ciutat, per quarta etapa, disparà novament el castell, i es sentiren trompes i sirenes, i unes veus per la ràdio, concedint amnistia. I els rostres de la gent, lluny d'agrair-la, encara es contristaven i estemorien, en oir aquesta paraula, que com les amnisties del meu temps, no era més que la preparació d'una nova catàstrofe.

Els carrers, però, recobraren l'aspecte de la primera tarda. Acabades les facècies del carnaval es féu la normalitat, pauta usual terrible de la vida infernal. Tornà la xerrameca; tornaren els crits i les baralles, els trets i les ganivetades; l'abraonar-se d'odi els enemics, còmplices d'antany en els pecats de la terra, que s'agafaven i entortolligaven per a destruir-se i no podien, i els autos que es llançaven contra el públic de trascantó i en totes direccions.

¿Serà hora de dir que els tripulants dels autos eren *ells*, els amos de la Capital tristíssima? Seguia la remor marejadora de les pel·lícules que es rodaven a tots els domicilis, documentant els pecats dels habitats, fent-los recordar i rumiar sens treva. Seguien els altaveus divulgant les culpes amb to desafinat, burlesc, mortificant. Continuaven els senyals lluminosos fent irritants ganyotes, mentre que un jazz invisible llançava sorolls enervants, inharmònics, i que una ràdio més poderosa publicava acusacions, secrets, infàmies ocultes. Al mateix temps, uns locutors llegien amb sarcasme els discursos, conferències, articles i poesies dels damnats. Totes les paraules públiques i privades, totes les converses, tot l'enraonar i el xerrar de la terra retornava a l'infern, a fer de pebre i sal en els dolors dels infernats.

Cessaren, tanmateix, i no sé com, els turments físics. Tots els dolors corporals foren suspesos, per tal que sospesar poguessin els pecadors l'íntegre pes de la pena de Dany. Cadascú assaborí en tota la seva desesperada amargantor l'íntegre horror de la tortura intel·lectual i psicològica. Cadascú pensava en la misèria del seu estat present, misèria sense remei ni redempció. Recontava cadascú els anys de vida que li havien estat atorgats: Vint, trenta, quaranta, seixanta... I allí es trobava exiliat per sempre, *portes enfora del*

Regne de Déu, havent triat per la seva voluntat lliure, el camí que el portà a la companyia eterna de tots els pecadors de la ciutat. Es veia cadascú en unió per sempre de tots els malvats que la ciutat havien habitat per segles, i que formaven la Ciutat de l'Infern, consolidada per l'eternitat.

I vet-aquí que volaven a alçada dels terrats uns autogirs dels quals ploviem milers de targetes o etiquetes. Cadascú hi trobava el seu nom i adreça, i la inscripció: «vostè ha estat filmat». Un sanglot agudíssim de la gent féu pressentir quelcom més aspre i de major terror, que ço que havíem vist fins aleshores.

I tot es tornà fosc i negra nit en terra, mentre que el firmament devenia tot blanc, d'una blancor estrident argentada com pantalla de cinema. La ciutat devingué negre absolut com una sala, i damunt dels caps el cel, com tela esperant la projecció. No se sap pas on, a quin planeta, estaven situades les cabines, però el fet és que damunt de la incommensurable pantalla aparegueren projectades a la vegada per milers de màquines, milers de pel·lícules les imatges de les quals s'unien les unes amb les altres omplint tot el sostre del cel amb una immensa fotografia de moviment. L'argument d'aquest film, féu embogir, esbojarrar, desesperar la multitud més que qualsevol altre dels càstigs i turments que jo havia presenciats durant aquells tres dies.

Era patent dalt dels cels la vivent fotografia dels anys d'innocència i d'infantesa de cadascú: «Vostè ha estat filmat», reproduïa l'alegria primera, els jocs, la tendra edat d'aquells homes i dones. Es veien, plens de llum i de flors i de coloms els antics llocs on jugaven els nens a la ciutat: els parcs, les places, els passeigs, els jardins i les fonts i les escoles. Cadascú es veia infant, i veia infants els altres, els actuals companys de fracàs i de culpa. Tothom havia estat filmat amb l'ànima blanca i riallera que cadascú tingué fins que la va perdre per sempre.

El contrast produí ràbia i furor. Però més encara quan tot d'una la projecció cedí l'espai a un llampec, el més ràpid llampec que hom pot concebre: la visió infinitament instantània del Regne de Déu, com cel darrera els cels, ciutat harmoniosa de la innocència i de la pau; ciutat dels sants i els redimits. Un milionèsim de segon fou la durada de la visió cèl·lica i es clavà en el cor dels damnats, punyal de ràbia per segles de segles et ultra. Udols, esgarips, sanglots, renecs, malediccions sotraguejaven la tenebra. Un crepuscle més tenebrós, si així es pot parlar, que la negror mateixa, deixava veure les cares desesperades dels damnats, els quals en aquell moment *cap dolor físic no colpia*.

Afigureu-vos l'ànim del suïcida, que havent perdut honor, amor, nom i fortuna *adhuc sense patir corporalment*, no pot resistir el viure. Cap dolor no turmenta el seu cos, i no obstant li és tan intolerable el turment de l'ànima, que cerca l'arma per a resoldre'l, errant-se i enfonsant-se i perdent-se en ruïna eterna. Doncs, aquest és l'estat i sentiment dels damnats en aquella hora, en què parà el corporal turment.

Es sentiren relloctges pregons, campana desesperada i tràgica. Es sentí aquell *mai més*, que glaçava la sang quan sang hi havia, i llavors esdevingué l'última escena, horror inconcebible.

La gent s'arrossegà per terra i menjava terra, i es rosegaven les mans, els punys, les pròpies carns. Es ferien amb coltells, es disparaven armes, sense poder acabar la vida, que ja no tenien poder per arrencar. La vida que per ésser vida turmentava més que el foc. Jo no sé com va ésser, però amb les pròpies mans l'encengueren, el foc. Calaren foc a les cases i a tota la ciutat. Abandaren ells mateixos el foc, ràbia de la natura, *que ja no havia d'extingir-se*, i ESPONTANIAMENT es llançaren dins les flames eternes.

R. RUCABADO.

III - MCMXXXV.

COMMEMORACIONS

L'actualitat commemorativa associa els noms d'Horaci i de Carducci i ens permet d'associar-hi el dels nostres precursors de l'humanisme renaixent presidits per Costa i Llobera al qual les nostres lletres deuen que ja mai més el geni local no pugui dissociar-se de la universalitat.

Datem les nostres commemoracions amb la reproducció de traduccions ja conegudes d'Horaci i de Carducci, per Gabriel Alomar i Jeroni Zanné.

A UN JOVE ESCLAU

Oda XXXVIII, LL. I d'HORACI

Jove, m'estraga la ufanor dels perses;
d'un tell ombriu no em duràs l'escorça
per ma corona, ni on es troba cerquis
rosa tardana.

Res més que murtra portaràs, sol·lícit,
si em vols complaure, i en omplir ma copa,
bé els nostres fronts adornarà la murtra
sota la parra.

ÇA IRA

De GIOSUÈ CARDUCCI

Per l'alp nadiu de la Savoia, els vents
descabdellen frescals llur simfonia.
Ací, remors de ferro i d'ira accents.
Madama de Lamballe, a l'Abadia.

I jeu entre els cabells auri-fluents,
un cos desnú, llançat damunt la via:
profana un perruqué els membres calents
i amb mà sangosa els palpa i els destria.

Que n'és de tendra i blanca, pura i fina!
Un lliri al coll, i entre muguets apar
suau clavell la boca purpurina.

Amunt, amb els teus ulls color de mar
i els teus rulls d'or: al Temple! Ton esguard
darà salut de mort a la Regina.

ALFRED VALLETTE

La mort del gran animador del Mercure de France, no ens sembla un comiat irreparable, sinó una afirmació viril de la perennitat de la joventut de l'embranchida, de la qual participà sempre aquest home que ni en l'adéu no ens deixa.

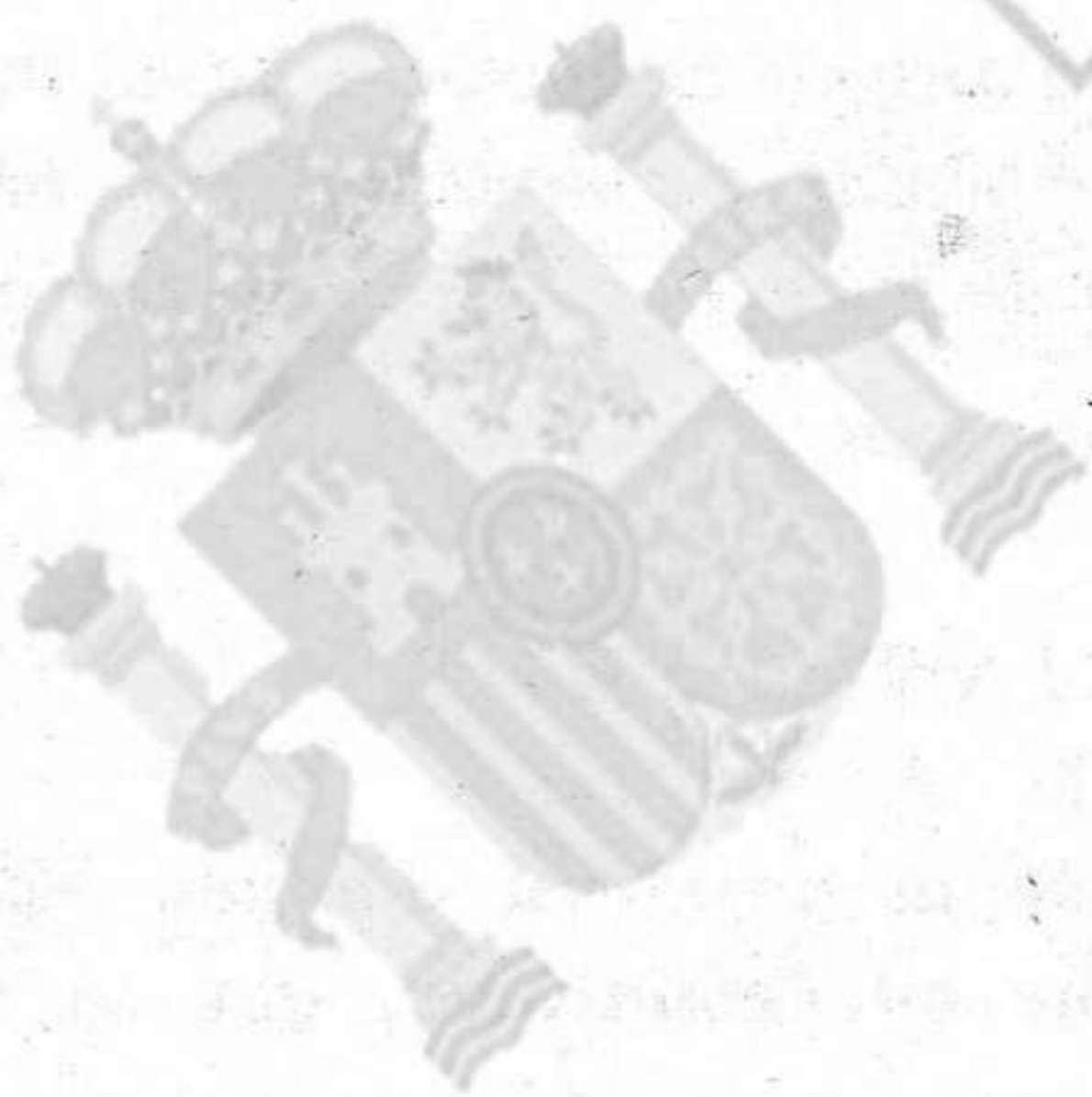
ANTONI PUIG-GAIRALT

Hereu del sentit totalitari del catalanisme essencial, s'havia incorporat a la voluntat humanística de les noves promocions, i completava el noble exercici del seu art d'arquitecte, amb la companyia de totes les arts i la senyoria d'una curiositat finament assenyada.

CAMIL SAINT-SAENS

En commemorar el centenari de la naixença d'aquest músic francès, enaltim l'exemple de l'home, equànime en l'eminència, que sabia sempre el que feia.

MINISTERIO
DE CULTURA

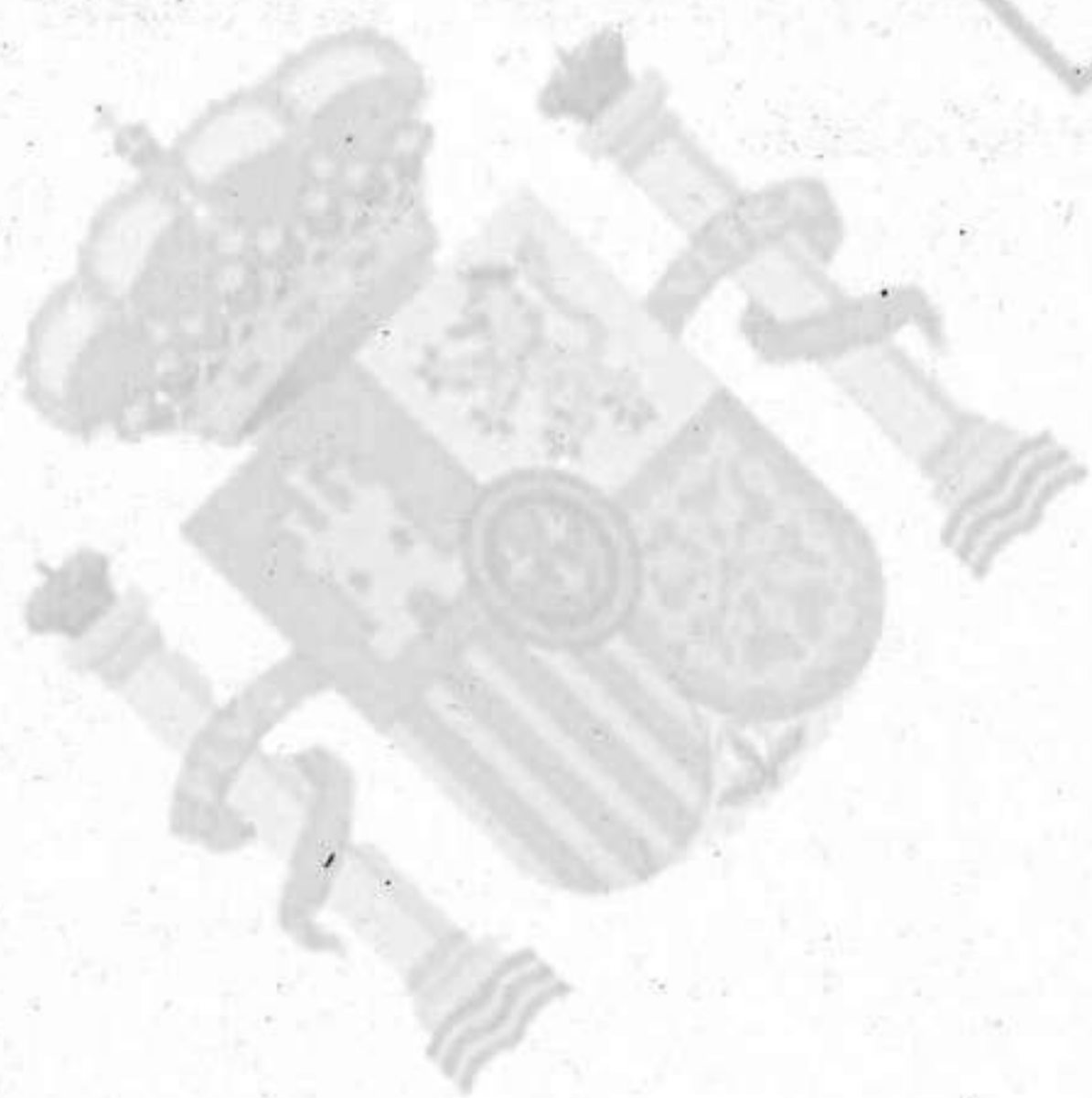

NOTA DE L'EDITOR

Refusem fatiga i desencís; i a les temptacions de la inhibició a pretext de ritmes trencats i de rimes falses en el cant que acompanyava la nostra feina, oposem el deure present sota l'advocació del seny horacià enaltit justament el mateix any que Catalunya emprèn —fidel al mestratge del senyor Eduard Toda— la restauració de Poblet i que públicament enalteix les virtuts de continuïtat amb l'homenatge a la memòria del senyor Eusebi Güell i Bacigalupi i amb l'íntima commemoració del centenari de la Llibreria Verdaguer, vinculada a les nostres lletres i a la tradició del nostre esperit renaixent.

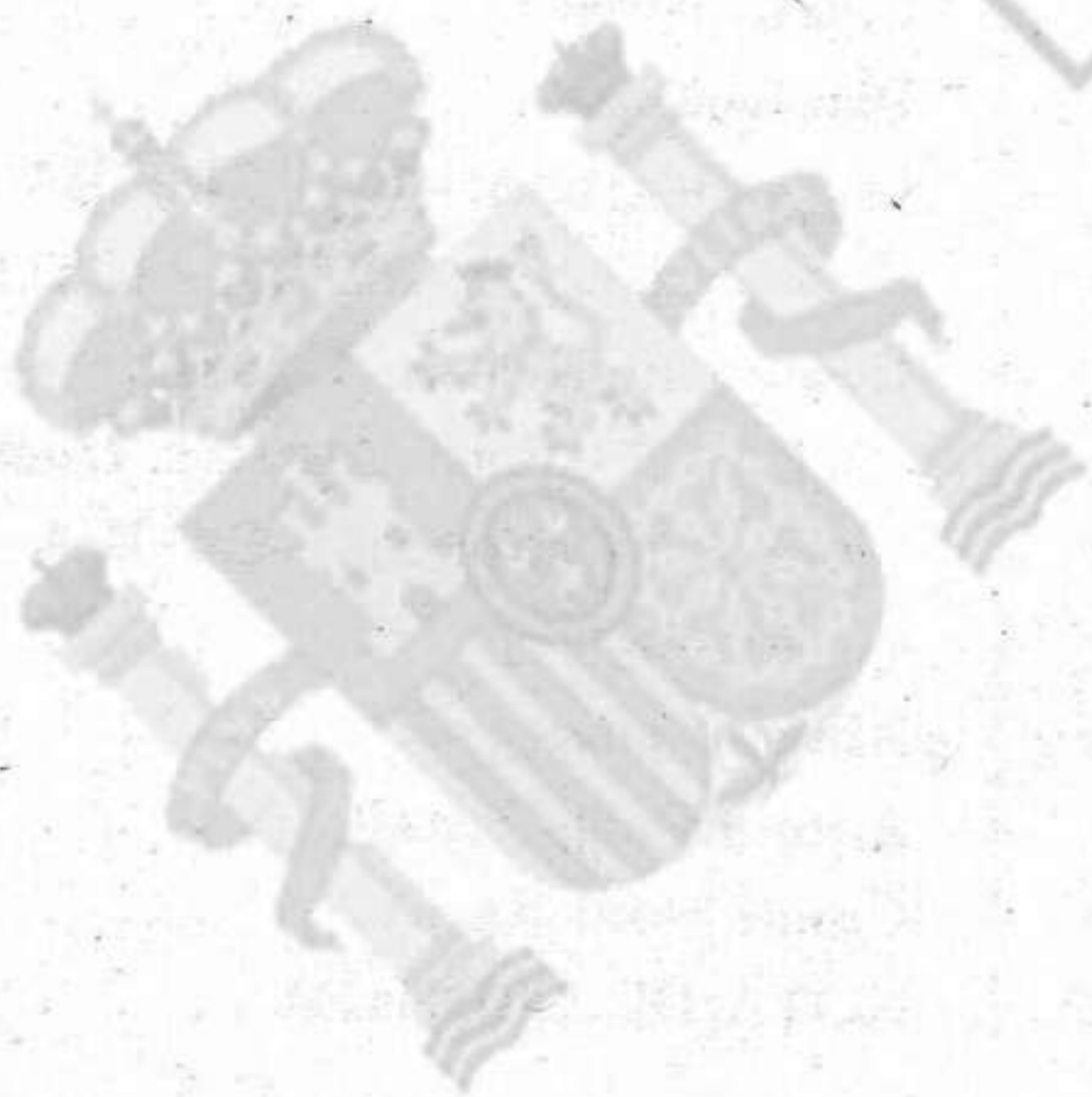
MINISTERIO
DE CULTURA

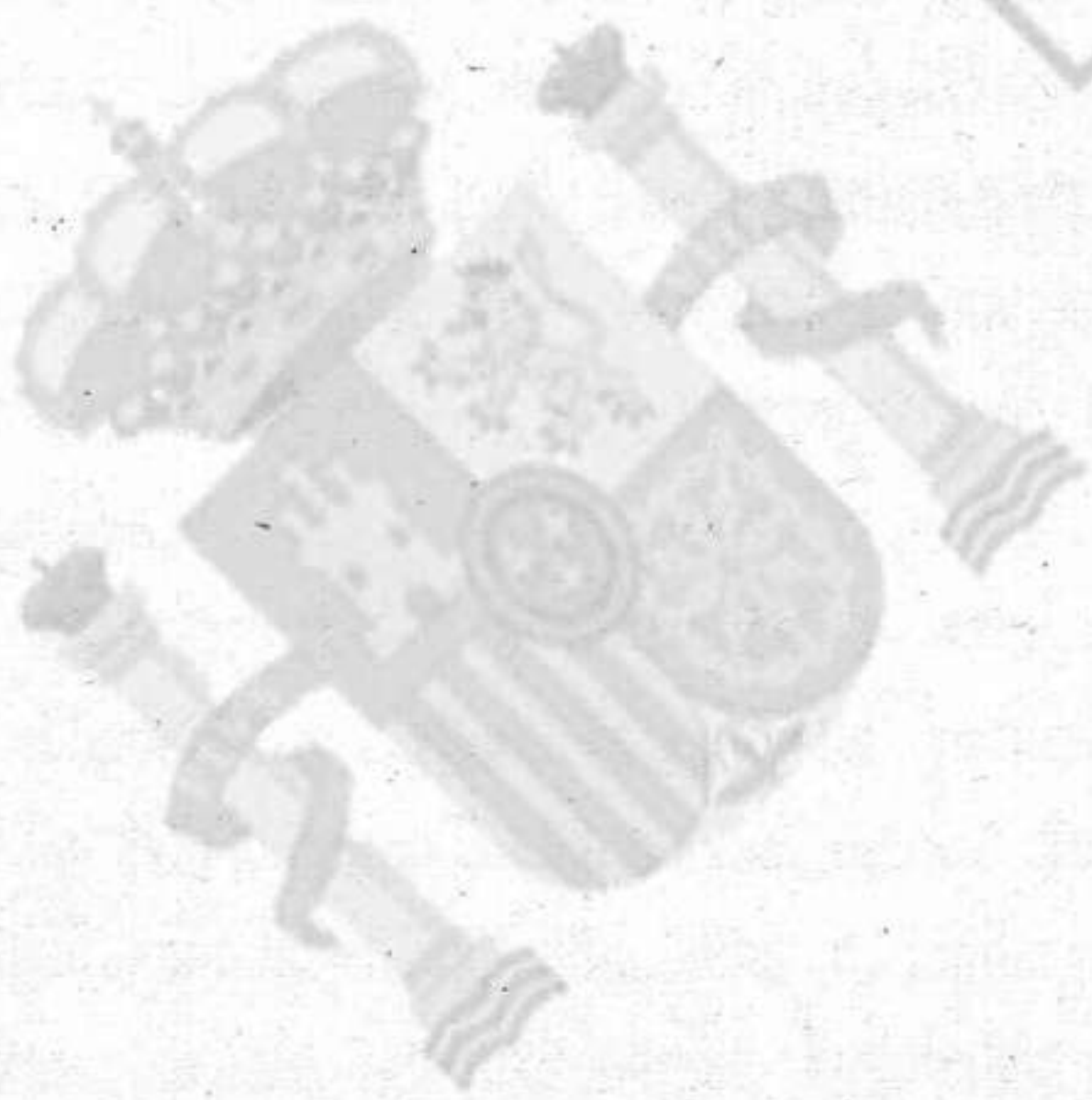
Í N D E X

	<u>Pàgs.</u>		<u>Pàgs.</u>
HORACI.—CANT SECULAR (A. ESCLASANS, <i>traductor</i>)	3	J. M. ^a DE SUCRE.—A L'OMBRA D'ARIADNA	61
Rafael Masó i Valentí	5	Henri Barbusse	73
CARLES RIBA.—HORACI EN LES LITERATURES IBÈRIQUES.	6	DELFI DALMAU.—POLIGLOTISME PASSIU	74
Eduard Martínez-Ferrando	9	René Crével	81
M. MILÀ I FONTANALS.—CABANYES, POETA HORACIÀ	10	RAMON BECH I TABERNER.—POEMES	82
MIQUEL DOLÇ DOLÇ.—MOTIU HORACIÀ	15	Manuel B. Cossio	84
JOSEP F. RÀFOLS.—JOAN-MIQUEL VIDAL I EL VUITCENTS A VILANOVA	16	JOAN PARDELLANS.—GALERIA	85
Edwin Arlington Robinson	29	Peter Benoit	91
J. GIMENO-NAVARRO.—POEMES	30	C. A. JORDANA.—ANANKE	92
Romà Ribera	37	Jaume Guardia	93
MERCÉ RODOREDÀ.—LA NOIA DEL POMELL DE CAMÈLIES	38	PERE COROMINES.—DEL MEU COMERÇ AMB EN JOAN MARAGALL	94
J. M. LÓPEZ-PICÓ.—A CONTRA CLAROR DEL SENY	42	Soler i Diffent	122
Carles Jordà	47	Pau Dukas	122
Miquel Poal i Aregall	47	LEANDRE AMIGÓ.—LA PRIMERA DESIL·LUSIÓ.	123
A. ESCLASANS.—ELS AMICS D'HORACI	48	R. RUCABADO.—TREN A LICEU	126
A. E.	59	Commemoracions: HORACI.—A UN JOVE ESCLAU (GABRIEL ALOMAR, <i>trad.</i>)	134
MANUEL BERTRAN I ORIOLA.—SONET	60	GIOSUÈ CARDUCCI.—ÇA IRA (JERONI ZANNÉ, <i>traductor</i>)	134
Paul Signac	60	Alfred Vallette	135
		Antoni Puig-Gairalt	135
		Camil Saint-Saens	135
		NOTA DE L'EDITOR.	137

MINISTERIO
DE CULTURA

MINISTERIO
DE CULTURA

MINISTERIO
DE CULTURA

